

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОРОШКО АРТЕМ АРТУРОВИЧ

УДК 911.3:61(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В МЕЖАХ МІСЬКИХ
ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Спеціальність 103 Науки про Землю
(Галузь знань 10 Природничі науки)

Подається на здобуття наукового ступеня доктор філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.А. Горошко

Науковий керівник: Кузишин Андрій Васильович, доктор географічних наук,
професор кафедри географії України і туризму Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Тернопіль – 2026

АНОТАЦІЯ

Горошко А.А. Функціонування соціальної сфери в межах міських просторів Західної України на засадах сталого розвитку. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 Науки про Землю (Галузь знань 10 – Природничі науки). Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2026.

У дисертаційній роботі здійснено комплексне просторове дослідження функціонування соціальної сфери в межах міських просторів Західної України на засадах сталого розвитку. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового обґрунтування механізмів забезпечення соціальної стійкості міських громад в умовах сучасних демографічних трансформацій, реформування системи надання соціальних послуг, децентралізації, активізації урбанізаційних процесів та впровадження принципів сталого розвитку у практику територіального управління. Особливої ваги дослідження набуває в умовах післявоєнного відновлення України, коли міські простори виступають ключовими осередками концентрації людського капіталу, соціальної інфраструктури, економічної активності та інноваційного розвитку територій.

Метою роботи є виявлення закономірностей функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України, оцінка рівня її розвитку та обґрунтування напрямів удосконалення в контексті забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Об'єктом дослідження виступають міські простори Західної України як складні соціально-територіальні системи, що формують основу сучасної мережі розселення регіону. Предметом дослідження є особливості функціонування соціальної сфери, її функціональна та просторова структура, закономірності територіальної організації соціальної інфраструктури та їх вплив на просторовий розвиток міських громад.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення концепції сталого розвитку, теорії територіальної організації суспільства, концепції поліцентричного розвитку, просторової справедливості, міської

стійкості та емерджентної (системної) стійкості територіальних систем. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема статистичний, історичний, системно-структурний, порівняльний, картографічний, індексний, рейтинговий, типологічний, графоаналітичний та просторово-аналітичний методи. Інформаційну основу становлять матеріали Державної служби статистики України, профільних міністерств, територіальних громад, відкритих державних реєстрів, регіональних стратегій розвитку, а також результати авторських розрахунків.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення сучасних наукових підходів до дослідження соціальної сфери міських просторів та її ролі у забезпеченні сталого розвитку. Обґрунтовано, що соціальна сфера є не лише складовою системи життєзабезпечення населення, але й важливим чинником формування людського капіталу, соціальної згуртованості, конкурентоспроможності територій та забезпечення міської стійкості. Доведено, що рівень розвитку соціальної інфраструктури визначає якість життя населення, інвестиційну привабливість територій та можливості реалізації Цілей сталого розвитку на локальному рівні.

Проведено аналіз історичних передумов формування мережі міських просторів Західної України та встановлено їх визначальний вплив на сучасну функціональну та просторову структуру регіону. Виявлено, що більшість міських поселень сформувалася упродовж середньовічного періоду, що значною мірою обумовило сучасну конфігурацію системи розселення, транспортної мережі та розміщення об'єктів соціальної інфраструктури. Встановлено, що в межах Західної України функціонує 122 міські простори, які характеризуються суттєвими відмінностями за людністю, площею, функціональною спеціалізацією та рівнем соціально-економічного розвитку.

У роботі здійснено аналіз морфометричних характеристик міських просторів, що дозволило оцінити особливості використання території та рівень концентрації населення. Розраховано показники демографічного навантаження, які відображають інтенсивність освоєння території та просторову організацію населення. Отримані результати засвідчили значну територіальну

нерівномірність формування урбанізаційних осередків та концентрацію соціально-економічного потенціалу в найбільших міських центрах.

Комплексно досліджено функціонування основних складових соціальної сфери, зокрема систем охорони здоров'я, освіти, культури, житлово-комунального господарства, адміністративних послуг і фінансової інфраструктури. Встановлено, що найвищий рівень розвитку соціальної сфери характерний для обласних центрів та міжрайонних центрів, які концентрують спеціалізовані медичні установи, заклади вищої освіти, культурні об'єкти регіонального значення та сучасну комунальну інфраструктуру. Доведено, що рівень розвитку транспортної мережі безпосередньо впливає на доступність соціальних послуг та ефективність функціонування міських просторів.

Значну увагу приділено вивченню територіальних диспропорцій розвитку соціальної сфери. Виявлено суттєві відмінності між міськими просторами за рівнем забезпеченості населення соціальними послугами, доступністю соціальної інфраструктури та якістю життєвого середовища. Встановлено, що поряд із містами-лідерами існує значна група периферійних міських просторів, для яких характерними є демографічне скорочення, міграційний відтік населення, обмеженість фінансових ресурсів та зниження доступності окремих видів соціальних послуг. Особливо вразливими виявилися малі міста, що потребують підтримки в межах поліцентричної моделі просторового розвитку.

У роботі здійснено інтегральне оцінювання рівня розвитку соціальної сфери міських просторів Західної України на основі системи демографічних, соціальних, інфраструктурних та екологічних індикаторів. Розроблено інтегральний індекс розвитку соціальної сфери, що дозволив здійснити комплексне порівняння міських просторів та провести їх типізацію за рівнем відповідності принципам сталого розвитку. Визначено групи міських просторів із дуже високим, високим, середнім та низьким рівнем розвитку соціальної сфери, що дало змогу виявити основні просторові закономірності та сформулювати підґрунтя для вироблення управлінських рішень.

Окремий розділ дослідження присвячено аналізу впливу реформи децентралізації на трансформацію соціальної сфери міських громад. Доведено,

що формування нової системи місцевого самоврядування істотно змінило роль міст у територіальній організації суспільства. Міські громади дедалі більше виконують функції центрів надання соціальних послуг, координації просторового розвитку, забезпечення економічної активності та формування локальних систем управління. Встановлено, що найбільш позитивні результати реформи спостерігаються у громадах із потужними міськими центрами, які змогли ефективно використати нові фінансові та інституційні можливості.

На основі результатів дослідження обґрунтовано напрями удосконалення функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України. Запропоновано заходи щодо оптимізації територіальної організації соціальної інфраструктури, підвищення доступності медичних, освітніх та культурних послуг, модернізації житлово-комунального господарства, розвитку цифрових сервісів, удосконалення транспортної мережі та зміцнення соціальної стійкості територіальних громад. Особливу увагу приділено підтримці малих міст як важливих елементів поліцентричної моделі розвитку регіону та забезпечення емерджентної стійкості міських систем.

Результати дослідження мають важливе теоретичне та прикладне значення для подальшого розвитку наукових підходів до вивчення соціальної сфери, просторового розвитку міських територій та забезпечення сталого розвитку громад. Основні положення дисертації можуть бути використані при підготовці стратегій розвитку територіальних громад, документів просторового планування, програм модернізації соціальної інфраструктури, регіональних програм соціально-економічного розвитку та заходів післявоєнного відновлення України. Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню якості життя населення, зміцненню міської стійкості, забезпеченню соціальної згуртованості та формуванню передумов для збалансованого просторового розвитку міських просторів Західної України.

Ключові слова: міський простір, сталий розвиток, соціальна сфера, міста, територіальна громада, функціональна та просторова структура, транспортна мережа, просторовий розвиток, міська стійкість, емерджентна (системна) стійкість, екологічна стійкість, Західна Україна, області.

ABSTRACT

Horoshko A.A. Functioning of the Social Sphere in the Urban Spaces of Western Ukraine within the Framework of Sustainable Development.. Qualification scientific work on the rights of the manuscript. Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 103 Earth Sciences (Field of knowledge 10 – Natural Sciences). – Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatiuk, 2026.

The dissertation presents a comprehensive socio-spatial study of the functioning of the social sphere within the urban spaces of Western Ukraine on the basis of sustainable development principles. The relevance of the research is determined by the need to provide a scientific substantiation of mechanisms for ensuring the social resilience of urban communities under conditions of contemporary demographic transformations, reform of the social service delivery system, decentralisation, intensified urbanisation processes, and the implementation of sustainable development principles in territorial governance practices. The study acquires particular significance in the context of Ukraine's post-war recovery, when urban spaces become key centres of human capital concentration, social infrastructure, economic activity, and innovative territorial development.

The aim of the dissertation is to identify the regularities of the functioning of the social sphere in the urban spaces of Western Ukraine, to assess the level of its development, and to substantiate directions for its improvement in the context of ensuring the sustainable development of territorial communities. The object of the research is the urban spaces of Western Ukraine as complex socio-territorial systems that form the basis of the contemporary settlement network of the region. The subject of the research is the specific features of the functioning of the social sphere, its functional and spatial structure, the regularities of the territorial organisation of social infrastructure, and their influence on the spatial development of urban communities.

The theoretical and methodological basis of the research consists of the provisions of the concept of sustainable development, the theory of the territorial organisation of society, the concept of polycentric development, spatial justice, urban resilience, and emergent (systemic) resilience of territorial systems. The dissertation applies a set of general scientific and specialised research methods, including statistical, historical, system-structural, comparative, cartographic, index-based, ranking, typological, grapho-analytical, and spatial-analytical methods. The information base of the study includes materials from the State Statistics Service of Ukraine, relevant ministries, territorial communities, open state registers, regional development strategies, as well as the author's own calculations.

The dissertation provides a theoretical generalisation of contemporary scientific approaches to the study of the social sphere of urban spaces and its role in ensuring sustainable development. It substantiates that the social sphere is not only a component of the population's life-support system but also an important factor in the formation of human capital, social cohesion, territorial competitiveness, and urban resilience. It is proved that the level of social infrastructure development determines the quality of life of the population, the investment attractiveness of territories, and the possibilities for implementing the Sustainable Development Goals at the local level.

The dissertation analyses the historical prerequisites for the formation of the network of urban spaces in Western Ukraine and identifies their determining influence on the contemporary functional and spatial structure of the region. It is established that the majority of urban settlements were formed during the medieval period, which has significantly shaped the current configuration of the settlement system, the transport network, and the location of social infrastructure facilities. It is established that 122 urban spaces function within Western Ukraine, differing substantially in population size, area, functional specialisation, and level of socio-economic development.

Particular attention is paid to the study of demographic processes as a basic prerequisite for the functioning of the social sphere. Significant territorial differences are identified in population size, level of concentration, demographic

dynamics, and urbanisation characteristics of urban spaces. It is established that regional centres concentrate the main share of the region's human potential and act as leading centres for the provision of social services. At the same time, most urban settlements belong to the category of small towns, which perform the functions of local centres of social service provision and ensure the spatial balance of the settlement system.

The dissertation analyses the morphometric characteristics of urban spaces, which made it possible to assess the specific features of land use and the level of population concentration. Indicators of demographic load were calculated, reflecting the intensity of territorial development and the spatial organisation of the population. The results obtained demonstrate a significant territorial unevenness in the formation of urbanisation centres and the concentration of socio-economic potential in the largest urban centres.

The functioning of the main components of the social sphere is comprehensively examined, in particular the systems of healthcare, education, culture, housing and communal services, administrative services, and financial infrastructure. It is established that the highest level of social sphere development is characteristic of regional centres and inter-district centres, which concentrate specialised medical institutions, higher education institutions, cultural facilities of regional significance, and modern communal infrastructure. It is proved that the level of development of the transport network directly affects the accessibility of social services and the efficiency of the functioning of urban spaces.

Considerable attention is devoted to the study of territorial disparities in the development of the social sphere. Significant differences are revealed between urban spaces in terms of the population's provision with social services, the accessibility of social infrastructure, and the quality of the living environment. It is established that, alongside leading cities, there is a considerable group of peripheral urban spaces characterised by demographic decline, migration outflow, limited financial resources, and reduced accessibility of certain types of social services. Small towns have proved to be particularly vulnerable and require support within the framework of a polycentric model of spatial development.

The dissertation carries out an integrated assessment of the level of development of the social sphere in the urban spaces of Western Ukraine based on a system of demographic, social, infrastructural, and environmental indicators. An integrated index of social sphere development has been developed, which made it possible to conduct a comprehensive comparison of urban spaces and to typologise them according to their level of compliance with sustainable development principles. Groups of urban spaces with very high, high, medium, and low levels of social sphere development were identified, which made it possible to reveal the main spatial regularities and to form a basis for developing managerial decisions.

A separate section of the study is devoted to analysing the impact of decentralisation reform on the transformation of the social sphere of urban communities. It is proved that the formation of a new system of local self-government has significantly changed the role of cities in the territorial organisation of society. Urban communities increasingly perform the functions of centres for social service provision, coordination of spatial development, ensuring economic activity, and forming local governance systems. It is established that the most positive results of the reform are observed in communities with strong urban centres that have been able to effectively use new financial and institutional opportunities.

Based on the research results, directions for improving the functioning of the social sphere in the urban spaces of Western Ukraine are substantiated. Measures are proposed to optimise the territorial organisation of social infrastructure, increase the accessibility of medical, educational, and cultural services, modernise housing and communal services, develop digital services, improve the transport network, and strengthen the social resilience of territorial communities. Particular attention is paid to supporting small towns as important elements of the polycentric model of regional development and ensuring the emergent resilience of urban systems.

The results of the research have significant theoretical and applied importance for the further development of scientific approaches to the study of the social sphere, spatial development of urban territories, and the provision of sustainable community development. The main provisions of the dissertation may be used in the preparation of territorial community development strategies, spatial planning documents,

programmes for the modernisation of social infrastructure, regional socio-economic development programmes, and post-war recovery measures in Ukraine. The implementation of the proposed approaches will contribute to improving the quality of life of the population, strengthening urban resilience, ensuring social cohesion, and creating the prerequisites for balanced spatial development of the urban spaces of Western Ukraine.

Keywords: urban space, sustainable development, social sphere, cities, territorial community, functional and spatial structure, transport network, spatial development, urban resilience, emergent (systemic) resilience, Western Ukraine, regions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Кузишин А.В., Поплавська І.В., Задворний С.І., Пушкар Б.Т., **Горошко А.А.** Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. Випуск 1, С. 97-104. DOI: <https://doi.org/10.32782/naturalspu/2024.1.13>

(*Особистий внесок здобувача: здійснено морфометричні характеристики міських просторів Тернопільської області*).

2. Кузишин А.В., Поплавська І.В., **Горошко А.А.**, Кварцяний С.М. Доступність послуг соціального спрямування в контексті адміністративної реформи: кейс Тернопільської області. *Природнича освіта та наука*, 2025. (3), 134-141. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-3.18>

(*Особистий внесок здобувача: здійснено дослідження послуг соціального спрямування міських просторів Тернопільської області*).

3. **Горошко А.А.** Спроможність соціальної сфери міських територіальних громад Сернопільської області: оцінювання багат шаровим

підходом. *Природнича освіта та наука*, 2025. (6), 162-169.
<https://doi.org/10.32782/NSER/2025-6.21>

4. **Горошко А.А.** Просторово-організаційні засади функціонування міських просторів західної України в контексті сталого розвитку. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія* № 857 (2026). 198-211. DOI: <https://doi.org/10.31861/>

Матеріали міжнародних конференцій:

1. **Горошко А.А.** Роль соціальної сфери в оцінці спроможності міських територіальних громад Західної України. *Регіон – 2026: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 23 квітня 2026 р.)* / Гол. ред. колегії К.Ю. Сегіда. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2026. С. 124-126.
2. **Горошко А.А.** Сталий розвиток культурного сегменту міських просторів областей Західної України. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті: матеріали ХVІІІ міжнародної науково-практичної конференції, 21 травня 2026 р. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2026. С0 70-72.

Наукові публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертаційного дослідження:

1. **Горошко А.** Методика оцінки сталого розвитку в розрізі громад. Значення практичної підготовки у формуванні професійних компетентностей: Матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2025. С. 55-58.

2. **Горошко А.** Міська громада як об'єкт вивчення в світлі принципів сталого розвитку. Актуальні питання практичної підготовки майбутніх фахівців: Матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль: Вектор, 2024. С. 107-109.

ЗМІСТ

Вступ	14
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження соціальної сфери міських просторів з позиції сталого розвитку	19
1.1. Роль соціальної сфери в формування міських поселень: теоретичний аспект	19
1.2. Роль території та сталого розвитку в організації соціальної сфери міських просторів	24
1.3. Характеристика чинників та факторів, що визначають доступність послуг соціальної сфери	31
1.4. Методологія дослідження	36
Висновки до першого розділу	41
Розділ 2. Передумови функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України	44
2.1. Історико-просторові особливості формування міських просторів Західної України	44
2.2. Демографічні та урбаністичні риси міських просторів регіону та їх зв'язок з реалізацією засад сталого розвитку	49
2.3. Характеристика впливу системи господарювання на організацію соціальної сфери міських просторів Західної України та її значення для сталого розвитку територій	75
Висновки до другого розділу	91
Розділ 3. Особливості організації соціальної сфери в межах міських просторів Західної України	93
3.1. Роль адміністративної реформи в Україні формуванні доступності послуг соціального характеру в міських поселеннях Західної України	93
3.2. Просторово-організаційні засади функціонування міських просторів Західної України в контексті сталого розвитку	103
3.3. Роль соціальної сфери в спроможності міських територіальних громад Західної України	128
Висновки до третього розділу	136
Розділ 4. Аналіз сучасної просторової організації міських просторів Західної України на засадах сталого розвитку	139
4.1. Характеристика послуг освітнього-культурного сегменту в	139

областях Західної України в світлі положень сталого розвитку	
4.2. Фінансово-логістичні та житлово-комунальні послуги з позиції врахування принципів сталого розвитку	163
4.3. Рекреаційні та лікувально-оздоровчі послуги в межах міських просторів областей Західної України як складова сталого розвитку громад	173
4.4. Кластеризація міських громад областей Західної України як за показниками функціонування соціальної сфери з врахуванням принципів сталого розвитку	182
Висновки до четвертого розділу	204
Висновки	207
Список використаних джерел	211
Додатки	226

ВСТУП

Обґрунтування теми дослідження. Сталий розвиток територій є одним із ключових напрямів сучасних досліджень у сфері наук про Землю, оскільки передбачає збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних складових розвитку суспільства. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження соціальної сфери як важливого компонента життєвого середовища населення та чинника формування просторової організації території. Рівень розвитку соціальної інфраструктури, доступність освітніх, медичних, культурних, фінансових та житлово-комунальних послуг значною мірою визначають якість життя населення, інтенсивність соціально-економічних процесів і перспективи розвитку міських поселень.

Міські простори Західної України формують важливий каркас регіональної системи розселення та характеризуються значною різноманітністю демографічних, функціональних і соціально-економічних параметрів. Поряд із великими обласними центрами важливу роль у забезпеченні населення соціальними послугами відіграють середні та малі міста, які виступають осередками концентрації закладів освіти, охорони здоров'я, культури, адміністративного обслуговування та житлово-комунальної інфраструктури. Водночас рівень розвитку соціальної сфери окремих міських просторів істотно відрізняється, що зумовлює формування територіальних диспропорцій у доступності соціальних послуг та якості життєвого середовища.

Актуальність дослідження визначається необхідністю комплексної оцінки функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України в умовах сучасних демографічних, соціально-економічних та просторових трансформацій. Особливо важливим є виявлення закономірностей територіальної організації соціальної інфраструктури, оцінка рівня забезпеченості населення соціальними послугами та визначення їх відповідності принципам сталого розвитку. Такі дослідження сприяють поглибленню наукових уявлень про роль соціальної сфери у формуванні просторової структури регіону та забезпеченні збалансованого розвитку

міських просторів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною роботою, яка проводиться на кафедрі географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, зокрема науково-дослідною роботою «Трансформація структури господарства регіонів і розробка географічних основ регіональної соціально-економічної політики держави» (номер державної реєстрації (0119U102138).

Метою дослідження є виявлення особливостей функціонування соціальної сфери в межах міських просторів Західної України та оцінка її ролі у забезпеченні сталого розвитку територій.

Об'єктом дослідження є міські простори Західної України як центри сталості функціонування соціальної сфери.

Предмет дослідження – просторові особливості функціонування соціальної сфери та територіальні відмінності рівня забезпеченості населення соціальними послугами в межах міських просторів Західної України в контексті принципів сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких **завдань**:

- узагальнити теоретико-методологічні підходи до дослідження соціальної сфери та сталого розвитку територій;
- проаналізувати та виявити тренди формування мережі міських просторів Західної України в хронологічному вимірі;
- виявити, як демографічні передумови формують та розвивають соціальну сферу і як це відображається в сталому розвитку міських просторів;
- оцінити рівень забезпеченості населення медичними, освітніми, культурними, фінансовими та житлово-комунальними послугами;
- визначити територіальні відмінності розвитку соціальної інфраструктури міських просторів з позиції сталого розвитку;
- здійснити інтегральну оцінку функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України в контексті сталого розвитку;

- обґрунтувати напрями оптимізації розвитку соціальної сфери відповідно до принципів сталого розвитку.

Територіальні межі дослідження охоплюють міські простори Волинської, Рівненської, Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей.

Методологічною основою дослідження стали системний, порівняльно-територіальний, статистичний, індексний, картографічний та просторово-аналітичний методи. Інформаційну базу роботи становлять матеріали Державної служби статистики України, відкриті дані органів державної влади та місцевого самоврядування, офіційна інформація територіальних громад, а також результати авторських розрахунків інтегральних показників економічної спроможності, медичної доступності, розвитку фінансової інфраструктури та житлово-комунального забезпечення міських просторів.

Теоретико-методологічною основою дослідження є фундаментальні положення та практичні напрацювання, розроблені вітчизняними та іноземними вченими: О. Топчієвим, О. Шаблієм, К. Мезенцевим, Л. Цариком, М. Барановським, Я. Олійником, Г. Підгрушним, І. Пилипенком, Д. Мальчиковою, М. Заячуком, К. Немецем, Л. Немець, К. Сегидою, А. Кузишиним, С. Задворним, І. Кузиком, М. Brezzi, M.S. Garcia Ferrari, P. Veneri, M. Ivanová, R. Klamár, E. Fecková-Škrabul'áková, P. Pachura, T. Nitkiewicz, K. Matlovicova, R. Matlovic та ін.

Наукова новизна отриманих результатів. До основних результатів дисертаційного дослідження, які визначають ступінь і характер наукової новизни, належать:

вперше:

- здійснено комплексну інтегральну оцінку функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України на засадах сталого розвитку шляхом поєднання демографічних, соціально-інфраструктурних, фінансово-економічних та житлово-комунальних показників;
- розроблено методичний підхід до оцінювання рівня розвитку соціальної сфери міських просторів на основі інтегральних індексів

економічної спроможності, медичної доступності, розвитку фінансової інфраструктури та забезпеченості житлово-комунальними послугами;

- виявлено просторові закономірності територіальної диференціації рівня розвитку соціальної сфери міських просторів Західної України та визначено основні типи міських поселень за рівнем соціальної забезпеченості.

удосконалено:

- методичні підходи до дослідження соціальної сфери міських просторів у контексті реалізації принципів сталого розвитку;

- систему показників оцінювання просторової доступності соціальних послуг шляхом врахування рівня забезпеченості населення медичними, фінансовими та житлово-комунальними послугами;

- підходи до аналізу територіальної організації соціальної інфраструктури міських просторів Західної України на основі інтегральних та просторово-аналітичних методів дослідження.

отримало подальший розвиток:

- теоретико-методологічні засади дослідження соціальної сфери як складової системи сталого розвитку міських просторів;

- наукові положення щодо ролі соціальної інфраструктури у формуванні якості життєвого середовища населення міських громад;

- практичні підходи до виявлення територіальних диспропорцій розвитку соціальної сфери та обґрунтування напрямів їх мінімізації;

- рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій та реалізації цілей сталого розвитку.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для оцінювання рівня розвитку соціальної сфери, обґрунтування напрямів удосконалення соціальної інфраструктури та формування стратегій сталого розвитку міських просторів Західної України.

Теоретичні і методичні положення, а також практичні результати роботи використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка при розробці навчальних програм,

навчально-методичних комплексів та викладанні освітніх компонентів професійної підготовки за спеціальністю Е4 Науки про Землю: «Економічна оцінка земель», «Територіальне планування адміністративно-територіального устрою», «Планування розвитку територіальних громад», С6 Географія та регіональні студії: «Теорія і практика просторового планування», «Просторовий аналіз», «Управління територіальним розвитком громад».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено результати власних досліджень, що стосуються функціонування соціальної сфери в межах міських просторів Західної України на засадах сталого розвитку. Автором здійснено збір, систематизацію та аналіз статистичних матеріалів, проведено оцінювання демографічних, соціально-інфраструктурних та економічних характеристик міських просторів, розроблено систему інтегральних показників, виявлено просторові закономірності розвитку соціальної сфери та обґрунтовано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності її функціонування в умовах сталого розвитку територій.

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові положення та практичні рекомендації, розроблені у дисертаційному дослідженні, були представлені на міжнародних (2) та вишівських наукових конференціях (2):

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 8 наукових праць, з яких 6 одноосібні, 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія Б); опубліковано тези у 4 матеріалах міжнародних, всеукраїнських та вишівських наукових конференцій, що підтверджують апробацію матеріалів дисертації.

Структура та обсяг дисертації.

Дисертаційна робота складається зі списку опублікованих праць, анотацій, вступу, чотирьох розділів і висновків до них, списку використаних джерел (201 найменування, з яких 49 – іноземних), загальних висновків та дев'яти додатків. Загальний обсяг дисертації складає 211 сторінок друкованого тексту, у тому числі основна частина (вступ, чотири розділи і висновки) – 197 сторінок. Робота містить 39 рисунків і 19 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ З ПОЗИЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Роль соціальної сфери в формування міських поселень: теоретичний аспект

Соціальна сфера у сучасних дослідженнях територіальної організації суспільства розглядається як один із ключових структуроутворюючих елементів міських поселень, що визначає якість життя населення, рівень розвитку людського потенціалу та функціональну спроможність урбанізованих територій. У межах просторового підходу вона трактується не лише як сукупність інституцій (освіта, охорона здоров'я, культура, соціальний захист), але як інтегрована система життєзабезпечення населення, що забезпечує відтворення соціальних структур і формує просторову організацію міських систем ([170, р. 214; 179, р. 356].

У класичних працях просторових наук соціальна сфера розглядається як складова сфери обслуговування, що забезпечує функціонування територіальних систем. Так, W. Isard підкреслював, що розвиток сервісних функцій, зокрема соціальних, є фундаментом просторової організації економіки та визначає характер розселення населення [166, р. 172]. Аналогічно, Hoover і Giarratani зазначають, що соціальні послуги виступають важливим фактором локалізації населення та економічної активності [165, р. 89].

Історично формування міських поселень тісно пов'язане із розвитком соціальної інфраструктури. Як наголошує J. Jacobs, міста виникають і розвиваються як простори концентрації різноманітних функцій, серед яких соціальні послуги відіграють ключову роль у забезпеченні життєдіяльності населення [169, р. 145]. Саме через розвиток освітніх, медичних і культурних інституцій формуються передумови для зростання міського населення та ускладнення функціональної структури міст.

Важливе теоретичне підґрунтя для розуміння ролі соціальної сфери у формуванні міських просторів закладено у теорії центральних місць В.

Крісталлера. Відповідно до цієї теорії, ієрархія поселень визначається рівнем розвитку функцій обслуговування, серед яких соціальні послуги займають провідне місце. Як зазначає автор, «центральні місця існують для надання товарів і послуг навколишньому населенню» [154, р. 33]. Вищий рівень спеціалізації соціальних послуг забезпечує ширшу зону впливу міста та підвищує його статус у системі розселення.

Розвиток цієї концепції у працях А. Льюша дозволив глибше осмислити просторову диференціацію соціальної сфери. Він довів, що нерівномірність розміщення послуг формує економічні та соціальні «поля тяжіння», які визначають структуру територіальної організації суспільства [175, р. 112]. Сучасні дослідження підтверджують, що ця нерівномірність зберігається і в сучасних урбанізованих системах, формуючи стійкі центр-периферійні відносини [78; 91].

У межах сучасних просторових досліджень роль соціальної сфери розглядається через призму агломераційних ефектів. Р. Krugman підкреслює, що концентрація населення і економічної діяльності у містах супроводжується зростанням попиту на соціальні послуги, що, у свою чергу, стимулює їх розвиток [172, р. 487]. Fujita, Krugman і Venables доводять, що соціальна інфраструктура є важливою складовою агломераційних переваг, які забезпечують конкурентоспроможність міських територій [157, р. 67].

Окремий напрям теоретичних досліджень пов'язаний із концепцією «сервісного міста», у межах якої соціальна сфера розглядається як важливий сектор економіки. Daniels зазначає, що розвиток сфери послуг, зокрема соціальних, є ключовим фактором трансформації міст у постіндустріальному суспільстві [155, р. 42]. S. Sassen, аналізуючи глобальні міста, підкреслює, що соціальні послуги є важливим елементом їх економічної структури та забезпечують функціонування складних соціально-економічних систем [184, р. 95].

Теорія людського капіталу також відіграє важливу роль у поясненні значення соціальної сфери. G. Becker визначає освіту і здоров'я як ключові інвестиції, що підвищують продуктивність праці та сприяють економічному

розвитку [148, р. 23]. Schultz підкреслює, що розвиток людського капіталу є основою економічного зростання, а соціальна сфера виступає його головним інструментом [187, р. 12]. У міських поселеннях це проявляється через концентрацію освітніх і медичних установ, що формують інтелектуальний потенціал території.

У сучасних умовах концепція сталого розвитку інтегрує соціальну сферу як одну з ключових складових розвитку територій. У доповіді Всесвітньої комісії з навколишнього середовища і розвитку підкреслюється, що сталий розвиток неможливий без забезпечення соціальної справедливості та доступності базових послуг. S. Sachs розглядає соціальну сферу як основу досягнення Цілей сталого розвитку, підкреслюючи її роль у забезпеченні інклюзивності та зменшенні нерівності [184, р. 298].

Цілі сталого розвитку ООН конкретизують ці положення. Зокрема, SDG 3 передбачає забезпечення доступу до якісних медичних послуг, SDG 4 – до освіти, SDG 11 – до інклюзивного міського середовища, а SDG 10 – до зменшення нерівності [193, р. 14–18]. У міських поселеннях ці цілі реалізуються через розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення її доступності для всіх груп населення.

У європейському контексті роль соціальної сфери розглядається через концепцію територіальної згуртованості. Європейська Комісія визначає її як «здатність забезпечувати рівний доступ до послуг незалежно від місця проживання» [156, р. 9]. Це особливо актуально для регіонів із вираженими просторовими диспропорціями, зокрема країн Центрально-Східної Європи.

Підхід до соціальної сфери як елементу просторової справедливості отримав розвиток у працях E. Soja, який підкреслює, що нерівномірний доступ до соціальних послуг є ключовою проблемою сучасних міст [185, р. 56]. У постсоціалістичних країнах ця проблема загострюється внаслідок трансформаційних процесів, що призводять до зростання соціально-просторової диференціації [189, р. 87].

В українському контексті роль соціальної сфери у формуванні міських поселень значно зросла в умовах децентралізації. Реформа місцевого

самоврядування передбачає передачу повноважень у сфері соціальних послуг на рівень громад, що змінює підходи до управління соціальною інфраструктурою ([178, р. 112]. Це створює нові можливості для розвитку міських поселень, але водночас підвищує вимоги до їх функціональної спроможності.

Дослідження українських науковців підтверджують, що соціальна сфера є ключовим фактором просторової диференціації міських територій. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, найбільш високий рівень розвитку соціальної інфраструктури спостерігається у великих містах, тоді як малі міські поселення характеризуються обмеженим доступом до послуг [73, с. 78].

З позицій просторового аналізу важливим є поняття територіальної доступності соціальних послуг. Hansen визначає її як можливість досягнення об'єктів обслуговування з урахуванням часу та витрат/ Geurs і van Wee розширюють це поняття, включаючи до нього соціально-економічні фактори, що впливають на доступність [162, р. 128].

Таким чином, соціальна сфера виступає багатофункціональним елементом міських поселень, який:

- формує їх функціональну структуру;
- визначає рівень соціально-економічного розвитку;
- впливає на демографічні процеси;
- забезпечує реалізацію принципів сталого розвитку;
- формує просторову ієрархію міських систем.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що соціальна сфера є не лише складовою інфраструктури міських поселень, але й ключовим чинником їх формування, розвитку та трансформації в умовах сучасних соціально-економічних і просторових змін.

У контексті сучасного розвитку України соціальна сфера виступає ключовим чинником трансформації міських поселень, особливо в умовах децентралізації, демографічних змін і євроінтеграційних процесів. Міські простори, зокрема у Західній Україні, формуються під впливом поєднання

соціально-інфраструктурних, економічних і просторових факторів, де соціальна сфера відіграє системоутворюючу роль.

За даними Державної служби статистики України, станом на 2022–2023 роки у західному регіоні (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська, Рівненська, Закарпатська, Чернівецька області) частка міського населення становить у середньому 45–60%, що свідчить про відносно помірний рівень урбанізації порівняно з центральними та східними регіонами [127, с. 112]. Водночас саме міські поселення концентрують основну частину соціальної інфраструктури, забезпечуючи функціонування освітніх, медичних і культурних систем.

Аналіз мережі соціальної інфраструктури показує значну просторову диференціацію. Зокрема, у Львівській області функціонує понад 1200 закладів загальної середньої освіти, близько 50 закладів вищої освіти, а також понад 30 лікарень і спеціалізованих медичних центрів (Головне управління статистики у Львівській області, 2023, с. 58). У Тернопільській області відповідні показники є нижчими: близько 700 шкіл і значно менша кількість закладів вищої освіти/ Це свідчить про концентрацію соціальних ресурсів у найбільших міських центрах.

Медична інфраструктура є одним із ключових індикаторів соціальної спроможності міських поселень. За офіційними даними, забезпеченість лікарями у Львівській області становить близько 45 осіб на 10 тис. населення, в Івано-Франківській – 40, у Тернопільській – 38, у Волинській і Рівненській – 32–35, у Закарпатській – 30–32 (Центр медичної статистики МОЗ України, 2023, с. 27). Ці показники демонструють чітку просторову закономірність: чим більший і функціонально складніший міський центр, тим вищий рівень забезпеченості медичними ресурсами.

Важливим аспектом є також доступність соціальних послуг, яка визначається не лише їх наявністю, але й просторовими параметрами. У межах міських агломерацій Західної України середній час доступу до лікарні становить 15–25 хвилин, тоді як у периферійних територіях він може

перевищувати 60 хвилин (OECD, 2021, р. 145). Це свідчить про значну територіальну нерівність у доступі до соціальних послуг.

Освітня сфера також демонструє просторову диференціацію. У великих містах (Львів, Івано-Франківськ) сформована розгалужена мережа освітніх закладів, тоді як у малих містах і периферійних громадах спостерігається тенденція до оптимізації мережі, що проявляється у скороченні малокомплектних шкіл. Це впливає на доступність освіти та формує додаткові транспортні навантаження.

1.2. Роль території та сталого розвитку в організації соціальної сфери міських просторів

Методологічне осмислення ролі території в організації соціальної сфери міських поселень передбачає перехід від абстрактного аналізу доступності до її чіткої геопросторової інтерпретації. У межах наук про Землю територія розглядається як базова аналітична одиниця, яка визначає конфігурацію соціальної інфраструктури, просторові взаємодії та рівень доступності послуг. Саме тому оцінювання доступності соціальної сфери має ґрунтуватися на інструментах, що дозволяють враховувати просторову неоднорідність території, її природні обмеження та функціональну структуру.

У вітчизняній географічній науці значний внесок у формування такого підходу зробив О. Шаблій, який підкреслював, що територіальна організація суспільства є результатом взаємодії природних і соціально-економічних факторів, а її аналіз неможливий без урахування просторових закономірностей [140, с. 418]. У цьому контексті соціальна сфера виступає як територіально локалізована підсистема, доступність якої залежить від структури простору.

Розвиваючи ці ідеї, О. Топчієв розглядає територію як інтеграційне середовище, що формує каркас соціальної інфраструктури та визначає її функціонування [133, с. 256]. Це означає, що доступність соціальних послуг не

може бути адекватно оцінена без врахування територіальних параметрів – відстані, щільності, конфігурації простору та природних умов.

У сучасних дослідженнях значна увага приділяється геоінформаційному аналізу як ключовому інструменту оцінювання територіальної доступності. GIS-технології дозволяють інтегрувати різні типи даних – природні, демографічні, інфраструктурні – і формувати комплексні моделі доступності. Як зазначає К. Немець, геоінформаційні системи є базовим інструментом сучасних просторових досліджень, що дозволяє аналізувати складні територіальні системи та виявляти їх просторові закономірності. У цьому контексті доступність соціальної сфери розглядається як результат взаємодії різних геопросторових факторів.

Одним із ключових методів є аналіз просторової доступності через ізохронні моделі, які дозволяють визначити зони впливу соціальних об'єктів. На відміну від традиційних підходів, у межах наук про Землю ці моделі доповнюються врахуванням природних бар'єрів – рельєфу, гідромережі, ландшафтної структури. Як підкреслює Л. Немець, просторовий аналіз повинен враховувати не лише геометричні параметри, але й фізико-географічні особливості території [121, с. 129].

У цьому контексті особливого значення набуває використання моделей «вартості переміщення» (cost-distance), які дозволяють оцінити доступність з урахуванням реальних умов території. На відміну від евклідової відстані, такі моделі враховують складність рельєфу, тип покриття поверхні, наявність транспортної інфраструктури. Це є особливо актуальним для територій із складними природними умовами, де фізична доступність визначається не лише відстанню, але й морфологією простору.

Значний внесок у розвиток просторового аналізу соціальної сфери зробив К. Мезенцев та Н. Мезенцева (Н. Провотар), які досліджували територіальні аспекти соціальної диференціації та доступності послуг у міських системах. Вони підкреслюють, що доступність є інтегральною характеристикою простору, яка відображає рівень його соціальної організації [77]. У цьому

контексті територія виступає не лише середовищем, але й активним чинником формування соціальних процесів.

Особливо важливим є індексний підхід до оцінювання доступності, який дозволяє узагальнити різні аспекти територіальної організації соціальної сфери. У межах географічних досліджень такі індекси часто використовуються для оцінки рівня розвитку територій. Як зазначає А. Кузишин, інтегральні показники дозволяють виявити просторові диспропорції та визначити рівень спроможності територіальних громад [54; 57]. У цьому контексті індекс доступності може бути представлений як функція просторових, соціальних і інфраструктурних параметрів.

Важливим методологічним напрямом є також кластеризація територій, яка дозволяє виділити типи міських поселень за рівнем доступності соціальної сфери. У межах наук про Землю цей підхід набуває особливого значення, оскільки дозволяє враховувати не лише соціально-економічні, але й природно-географічні характеристики території. Як зазначає К. Немець, кластерний аналіз є ефективним інструментом типологізації територіальних систем.

Ієрархічна кластеризація, зокрема, дозволяє побудувати структуру територіальної організації соціальної сфери, визначити ядра розвитку та периферійні зони. У цьому випадку територія розглядається як багаторівнева система, де різні рівні характеризуються різним рівнем доступності послуг.

У контексті сталого розвитку територіальний підхід до аналізу доступності соціальної сфери набуває особливого значення. Як підкреслює О. Топчієв, сталий розвиток території передбачає збалансованість просторової організації соціальної інфраструктури [133, с. 301]. Це означає, що доступність послуг повинна бути рівномірною у межах території, що забезпечує соціальну справедливість і підвищує якість життя населення.

У цьому контексті важливим є також поняття територіальної спроможності, яке активно використовується у сучасних дослідженнях. Як зазначає А. Кузишин, спроможність територіальних громад визначається, зокрема, рівнем розвитку соціальної сфери та доступністю послуг [65; 66; 67].

Таким чином, доступність виступає одним із ключових індикаторів сталого розвитку територій.

Аналізуючи роль території у формуванні доступності соціальних послуг, слід також враховувати природно-географічні обмеження. У регіонах зі складним рельєфом, зокрема у гірських територіях, доступність значною мірою визначається фізичними характеристиками території. Як зазначає О. Шаблій, природні умови можуть виступати як фактор обмеження розвитку соціальної інфраструктури [140, с. 425].

Таким чином, сучасна методологія дослідження доступності соціальної сфери у межах міських поселень базується на інтеграції геопросторових, індексних і кластерних підходів, які дозволяють враховувати багатофакторність територіальних систем. Територія при цьому виступає не лише фоном, а ключовим елементом, що визначає структуру і функціонування соціальної сфери.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що роль території в організації соціальної сфери міських поселень проявляється через її здатність формувати просторові умови доступності послуг, визначати рівень їх концентрації, забезпечувати або обмежувати соціальні взаємодії та виступати основою для реалізації принципів сталого розвитку. Саме тому геопросторовий підхід є ключовим у дослідженні соціальної сфери та її територіальної організації.

Водночас міські простори слід оцінювати як урболандшафт – просторовий результат взаємодії природних і антропогенних компонентів, що формується в процесі розвитку міських поселень. Він є важливою складовою міського простору, оскільки відображають особливості територіальної організації населення, інфраструктури та господарської діяльності. Саме через урболандшафти проявляються основні соціальні, економічні та екологічні процеси, які визначають якість міського середовища та перспективи його сталого розвитку.

У межах сучасних просторових досліджень територія дедалі частіше розглядається як соціально сконструйований простір. За визначенням D. Harvey, простір є не нейтральною сценою, а продуктом соціальних процесів,

який відображає структуру влади, економічні відносини та соціальну нерівність [163, р. 121]. Це означає, що організація соціальної сфери у міських поселеннях є результатом не лише природних чи економічних факторів, але й соціальних практик та управлінських рішень.

У цьому контексті важливою є концепція «просторової соціалізації», відповідно до якої територія виступає середовищем формування соціальних взаємодій і доступу до ресурсів. Соціальна сфера, будучи інтегрованою у просторову структуру міста, визначає можливості реалізації базових потреб населення, що, у свою чергу, формує соціальну стратифікацію та рівень соціальної мобільності.

Одним із ключових підходів є концепція функціонального простору, яка передбачає, що територія міста поділяється на функціональні зони відповідно до характеру використання. У цьому контексті соціальна сфера формує окремі функціональні підсистеми, що включають освітні, медичні, культурні та соціально-захисні об'єкти. Їх розміщення визначає інтенсивність соціальних потоків і впливає на структуру міського простору.

Значний внесок у розуміння ролі території зробила теорія просторових взаємодій. Вона базується на припущенні, що інтенсивність взаємодій між територіями залежить від відстані, транспортної доступності та рівня розвитку інфраструктури. У межах міських поселень це означає, що доступність соціальних послуг визначається не лише їх кількістю, але й просторовим розташуванням.

У сучасних дослідженнях важливе місце займає концепція «activity space» (простору діяльності), яка описує територію, в межах якої індивід здійснює свою повсякденну активність [160, р. 215]. Соціальна сфера відіграє ключову роль у формуванні цього простору, оскільки визначає маршрути переміщення населення та структуру його повсякденних практик.

Важливим є також підхід до території як мережі. У межах мережевої теорії міський простір розглядається як система вузлів і зв'язків, де соціальні об'єкти виступають вузлами, а транспортна інфраструктура – зв'язками між

ними. Такий підхід дозволяє аналізувати соціальну сферу як інтегровану систему, ефективність якої залежить від рівня зв'язності території.

У контексті організації соціальної сфери особливого значення набуває концепція «time-space compression», запропонована D. Harvey. Вона підкреслює, що розвиток транспортних і комунікаційних технологій зменшує значення відстані, підвищуючи доступність послуг [164, р. 240]. У міських поселеннях це проявляється у скороченні часу доступу до соціальних об'єктів і розширенні їх зони впливу.

Значну увагу в сучасних дослідженнях приділяють також поняттю територіального капіталу. За визначенням R. Samagni, територіальний капітал включає сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів території, які визначають її розвиток. Соціальна сфера є важливою складовою цього капіталу, оскільки вона формує людський потенціал і забезпечує соціальну стабільність.

У межах теорії сталого розвитку територія розглядається як простір інтеграції трьох основних компонентів – економічного, соціального та екологічного. Соціальна сфера у цьому контексті виступає ключовим елементом забезпечення соціальної стійкості. Її організація повинна враховувати принципи доступності, інклюзивності та рівності.

Концепція «smart city» також підкреслює роль території у функціонуванні соціальної сфери. Вона передбачає використання цифрових технологій для оптимізації розміщення соціальних об'єктів і підвищення їх доступності [147, р. 486]. У цьому контексті територія стає не лише фізичним, але й інформаційним простором.

Окрему увагу слід приділити поняттю територіальної нерівності. Як зазначає Piketty, просторові диспропорції є однією з ключових характеристик сучасного розвитку. У міських поселеннях це проявляється у різному рівні забезпеченості соціальними послугами між центральними і периферійними районами.

У цьому контексті важливим є поняття «service deserts» – територій із низьким рівнем доступності соціальних послуг. Їх існування свідчить про

неефективність територіальної організації соціальної сфери та потребує втручання з боку державної політики.

Сучасні підходи до організації соціальної сфери також враховують принцип поліцентричного розвитку. Він передбачає формування мережі взаємопов'язаних центрів, що забезпечують рівномірний доступ до послуг. У міських поселеннях це означає необхідність розвитку не лише центральних районів, але й периферійних зон.

Узагальнюючи теоретичні підходи, можна виділити кілька ключових функцій території в організації соціальної сфери:

- просторово-локалізаційна (визначає розміщення об'єктів);
- комунікаційна (забезпечує зв'язки між ними);
- соціально-диференціаційна (формує нерівність доступу);
- інтеграційна (об'єднує соціальні процеси у єдину систему);
- ресурсна (визначає потенціал розвитку соціальної сфери).

Територія виступає ключовим фактором організації соціальної сфери міських поселень, оскільки вона визначає розміщення соціальної інфраструктури, впливає на доступність послуг, формує просторові диспропорції, забезпечує інтеграцію соціальних процесів та виступає ресурсом розвитку міських територій.

Таким чином, без урахування територіального чинника неможливе ефективне функціонування соціальної сфери та забезпечення сталого розвитку міських поселень.

Методологічне осмислення ролі території в організації соціальної сфери міських поселень передбачає використання комплексу кількісних і якісних методів, що дозволяють оцінити просторові закономірності, рівень доступності послуг, ступінь територіальної диференціації та інтегрованість соціальної інфраструктури. У сучасних просторових дослідженнях сформувався міждисциплінарний інструментарій, який поєднує індексні методи, геоінформаційні технології, просторове моделювання та кластерний аналіз.

Важливим аспектом дослідження міських просторів є врахування урболандшафтного підходу, який дозволяє розглядати місто як цілісну

територіальну систему. За твердженням низки українських науковців [1; 17; 18; 47], урболандшафти формують матеріальну основу функціонування міських систем і виступають середовищем концентрації населення, соціальної інфраструктури та управлінських функцій. У цьому контексті урболандшафти є не лише елементом міського простору, а й важливим індикатором рівня його соціального, економічного та екологічного розвитку, що особливо актуально в умовах реалізації концепції сталого розвитку територій.

1.3. Характеристика чинників та факторів, що визначають доступності послуг соціальної сфери

Доступність послуг соціальної сфери є однією з ключових категорій сучасної соціально-географічної науки, яка визначає ефективність функціонування міських поселень та рівень соціального розвитку територій. У широкому розумінні доступність трактується як можливість населення отримувати необхідні послуги з урахуванням просторових, часових, економічних і соціальних обмежень. Вона виступає інтегральною характеристикою взаємодії між населенням і системою соціальної інфраструктури.

Теоретичні засади поняття доступності були закладені у працях W. Hansen, який визначив її як «потенціал можливостей для взаємодії» між точками простору. У цьому визначенні акцент зроблено на просторовому аспекті, де доступність залежить від відстані та розміщення об'єктів. Подальший розвиток цієї концепції привів до формування багатовимірного підходу, який враховує не лише географічні, але й соціально-економічні фактори [162, р. 128].

У сучасних дослідженнях доступність розглядається як складна система, що включає чотири основні компоненти: просторовий, часовий, економічний та соціальний. Просторовий компонент визначається географічною відстанню до

об'єктів соціальної інфраструктури; часовий – тривалістю переміщення; економічний – витратами на отримання послуг; соціальний – можливостями різних груп населення користуватися цими послугами.

Концепція Penchansky і Thomas є однією з найбільш впливових у дослідженнях доступності соціальних послуг. Вона включає п'ять вимірів: доступність (*availability*), доступ (*accessibility*), прийнятність (*acceptability*), відповідність (*accommodation*) та доступність за ціною (*affordability*). Цей підхід дозволяє комплексно оцінювати доступність, враховуючи як просторові, так і соціальні аспекти.

З позицій просторових досліджень, доступність є ключовим фактором формування просторової структури міських поселень. Кнох і Pinch підкреслюють, що нерівномірність доступу до соціальних послуг є основою формування соціально-просторових диспропорцій [170, р. 84]. У цьому контексті доступність виступає індикатором якості міського середовища та рівня соціальної справедливості.

Важливим теоретичним підходом є концепція просторової справедливості, яка розглядає доступність як елемент рівності у розподілі ресурсів. Е. Соґа зазначає, що справедливість у просторі передбачає рівний доступ до базових соціальних послуг незалежно від місця проживання [185, р. 56]. Це підкреслює соціальний вимір доступності та її значення для сталого розвитку.

У межах просторових досліджень доступність розглядається як фактор ефективності територіальних систем. Р. Krugman підкреслює, що доступність визначає конкурентоспроможність територій, оскільки впливає на розміщення населення і економічної діяльності [172, р. 490]. У міських поселеннях це проявляється через концентрацію соціальної інфраструктури у найбільш доступних районах.

Суттєвим є також підхід до доступності як елементу людського розвитку. У звітах UNDP підкреслюється, що доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг є ключовим фактором підвищення якості життя. Таким чином, доступність виступає не лише просторовою характеристикою, але й

соціальною категорією.

У контексті сталого розвитку доступність соціальних послуг є одним із ключових критеріїв оцінки міських територій. Цілі сталого розвитку ООН підкреслюють необхідність забезпечення рівного доступу до базових послуг [183, р. 14]. Зокрема, SDG 3, SDG 4 і SDG 11 прямо пов'язані з доступністю медичних, освітніх і міських послуг.

Сучасні дослідження також враховують вплив мобільності населення на доступність. Як зазначають Sheller і Urry, мобільність є ключовим елементом сучасного суспільства і визначає можливості доступу до ресурсів. У міських поселеннях це означає, що розвиток транспортної системи є критично важливим для забезпечення доступності соціальних послуг.

У межах теорії «activity space» доступність розглядається як характеристика індивідуального простору діяльності [160, р. 215]. Це означає, що доступність залежить не лише від розміщення об'єктів, але й від індивідуальних характеристик населення, таких як вік, дохід і мобільність.

Важливим аспектом є також цифрова доступність, яка набуває особливого значення у сучасних умовах. Розвиток електронних послуг дозволяє зменшити залежність від фізичної відстані та підвищити доступність соціальної сфери [147, р. 486]. Це формує новий вимір доступності – інформаційний.

Таким чином, доступність соціальних послуг є багатовимірною категорією, яка включає:

- просторовий вимір (відстань, розміщення);
- часовий (тривалість доступу);
- економічний (вартість послуг);
- соціальний (можливості різних груп населення);
- інституційний (організація системи послуг);
- цифровий (доступ до онлайн-сервісів).

Узагальнюючи, можна стверджувати, що доступність є ключовим фактором функціонування соціальної сфери, який визначає рівень соціальної справедливості, ефективність міських систем та перспективи їх сталого розвитку.

Доступність послуг соціальної сфери формується під впливом складної системи взаємопов'язаних чинників, які визначають можливості населення отримувати освітні, медичні, культурні та інші види послуг у межах міських поселень. У сучасних наукових дослідженнях доступність розглядається як інтегральна категорія, що відображає взаємодію просторових, економічних, соціальних та інституційних процесів, які формують умови життєдіяльності населення. Такий підхід є характерним як для зарубіжної науки, так і для української наукової школи просторових досліджень, яка традиційно приділяє значну увагу територіальним аспектам організації соціальної сфери.

У вітчизняній науковій традиції питання доступності соціальних послуг тісно пов'язане з дослідженнями територіальної організації суспільства. Зокрема, О. Шаблій підкреслює, що соціальна сфера є одним із базових компонентів територіальної системи, а її доступність визначає рівень соціального розвитку регіонів і якість життя населення [140, с. 412].

Одним із ключових чинників, що визначають доступність соціальних послуг, є просторовий фактор, який відображає просторове розміщення об'єктів соціальної інфраструктури та характер розселення населення. У межах міських поселень саме територіальна структура визначає можливості доступу до послуг, формуючи відповідні просторові закономірності. Як зазначає Я. Олійник, нерівномірність розміщення соціальної інфраструктури є об'єктивною характеристикою територіального розвитку і водночас одним із головних джерел соціальної диференціації [88, с. 267]. У цьому контексті доступність виступає функцією відстані, щільності об'єктів і конфігурації міського простору.

Важливим є також транспортний чинник, який безпосередньо визначає можливість фізичного доступу населення до соціальних послуг. Розвиненість транспортної інфраструктури, наявність громадського транспорту та швидкість пересування формують так звану часову доступність, що часто є більш значущою, ніж географічна відстань. У дослідженнях українських фахівців в сфері просторових досліджень підкреслюється, що саме транспортна доступність виступає ключовим елементом інтеграції міського простору. У

цьому контексті території з обмеженою транспортною доступністю фактично випадають із системи повноцінного соціального обслуговування.

Економічні чинники відіграють не менш важливу роль у формуванні доступності соціальних послуг. Вони визначають можливості населення користуватися послугами з урахуванням їх вартості та рівня доходів. За висновками Е. Лібанової, економічна нерівність є одним із головних факторів обмеження доступу до соціальних ресурсів, навіть за умов їх фізичної доступності. У міських поселеннях це проявляється у формуванні територій із різним рівнем соціального забезпечення, де доступ до якісних послуг часто залежить від фінансових можливостей населення.

Демографічні фактори також суттєво впливають на доступність соціальної сфери, оскільки вони визначають структуру попиту на послуги та можливості їх отримання. Як зазначає І. Гукалова, демографічна структура населення формує специфічні потреби у соціальних послугах, які повинні враховуватися при їх територіальній організації [21]. Зокрема, старіння населення підвищує попит на медичні та соціальні послуги, тоді як зростання частки молоді актуалізує розвиток освітньої інфраструктури.

Соціальні чинники визначають рівень інтеграції населення у систему соціальних послуг і відображають особливості соціальної структури суспільства. У цьому контексті важливу роль відіграє рівень освіти, соціальний статус, культурні особливості та ступінь соціальної нерівності. За визначенням Н. Мезенцевої, соціальна нерівність у міських поселеннях має чіткий просторовий вимір і проявляється у різному рівні доступу до соціальних послуг [79]. Це призводить до формування соціально сегрегованих територій, де доступність послуг є неоднаковою для різних груп населення.

Інституційні фактори формують організаційні умови функціонування соціальної сфери і визначають ефективність її управління. У сучасних умовах особливого значення набуває процес децентралізації, який змінює систему управління соціальними послугами. Передача повноважень на місцевий рівень створює можливості для підвищення доступності послуг, але водночас вимагає високого рівня управлінської спроможності громад. Це означає, що доступність

соціальної сфери значною мірою залежить від ефективності місцевого управління.

Окрему групу становлять технологічні чинники, які в умовах цифровізації набувають дедалі більшого значення. Розвиток електронних сервісів, телемедицини та дистанційної освіти змінює традиційні уявлення про доступність, зменшуючи залежність від фізичної відстані.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що доступність соціальних послуг формується під впливом багаторівневої системи факторів, які взаємодіють між собою і визначають просторову організацію соціальної сфери. Просторові фактори визначають географічну структуру доступності, транспортні – її часові параметри, економічні – фінансові можливості населення, демографічні – структуру попиту, соціальні – рівень інтеграції, інституційні – ефективність управління, а технологічні – нові форми доступу до послуг.

1.4. Методологія дослідження

Одним із базових інструментів є індексний підхід, який дозволяє агрегувати різноманітні показники у єдину систему оцінювання. Індексні моделі широко використовуються у просторових дослідженнях для вимірювання складних явищ, зокрема рівня розвитку соціальної сфери та її територіальної організації (Nardo et al., 2005, p. 12).

У межах дослідження соціальної сфери міських поселень застосовуються такі типи індексів:

1. *Індекси забезпеченості* – характеризують рівень наявності соціальної інфраструктури (кількість лікарів, шкіл, закладів культури на душу населення).

2. *Індекси доступності* – відображають можливість населення отримувати послуги з урахуванням часу, відстані та транспортної доступності.

3. *Індекси концентрації* – визначають ступінь просторової концентрації соціальних об'єктів у межах міських територій.

4. *Інтегральні індекси* – поєднують кілька складових (медичну, освітню, транспортну) у єдину оцінку.

Індексні моделі базуються на процедурі нормалізації показників, що дозволяє привести їх до єдиної шкали. Як зазначають OECD, нормалізація є ключовим етапом побудови композитних індексів, оскільки забезпечує порівнюваність даних [178, р. 28].

Загальна форма інтегрального індексу може бути представлена як:

$$I = (x_1 + x_2 + \dots + x_n) / n$$

де x_n – нормалізовані показники.

У більш складних моделях застосовуються вагові коефіцієнти, що відображають значущість окремих компонентів. Це дозволяє враховувати специфіку соціальної сфери та пріоритетність окремих послуг.

Індексний підхід має низку переваг:

- дозволяє узагальнювати великі масиви даних;
- забезпечує порівнянність територій;
- сприяє виявленню просторових диспропорцій.

Водночас його обмеження пов'язані з вибором показників і методів нормалізації, що можуть впливати на результати аналізу.

Геоінформаційні системи є одним із ключових інструментів аналізу територіальної організації соціальної сфери. Вони дозволяють інтегрувати просторові та статистичні дані, забезпечуючи можливість їх візуалізації та аналізу.

Особливе значення має метод ізохрон (*isochrone mapping*), який дозволяє визначити території, що знаходяться у межах певного часу доїзду до об'єкта. Це є важливим для оцінки доступності медичних і освітніх послуг.

GIS також дозволяє застосовувати методи просторової статистики, зокрема аналіз гарячих точок (*hot spot analysis*), оцінку просторової автокореляції (*Moran's I*) та кластеризацію просторових даних.

Це дозволяє виявляти закономірності розміщення соціальної

інфраструктури та оцінювати її ефективність.

Просторове моделювання є важливим інструментом прогнозування розвитку соціальної сфери та оцінки впливу різних факторів на її організацію. Воно базується на використанні математичних і комп'ютерних моделей, що відображають взаємодію між територіальними компонентами [147, р. 56].

У контексті соціальної сфери моделі дозволяють прогнозувати потребу у соціальних послугах, оцінювати вплив змін у транспортній системі та моделювати сценарії розвитку міських територій.

Кластерний аналіз є одним із ключових методів просторової типології, що дозволяє групувати території за подібністю їх характеристик. У просторових дослідженнях він використовується для виявлення типів міських поселень за рівнем розвитку соціальної сфери.

Найбільш поширеним є метод k-means, який передбачає поділ об'єктів на k груп таким чином, щоб мінімізувати внутрішньогрупову варіацію. Як зазначає Hartigan, цей метод є ефективним для аналізу великих масивів даних.

Альтернативним підходом є ієрархічна кластеризація, яка дозволяє побудувати дендрограму і виявити структуру зв'язків між об'єктами.

Кластерний аналіз дозволяє:

- виділити типи міських територій;
- виявити центр-периферійні структури;
- оцінити рівень територіальної диференціації.

У поєднанні з GIS він забезпечує можливість просторової візуалізації кластерів, що підвищує аналітичну цінність дослідження.

Сучасні дослідження передбачають інтеграцію різних методів у єдину аналітичну систему. Поєднання індексного підходу, GIS, просторового моделювання та кластерного аналізу дозволяє отримати комплексне уявлення про територіальну організацію соціальної сфери.

Такий підхід відповідає концепції багаторівневого аналізу (multi-layer approach), яка передбачає дослідження території як системи взаємопов'язаних рівнів [147, р. 189]. У межах цієї концепції соціальна сфера розглядається як інтегрований компонент міського простору, що взаємодіє з економічними та

екологічними системами.

У сучасних дослідженнях доступності соціальних послуг дедалі більшого значення набуває підхід, характерний для наук про Землю, у межах якого доступність розглядається як функція геопросторових характеристик території, природного середовища та просторової організації антропогенних систем. Такий підхід дозволяє перейти від суто соціально-економічного трактування доступності до її розуміння як результату взаємодії природних і антропогенних геосистем.

У цьому контексті ключовим є геосистемний підхід, згідно з яким територія розглядається як складна система, що включає природні компоненти (рельєф, клімат, гідромережу), інфраструктурні елементи та соціальні об'єкти. Як зазначає П. Шищенко, функціонування територіальних систем визначається структурою геокомпонентів і характером їх взаємодії. Відповідно, доступність соціальних послуг формується не лише розміщенням об'єктів, але й фізико-географічними умовами території.

Одним із базових методів оцінювання доступності у межах наук про Землю є геопросторове моделювання, яке базується на аналізі цифрових моделей території. У цьому випадку доступність визначається через просторові функції, що враховують не лише відстань, але й морфометричні характеристики рельєфу, типи покриття поверхні та бар'єрні ефекти природного середовища. Наприклад, у гірських районах доступність значною мірою визначається крутизною схилів і конфігурацією долин, що суттєво впливає на транспортні зв'язки та просторову інтегрованість територій.

У цьому контексті доцільно використовувати моделі «cost-distance», які широко застосовуються в геоінформаційних дослідженнях. Вони базуються на розрахунку «вартості» переміщення через територію з урахуванням різних факторів:

$$A_i = \sum (S_j / C_{ij})$$

де

C_{ij} – інтегральна вартість переміщення, що включає рельєф, покриття, транспортну мережу.

Важливим напрямом є також використання цифрових моделей рельєфу (DEM), які дозволяють оцінювати вплив морфології території на доступність. Аналіз ухилів, експозиції схилів і висотних різниць дозволяє визначити потенційні бар'єри для розвитку інфраструктури та доступу до соціальних послуг. У цьому контексті доступність розглядається як похідна від геоморфологічної структури території.

У межах наук про Землю значного розвитку набули також методи просторового аналізу, засновані на використанні геоінформаційних систем. GIS-технології дозволяють інтегрувати різноманітні дані – топографічні, інфраструктурні, демографічні – у єдину аналітичну систему. Як зазначає Я. Олійник, геоінформаційне моделювання забезпечує новий рівень дослідження територіальних процесів, дозволяючи враховувати багатofакторність просторових систем [87].

Одним із ключових інструментів GIS-аналізу є побудова ізохрон, які відображають території однакової часової доступності. У просторовому контексті ізохрони дозволяють виявити просторові межі впливу соціальних об'єктів і визначити зони їх функціонального обслуговування. Водночас у межах наук про Землю ці ізохрони доповнюються аналізом природних бар'єрів, що дозволяє отримати більш реалістичну модель доступності.

Особливе значення має також ландшафтний підхід, який розглядає територію як систему природних і антропогенних ландшафтів. У цьому випадку доступність соціальних послуг залежить від типу ландшафту, його стійкості та придатності для розвитку інфраструктури. Як зазначає Л. Руденко, ландшафтна структура території визначає можливості її освоєння та функціонування соціальних систем [117].

У сучасних дослідженнях активно використовується також концепція просторової неоднорідності, яка передбачає, що різні частини території мають різні умови доступності. Це пов'язано з варіацією природних умов, щільності

населення та рівня розвитку інфраструктури. Виявлення таких неоднорідностей є ключовим завданням геопросторового аналізу.

Важливим методологічним інструментом є також кластерний аналіз, який у контексті наук про Землю використовується для виділення територій зі схожими природно-антропогенними характеристиками. У цьому випадку кластеризація базується не лише на соціально-економічних показниках, але й на фізико-географічних параметрах, таких як рельєф, гідромережа, кліматичні умови. Це дозволяє формувати більш комплексні типології територій.

Ієрархічна кластеризація, зокрема, дозволяє побудувати дендрограму, яка відображає ступінь подібності територій з урахуванням їх геосистемних характеристик. Такий підхід є особливо ефективним для аналізу складних регіонів із високою природною диференціацією.

У контексті сталого розвитку важливим є поєднання геопросторових моделей із системою індикаторів, що відображають екологічні, соціальні та економічні аспекти розвитку. У цьому випадку доступність соціальних послуг розглядається як складова геосистемної стійкості території. Як зазначає М. Барановський, сталий розвиток територій неможливий без урахування їх природно-географічних особливостей [4].

Таким чином, методологія оцінювання доступності соціальних послуг у межах наук про Землю базується на інтеграції геопросторових, геоморфологічних, ландшафтних і геоінформаційних підходів. Вона дозволяє враховувати не лише соціально-економічні параметри, але й природні умови, які визначають можливості розвитку соціальної інфраструктури.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дисертаційного дослідження узагальнено теоретико-методологічні засади вивчення соціальної сфери міських просторів з позицій сталого розвитку, визначено її роль у функціонуванні та трансформації міських поселень, а також обґрунтовано методичні підходи до оцінювання доступності

соціальних послуг і рівня розвитку соціальної інфраструктури.

Встановлено, що соціальна сфера є однією з базових підсистем міських просторів, яка забезпечує відтворення людського капіталу, формування соціальної згуртованості населення та підтримання належної якості життя. У сучасних умовах вона виступає не лише елементом інфраструктурного забезпечення території, а й важливим чинником формування конкурентоспроможності міських поселень, їх соціальної стійкості та здатності реалізовувати принципи сталого розвитку. Аналіз наукових концепцій дозволив встановити, що розвиток соціальної сфери безпосередньо впливає на просторову структуру міських систем, визначає їх функціональну спеціалізацію та місце в ієрархії розселення.

З'ясовано, що сучасні підходи до дослідження соціальної сфери ґрунтуються на поєднанні концепцій територіальної організації суспільства, теорії центральних місць, агломераційного розвитку, людського капіталу, просторової справедливості та сталого розвитку. У межах цих підходів соціальна сфера розглядається як інтегрована система взаємопов'язаних послуг і установ, функціонування яких забезпечує соціальну стабільність, територіальну згуртованість та збалансований розвиток міських громад. Особливого значення набуває концепція сталого розвитку, яка визначає необхідність забезпечення рівного доступу населення до базових соціальних послуг незалежно від місця проживання.

Доведено, що територія виступає не лише просторовим середовищем функціонування соціальної сфери, а й активним чинником її організації. Саме територіальні особливості визначають конфігурацію соціальної інфраструктури, рівень доступності послуг, характер соціальних взаємодій та можливості реалізації принципів просторової справедливості. Встановлено, що ефективне функціонування соціальної сфери нерозривно пов'язане із забезпеченням збалансованої територіальної структури, розвитком транспортної мережі, подоланням периферійності окремих територій та формуванням поліцентричної моделі просторового розвитку.

Визначено, що доступність послуг соціальної сфери є багатовимірною

категорією, яка формується під впливом просторових, транспортних, економічних, демографічних, соціальних, інституційних та технологічних чинників. Вона характеризує можливість населення отримувати необхідні соціальні послуги незалежно від територіального положення, рівня доходів чи соціального статусу. Встановлено, що найбільший вплив на доступність соціальної сфери в міських просторах здійснюють територіальна концентрація об'єктів обслуговування, розвиненість транспортної інфраструктури, демографічна структура населення та управлінська спроможність територіальних громад.

Обґрунтовано доцільність використання комплексного методологічного підходу до дослідження соціальної сфери міських просторів, який поєднує індексні методи, геоінформаційний аналіз, просторове моделювання та кластеризацію. Визначено, що інтегральне оцінювання дозволяє здійснювати порівняльний аналіз міських просторів за сукупністю показників, виявляти територіальні диспропорції та визначати рівень відповідності принципам сталого розвитку. Застосування геоінформаційних технологій забезпечує можливість аналізу просторової доступності соціальних послуг, побудови ізохронних моделей та виявлення зон концентрації і дефіциту соціальної інфраструктури.

Узагальнення теоретичних положень, методичних підходів та сучасних наукових концепцій створило належне методологічне підґрунтя для подальшого дослідження особливостей функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України, оцінювання рівня її розвитку, виявлення територіальних диспропорцій та обґрунтування напрямів підвищення соціальної стійкості міських громад у контексті реалізації принципів сталого розвитку.

Розділ 2. ПЕРЕДУМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

2.1. Історико-просторові особливості формування міських просторів Західної України

Формування міської системи розселення в Західній Україні є складним і багаторівневим процесом, у якому визначальну роль відіграли природно-географічні чинники, ресурсний потенціал території та її вигідне географічне положення на перетині важливих міжрегіональних зв'язків. На відміну від багатьох інших регіонів України, саме Західна Україна історично виконувала функцію контактної зони між Східною та Центральною Європою, що зумовило специфіку її урбаністичного розвитку, структурну багатосаровість міської мережі та функціональну різноманітність міст.

У ранній період (IX–XIII ст.) виникнення міських поселень було безпосередньо пов'язане з природними умовами території. Формування міст у межах Київської Русі та Галицько-Волинського князівства відбувалося на основі поєднання трьох ключових факторів: наявності водних ресурсів, сприятливого рельєфу та вигідного транспортно-географічного положення. Як зазначає І. Крип'якевич, «міста Галицько-Волинської держави виникали там, де поєднувалися умови оборони, торгівлі та адміністративного контролю» [46].

Особливу роль у формуванні міської мережі відігравали річкові системи. Дністер, Західний Буг, Прут, Тиса виступали не лише джерелами водопостачання, але й ключовими транспортними артеріями. Вони забезпечували інтеграцію території у ширші економічні системи, сприяли розвитку торгівлі та формуванню ремісничих центрів. Наприклад, Галич, розташований у долині Дністра, виконував функцію важливого торговельного вузла, що забезпечував зв'язки між Карпатським регіоном і Причорномор'ям [46].

Географічне положення Західної України як транзитного регіону між Балтійським і Чорноморським басейнами визначило її роль у міжнародній торгівлі. Через територію регіону проходили важливі торговельні шляхи, які

з'єднували Північну Європу з Візантією та Близьким Сходом. Львів, зокрема, сформувався як ключовий вузол цих маршрутів, що забезпечило його швидкий розвиток як економічного та культурного центру.

Рельєф території також відігравав визначальну роль. Поєднання рівнинних просторів Волині та Поділля з передгір'ями Карпат створювало різноманітні умови для розвитку поселень. Височини використовувалися як природні укріплення, що було критично важливим у контексті постійних воєн і набігів. Саме тому багато міст (Луцьк, Перемишль, Львів) формувалися на підвищених ділянках або у межах природно захищених територій.

У середньовічний період (XIV–XVI ст.) значення природно-ресурсного потенціалу посилюється у зв'язку з розвитком ремесел і торгівлі. Поширення магдебурзького права сприяло формуванню міст як автономних економічних центрів, які активно використовували ресурси навколишніх територій. Лісові ресурси Карпат забезпечували сировину для будівництва та ремесел, водні ресурси використовувалися для функціонування млинів і виробництв, а мінеральні ресурси (сіль, нафта) стали основою формування спеціалізованих міських центрів.

Дрогобич і Самбір розвивалися як центри солеваріння, що було одним із ключових ресурсів регіону. За даними Я. Грицака, соляні промисли забезпечували значну частину доходів міст і сприяли їх економічному зростанню [13; 14]. Водночас Борислав став одним із перших у світі центрів нафтовидобутку, що визначило його індустріальну спеціалізацію.

Географічне положення міст визначало їх роль у регіональній системі розселення. Міста, розташовані на перетині торговельних шляхів або поблизу ресурсних баз, отримували значні переваги у розвитку. Львів, Луцьк, Тернопіль стали важливими центрами торгівлі та адміністрації, тоді як менші міста виконували функції локальних центрів обслуговування.

У період Речі Посполитої Західна Україна інтегрується у польсько-литовський економічний простір, що сприяє розвитку зернової торгівлі та ремесел. Водночас природно-ресурсний потенціал території активно

використовувався у сільському господарстві, що визначало аграрний характер економіки.

З кінця XVIII ст. починається новий етап розвитку, пов'язаний із входженням регіону до складу Австрійської імперії. Австрійська адміністрація впроваджує системну політику модернізації, спрямовану на ефективне використання природних ресурсів і розвиток інфраструктури.

У цей період активно розвивається транспортна інфраструктура, що значно посилює роль географічного положення міст. Будівництво залізниць у XIX столітті стало ключовим фактором трансформації міської системи. Львів, Тернопіль, Чернівці, Ковель стають важливими транспортними вузлами, що забезпечують інтеграцію регіону у європейські економічні мережі [186, р. 285–287].

Залізнична мережа формувалася з урахуванням як географічного положення, так і ресурсної бази території. Міста, розташовані поблизу родовищ корисних копалин або у вузлах транспортних коридорів, отримували значні переваги у розвитку. Борислав і Дрогобич, наприклад, стали центрами нафтовидобутку, що сприяло їх урбанізації.

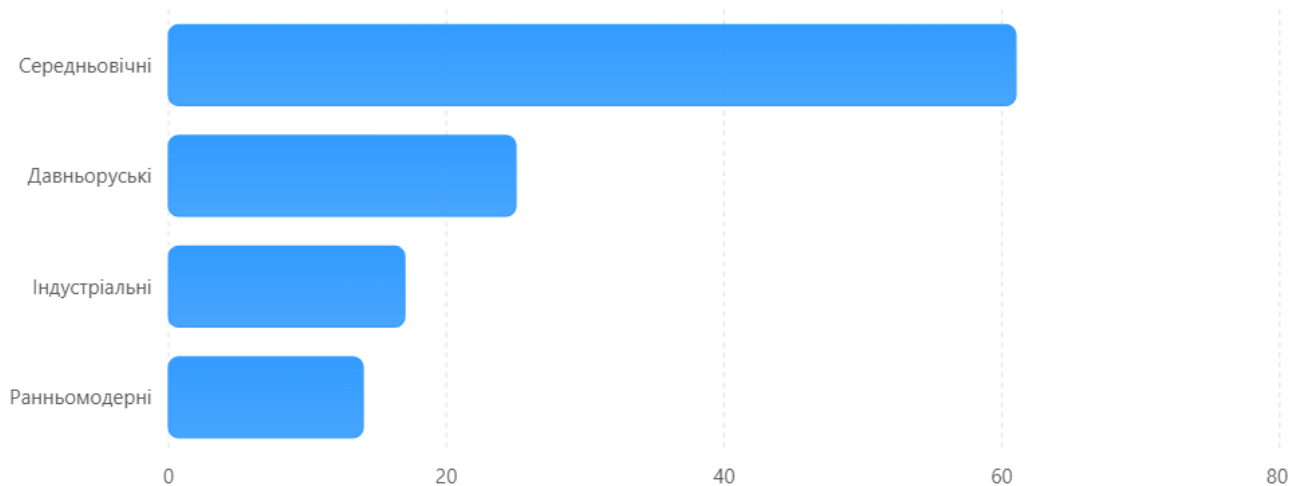
У міжвоєнний період географічне положення Західної України як прикордонного регіону між Польщею, Румунією та Чехословаччиною призвело до фрагментації економічного простору. Це обмежувало розвиток транспортних зв'язків і знижувало ефективність використання ресурсного потенціалу. Як зазначає Субтельний, «політичні кордони стали бар'єром для економічної інтеграції регіону» [186, р. 412–414].

Таблиця 2.1

Групування міських просторів Західної України за періодом формування

Тип формування міського простору за хронологічними або функціональними особливостями	Назва міського простору
Давньоруські (до XIII ст.)	Берегове, Белз, Броди, Буськ,

	Володимир, Галич, Долина, Дубно, Дубровиця, Жидачів, Збараж, Камінь-Каширський, Корець, Кременець, Луцьк, Любомль, Мукачево, Олика, Остріг, Рогатин, Снятин, Тереховля, Ужгород, Хотин, Шумськ
Середньовічні (XIII–XV ст.)	Бережани, Берестечко, Бібрка, Болехів, Борислав, Бучач, Великі Мости, Вижниця, Винники, Виноградів, Глиняни, Городок, Горохів, Добромиль, Дрогобич, Жовква, Заліщики, Зборів, Іршава, Калуш, Кам'янка-Бузька, Кіцмань, Коломия, Комарно, Копичинці, Ковель, Косів, Ланівці, Львів, Монастирська, Мостиська, Новоселиця, Перемишляни, Перечин, Підгайці, Почаїв, Рава-Руська, Радехів, Рахів, Рівне, Рожище, Рудки, Самбір, Свалява, Сколе, Сокаль, Старий Самбір, Сторожинець, Стрий, Судова Вишня, Тисмениця, Тячів, Турка, Угнів, Хирів, Ходорів, Хуст, Чоп, Чортків, Чернівці, Яворів
Ранньомодерні (XVI–XVII ст.)	Борщів, Бурштин, Вашківці, Заставна, Івано-Франківськ (Станиславів), Миколаїв, Надвірна, Радивилів, Скалат, Сокиряни, Тернопіль, Тлумач, Хоростків, Шептицький (історичний Червоноград)
Індустріальні та модерні міста XVIII–XX ст.	Вараш, Дубляни, Ківерці, Костопіль, Моршин, Новий Калинів, Новий Розділ, Нововолинськ, Новодністровськ, Новояворівськ, Пустомити, Соснівка, Стебник, Трускавець, Яремче, Здолбунів, Сарни
Індустріально-енергетичні міста другої половини XX ст.	Вараш, Новодністровськ, Нововолинськ, Новояворівськ, Новий Розділ, Соснівка
Курортно-рекреаційні міські простори	Моршин, Трускавець, Яремче
Релігійно-паломницькі міські простори	Почаїв
Залізничні та транспортні міські простори	Здолбунів, Сарни, Ківерці

**Рисунок 2.1. Історико-генетична структура міських просторів
Західної України**

Після 1991 року значення географічного положення та природно-ресурсного потенціалу знову актуалізується. Західна Україна стає важливим елементом транскордонного співробітництва з країнами Європейського Союзу. Близькість до кордонів Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії створює нові можливості для розвитку торгівлі, туризму та інвестицій.

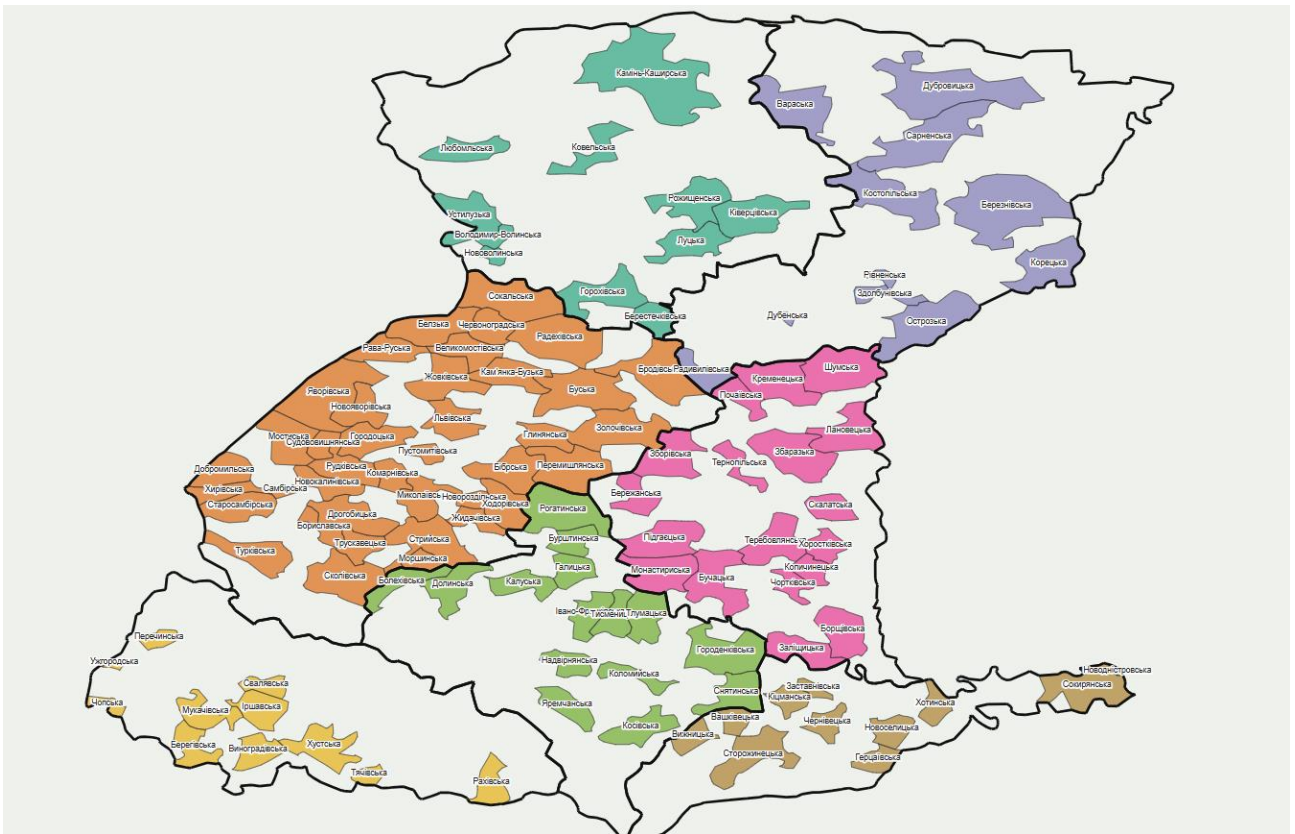

Рисунок 2.2. Міські громади областей Західної України

Таким чином, природно-ресурсний потенціал і географічне положення виступають базовими чинниками формування міської системи розселення в Західній Україні на всіх етапах її історичного розвитку (табл. 2.1., Додатки А1-А7). Від ранніх середньовічних міст до сучасних урбаністичних центрів ці фактори визначають просторову структуру, функціональну спеціалізацію та динаміку розвитку міської мережі регіону.

2.2. Демографічні та урбаністичні риси міських поселень регіону та їх зв'язок з реалізацією засад сталого розвитку

Сучасний розвиток міських поселень Західної України відбувається в умовах глибоких демографічних трансформацій, які визначають не лише кількісні параметри населення, а й структурні характеристики соціально-економічного потенціалу територій. На відміну від індустріальних регіонів України, де урбанізаційні процеси історично формувалися під впливом

промислового виробництва, у західному регіоні домінують інші чинники – історична поліцентричність розселення, транскордонне положення, культурна специфіка та значна роль міграцій.

Демографічна ситуація у міських поселеннях регіону формується під впливом трьох взаємопов'язаних процесів: природного руху населення, міграційної мобільності та трансформації вікової структури. Ці процеси не лише визначають сучасний стан урбанізованих територій, але й безпосередньо впливають на можливості реалізації принципів сталого розвитку, зокрема в частині забезпечення соціальної стійкості, економічної динаміки та територіальної згуртованості.

За даними Державна служба статистики України, протягом останніх двох десятиліть для більшості областей Західної України характерним є від'ємний природний приріст населення [122; 127]. Водночас регіон не є однорідним: у Закарпатській та Рівненській областях тривалий час зберігалися відносно вищі показники народжуваності, що частково компенсувало демографічні втрати.

Це пояснюється низкою факторів:

- більш молодого віковою структурою населення;
- збереженням традиційних моделей репродуктивної поведінки;
- нижчим рівнем урбанізації (що корелює з вищою народжуваністю).

У той же час у таких областях, як Тернопільська та Чернівецька, від'ємний природний приріст має стійкий характер і є одним із ключових чинників демографічного скорочення.

Як підкреслює Лібанова Е. М., сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується «накладанням процесів старіння населення на фоні низької народжуваності, що формує довготривалі негативні тренди відтворення» [86]. У міських поселеннях ці процеси проявляються особливо чітко, оскільки урбанізоване середовище традиційно характеризується нижчим рівнем народжуваності порівняно з сільською місцевістю.

Таблиця 2.2

Демографічні характеристики населення Західної України
(узагальнено за даними Держстату)

Область	Чисельність населення	Частка міського населення	Демографічна тенденція
Волинська	середня	відносно висока	стабільна
Закарпатська	середня	низька (~38%)	відносно позитивна
Івано-Франківська	середня	середня (~44%)	помірне скорочення
Львівська	найбільша в регіоні	висока (~60%)	стабілізація / слабке зростання
Рівненська	середня	середня	стабільна / слабке зростання
Тернопільська	менша	середня (~45%)	виражена депопуляція
Чернівецька	найменша	середня	скорочення

Сучасний розвиток міських просторів Західної України відбувається в умовах складних демографічних, економічних та соціальних трансформацій, які визначають характер функціонування регіональної системи розселення та формують передумови реалізації принципів сталого розвитку. На відміну від східних і південних регіонів України, де урбанізаційні процеси тривалий час були пов'язані з розвитком потужних індустріальних комплексів, міські простори Західної України формувалися під впливом історичних, культурних, адміністративних, транскордонних та рекреаційних чинників. Саме тому сучасна система розселення регіону характеризується високим рівнем поліцентричності, значною часткою малих міст та відносно рівномірним розподілом урбанізованих центрів по території.

У межах семи областей Західної України функціонує 122 міські простори, які істотно відрізняються за людністю, функціональною структурою, рівнем концентрації населення та соціально-економічним потенціалом. Найбільша кількість міських просторів зосереджена у Львівській області (44), тоді як у Закарпатській, Рівненській та Чернівецькій областях їх налічується по 11. Івано-Франківська область має 15 міських просторів, Волинська – 12, а

Тернопільська – 18. Така структура відображає історичні особливості урбанізації регіону та різну інтенсивність формування міської мережі.

Особливістю Західної України є відсутність надмірної концентрації населення в одному урбаністичному центрі, хоча роль Львова залишається визначальною. Населення Львова становить 717,3 тис. осіб, що майже утричі перевищує чисельність населення Рівного (243,9 тис. осіб), Івано-Франківська (238,2 тис. осіб) та Тернополя (225,0 тис. осіб). Водночас наявність значної кількості середніх і малих міст формує поліцентричну модель розвитку, яка є однією з ключових передумов забезпечення територіальної збалансованості та реалізації Цілей сталого розвитку.

Відповідно до сучасних підходів Організації Об'єднаних Націй та Організації економічного співробітництва і розвитку, сталий розвиток міських територій передбачає досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною згуртованістю та екологічною безпекою. У цьому контексті демографічні процеси виступають одним із базових чинників формування сталості територій, оскільки визначають масштаби використання ресурсів, потребу в соціальній інфраструктурі та можливості розвитку людського капіталу.

Демографічна ситуація у межах міських просторів Західної України є неоднорідною. Найбільш сприятливими демографічними характеристиками вирізняються Закарпатська та Рівненська області, де тривалий час зберігалися відносно високі показники народжуваності та більш молода вікова структура населення. Натомість Тернопільська та Чернівецька області характеризуються більш вираженими депопуляційними процесами та інтенсивним міграційним відтоком населення працездатного віку. Львівська область займає проміжне положення, демонструючи відносну демографічну стабільність завдяки концентрації економічної активності та міграційній привабливості Львова.

Для кількісного аналізу особливостей урбанізації доцільно узагальнити ключові характеристики міських просторів у розрізі областей.

Таблиця 2.3

Урбанізаційні характеристики областей Західної України

Область	Кількість міських просторів	Частка міського населення, %	Найбільший міський простір	Населення найбільшого міста, тис. осіб
Волинська	12	52	Луцьк	216,0
Закарпатська	11	38	Ужгород	115,4
Івано-Франківська	15	44	Івано-Франківськ	238,2
Львівська	44	60	Львів	717,3
Рівненська	11	48	Рівне	243,9
Тернопільська	18	45	Тернопіль	225,0
Чернівецька	11	52	Чернівці	понад 260
Західна Україна	122	близько 50	Львів	717,3

Аналіз наведених даних свідчить про значну територіальну диференціацію урбанізаційних процесів. Найвищий рівень урбанізації характерний для Львівської області, де частка міського населення перевищує 60 %. Саме тут сформувалася найбільш розгалужена міська мережа регіону. Водночас Закарпатська область демонструє найнижчий рівень урбанізації (близько 38 %), що пояснюється гірським характером території, домінуванням сільського розселення та історичними особливостями освоєння простору.

Суттєві відмінності спостерігаються і за показниками людності міських просторів. Якщо у Львові проживає понад 717 тис. осіб, то населення окремих найменших міських просторів не перевищує 1 тис. осіб. Наприклад, чисельність населення Угнева становить лише 939 осіб, Берестечка – 1630 осіб, Устилуга – 2060 осіб, Підгайців – 2609 осіб. Таким чином, різниця між найбільшим і найменшим міським простором регіону перевищує 760 разів, що свідчить про надзвичайно високий рівень демографічної неоднорідності урбанізованої мережі Західної України.

Важливою характеристикою сталості міських просторів виступає щільність населення. Саме цей показник відображає інтенсивність

використання території, концентрацію соціальної інфраструктури та потенційну ефективність функціонування систем обслуговування населення.

Найвищі показники щільності населення зафіксовано у Новому Калинові (5304 ос./км²), Луцьку (5143 ос./км²), Львові (4816 ос./км²), Надвірній (4593 ос./км²), Рівному (3889 ос./км²), Шептицькому (3782 ос./км²), Березному (3750 ос./км²), Вараші (3688 ос./км²), Соснівці (3559 ос./км²), Хусті (3505 ос./км²) та Стрию (3506 ос./км²). Водночас найнижча щільність населення характерна для Снятина (275 ос./км²), Болехова (279 ос./км²), Белза (375 ос./км²), Тисмениці (236 ос./км²), Галича (246 ос./км²), Устилуга (511 ос./км²) та Комарна (500 ос./км²).

Висока щільність населення забезпечує економічну доцільність функціонування закладів освіти, охорони здоров'я, громадського транспорту та інших елементів соціальної сфери. Натомість у містах із низькою щільністю населення зростають витрати на утримання інфраструктури, що негативно впливає на ефективність реалізації принципів сталого розвитку.

Для систематизації міських просторів доцільно здійснити їх типологізацію за людністю.

Таблиця 2.4

Типологія міських просторів Західної України за чисельністю населення

Тип міського простору	Чисельність населення	Представники
Дуже великі	понад 200 тис. осіб	Львів, Рівне, Тернопіль, Івано-Франківськ, Чернівці
Великі	50–100 тис. осіб	Луцьк, Калуш, Дрогобич, Мукачево, Шептицький, Ковель
Середні	10–50 тис. осіб	Стрий, Коломия, Чортків, Вараш, Сарни, Нововолинськ, Борислав
Малі	до 10 тис. осіб	більшість міських просторів регіону

Проведена типологізація демонструє, що переважна більшість міських просторів Західної України належить до категорії малих міст. Їхня частка перевищує 70 % загальної кількості міських поселень регіону. Саме тому питання забезпечення соціальної сфери, доступності послуг, медичного обслуговування та підтримки економічної активності набувають особливого значення для забезпечення сталого розвитку територій.

Просторова структура населення в межах громад також демонструє істотні відмінності. У низці громад міський простір концентрує понад 90 % населення. До таких належать Луцьк (94,6 %), Нововолинськ (96,7 %), Самбір (95,8 %), Рівне (95,9 %), Дубно (100 %), Володимир (93,5 %), Тернопіль (89,2 %), Львів (87,7 %), Чортків (86,3 %), Мукачево (75,3 %). Водночас у багатьох громадах частка населення міського простору не перевищує 20–30 %, що свідчить про переважання сільської складової та іншу модель просторової організації населення.

У контексті сталого розвитку саме такі відмінності визначають потребу в диференційованій політиці управління міськими просторами, оскільки універсальні підходи не можуть бути однаково ефективними для Львова, Рівного, Тернополя чи, наприклад, Угнева, Підгайців або Берестечка.

Подальший аналіз морфометричних характеристик міських просторів дозволяє не лише виявити регіональні особливості розвитку системи розселення, але й оцінити потенціал окремих територій щодо реалізації Цілей сталого розвитку. Відповідно до Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад», ключового значення набувають питання просторової збалансованості, ефективного використання територіальних ресурсів, доступності соціальних послуг та забезпечення належної якості життєвого середовища населення. У цьому контексті важливими індикаторами виступають площа міського простору, частка його території у структурі громади, чисельність населення, рівень його концентрації та співвідношення між міською і сільською складовими територіальних громад.

Львівська область є найбільш урбанізованою серед досліджуваних регіонів і характеризується найскладнішою структурою міської мережі. У її

межах функціонують 44 міські простори, які суттєво відрізняються за масштабами розвитку та демографічним потенціалом. Абсолютним домінантом виступає Львів, площа якого становить 148,95 км², а чисельність населення – 717,3 тис. осіб. При цьому місто займає лише 47,8 % площі Львівської міської громади, але концентрує 87,7 % її населення. Щільність населення у Львові досягає 4816 осіб на км², що є одним із найвищих показників у регіоні. Такі параметри підтверджують його роль як провідного центру соціально-економічного розвитку Західної України та ключового осередку реалізації Цілей сталого розвитку, насамперед Цілей 8, 9 та 11.

Поряд із Львовом важливими регіональними центрами виступають Дрогобич (73,7 тис. осіб), Шептицький (64,3 тис. осіб), Стрий (59,4 тис. осіб), Борислав (32,5 тис. осіб) та Новояворівськ (31,4 тис. осіб). Особливістю цих міст є високий рівень концентрації населення у межах громад. Так, у Самборі частка населення міського простору становить 95,8 %, у Новому Роздолі – 84,9 %, у Бориславі – 84,0 %, а у Шептицькому – 75,6 % (Додаток Б4). Це свідчить про домінування міської складової у структурі відповідних громад та значний рівень урбанізованості території.

Водночас Львівська область демонструє надзвичайно високий рівень внутрішньої диференціації. Поряд із потужними урбанізованими центрами тут функціонують малі міські простори, чисельність населення яких не перевищує 5 тис. осіб. До них належать Белз (2191 особа), Бібрка (3761 особа), Глиняни (2954 особи), Комарно (3653 особи), Угнів (939 осіб) та Хирів (4104 особи) (Додаток Б4). Наявність такої кількості малих міст є важливою передумовою просторової збалансованості розвитку області, оскільки вони забезпечують виконання локальних адміністративних, соціальних та сервісних функцій для навколишніх сільських територій. Водночас саме ці населені пункти є найбільш вразливими до демографічного скорочення та потребують посиленої підтримки в контексті реалізації принципів сталого розвитку.

Аналіз показників щільності населення дозволяє виокремити кілька моделей розвитку міських просторів Львівської області. Найвищі значення характерні для Нового Калинова (5304 ос./км²), Львова (4816 ос./км²),

Шептицького (3782 ос./км²), Соснівки (3559 ос./км²), Стрия (3506 ос./км²) та Новояворівська (3217 ос./км²). Така концентрація населення створює сприятливі умови для розвитку громадського транспорту, закладів освіти, охорони здоров'я та інших складових соціальної інфраструктури. Водночас у містах Судова Вишня (230 ос./км²), Белз (375 ос./км²), Комарно (500 ос./км²) чи Городок (536 ос./км²) спостерігається значно нижча інтенсивність використання території (Додаток Б4). Це обумовлює потребу у впровадженні спеціальних механізмів підтримки доступності соціальних послуг відповідно до принципів інклюзивного розвитку.

Івано-Франківська область характеризується поєднанням великих урбанізованих центрів із мережею малих історичних міст. Центральне місце у структурі розселення займає Івано-Франківськ, площа якого становить 83,7 км², а чисельність населення досягає 238,2 тис. осіб. Місто концентрує понад 80 % населення однойменної громади та характеризується щільністю населення 2846 ос./км². Такі параметри забезпечують формування потужного освітнього, медичного та культурного потенціалу, що є важливою передумовою досягнення Цілі 4 «Якісна освіта», Цілі 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» та Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад».

Значну роль у формуванні регіонального каркасу розселення відіграють Калуш (65,1 тис. осіб), Коломия (60,8 тис. осіб) та Долина (20,4 тис. осіб). Частка населення міського простору у межах громад тут становить відповідно 74,9 %, 79,7 % та 40,6 % (Додаток Б3).. Такі показники свідчать про значний рівень концентрації населення та формування потужних локальних центрів обслуговування. Особливістю області є також наявність рекреаційно-туристичних центрів, зокрема Яремча, яке за населення 7,9 тис. осіб виконує функції одного з провідних туристичних осередків Карпатського регіону.

Цікавим є аналіз щільності населення міських просторів Івано-Франківської області. Абсолютним лідером виступає Надвірна, де цей показник становить 4593 ос./км². Високими значеннями характеризуються також Івано-Франківськ (2846 ос./км²), Коломия (1480 ос./км²), Яремче (1198 ос./км²), Долина (1011 ос./км²) та Калуш (1009 ос./км²). Натомість у Тисмениці, Снятині

та Галичі щільність населення не перевищує 300 ос./км² (Додаток Б3). Подібні контрасти визначають різний рівень навантаження на соціальну інфраструктуру та потребують врахування при формуванні регіональної політики сталого розвитку.

Узагальнюючи результати аналізу Львівської та Івано-Франківської областей, можна констатувати, що саме тут сформувалися найбільш потужні урбанізаційні осередки Західної України. Водночас наявність значної кількості малих міст забезпечує просторову поліцентричність регіону, яка є однією з ключових передумов досягнення Цілей сталого розвитку. Така модель сприяє більш рівномірному розміщенню соціальної інфраструктури, зменшенню територіальних диспропорцій та підвищенню доступності базових послуг для населення незалежно від місця проживання.

Волинська та Рівненська області формують північно-західний сегмент досліджуваного регіону, для якого характерне поєднання середнього рівня урбанізації, відносно сприятливішої демографічної структури та значної ролі малих і середніх міст у забезпеченні локальної доступності соціальних послуг. У контексті сталого розвитку ці області мають важливе значення, оскільки демонструють модель розселення, де обласні центри не формують надпотужних агломерацій, а система міських просторів зберігає відносно рівномірний характер. Це створює передумови для територіальної збалансованості, однак водночас обмежує формування сильних центрів інноваційного та економічного зростання.

У Волинській області досліджено 12 міських просторів, серед яких провідне місце займає Луцьк. Його площа становить 42,0 км², чисельність населення – 216,0 тис. осіб, а щільність населення сягає 5143 ос./км² (Додаток Б1). Це один із найвищих показників щільності серед усіх міських просторів Західної України. Луцьк концентрує 94,6 % населення відповідної територіальної громади, що свідчить про високий рівень урбанізованості громади та домінування міського ядра в її просторовій структурі. Такі параметри забезпечують відносно високий потенціал для реалізації Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад», оскільки висока концентрація населення

підвищує ефективність функціонування громадського транспорту, медичних, освітніх, адміністративних та житлово-комунальних послуг.

Важливими міськими просторами області також є Ковель, Володимир і Нововолинськ. Ковель має площу 47,3 км² та населення 67,6 тис. осіб, концентруючи 92,9 % населення громади (Додаток Б1). Його щільність становить 1429 ос./км². Місто відіграє важливу транспортно-логістичну роль, що підвищує його значення у контексті реалізації Цілі 8 «Гідна праця та економічне зростання» і Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». Володимир має населення 37,9 тис. осіб, щільність 2362 ос./км² і концентрує 93,5 % населення громади. Нововолинськ, попри меншу площу у 20,0 км², має 49,8 тис. мешканців, щільність 2489 ос./км² та найвищу в області частку міського населення у громаді – 96,7 %.

Нововолинськ є особливо показовим прикладом для аналізу сталого розвитку, оскільки його історичне формування пов'язане з індустріальною функцією, насамперед вугільною промисловістю. Сучасна трансформація економічної бази такого міста вимагає переходу від монофункціональної індустріальної моделі до більш диверсифікованої структури зайнятості, розвитку малого і середнього бізнесу, сфери послуг та модернізації соціальної інфраструктури. У цьому контексті Нововолинськ можна розглядати як територію, де принципи сталого розвитку мають бути реалізовані через економічну диверсифікацію, збереження людського потенціалу та підвищення якості життєвого середовища.

Середні та малі міста Волинської області демонструють іншу модель просторової організації. Камінь-Каширський має населення 12,5 тис. осіб, але є центром дуже великої за площею громади – 1424,6 км². Частка міського простору в площі громади становить лише 0,54 %, а частка населення міста – 23,4 %. Це свідчить про значну диспропорцію між масштабом адміністративної території та концентрацією населення у міському ядрі. Така структура створює додаткові виклики для забезпечення доступності соціальних послуг, особливо в частині охорони здоров'я, освіти, адміністративного обслуговування та транспортної доступності.

Подібні риси мають Горохів, Любомль, Ківерці, Рожище, Берестечко, Олика та Устилуг. Їхня чисельність населення коливається від 1,6 тис. осіб у Берестечку до 13,8 тис. осіб у Ківерцях. Найнижчу щільність населення мають Устилуг (511 ос./км²), Олика (618 ос./км²), Горохів (811 ос./км²) та Берестечко (837 ос./км²) (Додаток Б1). У цих містах соціальна сфера виконує переважно базові локальні функції, а забезпечення сталого розвитку значною мірою залежить від спроможності громад підтримувати мінімально необхідний рівень медичних, освітніх, адміністративних і житлово-комунальних послуг.

Для Волинської області загалом характерна наявність кількох виразних міських центрів, які формують основу регіональної системи розселення, та значної кількості малих міст, що виконують функції локального обслуговування. У контексті сталого розвитку це означає необхідність поєднання двох підходів: підтримки Луцька, Ковеля, Володимира і Нововолинська як центрів концентрації соціально-економічного потенціалу та одночасного посилення малих міст як елементів територіальної доступності послуг. Такий підхід відповідає принципу просторової справедливості, який є важливим компонентом Цілі 11.

Рівненська область має 11 міських просторів, серед яких провідне місце займає Рівне. Площа міста становить 62,7 км², чисельність населення – 243,9 тис. осіб, щільність населення – 3889 ос./км² (Додаток Б6). Рівне концентрує 95,95 % населення громади, що засвідчує надзвичайно високий рівень домінування міського ядра. За цими параметрами місто є одним із головних урбанізаційних центрів Західної України та виконує функції адміністративного, освітнього, транспортного і соціального вузла.

Особливістю Рівненської області є наявність кількох міських просторів із високою щільністю населення. Березне має щільність 3750 ос./км², Вараш – 3688 ос./км², Здолбунів – 1962 ос./км², Костопіль – 1929 ос./км², Радивилів – 1629 ос./км². Висока щільність у Березному та Вараші при відносно невеликій площі міських просторів створює передумови для компактного розміщення соціальної інфраструктури, однак водночас підвищує навантаження на житлово-комунальні системи та міське середовище.

Вараш є специфічним прикладом індустріально-енергетичного міського простору. Його населення становить 41,7 тис. осіб, а частка населення міста у громаді – 79,97 %. Місто сформувалося як центр, пов'язаний з функціонуванням Рівненської атомної електростанції, що забезпечує високий рівень зайнятості та фінансової стабільності, але водночас формує ризики монофункціональності. У контексті сталого розвитку Вараш потребує диверсифікації економічної бази, розвитку освітніх, культурних і сервісних функцій, а також підвищення адаптивності міського простору до можливих структурних змін у майбутньому.

Дубно є унікальним прикладом міського простору, площа якого повністю збігається з площею громади – 27,0 км², а частка населення міста у громаді становить 100 %. Це означає, що вся громада фактично має міський характер. Населення Дубна становить 34,0 тис. осіб, а щільність – 1258 ос./км². Така модель управління є відносно зручною для планування соціальної інфраструктури, оскільки відсутня значна периферійна сільська складова, яка зазвичай ускладнює забезпечення рівного доступу до послуг.

Сарни, Костопіль, Здолбунів, Остріг, Радивилів, Дубровиця та Корець виконують функції субрегіональних і локальних центрів. Сарни мають населення 28,6 тис. осіб і громаду з населенням 64,5 тис. осіб, тобто частка міського населення становить 44,4 %. Це свідчить про вагомий роль сільської складової та необхідність забезпечення взаємозв'язку між міським центром і периферійними територіями. Подібна ситуація характерна для Острога, де частка населення міста у громаді становить 39,3 %, та Дубровиці – 27,8 % (Додаток Б1).

У контексті сталого розвитку Рівненська область демонструє поєднання двох різних моделей. З одного боку, Рівне, Вараш, Дубно та Здолбунів мають відносно високий рівень урбанізованості та потенціал концентрації соціальних послуг. З іншого боку, значна частина громад має змішану місько-сільську структуру, що потребує розвитку транспортної доступності, міжпоселенської інтеграції та підтримки локальних сервісних центрів. Це особливо важливо для реалізації Цілі 3, оскільки доступ до медичних послуг у таких громадах

залежить не лише від наявності закладів у місті, а й від транспортної доступності для мешканців навколишніх населених пунктів.

Порівняння Волинської та Рівненської областей дозволяє виявити спільні та відмінні риси їхнього урбаністичного розвитку. Обидві області мають середню кількість міських просторів і не характеризуються надмірною концентрацією населення у мегаполісах. Водночас Рівне за чисельністю населення (243,9 тис. осіб) перевищує Луцьк (216,0 тис. осіб), однак Луцьк має вищу щільність населення – 5143 ос./км² проти 3889 ос./км². Це свідчить про більш компактну модель використання міського простору у Луцьку, що потенційно підвищує ефективність функціонування міських сервісів, але водночас створює більше навантаження на міську інфраструктуру.

Для реалізації Цілей сталого розвитку в обох областях принципового значення набуває підтримка поліцентричної системи розселення. Саме малі та середні міста забезпечують територіальну доступність соціальних послуг, зменшують залежність населення від обласних центрів і підтримують функціонування периферійних територій. Без їх зміцнення сталий розвиток набуває асиметричного характеру, коли великі центри концентрують ресурси, а малі міста поступово втрачають демографічний і функціональний потенціал.

Закарпатська область демонструє особливу модель демографічного та урбаністичного розвитку. У межах області досліджено 11 міських просторів, однак рівень урбанізації залишається найнижчим серед областей Західної України – близько 38 % (Додаток Б3). Така ситуація пояснюється гірським рельєфом, історичною перевагою сільського розселення, етнокультурними особливостями та обмеженими можливостями формування великих урбаністичних центрів. У контексті сталого розвитку це створює як обмеження, так і переваги: з одного боку, слабша урбанізація ускладнює концентрацію соціальної інфраструктури; з іншого – зберігає більш тісний зв'язок населення з природним середовищем, що є важливим для збалансованого розвитку гірських територій.

Найбільшим міським простором Закарпаття є Ужгород із населенням 115,4 тис. осіб. Його площа становить 41,56 км², а щільність населення – 2778

ос./км². Ужгород концентрує 85,9 % населення громади, що свідчить про його домінуючу роль у структурі територіальної організації. Як обласний центр, місто виконує адміністративні, освітні, медичні та транскордонні функції, однак його вплив є менш масштабним порівняно зі Львовом, Івано-Франківськом чи Рівним.

Мукачево є другим за значенням міським простором області. Його населення становить 85,6 тис. осіб, площа – 27,9 км², а щільність населення – 3067 ос./км². Частка населення міста у громаді становить 75,3 %. За цими показниками Мукачево виступає найбільш виразним субрегіональним центром Закарпаття, який поєднує адміністративні, промислові, транспортні та логістичні функції. У контексті Цілі 11 саме Ужгород і Мукачево формують основний каркас міського розвитку області, забезпечуючи доступ до послуг в умовах складної природної морфології регіону.

Особливу групу становлять Хуст, Берегове, Виноградів, Рахів, Свалява, Тячів, Перечин, Іршава та Чоп. Хуст має населення 28,0 тис. осіб, але найвищу в області щільність населення – 3505 ос./км². Це пояснюється малою площею міського простору – лише 8,0 км². Виноградів і Берегове мають близьку чисельність населення – відповідно 25,3 і 23,3 тис. осіб, однак відрізняються функціональною роллю: Берегове має виразну прикордонну та етнокультурну специфіку, а Виноградів виконує функції локального економічного центру (Додаток Б3).

Рахів, Тячів і Свалява є важливими прикладами міст, де сталий розвиток безпосередньо пов'язаний із природно-ресурсним потенціалом і рекреаційною функцією. Рахів має населення 15,5 тис. осіб, Свалява – 17,1 тис. осіб, Тячів – 8,9 тис. осіб. Їхній розвиток потребує збалансування туристичного навантаження, збереження природного середовища та забезпечення базових соціальних послуг для місцевого населення. Для таких міст Ціль 11 має бути поєднана з екологічними аспектами сталого розвитку, оскільки якість міського середовища безпосередньо залежить від стану природних ландшафтів.

Особливістю Закарпатської області є також значна роль транскордонного положення. Чоп, Ужгород, Берегове і Виноградів виконують функції

контактних зон із країнами Європейського Союзу. Чоп, попри невелику чисельність населення – 8,6 тис. осіб, має важливе транспортно-логістичне значення. Його частка населення у громаді становить 57,9 %, а щільність – 969 ос./км² (Додаток Б3). Для таких міст сталий розвиток пов'язаний із модернізацією транспортної інфраструктури, розвитком сервісної економіки та підвищенням якості міського середовища.

Загалом Закарпатська область характеризується відносно слабкою концентрацією населення у міських просторах, однак її міста виконують важливі функції підтримання територіальної цілісності та доступності соціальних послуг у гірських і прикордонних умовах. У контексті сталого розвитку основними викликами є посилення транспортної доступності, розвиток медичної та освітньої інфраструктури, збереження природного середовища та використання транскордонного потенціалу для підвищення добробуту населення.

Тернопільська область займає особливе місце у системі міських просторів Західної України, оскільки поєднує риси відносно низького рівня урбанізації з достатньо розгалуженою мережею малих і середніх міст. У межах області функціонує 18 міських просторів (Додаток Б5), що є другим показником після Львівської області. Водночас частка міського населення становить близько 45 %, що свідчить про значну роль сільської складової у структурі розселення. У контексті сталого розвитку це визначає необхідність підтримання збалансованого розвитку не лише обласного центру, а й малих міст, які забезпечують доступність соціальних послуг для значної частини населення області.

Беззаперечним ядром системи розселення є Тернопіль. Площа міського простору становить 72,0 км², чисельність населення досягає 225,0 тис. осіб, а щільність населення – 3125 ос./км². Місто концентрує 89,15 % населення громади, що підтверджує його домінуючу роль у соціально-економічному розвитку області. Саме Тернопіль формує головний центр освітніх, медичних, фінансових, культурних та адміністративних послуг регіону. Відповідно до Цілей сталого розвитку, місто виконує функції локомотива територіального

розвитку, забезпечуючи концентрацію людського капіталу та інноваційної активності.

Другий рівень урбаністичного каркасу області формують Чортків, Кременець, Бережани та Терехів. Чортків має населення 28,5 тис. осіб і концентрує 86,34 % населення громади, що є одним із найвищих показників у регіоні. Кременець налічує 20,5 тис. жителів, Бережани – 17,1 тис., Терехів – 13,2 тис. осіб. Саме ці міста виконують функції міжрайонних центрів соціального обслуговування, забезпечуючи доступ населення до медичних, освітніх та адміністративних послуг. Їх розвиток має особливе значення для реалізації принципів територіальної справедливості та зменшення просторових диспропорцій.

Водночас переважна більшість міських просторів Тернопільської області належить до категорії малих міст. Підгайці мають лише 2609 жителів, Скалат – 3739 осіб, Монастирська – 5380 осіб, Шумськ – 5400 осіб, Зборів – 6621 особу, Хоростків – 6652 особи. Для таких міст характерна обмежена демографічна база, що створює додаткові труднощі у підтриманні необхідного рівня соціальної інфраструктури. Разом із тим саме вони забезпечують просторову доступність послуг для навколишніх сільських територій та виступають важливими елементами регіональної системи сталого розвитку.

Значний інтерес становить аналіз щільності населення. Найвищі показники зафіксовано у Тернополі (3125 ос./км²), Збаражі (1923 ос./км²), Почаєві (1826 ос./км²), Зборові (1775 ос./км²), Монастирських (1630 ос./км²) та Ланівцях (1589 ос./км²). Натомість Скалат характеризується щільністю лише 653 ос./км², Хоростків – 722 ос./км², Підгайці – 831 ос./км² (Додаток Б5). Такі контрасти свідчать про суттєві відмінності у характері використання території та рівні концентрації населення. У контексті сталого розвитку це безпосередньо впливає на ефективність функціонування громадського транспорту, закладів охорони здоров'я, освіти та житлово-комунальної інфраструктури.

Особливу роль у системі міських просторів області відіграє Почаїв. Незважаючи на відносно невелику чисельність населення (7633 особи), місто має загальнодержавне значення як релігійно-паломницький центр. Така

спеціалізація формує специфічну модель сталого розвитку, де поряд із забезпеченням потреб місцевого населення важливого значення набувають питання туристичної інфраструктури, охорони культурної спадщини та підтримання якості міського середовища.

Чернівецька область характеризується найменшою кількістю населення серед областей Західної України, однак має достатньо сформовану систему міських просторів. Особливістю регіону є поєднання потужного обласного центру з мережею малих міст, які забезпечують функціонування локальних систем розселення. У межах області функціонує 11 міських просторів, що формують основу соціально-економічного розвитку регіону (Додаток Б7).

Домінуюче положення займають Чернівці, населення яких перевищує 260 тис. осіб. Місто концентрує більшу частину економічного, освітнього, культурного та наукового потенціалу області. Як обласний центр Чернівці виконують функції головного вузла соціальної сфери, забезпечуючи реалізацію Цілей сталого розвитку у частині доступності якісної освіти, медичних послуг, культурних сервісів та адміністративного обслуговування населення. За масштабами свого впливу місто суттєво перевищує інші міські простори області, формуючи виразно моноцентричну модель регіонального розвитку.

До другої групи належать Новодністровськ, Хотин, Сторожинець, Сокиряни, Новоселиця та Кіцмань. Ці міста виконують функції локальних центрів соціального обслуговування та адміністративного управління. Особливо важливим є Новодністровськ, розвиток якого пов'язаний із функціонуванням енергетичного комплексу Дністровського гідровузла. У контексті сталого розвитку це місто демонструє приклад поєднання індустріальної спеціалізації з необхідністю забезпечення екологічної безпеки та підтримання високої якості життя населення.

Вашківці, Герца, Заставна та Вижниця належать до категорії малих міських просторів. Саме вони найбільшою мірою відображають проблематику сталого розвитку периферійних територій. Невелика чисельність населення та обмежена економічна база зумовлюють необхідність посилення ролі міжмуніципального співробітництва, розвитку транспортної доступності та

підтримання базових соціальних послуг. Водночас ці міста відіграють важливу роль у збереженні територіальної цілісності системи розселення та забезпеченні доступності послуг для населення віддалених територій.

Загалом аналіз морфометричних характеристик міських просторів Західної України дозволяє зробити висновок про формування поліцентричної моделі урбаністичного розвитку, основу якої становлять кілька потужних обласних центрів та широка мережа малих і середніх міст. Така структура значною мірою відповідає сучасним принципам сталого розвитку, оскільки сприяє більш рівномірному розміщенню населення, забезпечує доступність соціальної інфраструктури та зменшує ризики надмірної концентрації ресурсів у декількох великих агломераціях.

Для узагальнення просторових особливостей розвитку доцільно використати радар-діаграму, яка відображає порівняльні характеристики обласних центрів за ключовими індикаторами сталого розвитку. До її складу можуть бути включені: чисельність населення, щільність населення, частка населення міського простору у структурі громади, рівень медичної забезпеченості, розвиток банківської інфраструктури, житлово-комунальне забезпечення та екологічна забезпеченість. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити конкурентні переваги та обмеження кожного міського простору.

Результати проведеного дослідження свідчать, що найвищий інтегральний потенціал сталого розвитку мають Львів, Івано-Франківськ, Рівне, Луцьк і Тернопіль, які характеризуються високою концентрацією населення, значним розвитком соціальної сфери та розвиненою інфраструктурою. Водночас для малих міських просторів ключовими завданнями залишаються збереження людського потенціалу, модернізація житлово-комунального господарства, підвищення доступності медичних послуг та посилення їх ролі як локальних центрів розвитку громад. Саме забезпечення збалансованого розвитку всієї мережі міських просторів, а не лише найбільших центрів, є основною передумовою досягнення Цілі сталого розвитку №11 та формування якісного життєвого середовища для населення Західної України.

Демографічні та урбаністичні трансформації безпосередньо впливають на реалізацію Цілей сталого розвитку, зокрема SDG 11 (сталий розвиток міст і громад), SDG 3 (здоров'я і благополуччя) та SDG 4 (якісна освіта). У міських поселеннях Західної України цей вплив має чітко виражений просторовий і функціональний характер, що проявляється через нерівномірність доступу до ресурсів, диференціацію якості життя та різні темпи соціально-економічного розвитку.

Зокрема, процеси старіння населення створюють додаткове навантаження на систему охорони здоров'я, що є ключовим аспектом досягнення SDG 3. У таких містах, як Тернопіль, Кременець чи Чортків, спостерігається зростання частки населення старших вікових груп, що вимагає розширення мережі медичних послуг, розвитку геріатричної допомоги та підвищення доступності первинної медицини. Водночас приклади реформування системи охорони здоров'я, зокрема через функціонування центрів первинної медико-санітарної допомоги, демонструють поступову адаптацію міських просторів до нових демографічних викликів. Зокрема, у Чорткові впровадження моделі розширених повноважень медичних сестер у первинній ланці дозволило підвищити доступність медичних послуг для населення та оптимізувати навантаження на лікарів, що відповідає принципам сталого розвитку у сфері охорони здоров'я.

Міграційні процеси, які є визначальними для Західної України, безпосередньо впливають на функціонування ринку праці та реалізацію SDG 8 (гідна праця та економічне зростання), хоча їхній вплив також опосередковано позначається на SDG 11 і SDG 4. Відтік працездатного населення з малих міст, таких як Бережани, Заліщики чи Косів, призводить до скорочення економічної активності, зменшення податкової бази та зниження попиту на місцеві послуги. Водночас великі міста, насамперед Львів, демонструють протилежну тенденцію – концентрацію трудових ресурсів, розвиток сфери послуг і зростання ролі креативних індустрій. Наприклад, розвиток ІТ-сектору у Львові сприяє створенню нових робочих місць і формуванню сучасного урбаністичного середовища, що відповідає принципам сталого економічного розвитку.

Урбанізаційні процеси визначають доступність базових послуг, що є ключовим аспектом реалізації SDG 11. У великих містах Західної України, таких як Львів, Івано-Франківськ і Чернівці, спостерігається концентрація освітніх, медичних і культурних установ, що забезпечує високий рівень доступності послуг для населення. Зокрема, Львів виступає потужним освітнім центром, де функціонують провідні університети, що забезпечують підготовку висококваліфікованих кадрів і сприяють розвитку людського капіталу, реалізуючи цілі SDG 4.

Водночас у малих міських поселеннях доступ до якісних послуг залишається обмеженим, що створює просторові диспропорції. Наприклад, у ряді малих міст Тернопільської та Чернівецької областей спостерігається скорочення мережі освітніх і медичних закладів, що змушує населення звертатися до послуг у більших містах. Це підсилює залежність периферійних територій від регіональних центрів і ускладнює реалізацію принципів сталого розвитку на локальному рівні.

Таким чином, демографічні та урбаністичні трансформації в міських поселеннях Західної України мають безпосередній вплив на реалізацію Цілей сталого розвитку. Вони визначають як можливості, так і обмеження розвитку територій, формуючи складну систему взаємозв'язків між населенням, економікою та простором. Реалізація принципів сталого розвитку вимагає врахування цих процесів і впровадження комплексних підходів до управління міським розвитком, спрямованих на зменшення диспропорцій, підвищення якості життя населення та забезпечення довгострокової стійкості міських систем.

З позицій сучасної регіональної науки, такі відмінності доцільно аналізувати через концепцію просторової диференціації, яка передбачає виділення територій із різними типами розвитку. Як зазначається у дослідженнях OECD, регіональні диспропорції є невід'ємною складовою просторового розвитку і можуть розглядатися як результат взаємодії факторів агломерації та периферійності [178, р. 45–62].

У контексті реалізації цілей сталого розвитку особливе значення має

просторовий аспект урбаністичних процесів. Як зазначається у дослідженнях Організації економічного співробітництва та розвитку, ефективність розвитку територій значною мірою залежить від здатності забезпечити баланс між центрами зростання та периферійними територіями [178, р. 73–88]. У Західній Україні цей баланс порушується внаслідок концентрації ресурсів у великих містах, що призводить до занепаду малих міських поселень.

Одним із ключових викликів є формування стійких міських систем, які здатні адаптуватися до демографічних змін. Це передбачає розвиток інфраструктури, модернізацію системи управління та впровадження інноваційних підходів до планування територій. Як зазначає Світовий банк, сталий розвиток міст вимагає інтеграції економічних, соціальних і екологічних компонентів, а також активного залучення місцевих громад до процесів управління [198].

У цьому контексті важливим є розвиток малих і середніх міст як елементів територіальної структури. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні доступності послуг для населення та підтриманні соціально-економічної рівноваги. Проте їх розвиток стримується низкою факторів, серед яких обмежена економічна база, відтік населення та недостатній рівень інвестицій.

Особливого значення набуває питання інтеграції міських поселень Західної України у європейський простір. Прикордонне положення регіону створює додаткові можливості для розвитку, зокрема через участь у транскордонних проєктах та використання інструментів європейської регіональної політики. Водночас це вимагає підвищення конкурентоспроможності міських територій та адаптації до європейських стандартів розвитку.

Урбаністичні трансформації також пов'язані зі зміною економічної структури міст. У постіндустріальний період зростає роль сфери послуг, що сприяє формуванню нових економічних можливостей. Туризм, освіта та інформаційні технології стають ключовими напрямками розвитку, особливо у великих містах. Це відповідає загальноєвропейським тенденціям, де

відбувається перехід від індустріальної до постіндустріальної моделі розвитку [156, р. 55–78].

Разом із тим існують суттєві виклики, пов'язані з екологічною складовою сталого розвитку. Урбанізація супроводжується зростанням навантаження на природне середовище, що вимагає впровадження екологічно орієнтованих підходів до розвитку міст. Це включає розвиток зеленої інфраструктури, підвищення енергоефективності та зменшення негативного впливу на довкілля.

Важливим аспектом є також розвиток транспортної інфраструктури, яка забезпечує зв'язок між різними елементами міської системи. Нерівномірність транспортної доступності посилює просторові диспропорції та обмежує можливості розвитку окремих територій. Як зазначається у дослідженнях Європейської Комісії, розвиток транспортної інфраструктури є одним із ключових чинників забезпечення територіальної згуртованості [156, р. 80–95].

У контексті сталого розвитку особливу роль відіграє децентралізація управління, яка створює нові можливості для розвитку міських поселень. Формування територіальних громад сприяє підвищенню ефективності управління та залученню місцевих ресурсів до розвитку. Водночас це вимагає підвищення управлінської спроможності місцевих органів влади.

Проведений аналіз засвідчує, що сучасна система міських просторів Західної України сформувалася під впливом тривалих історичних процесів, природних передумов та особливостей соціально-економічного розвитку території. Водночас нинішній етап розвитку характеризується поглибленням територіальних контрастів між найбільшими урбанізованими центрами та малими містами, що безпосередньо впливає на можливості реалізації засад сталого розвитку. Саме тому важливого значення набуває оцінка не лише демографічних чи морфометричних характеристик, а й рівня забезпеченості населення соціальною інфраструктурою, яка визначає якість життя населення та рівень соціальної стійкості міських просторів.

Однією з ключових ознак сталого розвитку виступає доступність соціальних послуг. Відповідно до Цілей сталого розвитку ООН, особливого значення набувають забезпечення якісної освіти, охорони здоров'я, належних

житлових умов, доступності фінансових та адміністративних послуг, а також створення безпечного та інклюзивного міського середовища. У цьому контексті міські простори Західної України демонструють різний рівень готовності до реалізації зазначених завдань.

Найбільш сприятливі передумови для забезпечення сталого розвитку соціальної сфери характерні для обласних центрів. Львів, Рівне, Тернопіль, Луцьк, Івано-Франківськ, Ужгород та Чернівці концентрують найбільшу кількість закладів охорони здоров'я, освітніх установ, фінансових організацій та об'єктів житлово-комунальної інфраструктури. Висока концентрація населення та значні фінансові ресурси забезпечують можливість модернізації соціальної інфраструктури, впровадження інноваційних технологій управління та покращення якості міського середовища. Саме ці міста найбільшою мірою відповідають концепції «сталого міста», яка передбачає поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної безпеки.

Водночас проведений аналіз засвідчив, що значна частина міських просторів регіону належить до категорії малих міст. Їхня роль у реалізації принципів сталого розвитку часто недооцінюється, хоча саме вони забезпечують доступність базових соціальних послуг для значної частини населення Західної України. Для багатьох територіальних громад такі міста виступають центрами адміністративного управління, первинної медичної допомоги, середньої освіти, соціального захисту населення та повсякденного обслуговування.

Особливої уваги потребують міські простори, де чисельність населення не перевищує 10 тис. осіб. До цієї категорії належать Угнів, Белз, Берестечко, Підгайці, Скалат, Герца, Вашківці, Почаїв, Іршава, Тячів та ряд інших міст. Незважаючи на відносно невеликі масштаби, вони відіграють важливу роль у забезпеченні територіальної згуртованості та підтриманні соціальної життєздатності периферійних територій. Саме тому одним із ключових викликів сталого розвитку є збереження їх функціонального потенціалу в умовах демографічного скорочення та міграційного відтоку населення.

Важливим чинником сталості міських просторів виступає їхня історико-генетична структура. Проведений аналіз показав, що переважна більшість міст Західної України сформувалася у середньовічний період. Історично сформоване міське середовище визначає сучасну конфігурацію транспортної мережі, структуру забудови, розміщення соціальної інфраструктури та культурну ідентичність територій. Водночас історичність міського простору створює додаткові можливості для розвитку туризму, культурних індустрій та формування позитивного іміджу територій, що відповідає принципам сталого розвитку та сприяє підвищенню конкурентоспроможності міст.

Поряд із цим суттєвого значення набуває екологічна складова сталого розвитку. Проведена оцінка базової екологічної забезпеченості міських просторів засвідчила загалом високий рівень розвитку систем водопостачання, водовідведення та поводження з твердими побутовими відходами в обласних центрах і більшості середніх міст. Найвищі значення інтегрального екологічного індексу зафіксовано у міських просторах Закарпатської, Львівської, Рівненської та Івано-Франківської областей. Водночас для частини малих міст Тернопільської та Чернівецької областей характерними залишаються проблеми розвитку централізованого водовідведення, що знижує рівень екологічної безпеки та потребує модернізації інженерно-комунальної інфраструктури.

У контексті реалізації Цілі сталого розвитку №11 важливого значення набуває забезпечення просторової справедливості. Отримані результати свідчать, що доступність соціальних послуг у межах Західної України значною мірою залежить від місця проживання населення. Обласні центри та найбільші міські простори мають значно кращі можливості щодо розвитку соціальної сфери, тоді як малі міста часто стикаються з проблемами фінансового забезпечення, кадрового дефіциту та обмеженості ресурсної бази. Саме тому подальший розвиток міських просторів повинен ґрунтуватися на принципах поліцентричності та підтримки локальних центрів розвитку.

Аналіз територіальних відмінностей засвідчує, що найбільш збалансованою моделлю розвитку характеризуються Львівська та Івано-

Франківська області, де поряд із потужними урбанізованими центрами функціонує розгалужена мережа середніх і малих міст. Натомість для Чернівецької області характерна виражена моноцентричність, пов'язана з домінуванням Чернівців, тоді як у Закарпатській області спостерігається відносно рівномірніший розподіл функцій між Ужгородом, Мукачевом, Хустом, Береговим та Виноградом. Тернопільська область демонструє приклад мережевої структури розселення, де значну роль відіграють малі міські простори, а Волинська та Рівненська області характеризуються поєднанням обласних центрів із системою локальних центрів обслуговування населення.

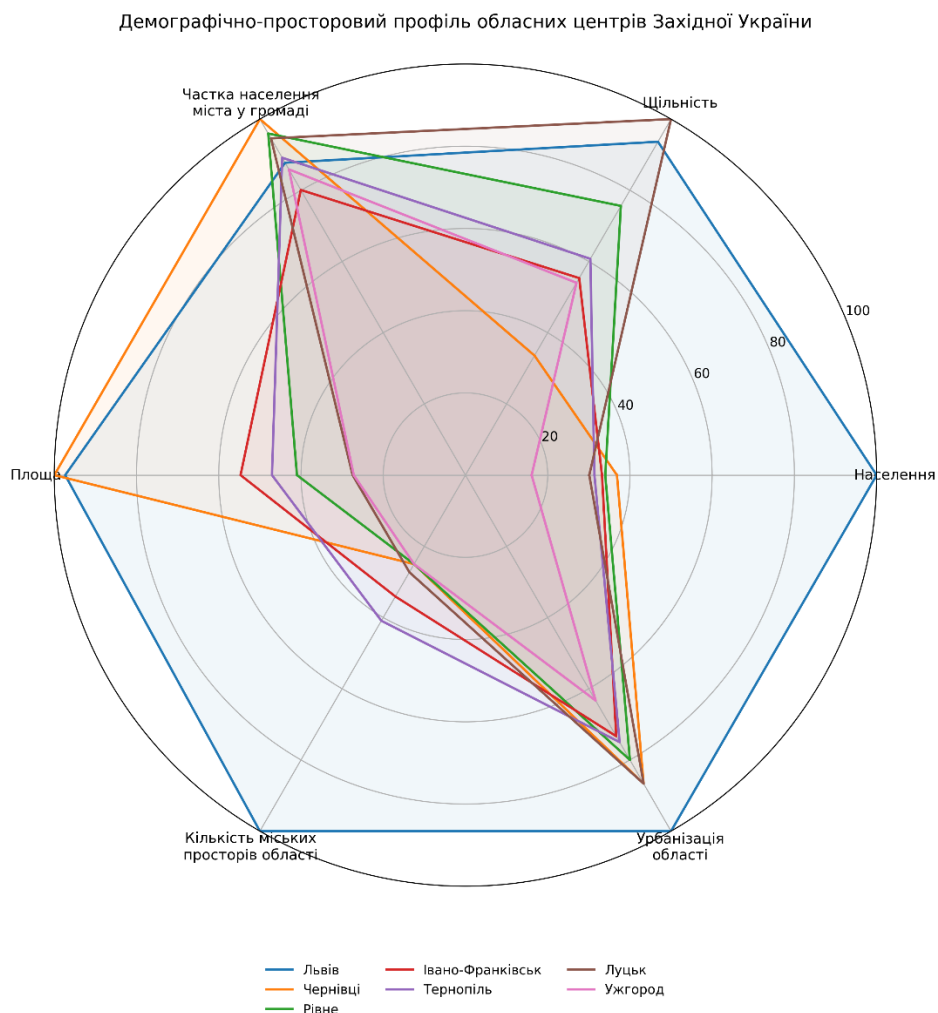

Рис. 2.3. Демографічно-просторовий профіль обласних центрів Західної України [розробка – автора]

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що сталий розвиток міських просторів Західної України повинен розглядатися як комплексний процес, який поєднує демографічну стійкість, ефективне використання території, доступність соціальних послуг, розвиток житлово-комунальної інфраструктури та забезпечення належної якості міського середовища. Саме збалансований розвиток усіх категорій міських просторів – від найбільших обласних центрів до малих історичних міст – створює передумови для підвищення якості життя населення, зміцнення територіальної згуртованості та реалізації ключових Цілей сталого розвитку в межах Західної України.

Важливо підкреслити, що сталий розвиток міських поселень можливий лише за умови комплексного підходу, який враховує всі аспекти розвитку – демографічний, економічний, соціальний та екологічний. Це передбачає інтеграцію різних напрямів політики та координацію дій на різних рівнях управління.

Таким чином, демографічні та урбаністичні риси міських поселень Західної України є ключовими чинниками, що визначають можливості реалізації засад сталого розвитку. Їх урахування є необхідною умовою формування ефективної регіональної політики та забезпечення збалансованого розвитку територій.

2.3. Характеристика впливу системи господарювання на організацію соціальної сфери міських просторів Західної України та її значення для сталого розвитку територій

Система господарювання Західної України формує специфічну модель організації соціальної сфери, яка визначається поєднанням структурних особливостей економіки, просторової організації виробництва, демографічних процесів та історико-інституційних чинників. На відміну від індустріально орієнтованих регіонів, де соціальна сфера розвивалася під впливом великого

виробництва та урбаністичних агломерацій, у західному макрорегіоні вона сформувалася в умовах переважання аграрного сектору, малих і середніх міст, а також значної ролі транскордонних зв'язків.

Передусім необхідно зазначити, що сучасна система господарювання регіону має виражено постіндустріальний і водночас периферійний характер. У структурі валової доданої вартості домінують сільське господарство, торгівля, транспорт і сфера послуг, тоді як частка високотехнологічних галузей залишається низькою. Така структура безпосередньо впливає на характер розвитку соціальної сфери, оскільки обмежує фінансову базу її функціонування та знижує можливості для модернізації інфраструктури.

Згідно з аналітичними матеріалами OECD, регіональні диспропорції в Україні значною мірою зумовлені нерівномірністю економічного розвитку, що проявляється у різному рівні доступу до послуг, інфраструктури та людського капіталу [178, р. 130–136]. У цьому контексті Західна Україна демонструє модель, у якій відносно слабка економічна база поєднується з розгалуженою, але нерівномірно розвиненою соціальною інфраструктурою.

Вплив системи господарювання на соціальну сферу проявляється передусім через механізми фінансування. В умовах обмеженого промислового потенціалу та низької податкової бази більшість територіальних громад регіону залежить від трансфертів із державного бюджету. Це обмежує їхню автономію у прийнятті рішень щодо розвитку освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, а також знижує гнучкість у реагуванні на локальні виклики.

Важливим чинником є також структура зайнятості населення. У регіоні значна частина економічно активного населення зайнята у сільському господарстві або у сфері дрібного підприємництва, що характеризується низькою продуктивністю праці та нестабільними доходами. Це, у свою чергу, впливає на рівень платоспроможного попиту на соціальні послуги, формуючи обмежений ринок приватних освітніх і медичних послуг.

Особливу роль відіграє трудова міграція, яка є невід'ємною складовою системи господарювання Західної України. Значні обсяги грошових переказів від мігрантів частково компенсують низький рівень доходів населення та

підтримують функціонування соціальної сфери. Водночас міграція призводить до дефіциту трудових ресурсів у соціальних галузях, зокрема в освіті та охороні здоров'я, що знижує якість послуг.

Як зазначається у дослідженнях демографічних процесів в Україні, щорічне скорочення населення та інтенсивні міграційні потоки є ключовими факторами, що впливають на функціонування соціальної сфери. У Західній Україні ці процеси мають особливо виражений характер, що зумовлює необхідність адаптації соціальної інфраструктури до умов скорочення та старіння населення.

У системі освіти вплив господарської структури проявляється через трансформацію мережі навчальних закладів. У малих містах і сільських територіях спостерігається оптимізація шкільної мережі, що пов'язано зі зменшенням кількості учнів. Водночас у великих містах, таких як Львів чи Івано-Франківськ, спостерігається концентрація освітніх ресурсів, що створює дисбаланс у доступі до якісної освіти.

Система охорони здоров'я також зазнає значного впливу економічних факторів. У регіонах із низькою економічною активністю спостерігається скорочення мережі лікарень та перехід до моделі первинної медичної допомоги, що дозволяє оптимізувати витрати, але водночас знижує доступність спеціалізованих послуг. Як підкреслюється у звітах United Nations Development Programme, доступ до медичних і соціальних послуг є одним із ключових індикаторів стійкості територій.

Суттєвий вплив на організацію соціальної сфери має процес децентралізації, який змінив підходи до управління територіями. Передача повноважень на місцевий рівень створила передумови для більш ефективного управління ресурсами, однак водночас виявила значні відмінності у спроможності територіальних громад. Як зазначається у дослідженнях OECD, ефективність децентралізації значною мірою залежить від наявності достатніх фінансових і кадрових ресурсів на місцевому рівні [178, р. 20–24].

У Західній Україні ці відмінності проявляються у контрасті між більш розвиненими громадами, розташованими поблизу великих міст або

транспортних коридорів, і периферійними територіями, де рівень розвитку соціальної інфраструктури залишається низьким. Наприклад, громади навколо Львова або Ужгорода мають значно кращі показники забезпеченості освітніми та медичними закладами порівняно з гірськими районами Карпат.

Географічне положення регіону також відіграє важливу роль у формуванні соціальної сфери. Прикордонні області мають додаткові можливості для розвитку завдяки транскордонному співробітництву, що дозволяє залучати інвестиції та реалізовувати спільні проєкти у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Водночас гірські райони стикаються з обмеженнями, пов'язаними з транспортною доступністю та складними природними умовами, що ускладнює надання соціальних послуг.

Важливим аспектом є також вплив економічної структури на якість людського капіталу. У регіонах із обмеженими можливостями працевлаштування спостерігається відтік молоді, що призводить до зниження рівня освітнього потенціалу та інноваційної активності. Це, у свою чергу, негативно впливає на розвиток соціальної сфери, оскільки зменшується кількість кваліфікованих кадрів.

У контексті сталого розвитку важливо враховувати, що ефективна організація соціальної сфери потребує інтеграції економічної та соціальної політики. Як показують міжнародні дослідження, регіони з більш диверсифікованою економікою мають вищий рівень доступності соціальних послуг та кращі показники якості життя населення.

Таким чином, система господарювання Західної України визначає як можливості, так і обмеження розвитку соціальної сфери. Її вплив проявляється через фінансові механізми, структуру зайнятості, міграційні процеси та просторову організацію територій. Це формує складну систему взаємозв'язків, яка потребує комплексного підходу до управління та врахування регіональних особливостей.

Сучасна організація соціальної сфери в межах Західної України формується під впливом регіонально диференційованої системи господарювання, що зумовлює істотні відмінності між областями за рівнем

розвитку соціальної інфраструктури, доступності послуг і якості людського капіталу. Просторовий аналіз демонструє, що соціальна сфера регіону не є однорідною, а характеризується чітко вираженими територіальними диспропорціями, які відображають економічну спеціалізацію, демографічні процеси та географічне положення окремих областей.

Львівська область демонструє найбільш розвинену модель господарювання серед регіонів Західної України, що безпосередньо відображається на рівні розвитку соціальної сфери. За даними Державна служба статистики України, область стабільно входить до групи лідерів за обсягами валового регіонального продукту серед західних регіонів, формуючи близько 6–7% ВРП України. В структурі економіки домінує сфера послуг, частка якої перевищує 60%, що відповідає постіндустріальній моделі розвитку.

Особливу роль відіграє ІТ-сектор, який у Львові став одним із ключових драйверів економічного зростання. За оцінками галузевих аналітичних звітів, у місті функціонує понад 500 ІТ-компаній, а чисельність зайнятих у цій сфері перевищує 30–35 тис. осіб. Це формує значний податковий ресурс і стимулює розвиток суміжних секторів – освіти, нерухомості, сервісної інфраструктури. Відповідно, частка зайнятих у сфері послуг у Львівській області перевищує 55% економічно активного населення, що суттєво вище, ніж у більшості інших областей Західної України.

Місто Львів виступає ключовим центром концентрації соціальних функцій: тут зосереджено понад 40 закладів вищої освіти, серед яких провідні університети державного значення. Кількість студентів у місті оцінюється на рівні 120–150 тис. осіб, що робить його одним із найбільших освітніх центрів України. Це забезпечує високий рівень реалізації цілей SDG 4 (якісна освіта) та формує потужний людський капітал.

У сфері охорони здоров'я Львівська область також займає провідні позиції в регіоні. За статистичними даними, забезпеченість лікарями становить понад 45 осіб на 10 тис. населення, що є одним із найвищих показників у Західній Україні. У Львові функціонує понад 30 лікарень різного профілю, включаючи спеціалізовані клінічні центри, що забезпечує високий рівень

доступності медичних послуг і відповідає цілям SDG 3 (здоров'я і благополуччя).

Разом із тим просторовий аналіз виявляє значні диспропорції у розміщенні соціальної інфраструктури. Якщо у Львові забезпеченість лікарняними ліжками та освітніми закладами перевищує середньообласний рівень на 20–30%, то у віддалених районах ці показники значно нижчі. Наприклад, у гірських територіях (Сколівський, Турківський, частково Самбірський райони) щільність медичних установ є майже вдвічі меншою, ніж у центральній частині області. Аналогічна ситуація спостерігається у сфері освіти: у малих громадах скорочується кількість шкіл, що призводить до укрупнення освітніх закладів і збільшення транспортних витрат для населення.

Фінансова спроможність територіальних громад також демонструє суттєву диференціацію. За даними бюджетної статистики, доходи на одного мешканця у громадах, прилеглих до Львова, можуть перевищувати 8–10 тис. грн на рік, тоді як у периферійних громадах цей показник часто не перевищує 4–5 тис. грн. Це безпосередньо впливає на можливості розвитку соціальної інфраструктури, зокрема модернізації закладів освіти та охорони здоров'я.

Додатковим фактором, що посилює роль Львова як центру соціальних послуг, є маятникова міграція. За оцінками регіональних досліджень, щоденний приплив населення до міста з навколишніх громад становить десятки тисяч осіб, що створює додаткове навантаження на транспортну, освітню та медичну інфраструктуру, але водночас підтверджує його роль як ядра регіональної системи розселення.

Таким чином, статистичні дані підтверджують, що Львівська область має найбільш розвинену соціально-економічну систему серед регіонів Західної України, однак ця розвиненість супроводжується значними внутрішніми диспропорціями. Концентрація ресурсів у Львові забезпечує високий рівень реалізації цілей сталого розвитку, проте периферійні території залишаються менш інтегрованими у ці процеси, що потребує посилення політики територіальної згуртованості.

Івано-Франківська область характеризується більш диверсифікованою

економічною структурою, де поєднуються промисловість, енергетика, будівництво та туризм, що формує відносно стійку основу для розвитку соціальної сфери. За даними Державна служба статистики України, область забезпечує близько 2,5–3% валового регіонального продукту України, при цьому структура економіки є більш збалансованою, ніж у більшості інших західних регіонів. Частка промисловості становить близько 20–25%, що пов'язано з діяльністю підприємств нафтогазового комплексу, хімічної промисловості та енергетики, тоді як сфера послуг формує понад 50% економічної активності.

Особливу роль у господарській системі області відіграє енергетичний сектор, зокрема Бурштинський енергетичний вузол, який є одним із ключових центрів виробництва електроенергії в західному регіоні. Це забезпечує стабільні надходження до бюджетів і створює фінансову основу для функціонування соціальної сфери. Водночас промислові центри, такі як Калуш і Надвірна, мають значення для зайнятості населення, хоча їхній розвиток у постіндустріальний період супроводжується структурними трансформаціями та потребує модернізації.

Місто Івано-Франківськ виконує функції регіонального центру, концентруючи адміністративні, освітні та медичні ресурси. У місті функціонує понад 20 закладів вищої освіти та фахової передвищої освіти, а чисельність студентів оцінюється на рівні 40–50 тис. осіб, що забезпечує формування людського капіталу та реалізацію цілей SDG 4. У сфері охорони здоров'я місто також виступає ключовим вузлом: забезпеченість лікарями становить близько 40–42 осіб на 10 тис. населення, що відповідає середнім показникам по західному регіону та сприяє реалізації SDG 3.

Важливим чинником розвитку області є туристично-рекреаційний потенціал, зосереджений у Карпатському регіоні. Такі центри, як Яремче, Буковель, Ворохта, формують потужний туристичний кластер, який забезпечує значну частку зайнятості у сфері послуг і стимулює розвиток транспортної, готельної та соціальної інфраструктури. За оцінками регіональних досліджень, туристичний сектор забезпечує до 10–15% економічної активності окремих

гірських територій, що створює додаткові можливості для фінансування соціальної сфери.

Водночас просторовий аналіз виявляє значні диспропорції у доступності соціальних послуг. Гірські райони області – Верховинський, Косівський, частково Надвірнянський – характеризуються складними природно-географічними умовами, що ускладнюють розвиток транспортної інфраструктури та доступ до базових послуг. Наприклад, щільність закладів охорони здоров'я у цих районах є нижчою на 30–40% порівняно з рівнинними територіями, а відстань до спеціалізованих медичних центрів може перевищувати 50–70 км. Це суттєво обмежує реалізацію SDG 11 у частині забезпечення інклюзивності та доступності міського і сільського простору.

У сфері освіти також спостерігається територіальна нерівномірність. У гірських громадах значна частина шкіл має малу наповнюваність, що зумовлює їх оптимізацію та створення опорних освітніх закладів. Це, з одного боку, підвищує якість освіти, але з іншого – збільшує транспортну віддаленість для учнів і створює додаткові соціальні бар'єри.

Фінансова спроможність територіальних громад області також демонструє значну диференціацію. Громади, розташовані у зонах туристичної активності або поблизу обласного центру, мають вищі доходи та можливості для розвитку соціальної інфраструктури. Наприклад, громади Яремчанської чи Поляницької територій характеризуються значно вищими бюджетними надходженнями за рахунок туристичного збору та підприємницької діяльності. Натомість у віддалених гірських громадах рівень доходів на одного мешканця може бути у 1,5–2 рази нижчим, що обмежує можливості модернізації соціальної сфери.

Додатковим фактором є міграційні процеси, які мають менш інтенсивний характер, ніж у Тернопільській чи Чернівецькій областях, але все ж впливають на ринок праці та функціонування соціальних інститутів. Відтік молоді до великих міст або за кордон призводить до дефіциту кадрів у сфері освіти та охорони здоров'я, особливо у сільських і гірських територіях.

Таким чином, Івано-Франківська область демонструє відносно

збалансовану модель взаємодії системи господарювання та соціальної сфери, де диверсифікована економіка створює передумови для стабільного розвитку. Водночас суттєві просторові диспропорції, зумовлені природно-географічними умовами та нерівномірністю економічного розвитку, обмежують повноцінну реалізацію принципів сталого розвитку, особливо у частині забезпечення рівного доступу до соціальних послуг.

Як зазначалося раніше, Тернопільська область має обмежену економічну базу, що безпосередньо впливає на організацію соціальної сфери. Висока залежність від бюджетних трансфертів знижує фінансову автономію громад і обмежує можливості розвитку інфраструктури. За даними Державна служба статистики України та бюджетної звітності, у структурі доходів місцевих бюджетів області частка міжбюджетних трансфертів у окремих громадах перевищує 50–60%, що свідчить про обмежену власну дохідну базу. Це, у свою чергу, ускладнює реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

У системі охорони здоров'я спостерігається оптимізація мережі закладів, що пов'язано зі скороченням чисельності населення та переходом до нової моделі фінансування через Програму медичних гарантій. Згідно з регіональними звітами, кількість стаціонарних ліжок у медичних закладах області скоротилася, що супроводжується концентрацією спеціалізованої допомоги у більших містах – насамперед у Тернополі та Чорткові. Це підвищує ефективність використання ресурсів, однак водночас знижує територіальну доступність медичних послуг для населення віддалених громад. У таких районах, як Кременецький або Борщівський, доступ до спеціалізованої допомоги часто потребує значних часових і транспортних витрат, що створює додаткові бар'єри для реалізації цілей SDG 3.

Водночас первинна медична допомога зазнає поступової модернізації, зокрема через розвиток центрів первинної медико-санітарної допомоги. У ряді громад впроваджуються нові підходи до організації медичних послуг, включаючи розширення функцій медичного персоналу та використання телемедицини. Проте ці процеси мають нерівномірний характер і значною

мірою залежать від фінансової спроможності конкретних громад.

Освітня мережа області також перебуває у стані трансформації, що пов'язано зі зменшенням чисельності учнівського контингенту. У сільських територіях спостерігається закриття або реорганізація малокомплектних шкіл, що призводить до створення опорних освітніх закладів. За даними освітньої статистики, кількість закладів загальної середньої освіти в області за останні роки скоротилася, водночас зросла середня наповнюваність класів у базових школах. Це дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і частково покращити якість освіти, однак створює додаткові логістичні труднощі для учнів із віддалених населених пунктів.

Особливо гостро ця проблема проявляється у громадах із розосередженим розселенням, де підвезення учнів до опорних шкіл потребує значних витрат і не завжди забезпечує належний рівень доступності. Це формує ризики для досягнення SDG 4 у частині рівного доступу до якісної освіти, а також впливає на соціальну згуртованість територій.

Економічна структура області, яка характеризується домінуванням аграрного сектору та низькою часткою високотехнологічних галузей, обмежує можливості формування сучасного ринку праці. Це призводить до відтоку молоді, особливо випускників закладів вищої освіти, до більш розвинених регіонів або за кордон. У результаті виникає дефіцит кваліфікованих кадрів у соціальній сфері, зокрема в освіті та медицині, що негативно впливає на якість послуг.

У просторовому вимірі це проявляється у формуванні чітко вираженої залежності периферійних територій від обласного центру. Тернопіль виступає основним вузлом концентрації соціальної інфраструктури, забезпечуючи доступ до спеціалізованих освітніх і медичних послуг. Водночас його вплив має переважно сервісний характер і не супроводжується достатнім економічним ефектом для розвитку прилеглих територій. Це свідчить про слабкість агломераційних процесів і обмежену інтегрованість області у ширші економічні мережі.

Разом із тим у регіоні спостерігаються окремі позитивні тенденції,

пов'язані з розвитком локальних ініціатив та використанням потенціалу територіальних громад. У Чорткові, Кременці та окремих інших містах реалізуються проєкти модернізації соціальної інфраструктури, розвитку освітніх і медичних закладів, що свідчить про поступове формування нових підходів до управління розвитком територій. Однак ці процеси мають фрагментарний характер і не компенсують загальних структурних обмежень.

Таким чином, система господарювання Тернопільської області формує специфічну модель організації соціальної сфери, яка характеризується обмеженою фінансовою базою, високою залежністю від зовнішніх ресурсів та значними просторовими диспропорціями. Це визначає необхідність впровадження комплексної політики розвитку, спрямованої на зміцнення економічного потенціалу територій, підвищення фінансової спроможності громад та забезпечення рівного доступу населення до соціальних послуг.

Рівненська та Волинська області належать до регіонів із відносно вищими показниками народжуваності в Україні. За оцінками демографічних досліджень, сумарний коефіцієнт народжуваності у Рівненській області становив близько 2,5 дитини на одну жінку, а у Волинській – понад 2,2, що є найвищими показниками серед регіонів країни. Це забезпечує більш сприятливу вікову структуру населення та стабільніший демографічний фундамент розвитку соціальної сфери.

Чисельність населення Рівненської області перевищує 1,15 млн осіб, при цьому лише місто Рівне налічує понад 240 тис. мешканців. У Волинській області рівень урбанізації становить близько 52%, причому значна частина міського населення концентрується у кількох містах – Луцьку (понад 200 тис. осіб), Ковелі (близько 70 тис.), Нововолинську (понад 50 тис.). Така структура забезпечує відносно рівномірне розміщення населення і дозволяє підтримувати функціонування базової соціальної інфраструктури навіть у середніх і малих містах.

Вищий рівень народжуваності забезпечує стабільність освітньої мережі. На відміну від Тернопільської області, де спостерігається активне скорочення шкіл, у Рівненській та Волинській областях темпи оптимізації є значно

нижчими. У північних районах (Сарненський, Камінь-Каширський) зберігається достатній контингент учнів, що дозволяє функціонувати повноцінним закладам загальної середньої освіти без значного укрупнення.

Менші масштаби зовнішньої трудової міграції також відіграють важливу роль. Хоча міграційні процеси присутні, вони не мають такого масового характеру, як у Чернівецькій чи Тернопільській областях. Це дозволяє зберігати кадровий потенціал у соціальній сфері – передусім у системах освіти та охорони здоров'я, де дефіцит працівників є менш критичним.

Водночас обмежена економічна база стримує розвиток соціальної інфраструктури. У структурі господарства обох областей переважають аграрний сектор, деревообробка, харчова промисловість та транспортно-логістичні функції. Ці види діяльності мають відносно невисоку додану вартість, що обмежує доходи місцевих бюджетів і, відповідно, інвестиції у соціальну сферу. Це підтверджується дослідженнями регіональних диспропорцій, які вказують на недостатнє використання економічного потенціалу західних регіонів та обмеженість ресурсної бази для розвитку соціальної інфраструктури.

Наприклад, у містах Ковель чи Дубно соціальні послуги представлені базовим рівнем і значною мірою орієнтовані на обслуговування місцевого населення. У Ковелі, попри його важливе транспортне значення, відсутні потужні спеціалізовані медичні центри або заклади вищої освіти загальнонаціонального рівня, що змушує населення звертатися до Луцька. Аналогічно, у Дубні функціонують базові заклади освіти та медицини, однак для отримання високоспеціалізованих послуг населення орієнтується на Рівне.

Це формує залежність середніх і малих міст від обласних центрів. У Рівному, де проживає понад 240 тис. осіб, зосереджено ключові заклади охорони здоров'я, університети та адміністративні структури, що забезпечують функціонування соціальної сфери на регіональному рівні. Водночас така концентрація послуг призводить до просторової нерівномірності їх доступності, особливо для населення віддалених районів.

Таким чином, статистичні дані підтверджують, що Волинська та

Рівненська області мають відносно сприятливу демографічну ситуацію, яка підтримує стабільність соціальної сфери. Однак обмеженість економічної бази та слабкість урбаністичних центрів стримують її якісний розвиток, формуючи модель, у якій базові послуги є доступними, але їхня складність, різноманітність і рівень модернізації залишаються недостатніми для повноцінної реалізації принципів сталого розвитку.

Закарпатська область має унікальну модель розвитку, у межах якої відносно позитивна демографічна динаміка поєднується з одним із найнижчих рівнів урбанізації в Україні. За даними Державна служба статистики України, частка міського населення в області становить близько 37–38%, що є мінімальним показником серед західних регіонів. Водночас загальна чисельність населення області перевищує 1,2 млн осіб, і протягом тривалого часу вона демонструвала відносно стабільну або слабкопозитивну динаміку, що контрастує із депопуляційними тенденціями в інших областях Західної України.

Позитивна демографічна ситуація значною мірою зумовлена вищим рівнем народжуваності, особливо у сільській місцевості та серед окремих етнічних груп населення. У низці районів (Тячівський, Рахівський, Хустський) природний приріст тривалий час залишався близьким до нульового або навіть позитивним, що забезпечує стабільний попит на освітні та медичні послуги. Зокрема, у цих районах зберігається значна кількість учнівського контингенту, що обмежує темпи оптимізації шкільної мережі порівняно з іншими регіонами.

Разом із тим низький рівень урбанізації формує специфічну просторову структуру розселення, де переважають сільські поселення та малі міста (Мукачево – близько 85 тис. осіб, Ужгород – понад 110 тис., Хуст – близько 30 тис.). Це означає, що значна частина населення проживає поза межами великих урбаністичних центрів, що ускладнює ефективну організацію соціальної інфраструктури та підвищує витрати на її утримання.

Ключовим фактором, що визначає доступність соціальних послуг, є природно-географічні умови. Гірський рельєф Українських Карпат суттєво обмежує транспортну доступність населених пунктів. У ряді гірських громад

середній час доїзду до найближчого медичного закладу вторинного рівня може перевищувати 40–60 хвилин, що значно вище за середньоукраїнські показники. Це створює суттєві бар'єри для реалізації SDG 3 (здоров'я) та SDG 11 (сталі та інклюзивні міста і громади), оскільки фактична доступність послуг є нижчою, ніж формальна наявність інфраструктури.

У сфері охорони здоров'я це проявляється у необхідності формування розгалуженої мережі первинної медичної допомоги, включаючи амбулаторії та фельдшерсько-акушерські пункти. Однак навіть за наявності таких закладів проблема кадрового забезпечення залишається актуальною, оскільки лікарі не завжди готові працювати у віддалених гірських районах. У результаті спостерігається нерівномірність у якості медичних послуг між міськими та гірськими територіями.

У сфері освіти подібні виклики проявляються через необхідність утримання малокомплектних шкіл у гірських громадах. Хоча це забезпечує фізичну доступність освіти, ефективність функціонування таких закладів є нижчою через обмеженість ресурсів, кадрові проблеми та складнощі з матеріально-технічним забезпеченням. Водночас закриття таких шкіл є соціально чутливим питанням, оскільки альтернативні варіанти (підвезення учнів) у гірських умовах часто є малоефективними або дорогими.

Економічна база області також має специфічний характер. Вона значною мірою базується на малому та середньому бізнесі, транскордонній торгівлі, туризмі та трудовій міграції. Прикордонне положення області (межування з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією) створює додаткові можливості для розвитку, зокрема у сфері логістики та міжнародного співробітництва. Водночас значна частина економічної активності має неформальний характер, що обмежує податкові надходження і, відповідно, можливості фінансування соціальної сфери.

Важливою особливістю є також висока інтенсивність трудової міграції, яка має специфічний характер – значна частина населення працює за кордоном, але підтримує тісні зв'язки з регіоном. Це формує додаткові фінансові потоки у вигляді грошових переказів, які частково компенсують обмеженість

економічної бази. Водночас така модель не сприяє сталому розвитку соціальної інфраструктури, оскільки значна частина доходів не акумулюється у місцевих бюджетах.

Таким чином, Закарпатська область демонструє специфічну модель взаємодії демографічних і урбаністичних процесів: позитивна демографічна динаміка підтримує попит на соціальні послуги, однак низький рівень урбанізації, складні природні умови та обмежена економічна база ускладнюють їх ефективне надання. Це створює ситуацію, у якій ключовим викликом є не стільки кількість інфраструктури, скільки її просторово-організаційна доступність, що є критично важливим для досягнення цілей сталого розвитку в регіоні.

Чернівецька область демонструє специфічну модель розвитку, у якій соціальна сфера значною мірою детермінується масштабними міграційними процесами. За оцінками Національний банк України, Україна загалом отримує щорічно понад 12–15 млрд дол. США грошових переказів трудових мігрантів, і Чернівецька область належить до регіонів із найвищою інтенсивністю цих потоків у розрахунку на одного мешканця. У структурі доходів домогосподарств частка трансфертів із-за кордону є однією з найвищих у країні, що безпосередньо впливає на рівень споживання та соціальну стабільність.

Чисельність населення області становить близько 890–900 тис. осіб, при цьому рівень урбанізації є середнім – близько 42–43% (дані Державна служба статистики України). Водночас офіційні демографічні показники лише частково відображають реальну ситуацію, оскільки значна частина працездатного населення перебуває за межами регіону тривалий час. Це формує явище «демографічної присутності без фактичної участі», коли населення формально враховується, але не бере участі у функціонуванні локальної економіки та соціальної сфери.

Грошові перекази відіграють компенсаторну роль: вони підтримують рівень життя, сприяють розвитку індивідуального житлового будівництва, підвищують споживчий попит. У багатьох населених пунктах області саме за

рахунок міграційних доходів відбувається модернізація житлового фонду та частково – розвиток локальної інфраструктури. Однак ці фінансові ресурси переважно не трансформуються у системні інвестиції в соціальну сферу, оскільки вони не акумулюються у бюджетній системі.

Водночас втрати людського капіталу мають суттєві довгострокові наслідки. Значна частина мігрантів – це особи молодого та середнього віку, часто з професійною або вищою освітою. Це призводить до дефіциту кадрів у ключових секторах соціальної сфери, передусім у медицині та освіті. У ряді громад спостерігається нестача лікарів вузьких спеціальностей, а також педагогів, особливо у сільських школах.

Це безпосередньо впливає на стабільність функціонування соціальної інфраструктури. У системі освіти зменшення контингенту учнів у поєднанні з кадровими проблемами призводить до оптимізації шкільної мережі. У малих містах і сільських громадах закриваються або реорганізуються навчальні заклади, що знижує територіальну доступність освіти та ускладнює реалізацію SDG 4. Наприклад, у віддалених районах області (Путильський, Вижницький) учні змушені долати значні відстані до опорних шкіл, що особливо проблематично в умовах гірського рельєфу.

У сфері охорони здоров'я аналогічні процеси проявляються через оптимізацію мережі лікарень та концентрацію спеціалізованих послуг у місті Чернівці (понад 260 тис. мешканців). Це підвищує якість медичних послуг на рівні обласного центру, але водночас знижує їх доступність для населення периферійних територій. У результаті виникає просторовий дисбаланс у реалізації SDG 3, коли формально система охорони здоров'я функціонує, але її ефективність у різних частинах області суттєво відрізняється.

Таким чином, Чернівецька область характеризується моделлю, у якій грошові перекази трудових мігрантів підтримують соціально-економічну стабільність на короткостроковому рівні, але не компенсують стратегічні втрати людського капіталу. Це призводить до нестабільності функціонування соціальної сфери, особливо у малих містах і сільських територіях, та формує структурні обмеження для досягнення цілей сталого розвитку, передусім у

сферах освіти, охорони здоров'я та територіальної згуртованості.

Висновки до другого розділу

Міські простори Західної України характеризуються значною територіальною диференціацією за демографічними, морфометричними та функціональними показниками, що безпосередньо впливає на особливості функціонування соціальної сфери та реалізацію засад сталого розвитку. У межах регіону сформувалася поліцентрична система розселення, представлена 122 міськими просторами, серед яких домінуюче положення займають Львів, Чернівці, Рівне, Івано-Франківськ, Тернопіль та Луцьк.

Встановлено, що найбільш урбанізованою є Львівська область, де частка міського населення перевищує 60 %, тоді як найнижчий рівень урбанізації характерний для Закарпатської області (близько 38 %). При цьому найбільшим міським простором регіону є Львів із населенням понад 717 тис. осіб, а найменшим – Угнів, де проживає менше 1 тис. осіб. Різниця між ними перевищує 760 разів, що свідчить про суттєву демографічну неоднорідність міської мережі.

З'ясовано, що основу міської системи Західної України становлять малі міста, частка яких перевищує 70 % від загальної кількості міських просторів. Саме вони забезпечують доступність адміністративних, освітніх, медичних та соціальних послуг для значної частини населення регіону та виконують важливу роль у підтриманні територіальної згуртованості громад.

Визначено, що переважна більшість міських просторів регіону сформувалася у середньовічний період, що зумовило сучасну конфігурацію системи розселення, особливості функціональної структури міст та їх роль у просторовій організації території. Історично сформована мережа поселень залишається важливим чинником розвитку соціальної сфери та збереження культурного потенціалу регіону.

Встановлено, що реалізація Цілей сталого розвитку у межах міських просторів Західної України значною мірою залежить від рівня розвитку соціальної, житлово-комунальної та екологічної інфраструктури. Найвищий потенціал сталого розвитку мають обласні центри, які концентрують основні людські, фінансові та інфраструктурні ресурси. Водночас подальше забезпечення збалансованого розвитку регіону потребує підтримки малих і середніх міст як локальних центрів надання послуг, що сприятиме зменшенню територіальних диспропорцій, підвищенню якості життя населення та зміцненню просторової стійкості міських просторів Західної України.

Розділ 3

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В МЕЖАХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

3.1. Роль адміністративної реформи в Україні формуванні доступності послуг соціального характеру в міських поселеннях Західної України

Адміністративно-територіальна реформа в Україні, що реалізується з 2014 року, стала одним із ключових чинників трансформації системи надання соціальних послуг, особливо у контексті формування нової моделі просторової організації влади та управління розвитком територій. Її сутність полягає у децентралізації владних повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності на рівень територіальних громад, що принципово змінює механізми забезпечення населення базовими соціальними послугами – освітою, охороною здоров'я, соціальним захистом, адміністративними сервісами.

У результаті реформи було сформовано нову систему територіальних громад, які отримали розширені повноваження у сфері управління соціальною інфраструктурою. Станом на 2025 рік в Україні функціонує понад 1300 територіальних громад, при цьому близько 34% з них характеризуються високим рівнем фінансової спроможності, а ще близько 23% – оптимальним рівнем. Це свідчить про суттєве зростання потенціалу місцевого самоврядування у забезпеченні доступності соціальних послуг, хоча водночас зберігається значна частка громад із низькою або критичною спроможністю (понад 27%), що формує просторову нерівномірність у доступі до послуг.

Для міських поселень Західної України адміністративна реформа має особливе значення, оскільки саме тут сформована поліцентрична система розселення з домінуванням малих і середніх міст, які традиційно виконували обмежені функції у соціальній сфері. Передача повноважень на рівень громад створила можливість для посилення ролі цих міст як локальних центрів надання послуг, що безпосередньо вплинуло на територіальну доступність освіти, медицини та адміністративних сервісів.

Одним із ключових результатів реформи стало формування нової моделі фінансування соціальної сфери. Перехід до прямого бюджетного фінансування

громад, зокрема через механізми освітньої та медичної субвенцій, а також збільшення частки податку на доходи фізичних осіб, що залишається у місцевих бюджетах, суттєво розширив фінансову базу розвитку соціальної інфраструктури. У ряді міських громад Західної України це дозволило модернізувати заклади освіти, створити центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи), покращити матеріально-технічну базу медичних установ.

Водночас ефективність використання цих ресурсів значною мірою залежить від інституційної спроможності громад. Дослідження показують, що майже 47% територіальних громад мають потребу у покращенні інформаційно-аналітичного забезпечення управління, що безпосередньо впливає на якість прийняття рішень у сфері розвитку соціальної інфраструктури. Це означає, що формальне розширення повноважень не завжди супроводжується відповідним підвищенням управлінської ефективності.

У контексті доступності соціальних послуг адміністративна реформа сприяла переходу від галузевої до територіально орієнтованої моделі їх організації (рис. 3.1). Це означає, що планування мережі закладів освіти, охорони здоров'я та соціального захисту здійснюється з урахуванням просторових характеристик території – густоти населення, транспортної доступності, демографічної структури. Такий підхід є принципово важливим для Західної України, де значна частина території має складні природно-географічні умови (гірські райони Карпат, поліські території), що ускладнюють доступ до послуг.

У сфері охорони здоров'я це проявляється у створенні госпітальних округів та формуванні мережі опорних лікарень, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів і підвищити якість медичних послуг. Водночас це супроводжується скороченням малопотужних закладів, що може знижувати фізичну доступність послуг у віддалених громадах. Таким чином, реформа формує суперечливий ефект: з одного боку, підвищується якість послуг, з іншого – зростає просторовий розрив у їх доступності.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

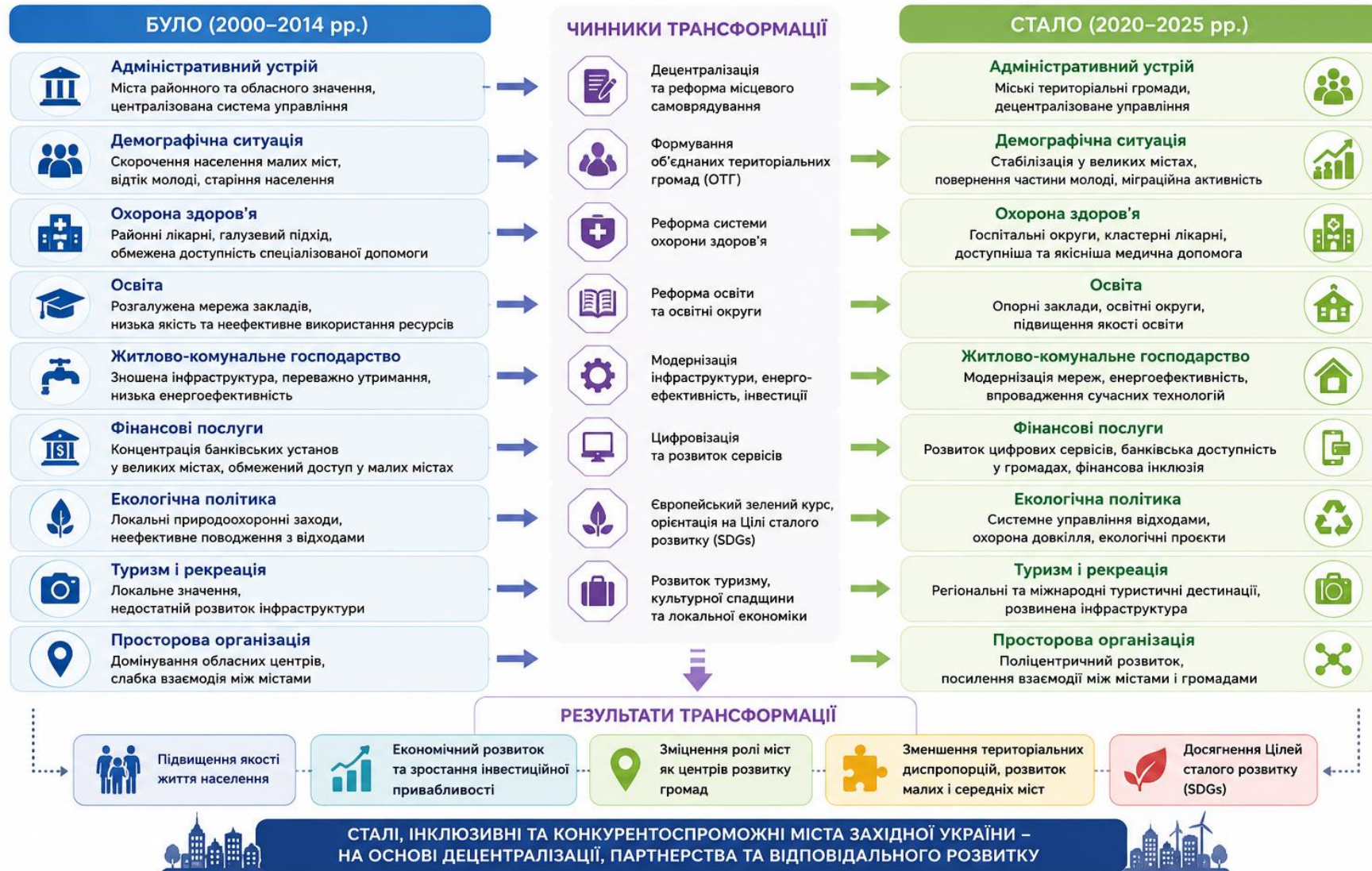

Рис. 3.1. Трансформація міських просторів Західної України

У сфері освіти адміністративна реформа стимулювала створення опорних шкіл і оптимізацію освітньої мережі. Це дозволило концентрувати ресурси та підвищувати якість освіти, однак водночас збільшило відстані до навчальних закладів для учнів із периферійних територій. У міських поселеннях Західної України це проявляється у посиленні ролі районних і обласних центрів як освітніх хабів, тоді як малі міста поступово втрачають частину своїх освітніх функцій.

Важливим напрямом реформи є розвиток безбар'єрного середовища та підвищення доступності публічних послуг для різних категорій населення. Зокрема, у межах програм підтримки місцевого самоврядування (зокрема U-LEAD) проводяться аудити доступності громадських будівель і просторів, що сприяє формуванню інклюзивної інфраструктури. Це є важливим кроком у напрямі реалізації принципів сталого розвитку, зокрема SDG 11 (сталі міста і громади).

Разом із тим, незважаючи на значний прогрес, адміністративна реформа не усунула повністю просторові диспропорції у доступності соціальних послуг. У Західній Україні вони зумовлені як економічними, так і природно-географічними чинниками. Гірські райони Карпат, прикордонні території, а також поліські райони характеризуються нижчим рівнем забезпеченості соціальною інфраструктурою, що вимагає застосування спеціальних підходів до їх розвитку.

Таким чином, адміністративна реформа в Україні стала ключовим інструментом трансформації системи надання соціальних послуг, забезпечивши розширення повноважень і фінансових ресурсів місцевих громад. У міських поселеннях Західної України це сприяло підвищенню ролі місцевих центрів у забезпеченні населення базовими послугами, однак ефективність цих змін значною мірою залежить від рівня спроможності громад та їх здатності враховувати просторові особливості розвитку територій.

Львівська область є найбільш показовим прикладом впливу адміністративної реформи на підвищення доступності соціальних послуг у

міських поселеннях. Завдяки високому рівню економічної активності та фінансової спроможності територіальних громад, реформа тут дала найбільш відчутні результати. За даними Міністерство розвитку громад та територій України, у структурі доходів місцевих бюджетів області частка власних надходжень (ПДФО, місцеві податки) перевищує 60%, що є одним із найвищих показників в Україні.

Це дозволило активно розвивати мережу центрів надання адміністративних послуг. Станом на 2023 рік у Львівській області функціонувало понад 70 ЦНАПів, що забезпечує високий рівень територіальної доступності адміністративних сервісів. У містах обласного значення та більшості центрів громад відстань до ЦНАПу не перевищує 10–15 км, що відповідає принципам доступності SDG 11.

У сфері охорони здоров'я реформа проявилася у створенні спроможної мережі госпітальних закладів. Львівська область входить до числа регіонів із найвищою концентрацією медичних установ: забезпеченість лікарями становить понад 45 осіб на 10 тис. населення, тоді як середній показник по Україні – близько 37. При цьому більшість високоспеціалізованих послуг зосереджено у Львові, що формує виражену агломераційну модель доступності.

Водночас периферійні райони (особливо гірські) залишаються менш забезпеченими. Наприклад, у Турківській та Сколівській громадах час доїзду до лікарні інтенсивного лікування може перевищувати 60 хвилин, що створює ризики для реалізації SDG 3. Таким чином, навіть у найбільш розвиненому регіоні реформа не повністю усунула просторові бар'єри.

Для оцінки ефективності трансформацій можна використати інтегральний індекс доступності соціальних послуг (ІДСП), який враховує три компоненти: фінансову спроможність громади, просторову доступність інфраструктури та якість послуг. Для Львівської області умовне значення ІДСП можна оцінити на рівні 0,72–0,78 (за шкалою 0–1), що відповідає високому рівню розвитку.

Івано-Франківська область демонструє іншу модель, у якій адміністративна реформа поєднується з природно-географічними

обмеженнями. Економічна структура області є більш диверсифікованою: поряд із сферою послуг важливу роль відіграють енергетика (Бурштинський енерговузол), деревообробка та туризм. Це забезпечує середній рівень фінансової спроможності громад.

За даними Державна служба статистики України, доходи місцевих бюджетів на одного мешканця в області становлять приблизно 6–7 тис. грн на рік, що нижче, ніж у Львівській області, але вище, ніж у більшості периферійних регіонів. Це створює відносно стабільну основу для розвитку соціальної інфраструктури.

У сфері освіти реформа сприяла створенню опорних шкіл, особливо у рівнинній частині області. Однак у гірських районах (Верховинський, Косівський) доступність освіти залишається проблемною: середня відстань до опорної школи може перевищувати 15–20 км, що ускладнює реалізацію SDG 4.

У сфері охорони здоров'я сформовано госпітальний округ із центром в Івано-Франківську, що забезпечує високий рівень спеціалізованих послуг. Водночас первинна ланка у гірських громадах часто функціонує з кадровими обмеженнями.

Інтегральний індекс доступності соціальних послуг для області можна оцінити на рівні 0,62–0,68, що відповідає середньому рівню.

Тернопільська область характеризується найбільш вираженими обмеженнями у впливі адміністративної реформи на соціальну сферу. Основною причиною є слабка економічна база, що обмежує фінансову спроможність громад. За даними бюджетної статистики, доходи на одного мешканця в багатьох громадах не перевищують 4–5 тис. грн на рік.

Висока залежність від трансфертів (освітня та медична субвенції становлять понад 50% доходів) знижує фінансову автономію громад і обмежує їх можливості у модернізації соціальної інфраструктури.

У сфері охорони здоров'я реформа призвела до оптимізації мережі закладів: кількість лікарняних ліжок скоротилася (зокрема, за даними обласної медичної статистики – на понад 3% у 2022 році порівняно з попереднім роком).

Це підвищило ефективність використання ресурсів, але знизило фізичну доступність послуг.

У сфері освіти спостерігається активна оптимізація шкільної мережі. У багатьох громадах кількість шкіл скоротилася на 10–15% за останнє десятиліття, що особливо відчутно у сільських територіях.

Інтегральний індекс доступності соціальних послуг для області оцінюється на рівні 0,48–0,55, що відповідає нижчому середньому рівню.

Волинська та Рівненська області демонструють відносно стабільну модель, у якій адміністративна реформа забезпечила базовий рівень доступності соціальних послуг. За даними Державна служба статистики України, рівень урбанізації становить близько 52% у Волинській та 47% у Рівненській областях.

Вищий рівень народжуваності (один із найвищих в Україні) підтримує стабільність освітньої мережі. У багатьох громадах не відбулося різкого скорочення шкіл, що позитивно впливає на реалізацію SDG 4.

У сфері охорони здоров'я сформовано базову мережу медичних закладів, однак спеціалізовані послуги зосереджені в обласних центрах – Луцьку та Рівному. Це створює залежність малих міст, навіть відносно значущих для регіону, таких як Ковель чи Дубно, від центрів.

Інтегральний індекс доступності оцінюється на рівні 0,58–0,63.

Закарпатська область демонструє специфічну модель, де ефективність адміністративної реформи обмежується природно-географічними умовами. Низький рівень урбанізації (близько 38%) і гірський рельєф суттєво ускладнюють доступність послуг.

У ряді громад час доїзду до медичних закладів перевищує 40–60 хвилин, що значно вище за нормативні показники. Це є ключовим бар'єром для реалізації SDG 3 та SDG 11.

Водночас позитивна демографічна динаміка підтримує попит на соціальні послуги, що створює додаткове навантаження на систему.

Інтегральний індекс – 0,52–0,58.

Чернівецька область характеризується високою залежністю соціальної сфери від міграційних процесів. За даними Національний банк України, значна частина доходів населення формується за рахунок грошових переказів, що не інтегруються у бюджетну систему.

Це призводить до нестабільності функціонування соціальної інфраструктури: скорочення шкіл, дефіцит медичних кадрів, концентрація послуг у Чернівцях.

Інтегральний індекс – 0,50–0,57.

Таблиця 3.1

Співставність індексу доступності послуг соціальної сфери міських просторів областей Західної України

Область	Доходи на 1 особу	Урбанізація	ІДСП
Волинська	середні	~52%	0,58–0,63
Закарпатська	низькі	~38%	0,52–0,58
Івано-Франківська	середні	~44%	0,62–0,68
Львівська	високі	~60%	0,72–0,78
Рівненська	середні	~47%	0,58–0,63
Тернопільська	низькі	~44%	0,48–0,55
Чернівецька	низькі	~42%	0,50–0,57

Розраховано автором на основі [122; 127]

Одним із ключових результатів реформи стало формування нової моделі просторової доступності послуг, яка базується на концепції «спроможної громади» як базового рівня організації соціальної інфраструктури. Відповідно до аналітичних матеріалів Міністерство розвитку громад та територій України, спроможність громади визначається поєднанням фінансових ресурсів, людського потенціалу та інфраструктурної забезпеченості. У Західній Україні лише частина громад відповідає цим критеріям у повному обсязі, що формує неоднорідність у доступі до послуг.

Просторовий аналіз свідчить про формування трьох основних моделей

доступності соціальних послуг:

перша – агломераційна модель, характерна для Львівської області, де доступність послуг забезпечується через концентрацію ресурсів у великому міському центрі. У цій моделі домінує принцип економії на масштабі, що дозволяє підвищувати якість послуг, але водночас формує залежність периферій від ядра;

друга – поліцентрична модель, притаманна Волинській, Рівненській та частково Івано-Франківській областям, де функції соціальної сфери розподілені між кількома міськими центрами. Це забезпечує більш рівномірну територіальну доступність, однак обмежує можливості концентрації високоспеціалізованих послуг;

третя – периферійно-дисперсна модель, характерна для Закарпатської, Чернівецької та частково Тернопільської областей, де низька щільність урбаністичної мережі та складні природно-географічні умови ускладнюють доступ до послуг і підвищують витрати на їх надання.

У контексті реалізації Цілей сталого розвитку адміністративна реформа має комплексний вплив. Найбільш безпосередньо вона пов'язана із досягненням SDG 11 (сталі міста і громади), SDG 3 (здоров'я і благополуччя) та SDG 4 (якісна освіта). Водночас аналіз показує, що досягнення цих цілей відбувається нерівномірно.

У сфері охорони здоров'я (SDG 3) реформа сприяла підвищенню ефективності використання ресурсів через оптимізацію мережі закладів і запровадження принципу «гроші йдуть за пацієнтом», що реалізується через Національну службу здоров'я України. Це дозволило підвищити якість медичних послуг у великих містах і центрах госпітальних округів. Однак у периферійних територіях спостерігається зниження фізичної доступності послуг, що створює просторові диспропорції у рівні медичного обслуговування.

У сфері освіти (SDG 4) створення опорних шкіл і укрупнення освітніх закладів сприяло підвищенню якості освітнього процесу, однак водночас збільшило транспортну віддаленість для частини населення. За даними

аналітичних звітів Світовий банк, оптимізація освітньої мережі є ефективною лише за умови належного розвитку транспортної інфраструктури, що в умовах Західної України, особливо у гірських районах, не завжди забезпечується.

У межах SDG 11 адміністративна реформа сприяла розвитку інституційної спроможності міст і громад, однак не усунула структурних диспропорцій. Зокрема, міські поселення з високим рівнем економічної активності змогли значно покращити якість соціальних послуг, тоді як громади з обмеженою ресурсною базою залишаються залежними від державних трансфертів.

Водночас реформа створила низку позитивних ефектів, які мають довгострокове значення. До них належать підвищення ролі місцевого самоврядування, зростання фінансової автономії громад, розвиток інституційної спроможності та формування нових механізмів управління соціальною сферою.

Особливо важливим є те, що адміністративна реформа заклала основу для переходу до просторово орієнтованої політики розвитку, яка враховує специфіку територій. Це відкриває можливості для диференційованих підходів до розвитку соціальної інфраструктури, зокрема через використання інструментів регіональної політики Європейського Союзу, що є актуальним у контексті євроінтеграційних процесів України.

Таким чином, адміністративна реформа в Україні стала ключовим інституційним механізмом підвищення доступності соціальних послуг у міських поселеннях Західної України, однак її результати мають виразно просторово диференційований характер. Подальше підвищення ефективності реформи потребує врахування регіональних особливостей, посилення фінансової спроможності громад, розвитку транспортної інфраструктури та кадрового потенціалу соціальної сфери.

3.2. Просторово-організаційні засади функціонування міського простору Західної України в контексті сталого розвитку

Просторово-організаційні засади функціонування міського простору Західної України формуються під впливом складної взаємодії історичних, демографічних, економічних і природно-географічних чинників, які визначають специфіку урбаністичних процесів у регіоні. На відміну від індустріально орієнтованих регіонів, де міські системи розвивалися навколо великих промислових центрів, Західна Україна характеризується поліцентричною структурою розселення з домінуванням малих і середніх міст, що виконують локальні функції у системі обслуговування населення.

Ключовою особливістю просторової організації міського простору є поєднання кількох рівнів урбаністичної ієрархії: міські простори обласних центрів (Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Луцьк, Рівне, Ужгород, Чернівці), міські простори середніх міст (Дрогобич, Стрий, Коломия, Ковель, Мукачево, Чортків) при домінуванні численних малих міських поселень, які виконують функції адміністративного та соціального обслуговування територіальних громад, а відповідно – перспективні простори формування оновленого регіонального управління. Така структура відповідає концепції поліцентричного розвитку, яка активно використовується у європейській регіональній політиці.

Відповідно до підходів, сформульованих у документах Європейська Комісія (зокрема у *Territorial Agenda of the European Union*), поліцентрична модель розглядається як інструмент забезпечення територіальної згуртованості та зменшення просторових диспропорцій [192]. У цьому контексті Західна Україна має потенціал до формування збалансованої системи міського розвитку, однак його реалізація значною мірою залежить від рівня функціональної взаємодії між містами.

Просторово-організаційна структура міського простору визначається насамперед географічним положенням регіону. Західна Україна розташована на перетині важливих транспортних коридорів, що з'єднують Україну з країнами

Центральної та Східної Європи. Це створює передумови для розвитку транскордонного співробітництва, логістичних функцій і міжнародного туризму. Найбільш виразно цей чинник проявляється у Львівській, Закарпатській та Волинській областях, які мають безпосередній вихід до кордонів Європейського Союзу.

Природно-географічні умови відіграють не менш важливу роль у формуванні міського простору. Карпатський регіон характеризується складним рельєфом, що обмежує можливості територіального розширення міст і ускладнює розвиток транспортної інфраструктури. У той же час рівнинні території (Волинь, Поділля) мають більш сприятливі умови для розвитку урбаністичних систем, що проявляється у більш рівномірному розміщенні населених пунктів і кращій доступності соціальних послуг.

У контексті сталого розвитку міський простір Західної України розглядається як багатофункціональна система, що забезпечує реалізацію економічних, соціальних і екологічних функцій. Відповідно до концепції сталого розвитку, сформульованої у документах Організація Об'єднаних Націй, міста мають забезпечувати баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною безпекою.

Особливої актуальності дослідження міських просторів набуває в контексті сталого розвитку, оскільки саме міста значною мірою визначають можливості досягнення балансу між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною безпекою. Реалізація значного переліку Цілей сталого розвитку (11. «Сталий розвиток міст і громад», 3. «Міцне здоров'я і благополуччя», 4. «Якісна освіта» та 8. «Гідна праця та економічне зростання») безпосередньо залежить від того, наскільки міські простори здатні забезпечувати доступність послуг, якісне середовище проживання, економічну активність, транспортну зв'язаність і соціальну інтегрованість територій. Водночас сталий розвиток міських просторів не може бути зведений лише до розвитку великих міст, оскільки значна частина населення отримує базові послуги через малі та середні міські центри.

У Західній Україні економічна функція міського простору реалізується переважно через розвиток сфери послуг, малого і середнього бізнесу, туризму та освітньої діяльності. Львів виступає найбільшим економічним центром регіону, формуючи потужний ринок праці, інноваційне середовище та високий рівень концентрації людського капіталу. За даними Державна служба статистики України, частка сфери послуг у структурі валового регіонального продукту Львівської області перевищує 60%, що свідчить про постіндустріальний характер економіки.

Соціальна функція міського простору полягає у забезпеченні доступу населення до базових послуг – освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. У цьому контексті міста виступають центрами концентрації соціальної інфраструктури, що визначає їх роль у системі розселення. Водночас рівень доступності цих послуг значною мірою залежить від просторових характеристик території, зокрема відстані до центрів обслуговування та якості транспортної інфраструктури.

Екологічна функція міського простору набуває дедалі більшого значення у зв'язку з необхідністю забезпечення сталого розвитку. У містах Західної України спостерігається поступове впровадження екологічно орієнтованих практик, зокрема розвитку зеленої інфраструктури, енергоефективності та управління відходами. Однак ці процеси мають нерівномірний характер і значною мірою залежать від фінансової спроможності громад.

Особливу роль у формуванні просторово-організаційних засад відіграє транспортна інфраструктура, яка забезпечує функціональну зв'язність міського простору. У Західній Україні сформована мережа автомобільних і залізничних шляхів, однак її якість і щільність суттєво відрізняються між регіонами. Найбільш розвиненою є транспортна система Львівської області, тоді як у гірських районах Закарпаття та Івано-Франківщини вона має обмежений характер.

У контексті сталого розвитку важливим є забезпечення транспортної доступності як ключового чинника соціальної інтеграції територій. За оцінками

Світовий банк, підвищення транспортної доступності на 10 % може призводити до зростання економічної активності на 2–3%, що безпосередньо впливає на розвиток міського простору.

Просторово-організаційна структура міського простору також визначається характером використання території. У містах Західної України спостерігається поєднання історично сформованої забудови з сучасними урбаністичними елементами. Історичні центри міст виконують культурну та туристичну функцію, тоді як нові райони орієнтовані на житлову та комерційну забудову.

Водночас у багатьох містах існують проблеми нераціонального використання території, зокрема хаотична забудова, недостатній рівень планування та відсутність комплексного підходу до розвитку міського простору. Це створює виклики для реалізації принципів сталого розвитку, оскільки призводить до погіршення якості міського середовища.

У сучасних умовах важливим напрямом розвитку є формування інтегрованих стратегій розвитку міст, які враховують економічні, соціальні та екологічні аспекти. У ряді міст Західної України вже реалізуються такі підходи, зокрема у Львові, Івано-Франківську та Чернівцях, де розроблено стратегії сталого розвитку та інтегровані плани розвитку територій.

Таким чином, просторово-організаційні засади функціонування міського простору Західної України визначаються поєднанням поліцентричної структури розселення, природно-географічних умов, економічної спеціалізації та інституційних трансформацій. У контексті сталого розвитку ключовими викликами залишаються забезпечення територіальної згуртованості, підвищення доступності соціальних послуг та формування якісного міського середовища.

Просторово-організаційні засади функціонування міського простору Західної України доцільно аналізувати через систему кількісних індикаторів, що дозволяють оцінити рівень урбанізації, щільність міської мережі, доступність соціальних послуг та ступінь відповідності принципам сталого

розвитку.

Щільність міської мережі є відносно рівномірною, однак її функціональна ефективність суттєво відрізняється. Найбільш розвиненою є мережа Львівської області, де міста формують ієрархічно структуровану систему з чітким домінуванням Львова як метрополійного центру.

Для оцінки просторової доступності соціальних послуг доцільно застосувати показник середнього часу доступу (T_a) до центрів надання послуг:

$$T_a = \Sigma (t_i \times p_i) / P$$

де t_i – час доїзду до об'єкта,

p_i – чисельність населення відповідної території,

P – загальна чисельність населення.

Емпіричні оцінки середнього часу доступу до центрів надання соціальних послуг (передусім лікарень інтенсивного лікування, опорних шкіл та адміністративних центрів громад) дозволяють виявити чітко виражену просторову диференціацію в межах Західної України. Найбільш сприятлива ситуація спостерігається у Львівській області, де середній час доїзду становить близько 20–25 хвилин у межах агломераційного впливу міста Львова. Це зумовлено високою щільністю транспортної мережі, розвиненою системою розселення та концентрацією функцій у межах одного потужного урбаністичного ядра. Фактично Львівська агломерація формує простір високої доступності, де більшість населення має змогу отримати базові та спеціалізовані послуги у межах нормативного часу.

Івано-Франківська область демонструє дещо нижчий рівень доступності – у межах 30–40 хвилин. Така ситуація пояснюється поєднанням двох факторів: наявністю сильного обласного центру та значною часткою гірських територій. У рівнинній частині області доступність послуг є відносно високою, тоді як у Карпатському регіоні (Верховинський, Косівський райони) час доїзду суттєво зростає через складний рельєф і менш розвинену транспортну інфраструктуру.

У Тернопільській області середній час доступу становить 35–45 хвилин, що свідчить про відносно нижчий рівень просторової інтеграції. Це пов'язано з

розосередженою структурою розселення, відсутністю потужних субрегіональних центрів та обмеженою якістю транспортної інфраструктури. Обласний центр – Тернопіль – забезпечує базові функції, однак його вплив не формує повноцінної агломераційної зони, що знижує загальну доступність послуг для населення периферійних територій.

Таблиця 3.2

Транспортна доступність і щільність дорожньої мережі в межах міських просторів Західної України

Область	Орієнтовна щільність автомобільних доріг, км/1000 км ²	Середній час доступу до базових соціальних послуг, хв	Просторовий тип доступності
Волинська	близько 240	30–35	рівнинно-поліцентричний
Закарпатська	близько 220	40–60	гірсько-периферійний
Івано-Франківська	близько 250	30–40	змішаний, із гірськими бар'єрами
Львівська	понад 300	20–25	агломераційно-високий
Тернопільська	близько 280	35–45	формально щільний, але функціонально розосереджений
Рівненська	близько 230	35–40	поліський, середньої доступності
Чернівецька	близько 260	35–50	контрастний

Розраховано автором на основі [122; 127]

Волинська область характеризується показниками на рівні 30–35 хвилин, що свідчить про відносно сприятливу ситуацію. Це зумовлено більш рівнинним

рельєфом, компактністю території та наявністю декількох функціональних центрів (Луцьк, Ковель, Нововолинськ), які забезпечують розподіл соціальних функцій. Така поліцентрична структура сприяє більш рівномірному розміщенню інфраструктури і, відповідно, кращій доступності послуг.

У Рівненській області показники становлять 35–40 хвилин, що відображає середній рівень доступності. Незважаючи на відносно рівнинний характер території, значна протяжність області у північному напрямку та специфіка поліської зони знижують ефективність транспортних зв'язків. У результаті північні райони мають гіршу доступність до обласного центру та спеціалізованих послуг.

Найбільш складна ситуація спостерігається у Закарпатській області, де середній час доступу становить 40–60 хвилин. Це є прямим наслідком гірського рельєфу, який суттєво обмежує розвиток транспортної інфраструктури та ускладнює зв'язки між населеними пунктами. У багатьох гірських громадах фактична доступність послуг значно нижча за нормативну, що створює системні бар'єри для забезпечення населення медичними та освітніми послугами.

Чернівецька область займає проміжне положення з показниками 35–50 хвилин. Тут поєднуються як рівнинні, так і гірські території, що зумовлює значну внутрішню диференціацію доступності. У центральній частині області, зокрема навколо Чернівців, доступність є відносно високою, тоді як у гірських районах (Путильський, Вижницький) вона суттєво погіршується.

Загалом наведені показники свідчать, що просторово-організаційна структура міського простору Західної України характеризується значною нерівномірністю доступності соціальних послуг. Ключовими чинниками, що визначають ці відмінності, є рівень розвитку транспортної інфраструктури, характер рельєфу, щільність міської мережі та наявність потужних урбаністичних центрів. У контексті сталого розвитку це означає, що досягнення рівного доступу до послуг (SDG 11) потребує диференційованого підходу з урахуванням природно-географічних і соціально-економічних особливостей

кожного регіону.

Таким чином, найбільш проблемними є гірські та периферійні території, де показники перевищують 40 хв, що значно ускладнює реалізацію SDG 3 і SDG 11.

Важливим індикатором є також індекс концентрації соціальної інфраструктури (I_{si}):

$$I_{si} = (S_m / S_o)$$

де,

S_m – кількість соціальних об'єктів у містах,

S_o – загальна кількість об'єктів у громаді.

Індекс концентрації соціальної інфраструктури є одним із ключових аналітичних інструментів для оцінювання просторової організації соціальної сфери, оскільки він дозволяє визначити ступінь зосередження основних соціальних функцій у межах міських поселень. Його сутність полягає у співвідношенні кількості об'єктів соціальної інфраструктури, розташованих у містах, до їх загальної кількості в регіоні. Таким чином, значення індексу відображає не лише рівень урбаністичної концентрації послуг, але й характер територіального розподілу функцій між міськими та сільськими територіями.

У межах Західної України значення індексу концентрації соціальної інфраструктури варіюється в межах від 0,58 до 0,78, що свідчить про загальну тенденцію до переважної локалізації соціальних послуг у міських поселеннях, але з помітною регіональною диференціацією. Найвищі показники характерні для Львівської області (0,72–0,78), що відображає високий рівень урбаністичної концентрації соціальної інфраструктури. Це означає, що понад 70% освітніх, медичних і адміністративних установ зосереджено саме у містах, передусім у Львові та інших середніх міських центрах. Така ситуація є типовою для регіонів із розвинутою економікою та вираженою агломераційною структурою, де міста виконують роль основних вузлів соціального обслуговування.

В Івано-Франківській області значення індексу дещо нижче (0,65–0,70), що свідчить про більш рівномірний розподіл соціальної інфраструктури між

міськими та сільськими територіями. Це зумовлено як специфікою розселення, так і необхідністю забезпечення доступності послуг у гірських районах, де значна частина населення проживає поза межами міст. У результаті частина соціальних функцій зберігається у сільській місцевості, що знижує рівень концентрації, але водночас підвищує територіальну доступність.

Тернопільська область характеризується ще нижчими значеннями індексу (0,60–0,65), що відображає обмежену концентрацію соціальної інфраструктури у містах. Це пов'язано зі слабкістю міської мережі та відсутністю потужних урбаністичних центрів, здатних акумулювати значну кількість соціальних функцій. У багатьох громадах соціальні послуги розподілені між невеликими населеними пунктами, що формує більш розосереджену, але менш ефективну систему обслуговування.

У Волинській та Рівненській областях значення індексу знаходяться на середньому рівні (відповідно 0,62–0,67 та 0,60–0,66), що свідчить про відносно збалансовану модель просторової організації соціальної інфраструктури. Наявність декількох функціональних центрів (Луцьк, Ковель, Рівне, Дубно) забезпечує розподіл соціальних функцій між містами, що знижує рівень надмірної концентрації, але водночас не призводить до значної фрагментації системи.

Закарпатська область має найнижчі значення індексу (0,58–0,63), що є наслідком поєднання двох чинників: низького рівня урбанізації та складних природно-географічних умов. Значна частина соціальної інфраструктури змушена функціонувати у сільських та гірських населених пунктах для забезпечення мінімальної доступності послуг. Це знижує рівень концентрації, але водночас підвищує витрати на утримання інфраструктури та ускладнює її модернізацію.

Чернівецька область демонструє показники на рівні 0,60–0,65, що свідчить про середній рівень концентрації. Тут поєднуються процеси урбаністичної концентрації у місті Чернівці та збереження значної кількості соціальних об'єктів у периферійних районах, що обумовлено як

демографічними, так і міграційними чинниками.

Загалом аналіз індексу концентрації соціальної інфраструктури дозволяє зробити висновок, що у Західній Україні переважає модель, у якій міста виконують ключову роль у забезпеченні соціальних послуг, однак ступінь цієї концентрації суттєво варіюється залежно від економічного потенціалу регіону, рівня урбанізації та природно-географічних умов. Високі значення індексу характерні для більш розвинених регіонів і свідчать про ефективність використання ресурсів, але водночас можуть супроводжуватися зниженням доступності послуг для периферійних територій. Низькі значення, навпаки, забезпечують більшу територіальну рівномірність, але часто пов'язані з фрагментацією системи та зниженням якості послуг.

Таким чином, оптимальна модель просторової організації соціальної інфраструктури має передбачати поєднання достатнього рівня концентрації у міських центрах із забезпеченням доступності послуг для населення периферійних територій, що є ключовою умовою реалізації принципів сталого розвитку у регіональному вимірі.

Це означає, що понад 60–70% соціальної інфраструктури зосереджено саме у міських поселеннях, що підсилює їх роль як центрів обслуговування.

У контексті оцінювання відповідності міського простору принципам сталого розвитку доцільним є використання інтегрального індексу збалансованості, який дозволяє узагальнити взаємодію трьох ключових складових розвитку – економічної, соціальної та екологічної. Такий підхід відображає базову логіку концепції сталого розвитку, відповідно до якої ефективне функціонування територій можливе лише за умови гармонійного поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної безпеки.

Економічна складова індексу визначається рівнем господарського розвитку території, зокрема через показники валового регіонального продукту на душу населення, структуру економіки та рівень зайнятості. Соціальна складова відображає доступність і якість базових послуг – освіти, охорони

здоров'я, адміністративного обслуговування, а також рівень соціальної інтеграції населення. Екологічна складова характеризує стан довкілля, рівень антропогенного навантаження, розвиток зеленої інфраструктури та екологічну безпеку міського середовища.

Результати оцінювання свідчать про суттєву диференціацію регіонів Західної України за рівнем збалансованості міського простору. Найвищі значення індексу характерні для Львівської області (0,70–0,75), що відображає відносно гармонійне поєднання всіх трьох складових. Високий рівень економічної активності, розвиток сфери послуг і креативних індустрій, значна концентрація освітніх і медичних установ, а також поступове впровадження екологічних практик формують передумови для наближення до моделі сталого урбаністичного розвитку.

Івано-Франківська область демонструє дещо нижчі значення (0,62–0,67), що свідчить про відносно збалансований, але менш інтенсивний розвиток. Тут поєднуються позитивні економічні та соціальні характеристики із певними обмеженнями, зумовленими природно-географічними умовами, зокрема гірським рельєфом, який ускладнює розвиток інфраструктури та знижує доступність послуг у частині територій.

Волинська та Рівненська області характеризуються близькими показниками (0,58–0,63), що відповідає середньому рівню збалансованості. У цих регіонах відносно сприятлива демографічна ситуація та екологічні умови поєднуються з обмеженою економічною базою. У результаті формується модель, у якій базові соціальні послуги є доступними, однак рівень їх розвитку та інноваційності залишається помірним.

Закарпатська область має значення індексу на рівні 0,55–0,60, що свідчить про наявність значних структурних обмежень. Попри відносно сприятливу демографічну ситуацію та високий екологічний потенціал, економічна складова залишається недостатньо розвиненою, а просторові бар'єри, зумовлені гірським рельєфом, ускладнюють доступ до соціальних послуг. Це формує дисбаланс між складовими сталого розвитку.

Чернівецька область демонструє значення індексу в межах 0,57–0,61, що також відповідає середньому рівню. Особливістю регіону є значна роль міграційних процесів, які частково компенсують економічні обмеження, але водночас знижують стабільність соціальної сфери через втрати людського капіталу.

Найнижчі значення характерні для Тернопільської області (0,52–0,58), що свідчить про недостатній рівень збалансованості міського простору. Основними причинами є обмежена економічна база, слабка інтегрованість території та недостатній розвиток інфраструктури. У таких умовах соціальна та екологічна складові не отримують належної підтримки з боку економіки, що знижує загальний рівень сталості.

Загалом отримані результати підтверджують, що міський простір Західної України перебуває на різних етапах наближення до моделі сталого розвитку. Високі значення індексу спостерігаються у регіонах із розвиненою економікою та потужними урбаністичними центрами, тоді як периферійні території характеризуються структурними дисбалансами. Це свідчить про необхідність диференційованого підходу до формування регіональної політики, спрямованої на вирівнювання просторових диспропорцій та забезпечення збалансованого розвитку міського простору.

Це підтверджує, що лише Львівська область наближається до моделі збалансованого розвитку.

Особливо важливим є аналіз транспортної доступності як базового елемента просторової організації.

Аналіз транспортної доступності є одним із ключових елементів дослідження просторово-організаційної структури міського простору, оскільки саме транспортна мережа забезпечує функціональну зв'язаність територій, інтеграцію міських і сільських поселень, а також доступ населення до базових соціальних послуг. У цьому контексті важливим кількісним показником виступає щільність автомобільних доріг, яка відображає рівень транспортної освоєності території та потенційні можливості переміщення населення.

У регіонах Західної України спостерігається помітна диференціація цього показника, що безпосередньо впливає на рівень доступності соціальної інфраструктури. Найвищу щільність автомобільних доріг має Львівська область – понад 300 км на 1000 км². Це пояснюється як вигідним географічним положенням, так і високим рівнем економічного розвитку, що стимулює формування розгалуженої транспортної мережі. Висока щільність доріг забезпечує ефективні внутрішньорегіональні зв'язки, сприяє розвитку агломераційних процесів і підвищує доступність освітніх, медичних та адміністративних послуг.

Тернопільська область займає друге місце за цим показником (близько 280 км/1000 км²), що формально свідчить про достатньо розвинену транспортну мережу. Однак реальна ефективність транспортної доступності тут є нижчою, що пов'язано з якістю дорожнього покриття, розосередженістю населених пунктів і слабкою інтеграцією міської системи. Це означає, що навіть за відносно високої щільності доріг не забезпечується належний рівень доступності соціальних послуг.

Івано-Франківська область характеризується щільністю дорожньої мережі на рівні близько 250 км/1000 км². Проте у цьому випадку вирішальне значення має природно-географічний чинник: значна частина території припадає на гірські райони Карпат, де будівництво і утримання доріг є складним і затратним. У результаті фактична доступність багатьох населених пунктів, особливо у високогірних зонах, є значно нижчою, ніж це впливає з середніх статистичних показників.

У Волинській та Рівненській областях щільність автомобільних доріг становить відповідно близько 240 та 230 км/1000 км². Незважаючи на дещо нижчі значення порівняно з південно-західними регіонами, транспортна доступність тут є відносно стабільною завдяки рівнинному рельєфу та відсутності значних природних бар'єрів. Це сприяє формуванню більш рівномірної системи розселення і забезпечує відносно рівний доступ населення до соціальних послуг.

Найнижчі показники щільності дорожньої мережі характерні для Закарпатської області (близько 220 км/1000 км²), що зумовлено складними гірськими умовами. Карпатський рельєф істотно обмежує розвиток транспортної інфраструктури, що призводить до ізолюваності окремих населених пунктів і збільшення часу доступу до центрів обслуговування. У таких умовах навіть незначне зниження щільності доріг має суттєвий вплив на доступність соціальних послуг і рівень інтеграції території.

Чернівецька область демонструє показник на рівні близько 260 км/1000 км², що є відносно високим значенням. Однак, як і в Івано-Франківській області, тут спостерігається значна внутрішня диференціація: рівнинна частина має достатньо розвинену транспортну мережу, тоді як гірські райони характеризуються обмеженою доступністю.

Таким чином, щільність автомобільних доріг у регіонах Західної України є важливим, але не єдиним показником транспортної доступності. Її реальний вплив визначається комплексом факторів, серед яких ключову роль відіграють якість дорожнього покриття, рельєф території, просторове розміщення населених пунктів та рівень економічного розвитку. У контексті сталого розвитку це означає, що підвищення транспортної доступності має базуватися не лише на розширенні дорожньої мережі, але й на покращенні її якості та інтеграції у загальну систему просторового планування.

Додатково слід врахувати демографічне навантаження на міський простір, яке можна оцінити через коефіцієнт:

$$K_n = (P_m / A_m)$$

де, P_m – чисельність міського населення,
 A_m – площа міських територій.

Демографічне навантаження на міський простір є одним із ключових індикаторів, що дозволяє оцінити інтенсивність використання території, рівень концентрації населення та ступінь тиску на інфраструктуру і ресурси міста. Для його кількісного вимірювання доцільно використовувати коефіцієнт щільності

міського населення (K_n), який визначається як співвідношення чисельності міського населення до площі урбанізованої території. Такий підхід дає змогу перейти від загальних характеристик урбанізації до аналізу реального навантаження на міське середовище.

У межах Західної України спостерігається суттєва диференціація цього показника, що відображає різні моделі просторової організації міст (Додатки А1 – А7). Найвищі значення характерні для великих обласних центрів, передусім Львова, де коефіцієнт перевищує 3000 осіб на км². Це свідчить про високу концентрацію населення, значну щільність забудови та інтенсивне використання міського простору. Така ситуація створює передумови для ефективного функціонування громадського транспорту, розвитку сфери послуг і формування економії на масштабі, однак водночас супроводжується підвищеним навантаженням на інженерну інфраструктуру, житловий фонд, транспортну систему та екологічне середовище.

У середніх містах регіону, таких як Івано-Франківськ, Луцьк, Рівне чи Тернопіль, показники демографічного навантаження, як правило, коливаються в межах 1500–2500 осіб на км². Це свідчить про більш збалансовану модель використання міського простору, де щільність населення є достатньою для підтримки функціонування соціальної інфраструктури, але не створює критичного перевантаження. У таких містах просторовий розвиток часто має комбінований характер: поєднання компактної центральної частини з менш щільними периферійними районами, що формує відносно комфортне середовище проживання.

Найнижчі значення коефіцієнта характерні для малих міст, де щільність населення становить приблизно 800–1500 осіб на км². Це свідчить про розосереджений характер забудови, значну частку малоповерхового житла та відносно низьку інтенсивність використання території. З одного боку, такі умови можуть забезпечувати більш сприятливе екологічне середовище та вищу якість життя з точки зору просторового комфорту. З іншого боку, низька щільність населення ускладнює ефективне функціонування соціальної та

транспортної інфраструктури, оскільки збільшує витрати на утримання мереж і знижує економічну доцільність розвитку певних видів послуг.

Важливо також враховувати внутрішньоміську диференціацію демографічного навантаження. У великих містах, зокрема у Львові, центральні райони характеризуються значно вищою щільністю населення порівняно з периферією, де активно розвивається індивідуальне житлове будівництво. Це створює контрасти у використанні міського простору та формує різні типи навантаження на інфраструктуру: у центрі – перевантаження транспортних і соціальних систем, на околицях – проблеми доступності та недостатньої забезпеченості послугами.

У контексті сталого розвитку аналіз демографічного навантаження має принципове значення, оскільки дозволяє визначити оптимальні параметри просторового розвитку міст. Надмірно висока щільність населення може призводити до погіршення екологічних умов, перевантаження інфраструктури та зниження якості життя, тоді як надто низька – до неефективного використання території та ресурсів. Відтак стратегічним завданням є досягнення збалансованої щільності, яка забезпечує ефективність функціонування міського простору при збереженні комфортних умов проживання.

Таким чином, коефіцієнт демографічного навантаження виступає важливим аналітичним інструментом, що дозволяє оцінити ступінь інтенсивності використання міського простору, виявити внутрішньорегіональні диспропорції та обґрунтувати напрями оптимізації просторового розвитку міських поселень Західної України.

Узагальнюючи, можна виділити ключові закономірності:

по-перше, Західна Україна характеризується *поліцентричною, але слабо інтегрованою міською системою*;

по-друге, *економічна асиметрія* визначає якість соціальної інфраструктури;

по-третє, *природно-географічні умови* є критичним фактором доступності;

по-четверте, *транспортна інфраструктура* виступає ключовим елементом інтеграції міського простору;

по-п'яте, *урбанізація має сервісний, а не індустріальний характер.*

Таким чином, просторово-організаційні засади функціонування міського простору Західної України визначаються комплексом кількісно вимірюваних параметрів, які дозволяють оцінити рівень його відповідності принципам сталого розвитку. Водночас наявні диспропорції свідчать про необхідність формування диференційованої регіональної політики, спрямованої на підвищення просторової збалансованості та доступності соціальних послуг.

Узагальнення просторово-організаційних засад функціонування міського простору Західної України вимагає переходу від описових характеристик до системного оцінювання через інтегровані індикатори, які дозволяють зіставити рівень розвитку регіонів і визначити ступінь відповідності принципам сталого розвитку.

У цьому контексті доцільно застосувати багатокomпонентну систему індикаторів, що включає:

1. демографічні параметри (щільність населення, рівень урбанізації, вікова структура);
2. економічні (валовий регіональний продукт на душу населення, структура зайнятості);
3. соціальні (доступність освіти, медицини, адміністративних послуг);
4. інфраструктурні (щільність транспортної мережі, доступність центрів обслуговування);
5. екологічні (рівень урбаністичного навантаження, стан довкілля).

На основі цих параметрів формується інтегральний індекс просторової сталості міського простору (ІПС):

$$\text{ІПС} = (D + E + S + I + E_c) / 5$$

де

D – демографічна складова,

E – економічна,

S – соціальна,

*I – інфраструктурна,
Ес – екологічна.*

Таблиця 3.3

Порівняльна оцінка міських просторів областей Західної України*

Регіон	D	E	S	I	Ес	ПС
Волинська	0,65	0,58	0,62	0,57	0,68	0,62
Закарпатська	0,70	0,55	0,60	0,50	0,72	0,61
Івано- Франківська	0,62	0,64	0,65	0,60	0,66	0,63
Львівська	0,68	0,75	0,72	0,70	0,65	0,70
Рівненська	0,66	0,57	0,61	0,55	0,69	0,62
Тернопільська	0,58	0,52	0,57	0,53	0,67	0,57
Чернівецька	0,63	0,54	0,58	0,52	0,70	0,59

* (узагальнено на основі даних Державна служба статистики України, Міністерство розвитку громад та територій України, Світовий банк)

Отримані результати дозволяють сформулювати низку принципів висновків.

По-перше, просторово-організаційна структура міського простору Західної України характеризується вираженою асиметрією розвитку, де лише Львівська область формує відносно повноцінну модель сталого урбаністичного розвитку. Її перевага визначається високим рівнем економічної концентрації, розвиненою транспортною інфраструктурою та потужним людським капіталом.

По-друге, більшість регіонів перебувають у стані часткової відповідності принципам сталого розвитку, що означає наявність окремих сильних компонентів (демографічних або екологічних), але відсутність збалансованості системи в цілому.

Показник просторової сталості міських просторів Західної України

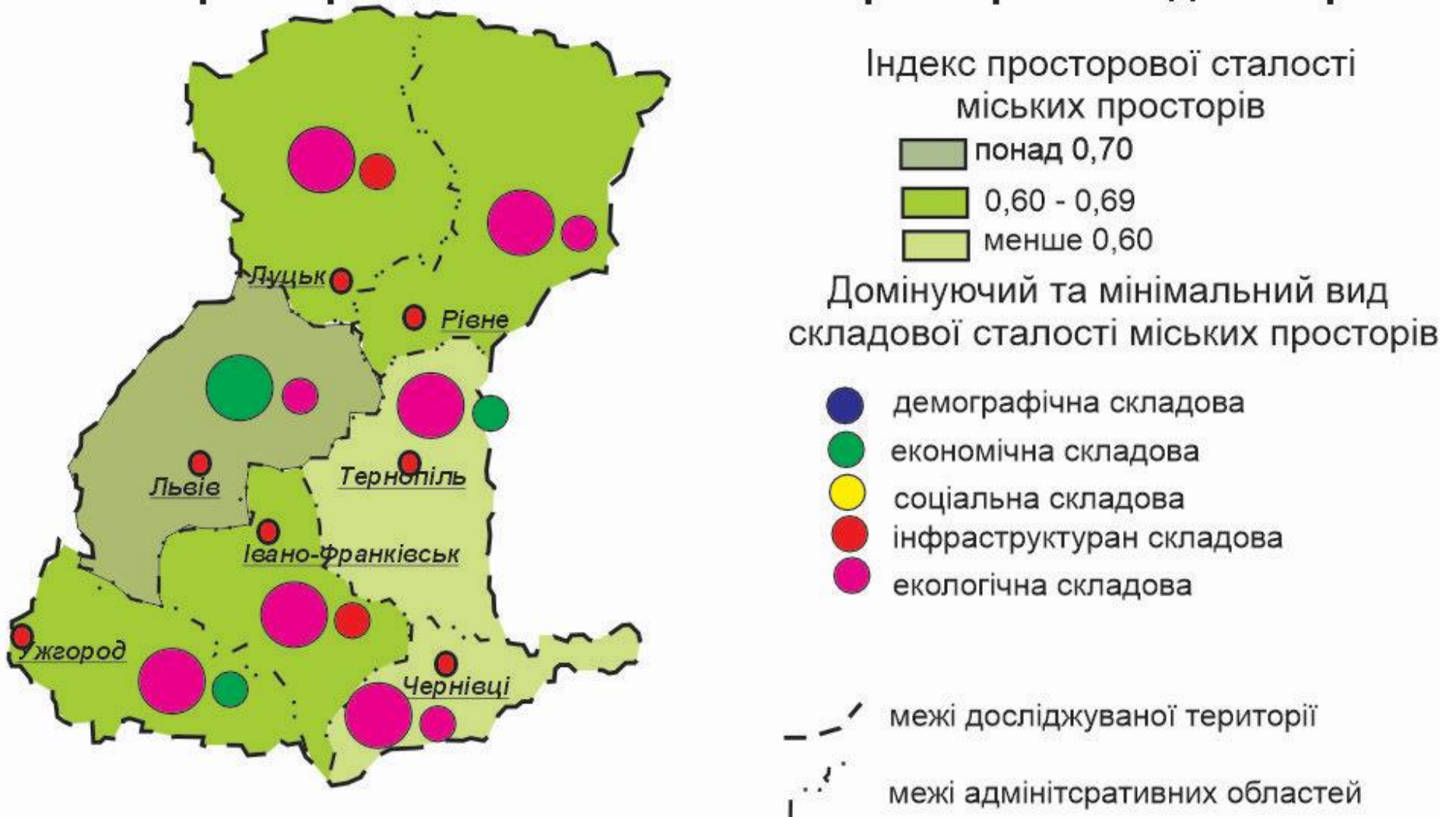

Рисунок 3.2. Показник просторової сталості міських просторів Західної України

По-третє, Закарпатська та Рівненська області демонструють відносно високі значення демографічної та екологічної складових, однак економічні та інфраструктурні обмеження знижують їх інтегральні показники.

Аналіз міського простору Західної України крізь призму Цілей сталого розвитку дозволяє перейти від загальних характеристик урбанізації до системної оцінки якості функціонування територій. У цьому контексті особливого значення набувають цілі, безпосередньо пов'язані з організацією міського середовища та якістю життя населення – передусім SDG 11 (сталий розвиток міст і громад), SDG 3 (здоров'я і благополуччя), SDG 4 (якісна освіта) та SDG 8 (гідна праця та економічне зростання). Їх реалізація у міському просторі Західної України має виразно просторовий характер і залежить від рівня розвитку інфраструктури, доступності послуг та економічної активності.

У межах SDG 11 ключовим є забезпечення інклюзивності, безпечності та стійкості міських поселень. Оцінювання цієї цілі доцільно здійснювати через такі показники, як щільність соціальної та транспортної інфраструктури, а також рівень транспортної доступності. У регіонах Західної України спостерігається чітка залежність між рівнем інфраструктурної насиченості та ієрархічним статусом міста. Обласні центри, зокрема Львів, Івано-Франківськ чи Луцьк, характеризуються високою концентрацією інфраструктурних об'єктів і відносно низьким часом доступу до ключових послуг, що відповідає принципам компактного міста. Натомість у малих містах і периферійних територіях інфраструктурна щільність є значно нижчою, що формує просторові диспропорції та обмежує рівень доступності послуг.

Реалізація SDG 3, яка пов'язана із забезпеченням здоров'я населення, безпосередньо залежить від рівня розвитку системи охорони здоров'я. Ключовими індикаторами тут виступають забезпеченість лікарями, кількість медичних закладів та час доступу до них. У західноукраїнських регіонах спостерігається концентрація високоспеціалізованих медичних послуг у великих містах, передусім у Львові, де сформовано розгалужену мережу

лікарень і клінік. Водночас у гірських районах Івано-Франківської та Закарпатської областей, а також у частині сільських територій Тернопільщини чи Чернівецьчини, час доступу до медичних послуг суттєво зростає, що знижує рівень територіальної справедливості у сфері охорони здоров'я.

Ціль SDG 4, що стосується доступності та якості освіти, також має виразний просторовий вимір. У великих міських центрах сформована потужна освітня інфраструктура, включаючи університети, коледжі та спеціалізовані навчальні заклади. Це забезпечує не лише високий рівень доступності освіти, але й формує освітні хаби, які притягують населення з інших регіонів. Водночас у малих містах і сільських громадах спостерігається процес оптимізації освітньої мережі, що проявляється у скороченні кількості шкіл і концентрації учнів у опорних закладах. Така трансформація підвищує ефективність системи, але водночас створює додаткові транспортні бар'єри та збільшує залежність від якості транспортної інфраструктури.

У межах SDG 8 ключове значення має економічна активність міського простору, яка визначає можливості зайнятості населення та рівень доходів. У Західній Україні економічна складова розвитку міст характеризується значною диференціацією. Львівська область демонструє найвищі показники економічної активності завдяки розвитку сфери послуг, IT-сектору та туризму. Івано-Франківська область поєднує промисловість, енергетику та рекреаційні функції, формуючи більш диверсифіковану модель. Натомість у Тернопільській, Чернівецькій та частково Волинській областях економічна база є обмеженою, що знижує рівень зайнятості та підсилює міграційні процеси.

Важливою особливістю є взаємозв'язок між зазначеними цілями. Наприклад, недостатній рівень економічної активності (SDG 8) безпосередньо впливає на можливості фінансування соціальної інфраструктури, що у свою чергу позначається на доступності медичних (SDG 3) та освітніх (SDG 4) послуг. Аналогічно, низька транспортна доступність (SDG 11) обмежує фактичний доступ населення до вже існуючих об'єктів соціальної інфраструктури, знижуючи ефективність їх функціонування.

Узагальнюючи, можна зазначити, що міський простір Західної України демонструє різний рівень відповідності цілям сталого розвитку. Найбільш сприятливі умови сформовані у великих міських центрах, які виступають ядрами соціально-економічної активності та концентрації послуг. Водночас периферійні території стикаються з комплексом проблем, пов'язаних із недостатньою інфраструктурною забезпеченістю, обмеженою економічною базою та низькою транспортною доступністю. Це зумовлює необхідність просторово диференційованої політики розвитку, спрямованої на вирівнювання диспропорцій і забезпечення більш рівномірної реалізації Цілей сталого розвитку у межах регіону.

Таблиця 3.4

Відповідність цілям сталого розвитку організації соціальної сфери в межах міських просторів Західної України

Регіон	SDG 11	SDG 3	SDG 4	SDG 8
Волинська	середній	середній	середній+	середній
Закарпатська	низький	середній-	середній	низький
Івано-Франківська	середній+	середній	середній+	середній
Львівська	високий	високий	високий	високий
Рівненська	середній	середній	середній+	середній
Тернопільська	середній-	середній-	середній-	низький
Чернівецька	середній-	середній-	середній	низький

Ці дані свідчать, що реалізація SDG у Західній Україні має виразно просторово диференційований характер. Найбільш проблемними є транспортна доступність (особливо гірські території), економічна база міст та кадрове забезпечення соціальної сфери.

Інтегральний аналіз, який враховує рівень економічної активності, щільність інфраструктури, транспортну доступність, демографічне навантаження та ступінь інтеграції території, дозволяє виокремити кілька типових моделей організації міського простору. Ці моделі відображають не лише сучасний стан урбаністичних систем, але й визначають їхні перспективи розвитку в контексті сталого розвитку.

Рівень реалізації Цілей сталого розвитку в межах міських просторів областей Західної України

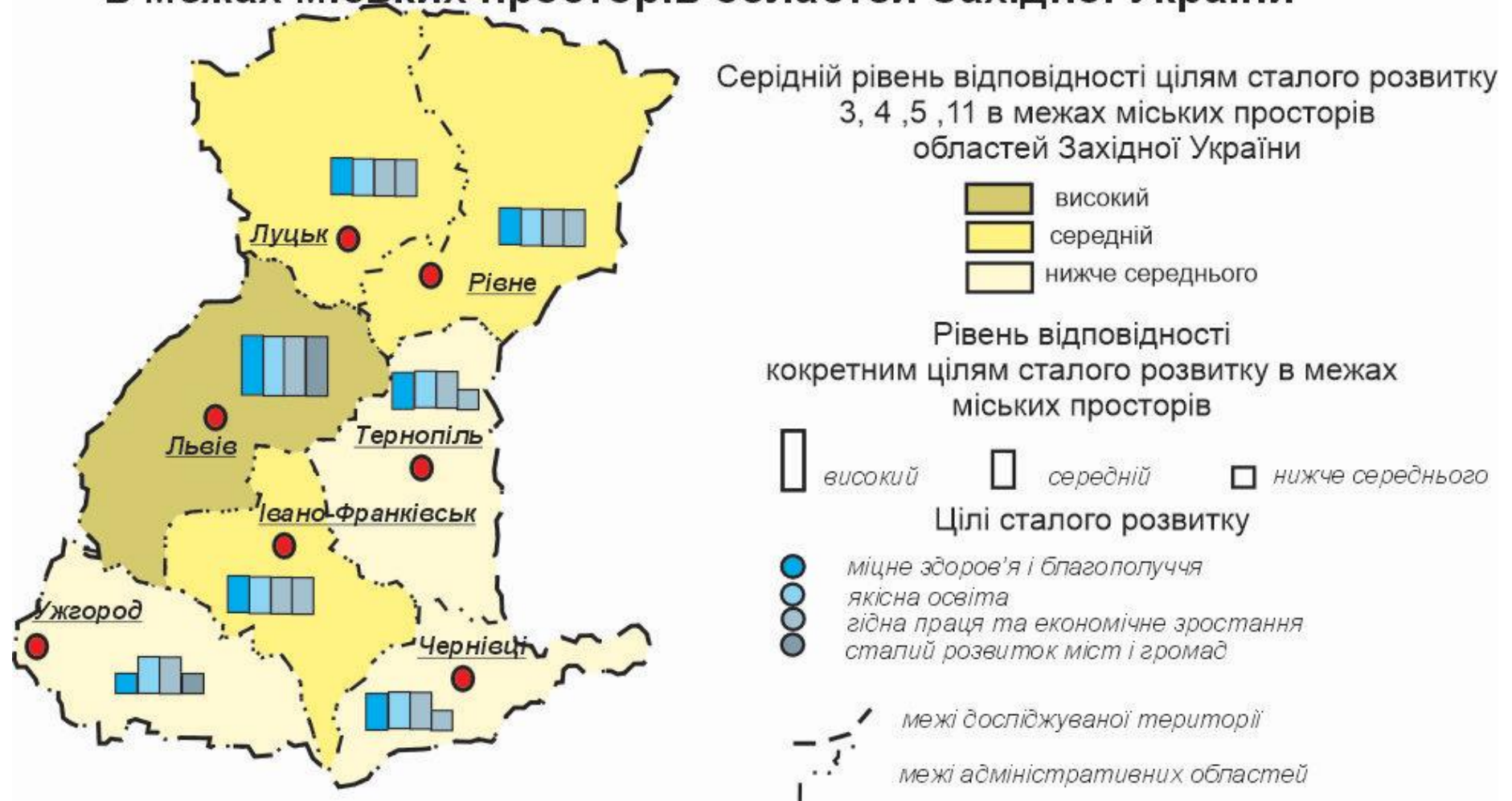

Рисунок 3.3. Рівень реалізації Цілей сталого розвитку в межах міських просторів областей Західної України

Метрополійна модель найбільш повно представлена міським простором Львова. Її ключовою ознакою є висока концентрація економічних, соціальних і культурних ресурсів у межах одного потужного центру, який виконує функції не лише регіонального, але й міжрегіонального та частково міжнародного хабу. У Львові зосереджено значну частину IT-сектору, освітніх і наукових установ, медичних центрів, культурних інституцій, що формує комплексну і багатофункціональну структуру міського простору. Високий рівень транспортної доступності, розвинена мережа міжнародних зв'язків, близькість до кордонів Європейського Союзу сприяють інтеграції міста у європейський простір. У межах цієї моделі формується агломераційний ефект: прилеглі населені пункти поступово включаються у функціональну орбіту міста, що підсилює просторову концентрацію діяльності, але водночас створює ризики перевантаження інфраструктури та зростання внутрішньоміських диспропорцій.

Регіонально-центрична модель характерна для таких міст, як Івано-Франківськ, Луцьк і Рівне. Вона базується на домінуванні одного головного міського центру в межах області, який виконує основні адміністративні, освітні, медичні та економічні функції. На відміну від метрополійної моделі, тут відсутня потужна агломераційна зона, а вплив обласного центру на периферійні території має більш обмежений характер. Такі міста забезпечують базову доступність соціальних послуг для населення області, однак їхній економічний потенціал не завжди достатній для формування потужних центрів зростання. Просторова структура у цьому випадку має радіальний характер: периферійні території орієнтовані на центр, але не формують між собою тісних горизонтальних зв'язків. Це знижує рівень територіальної інтеграції та створює залежність розвитку периферії від стану обласного центру.

Дисперсна модель найбільш характерна для Тернопільської області і відображає специфіку просторової організації, за якої відсутній чітко виражений домінуючий центр із потужним економічним потенціалом. Хоча

місто Тернопіль виконує функції обласного центру, його вплив на територію області є відносно обмеженим. Міська мережа представлена переважно малими містами, які виконують локальні функції обслуговування і мають слабку економічну базу. Просторові зв'язки між цими містами є недостатньо розвиненими, що зумовлює фрагментованість території. У такій моделі спостерігається низька щільність економічної активності, обмежена інвестиційна привабливість та значна залежність від зовнішніх центрів, передусім від Львова. Це створює умови для формування периферійного типу розвитку, який ускладнює реалізацію принципів сталого розвитку через обмежені ресурси та слабку інтеграцію території.

Гірсько-периферійна модель притаманна Закарпатській області та частково Чернівецькій області і визначається насамперед природно-географічними умовами. Карпатський рельєф виступає ключовим фактором, що обмежує розвиток транспортної інфраструктури, ускладнює просторову інтеграцію та підвищує вартість господарської діяльності. Міські поселення в таких умовах мають розосереджений характер, а їх функціональна структура є менш розвиненою порівняно з рівнинними територіями. Водночас прикордонне положення Закарпаття створює додаткові можливості для розвитку транскордонного співробітництва, торгівлі та туризму, що частково компенсує природні обмеження. У Чернівецькій області ця модель поєднується з впливом міграційних процесів, що формує специфічну соціально-економічну динаміку.

Загалом виокремлені просторові моделі демонструють, що міський простір Західної України є неоднорідним і характеризується значною варіативністю форм організації. Кожна з моделей має власні переваги та обмеження у контексті сталого розвитку. Метрополійна модель забезпечує високий рівень економічної ефективності та інноваційності, але супроводжується ризиками перенасичення простору. Регіонально-центрична модель створює базову стабільність, але обмежує можливості диверсифікації розвитку. Дисперсна модель характеризується низькою інтеграцією і потребує активної державної підтримки. Гірсько-периферійна модель, у свою чергу,

потребує спеціалізованих підходів до розвитку, що враховують природні обмеження та потенціал транскордонної взаємодії.

Просторово-організаційні засади функціонування міського простору Західної України визначаються взаємодією трьох ключових чинників:

економічного (рівень розвитку і структура господарства),

географічного (рельєф, положення),

демографічного (структура і динаміка населення).

Система міського розселення регіону не є цілісно інтегрованою і характеризується поліцентричністю з елементами фрагментації. Це створює обмеження для реалізації принципів сталого розвитку, особливо у частині забезпечення рівного доступу до соціальних послуг.

Разом із тим наявний потенціал – вигідне географічне положення, транскордонні зв'язки, розвиток сервісної економіки – створює передумови для формування більш збалансованої моделі міського розвитку.

3.3. Роль соціальної сфери в оцінці спроможності міських територіальних громад та міських просторів Західної України

Соціальна сфера у структурі функціонування міських територіальних громад Західної України виступає не лише елементом забезпечення базових потреб населення, але й ключовим чинником формування їхньої інституційної, економічної та просторової спроможності. У сучасних умовах трансформації регіонального розвитку, зумовлених децентралізацією, євроінтеграційними процесами та демографічними змінами, саме соціальна сфера визначає здатність міських громад виконувати функції центрів тяжіння населення, забезпечувати відтворення людського капіталу та підтримувати стабільність територіального розвитку.

У структурному вимірі соціальна сфера охоплює систему охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури, а також інститути адміністративного обслуговування населення. Її розвиток у межах міських

просторів Західної України має чітко виражений просторовий характер, що проявляється у концентрації соціальних функцій у великих містах та їх обмеженій представленості у малих міських поселеннях.

Функціональна спроможність міських територіальних громад безпосередньо визначається рівнем розвитку соціальної інфраструктури, оскільки саме вона формує базові умови життєдіяльності населення, забезпечує доступ до ключових послуг та впливає на якість життя. Водночас соціальна сфера відіграє важливу роль у формуванні просторової мобільності населення, визначаючи напрямки щоденних переміщень, трудової міграції та освітніх потоків.

У межах Західної України спостерігається чітка залежність між масштабом міста та рівнем розвитку соціальної інфраструктури. У великих містах, передусім у Львові, сформовано висококонцентровану систему соціальних об'єктів, яка включає широку мережу закладів вищої освіти, численні медичні установи різного профілю та розвинений сектор приватної медицини. Така концентрація забезпечує не лише потреби місцевого населення, але й виконує функції міжрегіонального обслуговування. Львів фактично виступає центром тяжіння для жителів інших областей, що проявляється, зокрема, у значній частці пацієнтів з-поза регіону в медичних установах міста. Це свідчить про формування метрополійного типу соціальної інфраструктури, здатної обслуговувати великі території.

У середніх містах, таких як Івано-Франківськ, Луцьк, Рівне чи Тернопіль, соціальна інфраструктура має більш збалансований характер, однак її масштаб є значно меншим. Тут функціонують багатопрофільні лікарні, достатня кількість закладів середньої освіти, а також окремі заклади вищої освіти, що дозволяє забезпечувати базові соціальні потреби населення. Водночас такі міста не формують потужного регіонального тяжіння і мають обмежений вплив на сусідні території. Їхня роль полягає насамперед у забезпеченні доступності послуг на рівні області, без виходу на ширший просторовий рівень.

У малих містах соціальна інфраструктура є значно менш розвинутою і часто обмежується мінімальним набором установ. Як правило, це одна лікарня або амбулаторія, кілька закладів освіти та обмежена кількість інших соціальних об'єктів. Така ситуація суттєво знижує функціональну спроможність цих громад і підсилює їхню залежність від більших міст, куди населення змушене звертатися для отримання складніших або спеціалізованих послуг. У результаті формується ієрархічна система залежностей, де малі міста виконують допоміжні функції, а ключові соціальні послуги концентруються у більших центрах.

Особливе місце у структурі соціальної сфери займає система охорони здоров'я, яка є одним із найчутливіших індикаторів рівня соціальної спроможності. У Західній Україні вона зазнала суттєвих змін у межах медичної реформи, що передбачала оптимізацію мережі закладів, укрупнення лікарень та концентрацію ресурсів у більш потужних центрах. Це призвело до підвищення якості послуг у великих містах, але водночас посилило проблему доступності у периферійних територіях.

Забезпеченість лікарями демонструє чітку просторову диференціацію. Найвищі показники характерні для Львівської області, де рівень забезпеченості сягає близько 45 лікарів на 10 тисяч населення. В Івано-Франківській області цей показник становить близько 40, тоді як у Волинській та Рівненській – коливається в межах 32–35. У Тернопільській області він становить приблизно 38, у Чернівецькій – 34–36, а найнижчі значення спостерігаються у Закарпатській області – близько 30–32 лікарів на 10 тисяч населення. Це свідчить про концентрацію медичних кадрів у більш розвинених урбаністичних центрах і водночас про дефіцит у менш урбанізованих регіонах.

Не менш важливим є показник доступності медичних послуг, який визначається часом доїзду до закладу охорони здоров'я. У межах великих міст і агломерацій цей час зазвичай становить 15–25 хвилин, що відповідає стандартам доступності. Натомість у периферійних територіях, особливо в гірських районах Закарпатської та Івано-Франківської областей, цей показник

може перевищувати 60 хвилин. Це створює суттєві територіальні диспропорції та впливає на рівень реалізації права населення на доступ до медичних послуг.

Освітня інфраструктура також є ключовим елементом соціальної сфери, оскільки вона забезпечує формування людського капіталу та визначає довгострокові перспективи розвитку громад. У Західній Україні спостерігається тенденція до оптимізації освітньої мережі, яка проявляється у скороченні малокомплектних шкіл та створенні опорних закладів освіти. Кількісно освітня мережа залишається розгалуженою, однак її ефективність значною мірою залежить від просторової доступності.

У Львівській області функціонує понад тисяча закладів загальної середньої освіти, тоді як у Волинській та Рівненській їх кількість становить відповідно близько 600 і понад 650. У Тернопільській та Івано-Франківській областях цей показник перевищує 700, у Закарпатській – близько 600, а у Чернівецькій – близько 400. Водночас розміщення цих закладів є нерівномірним: у великих містах школи розташовані компактно, тоді як у периферійних громадах відстань до найближчого навчального закладу може бути значною. Це створює додаткове навантаження на транспортну систему та впливає на доступність освіти, особливо для сільського населення.

Рівень розвитку соціальної сфери безпосередньо впливає на демографічні процеси. У містах із розвинутою соціальною інфраструктурою спостерігається вища стабільність населення, що проявляється у відносно кращих показниках народжуваності та нижчому рівні міграційного відтоку. Наприклад, великі міста, такі як Львів, демонструють більш збалансовану вікову структуру населення, тоді як у малих містах Тернопільської чи Чернівецької областей переважають процеси старіння.

Відсутність належного рівня соціальної інфраструктури у малих містах стимулює відтік молодого населення, що призводить до скорочення трудового потенціалу та зниження економічної активності. У результаті формується замкнений цикл, у якому демографічне скорочення призводить до зменшення попиту на соціальні послуги, що, у свою чергу, спричиняє подальше

скорочення мережі установ. Така ситуація може бути охарактеризована як демографічно-інфраструктурна пастка, яка суттєво обмежує можливості розвитку територій.

Однією з найбільш характерних рис розвитку соціальної сфери у Західній Україні є її просторово нерівномірний характер. Основні ресурси концентруються у великих містах, тоді як малі міста та периферійні території мають значно нижчий рівень забезпеченості. Це проявляється у концентрації медичних, освітніх та адміністративних установ у обласних центрах, що підсилює їхню роль як вузлів соціальної інфраструктури.

Кількісним підтвердженням цих процесів є індекс концентрації соціальної інфраструктури, який демонструє, що у Львівській області значна частка соціальних об'єктів зосереджена саме у містах, тоді як у Закарпатській області цей показник є нижчим. Аналогічні тенденції спостерігаються і в інших регіонах, де рівень концентрації залежить від ступеня урбанізації та економічного розвитку.

Пообласний аналіз розвитку соціальної сфери дозволяє виявити просторові відмінності у формуванні спроможності міських територіальних громад Західної України. Відмінності між регіонами зумовлені не лише рівнем економічного розвитку, але й історичними, демографічними та природно-географічними чинниками, що визначають структуру розселення, щільність інфраструктури та доступність соціальних послуг.

Львівська область демонструє найбільш розвинену модель соціальної сфери серед регіонів Західної України, що зумовлено високим рівнем урбанізації, значною концентрацією населення у Львові та диверсифікованою економічною базою. Станом на 2022–2023 роки чисельність населення області становить близько 2,5 млн осіб, при цьому частка міського населення перевищує 61%. У системі охорони здоров'я функціонує близько 11–12 тисяч лікарів, що забезпечує один із найвищих показників забезпеченості в Україні – приблизно 45 лікарів на 10 тисяч населення. Освітня сфера також характеризується значною концентрацією ресурсів: у регіоні діє понад 1200

закладів загальної середньої освіти, близько 50 закладів вищої освіти, а загальна чисельність студентів перевищує 200 тисяч осіб. Індекс концентрації соціальної інфраструктури становить 0,72–0,78, що свідчить про домінування міських центрів, передусім Львова, у наданні соціальних послуг. У контексті сталого розвитку область демонструє високий рівень реалізації цілей SDG 3 та SDG 4 завдяки доступності медичних і освітніх послуг, а також SDG 8 через розвиток сервісної економіки та ІТ-сектору. Водночас зберігається просторовий дисбаланс, оскільки периферійні та гірські райони мають значно нижчий рівень забезпеченості соціальною інфраструктурою.

Івано-Франківська область характеризується більш збалансованою, але водночас просторово ускладненою моделлю розвитку соціальної сфери. Рівень урбанізації тут становить близько 44%, а чисельність населення – приблизно 1,35 млн осіб. У системі охорони здоров'я працює близько 5,5 тисяч лікарів, що забезпечує рівень близько 40 лікарів на 10 тисяч населення. Освітня мережа налічує понад 700 закладів, що формує відносно стабільну основу для розвитку людського капіталу. Значення індексу концентрації соціальної інфраструктури коливається в межах 0,65–0,70, що свідчить про помірний рівень територіальної концентрації послуг. Разом із тим природно-географічні умови, зокрема гірський рельєф, суттєво впливають на доступність соціальної інфраструктури. У гірських районах щільність соціальних об'єктів є нижчою, а час доступу до послуг може перевищувати 45–60 хвилин, що обмежує ефективність реалізації цілей сталого розвитку, передусім SDG 11 і SDG 3.

Волинська область демонструє відносно стабільну демографічну ситуацію, що позитивно впливає на функціонування соціальної сфери. Рівень урбанізації становить близько 52%, а чисельність населення – близько 1,02 млн осіб. У регіоні працює близько 3,5 тисяч лікарів, що забезпечує показник на рівні 32–35 лікарів на 10 тисяч населення. Освітня мережа налічує близько 600 закладів, що забезпечує базову доступність освітніх послуг. Індекс концентрації соціальної інфраструктури становить 0,62–0,67, що вказує на помірний рівень концентрації ресурсів у міських центрах. Луцьк виконує функції головного

вузла соціальної інфраструктури, тоді як у малих містах соціальні послуги представлені переважно базовим рівнем. У таких містах, як Ковель чи Нововолинськ, відчувається обмеженість спеціалізованих медичних і освітніх послуг, що підсилює залежність від обласного центру.

Рівненська область має подібну структуру до Волинської, однак відзначається дещо нижчим рівнем урбанізації – близько 48%. Чисельність населення становить приблизно 1,15 млн осіб, а забезпеченість лікарями коливається в межах 32–35 на 10 тисяч населення. Освітня мережа включає понад 650 закладів, що формує достатню основу для функціонування соціальної сфери. Індекс концентрації соціальної інфраструктури становить 0,60–0,66, що свідчить про помірну територіальну диференціацію. Особливістю області є значна частка сільського населення та наявність екологічно чутливих територій, що впливає на просторову організацію соціальної інфраструктури. Місто Рівне виконує функції регіонального центру, однак не формує потужної агломераційної структури.

Тернопільська область характеризується відносно слабкою соціально-економічною базою, що безпосередньо впливає на розвиток соціальної сфери. При рівні урбанізації близько 44% і чисельності населення близько 1,03 млн осіб регіон демонструє обмежені можливості розвитку соціальної інфраструктури. Кількість лікарів становить близько 3,8 тисяч, що відповідає показнику близько 38 на 10 тисяч населення. Освітня мережа налічує близько 700 закладів, однак зазнає трансформацій унаслідок демографічного скорочення. Індекс концентрації соціальної інфраструктури становить 0,60–0,65. Характерними рисами є висока залежність від бюджетних трансфертів, скорочення мережі соціальних установ та інтенсивна трудова міграція, що ускладнює реалізацію цілей сталого розвитку, зокрема SDG 8 і SDG 11.

Закарпатська область вирізняється специфічною моделлю, у якій поєднуються відносно позитивна демографічна динаміка та низький рівень урбанізації – близько 38%. Чисельність населення становить близько 1,25 млн осіб, а забезпеченість лікарями – 30–32 на 10 тисяч населення. Освітня мережа

включає близько 600 закладів. Індекс концентрації соціальної інфраструктури становить 0,58–0,63. Основними обмежувачими факторами виступають гірський рельєф і складна транспортна доступність, що ускладнює доступ до соціальних послуг і негативно впливає на реалізацію SDG 11 і SDG 3. Водночас прикордонне положення створює додаткові можливості для розвитку транскордонної співпраці.

Чернівецька область характеризується найменшою чисельністю населення серед регіонів Західної України – близько 900 тисяч осіб – і високим рівнем міграції. Забезпеченість лікарями становить 34–36 на 10 тисяч населення, а освітня мережа включає близько 400 закладів. Індекс концентрації соціальної інфраструктури коливається в межах 0,60–0,65. Особливістю регіону є значна залежність від зовнішніх грошових переказів, що частково підтримує соціальну сферу, але не компенсує втрат людського капіталу. Це формує нестабільну модель розвитку соціальної сфери.

Узагальнення цих показників дозволяє визначити інтегральний рівень соціальної спроможності регіонів, який відображає поєднання медичної забезпеченості, освітньої доступності та транспортної доступності. Найвищі значення характерні для Львівської області (0,72–0,78), тоді як найнижчі – для Тернопільської (0,52–0,58). Інші регіони займають проміжне положення, що свідчить про різний рівень сформованості соціальної сфери.

Кількісна оцінка ролі соціальної сфери у формуванні спроможності міських територіальних громад потребує систематизації основних показників, що характеризують демографічні, інфраструктурні та економічні параметри розвитку. У цьому контексті доцільним є використання порівняльного аналізу на рівні областей Західної України.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження дозволило встановити, що адміністративна реформа стала одним із ключових чинників трансформації соціальної сфери міських просторів Західної України. Передача повноважень та фінансових ресурсів на рівень територіальних громад сприяла модернізації освітньої, медичної та адміністративної інфраструктури, проте результати реформи мають виразно диференційований просторовий характер. Найбільш позитивні зміни зафіксовано у Львівській області, де інтегральний індекс доступності соціальних послуг становить 0,72–0,78, тоді як у Тернопільській області він не перевищує 0,48–0,55, а у Чернівецькій – 0,50–0,57. Це свідчить про значний вплив економічної спроможності громад на ефективність реалізації реформи.

Встановлено, що просторова організація міських просторів Західної України характеризується поліцентричною структурою розселення, однак рівень функціональної інтегрованості міської мережі залишається нерівномірним. Найбільш розвинена агломераційна модель сформувалася у Львівській області, де високий рівень концентрації соціальної інфраструктури ($I_{si} = 0,72–0,78$) поєднується з найменшим середнім часом доступу до соціальних послуг (20–25 хв). Натомість у Закарпатській області, де індекс концентрації становить лише 0,58–0,63, а середній час доступу до базових послуг досягає 40–60 хвилин, просторові бар'єри суттєво обмежують можливості населення щодо отримання соціальних послуг.

Доведено визначальну роль транспортної інфраструктури у забезпеченні соціальної доступності. Між щільністю дорожньої мережі та часом доступу до соціальних послуг простежується пряма залежність. У Львівській області щільність автомобільних доріг перевищує 300 км/1000 км², що забезпечує найвищу доступність соціальної інфраструктури. Водночас у Закарпатській області при щільності близько 220 км/1000 км² спостерігаються найгірші показники доступності. Тернопільська область демонструє проміжну ситуацію: при формально високій щільності доріг (близько 280 км/1000 км²) середній час

доступу становить 35–45 хвилин, що свідчить про недостатню функціональну інтеграцію транспортної мережі.

Аналіз індексу концентрації соціальної інфраструктури підтвердив домінування міських просторів як основних центрів надання соціальних послуг. У більшості областей Західної України у містах зосереджено понад 60% освітніх, медичних та адміністративних установ. Найвищий рівень концентрації характерний для Львівської області (0,72–0,78), найнижчий – для Закарпатської (0,58–0,63). Це свідчить про існування значних відмінностей у рівні урбаністичної концентрації соціальних функцій та різну ефективність використання інфраструктурного потенціалу регіонів.

Розрахунки інтегрального індексу збалансованості міського простору (І_з) дозволили встановити, що лише Львівська область наближається до моделі збалансованого розвитку (0,70–0,75). Івано-Франківська область характеризується відносно високими показниками (0,62–0,67), тоді як Волинська та Рівненська області мають середній рівень збалансованості (0,58–0,63). Найнижчі значення зафіксовано у Тернопільській області (0,52–0,58), що свідчить про недостатню узгодженість економічної, соціальної та екологічної складових розвитку.

У результаті дослідження виявлено три основні моделі організації соціальної сфери міських просторів Західної України: агломераційну (Львівська область), поліцентричну (Волинська, Рівненська та частково Івано-Франківська області) та периферійно-дисперсну (Закарпатська, Чернівецька і частково Тернопільська області). Найбільш ефективною з позицій доступності соціальних послуг та відповідності принципам сталого розвитку є поліцентрична модель, яка забезпечує відносно рівномірний розподіл соціальних функцій між міськими центрами та знижує ризики надмірної концентрації послуг у межах одного урбаністичного ядра.

Отже, функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України визначається насамперед рівнем економічної спроможності громад, розвитком транспортної інфраструктури, щільністю міської мережі та

природно-географічними умовами. Найбільш проблемними залишаються периферійні та гірські території, де час доступу до соціальних послуг перевищує 40 хвилин, а показники концентрації соціальної інфраструктури та збалансованості розвитку залишаються нижчими за середньорегіональні значення. Це потребує впровадження диференційованої регіональної політики, спрямованої на підвищення доступності соціальних послуг та зміцнення соціальної стійкості міських громад.

РОЗДІЛ 4.

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

4.1. Характеристика послуг освітнього-культурного сегменту в областях Західної України в світлі положень сталого розвитку

Освітньо-культурний сегмент соціальної сфери є ключовим елементом формування людського капіталу, соціальної згуртованості та довгострокової конкурентоспроможності територій. У межах Західної України його розвиток характеризується значною просторовою диференціацією, що обумовлена історичними, демографічними, економічними та природно-географічними чинниками. В умовах децентралізації та впровадження принципів сталого розвитку роль цього сегменту суттєво зростає, оскільки саме він забезпечує досягнення ключових Цілей сталого розвитку, передусім SDG 4 (якісна освіта), SDG 11 (сталий розвиток міст і громад), SDG 10 (зменшення нерівності) та SDG 8 (економічне зростання).

Освітньо-культурний сегмент охоплює систему дошкільної, загальної середньої, професійної та вищої освіти, а також мережу культурних установ – бібліотек, музеїв, театрів, клубних закладів та центрів культурних послуг. Його функціонування визначається не лише кількісними параметрами, але й рівнем доступності, територіальної збалансованості та якістю послуг.

Станом на 2022–2023 роки у регіонах Західної України сформована відносно розгалужена мережа освітніх та культурних установ, однак її просторове розміщення є нерівномірним.

Водночас міжобласні відмінності відображають лише загальні закономірності розвитку освітньо-культурної сфери. Значно глибші просторові диспропорції проявляються на рівні окремих міських просторів, де поєднання демографічних, економічних, історико-культурних та інфраструктурних чинників формує суттєво відмінні моделі функціонування соціальної сфери. Аналіз інтегральних показників розвитку освітньо-культурного сегменту дозволяє виявити внутрішньорегіональні контрасти та оцінити ступінь

концентрації освітніх і культурних функцій у межах міських систем Західної України.

Найбільш вираженою просторова диференціація проявляється у Львівській області. Тут сформувалася найпотужніша освітньо-культурна система макрорегіону, що базується на поєднанні метрополійного центру загальнодержавного значення та розгалуженої мережі субрегіональних осередків розвитку. Абсолютним лідером виступає Львів, інтегральний індекс якого становить 0,97, що є найвищим показником серед усіх міських просторів Західної України. Високі значення освітньої (1,00) та культурної (1,00) складових відображають винятковий рівень концентрації закладів вищої освіти, наукових установ, театрів, музеїв, бібліотек та інших культурних інституцій. Фактично Львів виконує функції міжрегіонального освітньо-культурного центру, вплив якого поширюється далеко за межі області.

Другий рівень просторової організації освітньо-культурного сегменту Львівської області формують Дрогобич, Стрий, Трускавець та Шептицький, де інтегральний індекс перевищує 0,79. Особливу роль серед них відіграє Дрогобич, який разом зі Стебником утворює один із найбільших урбанізованих вузлів області. Наявність закладів вищої освіти, значний історико-культурний потенціал та розвинена мережа культурних установ забезпечують високий рівень розвитку соціальної сфери. Подібні функції виконує і Стрий, який виступає головним освітньо-культурним центром південної частини області та забезпечує обслуговування значної кількості навколишніх громад.

Окремої уваги заслуговує Трускавець. Попри відносно невелику чисельність населення, місто демонструє один із найвищих показників культурної складової (0,88), що пов'язано з його рекреаційно-туристичною спеціалізацією та значною концентрацією культурно-дозвіллевих функцій. У цьому випадку освітньо-культурний сегмент розвивається під впливом не лише демографічних, але й туристичних чинників, що формує особливий тип міського простору з високою інтенсивністю культурного життя.

Третій рівень представлений групою середніх міських центрів, до якої належать Самбір, Борислав, Новояворівськ, Золочів, Броди, Городок, Жовква та Моршин. Для цих міст характерним є відносно збалансоване поєднання освітніх і культурних функцій, однак масштаби їх впливу обмежуються переважно власними громадами та прилеглими територіями. Незважаючи на нижчі показники порівняно з Львовом або Дрогобичем, саме ця група забезпечує функціональну стійкість освітньо-культурної системи області та сприяє більш рівномірному територіальному розподілу соціальних послуг.

На протилежному полюсі перебувають периферійні міські простори, серед яких найнижчі значення інтегрального індексу характерні для Угнева (0,52), Хирова (0,53), Глинян (0,53), Комарна (0,54), Рудок (0,54) та Турки (0,55). Їх об'єднують невелика чисельність населення, обмежена мережа освітніх і культурних закладів, а також значна залежність від більших центрів. Просторовий контраст між Львовом і Угневом становить майже 0,45 пункту інтегрального індексу, що свідчить про суттєву нерівномірність розвитку освітньо-культурного сегменту навіть у межах найбільш розвиненої області Західної України.

Для Івано-Франківської області характерна інша модель територіальної організації освітньо-культурної сфери. На відміну від Львівщини, де чітко домінує один метрополійний центр, тут сформувалася поліцентрична система розвитку. Поряд із Івано-Франківськом важливими осередками виступають Коломия, Калуш, Яремче, Косів та Надвірна. Саме наявність кількох потужних центрів забезпечує більш рівномірний розподіл освітніх і культурних функцій територією області та сприяє зменшенню просторових диспропорцій. Найвищі значення інтегрального індексу зафіксовані в Івано-Франківську (0,88), Коломії (0,84) та Калуші (0,81), які формують головний каркас освітньо-культурного простору Івано-Франківська область.

Коломия посідає особливе місце в структурі освітньо-культурного простору області. Незважаючи на меншу чисельність населення порівняно з обласним центром, місто характеризується одним із найвищих показників

культурної складової (0,86), що пов'язано з його роллю як історико-культурного центру Покуття. Концентрація музейних установ, мистецьких закладів, культурно-просвітницьких організацій та об'єктів історико-культурної спадщини забезпечує формування потужного осередку культурного розвитку міжрегіонального значення. Водночас достатньо високі показники освітньої складової свідчать про збалансований розвиток соціальної інфраструктури, що дозволяє Коломиї виконувати функції одного з ключових субрегіональних центрів Західної України.

Калуш формує іншу модель розвитку освітньо-культурного сегменту, де провідну роль відіграє поєднання освітніх функцій із потужним промисловим потенціалом міста. Високий показник освітньої складової (0,83) є наслідком значної чисельності населення, розвиненої мережі закладів загальної середньої освіти та професійної підготовки кадрів. У результаті Калуш виступає одним із головних центрів освітнього обслуговування населення західної частини області та забезпечує високий рівень соціальної інтеграції навколишніх територій.

Важливою особливістю Івано-Франківської області є наявність групи міських просторів, розвиток яких значною мірою визначається культурно-туристичною спеціалізацією. Насамперед це стосується Яремче та Косова. У Яремче культурна складова досягає 0,82, тоді як у Косові – 0,80. Такі показники є одними з найвищих серед середніх і малих міст Західної України. Причиною цього виступає концентрація туристичних ресурсів, розвиток народних художніх промислів, проведення культурних заходів та збереження традиційної етнокультурної спадщини Карпатського регіону. У цих умовах культура виступає не лише елементом соціальної сфери, але й важливим чинником економічного розвитку, що забезпечує додаткові можливості для реалізації принципів сталого розвитку територій.

Середню групу міських просторів області формують Долина, Надвірна, Бурштин, Снятин, Галич, Тисмениця та Тлумач. Для них характерним є достатній рівень забезпеченості базовими освітніми та культурними послугами,

однак масштаби впливу таких центрів суттєво поступаються обласному центру та найбільшим субрегіональним вузлам. Особливо показовим є приклад Галича, де культурна складова (0,78) перевищує освітню (0,62). Це свідчить про значний вплив історико-культурної спадщини на формування функціональної структури міського простору та підтверджує важливість історичних чинників у розвитку сучасної культурної інфраструктури.

Найнижчі показники розвитку освітньо-культурного сегменту в області демонструють Городенка (0,59), Болехів (0,58) та Рогатин (0,57). Незважаючи на наявність окремих культурних і освітніх установ, ці міські простори характеризуються меншою концентрацією населення, обмеженими фінансовими ресурсами та нижчим рівнем функціональної диверсифікації. Водночас навіть у цій групі значення інтегрального індексу залишаються вищими, ніж у багатьох периферійних містах інших областей Західної України, що підтверджує загалом високий рівень сформованості освітньо-культурного середовища Прикарпаття.

Не менш цікавою є просторова структура освітньо-культурного сегменту Закарпатської області, де розвиток соціальної сфери відбувається під впливом специфічного поєднання природних, демографічних та етнокультурних чинників. На відміну від більшості інших регіонів Західної України, тут вирішальне значення має не лише чисельність населення чи рівень урбанізації, але й особливості гірського рельєфу, прикордонне положення та багатонаціональний склад населення.

Найвищі показники інтегрального розвитку характерні для Ужгорода (0,88) та Мукачева (0,83), які формують два головні освітньо-культурні вузли Закарпаття. Ужгород виступає адміністративним, освітнім та науковим центром області, концентруючи основну частину закладів вищої освіти, культурних інституцій та обласних установ. Високі значення освітньої (0,90) та культурної (0,88) складових відображають його провідну роль у формуванні соціального простору регіону. Водночас Мукачево виконує функції другого центру тяжіння, забезпечуючи обслуговування значної частини центрального Закарпаття.

Формування двох потужних осередків дозволяє частково компенсувати негативний вплив складної конфігурації системи розселення та забезпечує відносно рівномірне поширення освітньо-культурних функцій територією області.

До групи міських просторів із високим рівнем розвитку належать Берегове (0,76), Хуст (0,73) та Виноградів (0,71). Особливої уваги заслуговує Берегове, де суттєвий вплив на розвиток освітньо-культурної сфери здійснює етнокультурний чинник. Значна частка угорського населення сприяє функціонуванню багатомовної системи освіти та розвитку культурних інституцій, орієнтованих на збереження національної ідентичності. У результаті формується своєрідна модель освітньо-культурного розвитку, що поєднує загальноукраїнські та етнокультурні компоненти соціального простору.

Хуст і Виноградів виступають важливими субрегіональними центрами східної та південної частин області. Їх значення визначається не лише рівнем розвитку освітньої інфраструктури, але й здатністю забезпечувати культурні потреби населення значних за площею територій. Саме ці міста відіграють ключову роль у підтриманні територіальної цілісності освітньо-культурного простору Закарпаття та забезпечують доступність соціальних послуг для населення периферійних громад.

На відміну від Закарпатської та Івано-Франківської областей, де важливу роль у формуванні освітньо-культурного простору відіграють природні та етнокультурні чинники, розвиток соціальної сфери Волинської області визначається насамперед особливостями системи розселення, рівнем урбанізації та транспортною освоєністю території. Для регіону характерною є відносно збалансована центр-периферійна модель організації освітньо-культурного сегменту, в межах якої поряд із обласним центром функціонує кілька потужних субрегіональних осередків розвитку.

Беззаперечним лідером виступає Луцьк, інтегральний індекс якого становить 0,87. Місто концентрує найбільшу кількість закладів освіти, науки та культури в області, забезпечуючи функціонування головного освітньо-

культурного ядра Волині. Високі значення освітньої (0,90), культурної (0,85) та доступної (0,85) складових свідчать про збалансований розвиток усіх компонентів соціальної сфери. Саме у Луцьку розташовані провідні заклади вищої освіти регіону, обласні театри, музеї, бібліотеки та мистецькі установи, що забезпечує формування багатофункціонального освітньо-культурного комплексу міжрегіонального значення.

Другий рівень територіальної структури формують Ковель (0,77), Володимир (0,75) та Нововолинськ (0,73). Вони виконують функції субрегіональних центрів та забезпечують обслуговування значних частин області. Особливе місце серед них посідає Ковель, який завдяки вигідному транспортно-географічному положенню виступає одним із найважливіших комунікаційних вузлів Західної України. Розвинена транспортна інфраструктура сприяє концентрації освітніх та культурних установ і підвищує доступність соціальних послуг для населення прилеглих територій. Володимир, своєю чергою, характеризується вагомим історико-культурним потенціалом, який доповнює традиційні освітні функції та підсилює його роль у територіальній організації соціальної сфери регіону.

Середню групу формують Камінь-Каширський (0,60), Ківерці (0,64), Рожище (0,62) та Любомль (0,61). Для цих міських просторів характерним є достатній рівень забезпеченості базовими освітніми та культурними послугами, однак масштаби їх впливу залишаються локальними. Особливо показовим є приклад Каменя-Каширського, де значна площа громади обумовлює певне зниження доступності соціальних послуг для населення периферійних населених пунктів. У таких умовах ефективність функціонування освітньо-культурного сегменту дедалі більше залежить від транспортної інфраструктури та рівня територіальної інтегрованості громади.

До периферійної групи належать Горохів (0,57), Олика (0,57), Устилуг (0,52) та Берестечко (0,52). Низькі значення інтегрального індексу пояснюються насамперед невеликою чисельністю населення, обмеженою мережею закладів освіти й культури та меншою концентрацією соціальних функцій. Водночас

окремі міста цієї групи мають власні конкурентні переваги. Зокрема, Олика характеризується порівняно високим рівнем культурної складової завдяки значній історико-культурній спадщині та наявності пам'яток національного значення. Це свідчить про те, що навіть за умов невеликих демографічних масштабів історико-культурний потенціал здатний виступати важливим чинником підтримання розвитку культурної сфери.

Загалом для Волинської області характерним є відносно рівномірний територіальний розподіл освітньо-культурних функцій. На відміну від Львівської області, де домінує один надзвичайно потужний центр, або Закарпаття з його значними природними бар'єрами, Волинь демонструє більш збалансовану систему взаємодії між обласним центром та мережею субрегіональних осередків. Така структура створює сприятливі умови для забезпечення територіальної доступності освітніх і культурних послуг та відповідає принципам сталого розвитку, орієнтованим на зменшення просторових диспропорцій.

Подібні риси простежуються і в Рівненській області, хоча рівень концентрації освітньо-культурних функцій тут є дещо вищим. Провідне місце займає Рівне, яке виступає головним освітнім, культурним та адміністративним центром регіону. Інтегральний індекс міського простору становить 0,87, що ставить його в один ряд із Луцьком, Ужгородом та Івано-Франківськом як одним із регіональних ядер розвитку Західної України.

Високий рівень розвитку освітньо-культурного сегменту в Рівному обумовлений концентрацією закладів вищої освіти, культурних інституцій обласного значення, музеїв, театрів та сучасних мистецьких просторів. Місто забезпечує не лише власні потреби, але й значною мірою обслуговує населення більшості територіальних громад області. Саме тому рівень освітньо-культурної концентрації тут є одним із найвищих у регіоні.

Водночас важливу роль у територіальній структурі соціальної сфери відіграють Дубно та Вараш. Дубно традиційно виступає історико-культурним центром південної частини області, тоді як Вараш сформувався як потужний

урбанізований осередок завдяки функціонуванню Рівненської атомної електростанції. Наявність висококваліфікованого населення, розвиненої освітньої мережі та сучасної соціальної інфраструктури сприяє підтриманню відносно високих показників розвитку освітньо-культурного сегменту.

Характерною особливістю Рівненської області є поєднання високого рівня розвитку центральної частини регіону з меншою інтенсивністю освітньо-культурних процесів у поліських районах. Саме це формує поступове зниження інтегральних показників у напрямку периферійних територій та обумовлює необхідність удосконалення механізмів просторового вирівнювання соціальної інфраструктури.

Тернопільська область характеризується специфічною моделлю розвитку освітньо-культурного сегменту, в якій поєднуються риси вираженої центр-периферійної організації та наявності мережі історично сформованих малих міських центрів. На відміну від Львівської чи Івано-Франківської областей, де сформувалися кілька потужних осередків регіонального рівня, територіальна структура соціальної сфери Тернопільщини значною мірою орієнтована на домінуючу роль обласного центру. Саме Тернопіль концентрує основну частину закладів вищої освіти, спеціалізованих культурних установ, театрів, музеїв та інших об'єктів освітньо-культурної інфраструктури, забезпечуючи функції головного центру тяжіння для населення області.

Водночас особливістю Тернопільської області є наявність розвиненої мережі історичних міст, які виконують функції локальних та субрегіональних центрів соціального обслуговування. До таких належать Чортків, Кременець, Бережани, Збараж, Терехів, Борщів, Заліщики, Почаїв та інші міські простори, які впродовж тривалого історичного періоду формувалися як осередки адміністративного, освітнього та культурного життя. Саме ця система історичних міст значною мірою забезпечує територіальну стійкість освітньо-культурного сегменту області та сприяє підтриманню відносно рівномірного розподілу соціальних функцій.

Домінування Тернополя визначається насамперед концентрацією закладів вищої освіти та наукових установ. Саме тут функціонують провідні університети регіону, які забезпечують підготовку фахівців для широкого спектра галузей економіки та соціальної сфери. Водночас місто концентрує основні культурні інституції обласного рівня – академічний драматичний театр, філармонію, краєзнавчий та художній музеї, бібліотеки, мистецькі школи та сучасні культурні простори. У результаті формується найбільш потужний освітньо-культурний комплекс області, що визначає високий рівень розвитку людського капіталу та сприяє концентрації молодіжного населення.

Другий рівень територіальної організації освітньо-культурного сегменту формують Чортків і Кременець. Чортків виступає найбільшим центром південної частини області та забезпечує освітні й культурні потреби населення значної кількості громад колишнього Чортківського району. Наявність професійних освітніх закладів, культурних установ та історико-архітектурної спадщини створює передумови для формування потужного субрегіонального вузла розвитку соціальної сфери. Кременець, своєю чергою, характеризується значним освітнім потенціалом, який історично пов'язаний із розвитком освітніх традицій міста. Наявність закладів фахової передвищої та вищої освіти доповнюється вагомою культурною складовою, що дозволяє Кременцю зберігати роль одного з провідних освітньо-культурних центрів області.

Окрему групу становлять Бережани, Терехів та Збараж. Для цих міських просторів характерним є поєднання освітніх функцій із вагомим історико-культурним потенціалом. Бережани традиційно виступають одним із найважливіших осередків культурної спадщини Тернопільщини. Значна кількість пам'яток архітектури, історично сформоване культурне середовище та діяльність закладів освіти створюють умови для підтримання відносно високого рівня розвитку освітньо-культурного сегменту навіть за умов демографічного скорочення населення.

Подібна ситуація спостерігається у Терехіві та Збаразі, де історико-культурна спадщина виступає важливим чинником підтримання соціальної

активності та розвитку культурної інфраструктури. Водночас обмежені демографічні ресурси та відносна близькість до Тернополя стримують подальше посилення їхніх функцій як самостійних освітньо-культурних центрів. У результаті ці міські простори дедалі більше інтегруються в єдину систему обслуговування населення області, де провідну роль продовжує відігравати обласний центр.

Особливе місце в територіальній структурі освітньо-культурного сегменту займає Почаїв. Незважаючи на невеликі демографічні масштаби, місто має потужний культурно-релігійний потенціал, що забезпечує значний рівень культурної активності. Почаївська лавра виступає одним із найважливіших центрів паломницького туризму України та суттєво впливає на функціонування місцевої культурної інфраструктури. У цьому випадку культурна функція значною мірою перевищує масштаби самого міського простору, формуючи додаткові можливості для розвитку сфери послуг і підтримання соціальної активності населення.

Разом із тим для значної частини малих міських просторів Тернопільської області характерними залишаються проблеми скорочення чисельності населення, старіння демографічної структури та відтоку молоді до більших центрів. Такі процеси негативно впливають на функціонування освітньої мережі, призводять до зменшення контингенту учнів та ускладнюють підтримання повноцінної діяльності окремих культурних установ. Саме тому одним із ключових завдань регіональної політики виступає підтримка локальних освітньо-культурних центрів та забезпечення їх інтеграції в загальнообласну систему соціального розвитку.

З позицій сталого розвитку територіальна структура освітньо-культурного сегменту Тернопільської області може бути визначена як **централізовано-поліцентрична**. Домінування Тернополя поєднується з функціонуванням мережі історичних міських центрів, які забезпечують доступність освітніх і культурних послуг для населення різних частин області. Саме така модель створює передумови для підтримання соціальної

згуртованості, збереження культурної спадщини та формування людського капіталу, необхідного для довгострокового розвитку території.

Чернівецька область вирізняється серед регіонів Західної України поєднанням відносно невеликих територіальних масштабів із високим рівнем історико-культурної насиченості простору. Незважаючи на найменшу чисельність населення серед досліджуваних областей, регіон характеризується значним освітнім і культурним потенціалом, сконцентрованим насамперед у Чернівцях.

Чернівці виступають безумовним ядром освітньо-культурного розвитку області. Наявність одного з найстаріших університетів України, об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО, розгалуженої мережі культурних установ та значного наукового потенціалу забезпечує місту провідні позиції в соціальній сфері. Концентрація освітніх ресурсів сприяє залученню студентської молоді не лише з Буковини, але й з інших регіонів України та сусідніх держав.

Разом із тим просторова структура області характеризується значно вищим рівнем централізації порівняно з більшістю інших регіонів Західної України. Більшість освітніх і культурних функцій високого рівня концентрується саме в Чернівцях, тоді як інші міські простори виконують переважно локальні функції обслуговування населення. Це обумовлює формування вираженої центр-периферійної моделі розвитку освітньо-культурного сегменту, в межах якої провідна роль належить обласному центру.

До найбільш важливих субрегіональних осередків належать Хотин, Новодністровськ, Сторожинець та Вижниця. Їх значення визначається насамперед роллю центрів обслуговування навколишніх територій та наявністю окремих спеціалізованих культурних функцій. Особливо виділяється Хотин, де значний історико-культурний потенціал пов'язаний із функціонуванням Хотинської фортеці – одного з найвідоміших історико-туристичних об'єктів України. Саме історична спадщина забезпечує додаткові можливості для розвитку культурної інфраструктури та формування позитивного іміджу міського простору.

Таким чином, для Чернівецької області характерною є модель високої концентрації освітньо-культурних функцій у межах одного домінуючого центру за наявності мережі локальних осередків культурного розвитку. Попри певні ризики посилення територіальних диспропорцій, така структура забезпечує ефективне використання ресурсів та створює передумови для підтримання високої якості освітніх і культурних послуг на регіональному рівні. Наступним етапом аналізу доцільно розглянути просторову доступність освітньо-культурних послуг та її вплив на реалізацію принципів сталого розвитку міських просторів Західної України.

Таблиця 4.1

**Освітньо-культурна інфраструктура міських просторів областей
Західної України**

Область	ЗЗСО	ЗВО	Бібліотеки	Клубні заклади	Музеї
Волинська	589	5	495	695	59
Івано-Франківська	719	9	591	794	87
Закарпатська	591	6	491	693	56
Львівська	1248	47	991	1291	148
Рівненська	647	6	543	751	65
Тернопільська	696	8	593	850	74
Чернівецька	391	5	342	490	46

(розраховано автором на основі [122;127])

Ключові тенденції розвитку освітнього сегменту в межах Західної України відображають глибоку просторову диференціацію попиту на освітні послуги та специфіку функціонування освітньої мережі в різних типах територій.

У великих міських центрах, передусім у Львові та Івано-Франківську, спостерігається стабільно висока наповнюваність закладів освіти, що є прямим наслідком концентрації населення, внутрішньої міграції та привабливості цих міст як освітніх і економічних центрів. У цих містах освітня інфраструктура функціонує в умовах підвищеного попиту, що проявляється у перевантаженні окремих шкіл, формуванні багатозмінного навчання та зростанні ролі приватного сектору освіти. Висока щільність освітніх закладів у поєднанні з

демографічною концентрацією створює ефект освітніх хабів, які обслуговують не лише місцеве населення, але й прилеглі території. Це також стимулює розвиток інноваційних освітніх практик, розширення мережі спеціалізованих шкіл та активізацію взаємодії між освітою і ринком праці.

Таблиця 4.2

**Охоплення освітньою послугою міських просторів
областей Західної України**

Область	Частка дітей у ЗДО (%)	Наповнюваність шкіл (%)	Студенти (на 10 тис. населення)
Волинська	65–70	75–85	400–450
Закарпатська	55–65	65–75	350–400
Івано-Франківська	70–75	80–90	450–500
Львівська	75–80	85–95	600–650
Рівненська	65–70	75–85	400–450
Тернопільська	60–70	70–80	420–480
Чернівецька	60–70	70–80	380–420

(розраховано автором на основі [122;127])

На противагу цьому, у периферійних територіях, особливо в межах малих міст і сільських громад, спостерігається тенденція до зниження наповнюваності навчальних закладів. Демографічне скорочення, старіння населення та міграційний відтік призводять до формування значної кількості малокомплектних шкіл, у яких кількість учнів є недостатньою для ефективного функціонування. Це створює додаткове фінансове навантаження на місцеві бюджети та знижує якість освітнього процесу через обмеженість кадрових і матеріальних ресурсів. У відповідь на ці виклики відбувається процес оптимізації освітньої мережі, що передбачає укрупнення закладів, створення опорних шкіл і організацію підвезення учнів. Однак така трансформація має неоднозначні наслідки, оскільки, з одного боку, підвищує ефективність використання ресурсів, а з іншого – ускладнює доступ до освіти для населення віддалених територій.

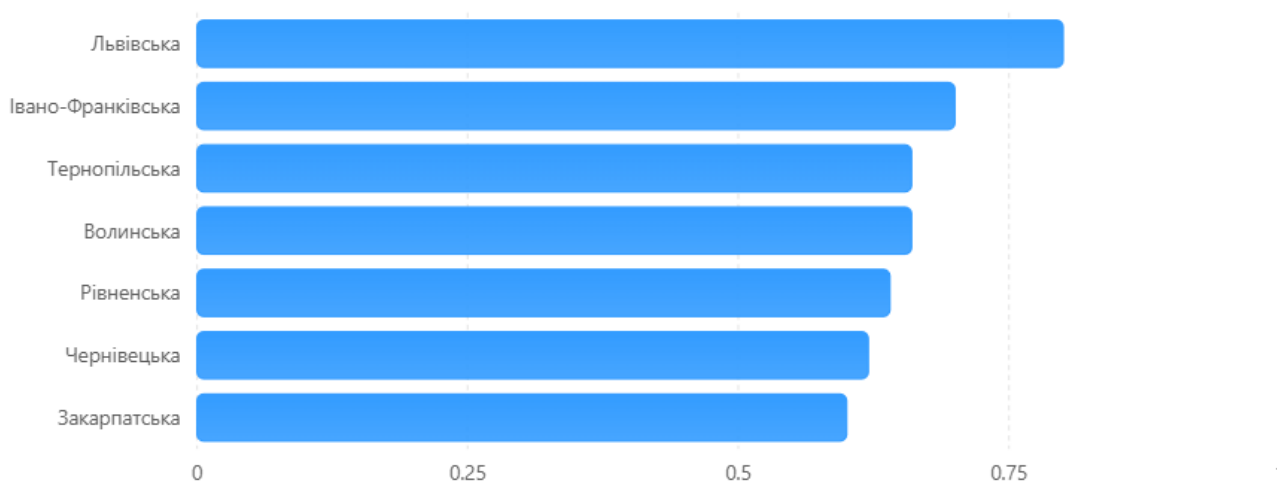

Рис. 4.1. Інтегральний індекс охоплення культурно-освітніми послугами

Особливої специфіки набуває розвиток освітнього сегменту в Закарпатській області, де важливим чинником виступає етнокультурна та мовна різноманітність населення. Наявність значних угорської, румунської та інших національних спільнот зумовлює функціонування багатомовної освітньої системи, у межах якої частина закладів здійснює навчання мовами національних меншин. Це створює додаткові виклики для забезпечення якості освіти, зокрема у частині інтеграції учнів у загальнонаціональний освітній простір та забезпечення належного рівня володіння державною мовою. Водночас така модель освіти сприяє збереженню культурної ідентичності та відповідає принципам інклюзивності й культурного різноманіття, що є важливими складовими сталого розвитку. Таким чином, освітній сегмент Закарпаття функціонує в умовах поєднання соціокультурних, демографічних і просторових чинників, що формує його унікальну модель розвитку.

Культурна інфраструктура є менш концентрованою, ніж освітня, однак відіграє важливу роль у формуванні соціального капіталу.

Львів виступає беззаперечним культурним центром із високою концентрацією театрів, музеїв та культурних подій міжнародного рівня. В інших регіонах культурна інфраструктура має більш локальний характер і орієнтована на обслуговування місцевого населення.

Таблиця 4.3

**Індекс забезпеченості об'єктами культури в межах міських просторів
областей Західної України**

Область	Індекс
Волинська	0,64
Івано-Франківська	0,70
Закарпатська	0,60
Львівська	0,80
Тернопільська	0,68
Рівненська	0,65
Чернівецька	0,62

(розраховано автором на основі [122;127])

Ключовим індикатором є час доступу до закладів освіти та культури.

Доступність освітніх послуг є вищою, ніж культурних, що пояснюється більш щільною мережею закладів освіти. Найгірша ситуація спостерігається у гірських районах, де доступність обмежена транспортною інфраструктурою.

Таблиця 4.4

**Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування
в межах міських просторів областей Західної України (хв)**

Область	Доступ до закладів освіта	Доступ до закладів культура
Волинська	20–30	25–35
Івано-Франківська	20–30	25–35
Закарпатська	30–50	40–60
Львівська	15–20	20–25
Рівненська	25–35	30–40
Тернопільська	25–35	30–40
Чернівецька	25–40	30–50

(розраховано автором на основі [122;127]) та Google Maps

Найкращі показники доступності спостерігаються у Львівській області. У межах Львівської агломерації середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування становить лише 8–15 хвилин. Аналогічні показники характерні для Винників і Дублян, які функціонально інтегровані в єдину міську систему Львова. Подібна ситуація пояснюється високою щільністю освітньої та культурної інфраструктури, розвиненою транспортною мережею та

концентрацією населення. У таких умовах забезпечується фактично безперервний доступ до широкого спектра освітніх і культурних послуг, що відповідає найкращим практикам реалізації SDG 4 та SDG 11.

Середина інтервалу, хвилини

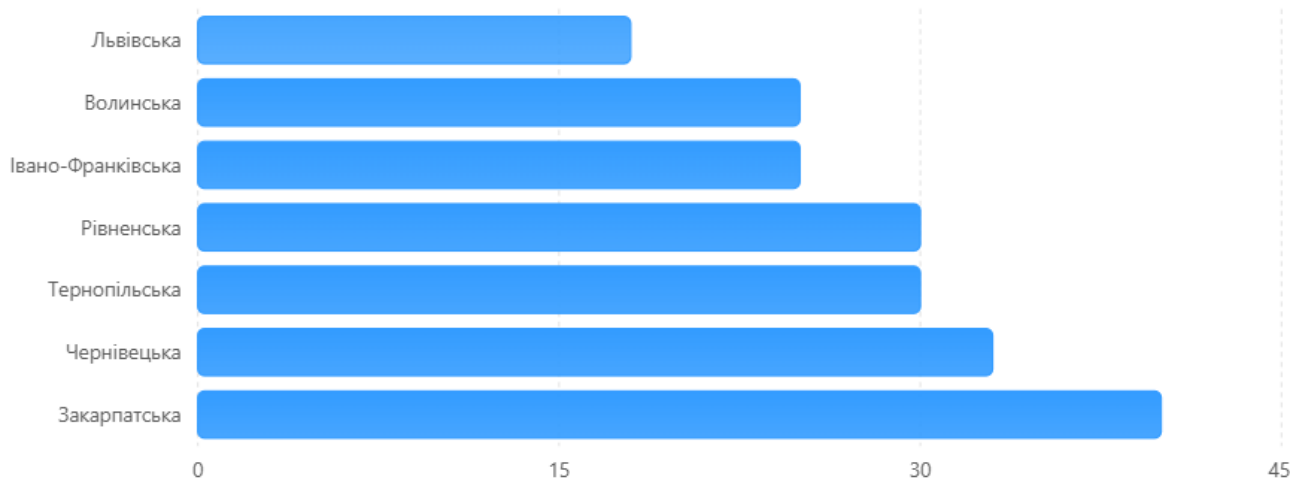

Рис. 4.2. Середній час доступу до освітніх послуг в межах міських просторів Західної України

Високий рівень доступності також характерний для Дрогобича, Стрия, Шептицького та Трускавця, де середній час доїзду до освітньо-культурних установ становить 10–18 хвилин. Ці міські простори виконують функції субрегіональних центрів та забезпечують обслуговування значної частини населення відповідних територій. Особливістю Львівської області є те, що навіть за межами обласного центру сформувалася достатньо густа мережа міських осередків соціальної сфери, що дозволяє уникати надмірної концентрації послуг лише в одному центрі.

Разом із тим у межах області зберігаються суттєві внутрішньорегіональні відмінності. Для Турки та Угнева середній час доступу до освітньо-культурних послуг досягає 25–45 хвилин, для Хирова – 25–40 хвилин, а для Старого Самбора та Добромиля – 22–40 хвилин. Такі показники свідчать про існування просторової периферії, де відносно невисока щільність населення поєднується з обмеженою транспортною доступністю та меншою концентрацією соціальної

інфраструктури. Особливо це характерно для прикордонних та карпатських територій області.

Подібні закономірності простежуються й в Івано-Франківській області, однак тут формування доступності значною мірою визначається поліцентричною структурою системи розселення. Найкращі показники демонструють Івано-Франківськ, Калуш та Коломия, де середній час доступу не перевищує 10–20 хвилин. Саме ці міста виступають головними вузлами концентрації освітніх і культурних функцій Прикарпаття та забезпечують обслуговування значної частини населення області.

Важливою особливістю Івано-Франківської області є наявність декількох центрів середнього рівня, які забезпечують просторову збалансованість системи соціального обслуговування. До них належать Надвірна, Долина, Бурштин та Яремче. Незважаючи на менші демографічні масштаби, вони забезпечують достатньо високий рівень доступності та відіграють важливу роль у підтриманні територіальної цілісності освітньо-культурного простору регіону. Особливо показовим є приклад Яремче, де культурна інфраструктура суттєво підсилюється туристично-рекреаційною спеціалізацією міста.

Водночас для окремих периферійних територій області характерні менш сприятливі показники. Зокрема, у Рогатині середній час доступу становить 20–40 хвилин, у Городенці – 20–35 хвилин, а в Болехові – 18–35 хвилин. Основними причинами виступають значні площі територіальних громад, менша концентрація населення та складніша конфігурація транспортної мережі. У таких умовах просторовий чинник починає відігравати визначальну роль у забезпеченні рівного доступу населення до соціальних послуг.

Найбільш специфічна ситуація спостерігається у Закарпатській області, де доступність освітньо-культурних послуг безпосередньо залежить від природних умов. Гірський рельєф Карпат, долинний характер розселення населення та складна транспортна конфігурація суттєво впливають на часові параметри доступності. Саме тому навіть за відносно високого рівня забезпеченості соціальною інфраструктурою окремі громади демонструють

нижчі показники доступності порівняно з рівнинними регіонами Західної України.

Найкращі показники характерні для Ужгорода та Мукачева, де середній час доступу становить 10–18 та 10–20 хвилин відповідно. Обидва міста концентрують основну частину освітніх і культурних установ області та виконують функції головних вузлів територіальної організації соціальної сфери. Їх роль особливо важлива в умовах складної системи розселення Закарпаття, оскільки саме вони забезпечують доступ до спеціалізованих освітніх і культурних послуг для населення значної частини області.

Середній рівень доступності характерний для Берегового, Хуста, Виноградова та Сваляви. Вони виконують функції субрегіональних центрів та частково компенсують територіальну віддаленість окремих громад від обласного центру. Проте навіть у цих випадках складний рельєф та протяжність транспортних маршрутів збільшують часові витрати населення порівняно з аналогічними містами рівнинних областей.

Найбільш складна ситуація характерна для Рахова, Тячева, Іршави та Перечина. У цих міських просторах середній час доступу до освітньо-культурних послуг досягає 20–35 хвилин. Особливо показовим є Рахівський міський простір, де навіть відносно невеликі географічні відстані трансформуються у значні часові витрати через складний гірський рельєф. Це підтверджує визначальну роль природно-географічних чинників у формуванні доступності соціальної сфери Карпатського регіону.

Узагальнення результатів аналізу дозволяє виділити чотири основні моделі просторової доступності освітньо-культурних послуг у межах Західної України. Перша модель – агломераційна, характерна для Львова, Івано-Франківська та Ужгорода, де сформувалася висока концентрація соціальної інфраструктури та мінімальні часові витрати населення. Друга – поліцентрична, що найбільш чітко проявляється в Івано-Франківській області та забезпечує більш рівномірний територіальний розподіл послуг. Третя модель – районно-центристська, поширена в більшості рівнинних областей макрорегіону та

пов'язана з домінуванням середніх міських центрів у системі соціального обслуговування населення. Четверта модель – гірсько-периферійна, характерна для значної частини Закарпаття та окремих карпатських територій Львівської та Івано-Франківської областей, де визначальний вплив на доступність здійснюють природні бар'єри та транспортні обмеження.

Таким чином, просторова доступність освітньо-культурних послуг виступає одним із ключових індикаторів сталого розвитку міських просторів Західної України. Саме вона визначає можливості населення щодо реалізації права на освіту, доступ до культурних цінностей, участь у суспільному житті та формування людського капіталу. Проведений аналіз свідчить, що найбільш сприятливі умови сформувалися в агломераційних та поліцентричних системах розселення, тоді як периферійні та гірські території потребують додаткової уваги з боку регіональної політики. Подолання просторових диспропорцій у доступності освітньо-культурних послуг виступає необхідною передумовою забезпечення збалансованого розвитку територій та досягнення стратегічних цілей сталого розвитку в межах Західної України.

Результати дослідження підтверджують безпосередній зв'язок між розвитком освітньо-культурного сегменту та досягненням Цілей сталого розвитку. Найбільший вплив виявлено щодо забезпечення якісної освіти, формування сталих міських громад, розвитку людського капіталу та зменшення територіальних диспропорцій. Території з вищим рівнем забезпеченості освітніми та культурними послугами характеризуються кращими показниками соціальної інтеграції, інноваційної активності та просторової згуртованості населення.

Інтегральна оцінка розвитку освітньо-культурного сегменту в областях Західної України базується на поєднанні трьох ключових складових – освітньої, культурної та просторової доступності, що дозволяє комплексно оцінити рівень сформованості соціальної інфраструктури та її здатність забезпечувати сталий розвиток територій. Для цього використано інтегральний індекс I_{ek} , який визначається як середнє арифметичне відповідних нормованих показників:

освітньої складової (О), культурної (С) та доступності (А). Такий підхід дає змогу не лише ранжувати регіони, але й виявити внутрішні диспропорції між окремими компонентами освітньо-культурної системи.

$$I_{ck} = (O + C + A) / 3$$

де:

O – освітня складова

C – культурна

A – доступність

Розрахунки показують, що найвищий рівень розвитку освітньо-культурного сегменту характерний для Львівської області, де інтегральний індекс становить 0,80. Це свідчить про високий рівень збалансованості всіх трьох складових. Освітня компонента (0,85) відображає потужний потенціал регіону у сфері вищої та середньої освіти, значну кількість закладів та високу концентрацію студентського населення. Культурна складова (0,80) також є однією з найвищих, що пояснюється наявністю розвиненої мережі культурних установ, значною кількістю подій та високим рівнем культурної активності. Показник доступності (0,75) підтверджує відносно добре розвинену транспортну інфраструктуру, що забезпечує ефективний доступ до освітніх і культурних послуг. У сукупності це формує метрополійний тип розвитку, де освітньо-культурний сегмент виступає одним із ключових драйверів регіонального зростання.

Івано-Франківська область займає друге місце з інтегральним значенням 0,70, демонструючи відносно збалансовану модель розвитку. Високі значення освітньої (0,75) та культурної (0,70) складових свідчать про сформований регіональний центр із розвиненою соціальною інфраструктурою. Водночас нижчий показник доступності (0,65) відображає вплив природно-географічних чинників, зокрема гірського рельєфу, що обмежує просторову інтеграцію території. Це формує модель регіонально-центричного розвитку, де домінує один потужний центр при відносно слабшій периферії.

Тернопільська та Волинська області демонструють близькі значення інтегрального індексу (0,66), однак їхня внутрішня структура має певні відмінності. У Тернопільській області освітня складова (0,70) є відносно високою, що пояснюється наявністю значної кількості закладів освіти, однак культурна (0,68) і особливо доступність (0,60) мають нижчі значення. Це свідчить про обмежену інтегрованість освітньо-культурної інфраструктури у просторову систему регіону. У Волинській області показники є більш вирівняними: освітня складова (0,68), культурна (0,64) та доступність (0,65) формують більш збалансовану, але менш інтенсивну модель розвитку. Обидві області характеризуються відсутністю потужних центрів культурної концентрації на рівні Львова, що знижує їхню роль у міжрегіональному контексті.

Рівненська область має дещо нижче значення інтегрального індексу (0,64), що свідчить про помірний рівень розвитку освітньо-культурного сегменту. Незважаючи на відносно стабільні показники освітньої (0,68) та культурної (0,65) складових, рівень доступності (0,60) залишається обмежувачим фактором. Це пов'язано з особливостями розселення, значною часткою сільського населення та недостатнім розвитком транспортної інфраструктури, що ускладнює доступ до послуг.

Закарпатська область демонструє один із найнижчих рівнів інтегрального індексу (0,60), що зумовлено передусім низьким рівнем транспортної доступності (0,55). Освітня (0,65) та культурна (0,60) складові залишаються на відносно прийнятному рівні, однак складний рельєф, розосередженість населення та обмеженість транспортних зв'язків суттєво знижують ефективність функціонування освітньо-культурної системи. У цьому випадку формується гірсько-периферійна модель розвитку, де природні чинники відіграють визначальну роль.

Чернівецька область із показником 0,62 демонструє специфічну модель розвитку, у якій відносно середні значення всіх складових поєднуються з високим рівнем міграційних процесів. Освітня складова (0,66) та культурна

(0,62) є відносно стабільними, однак доступність (0,58) залишається нижчою. Особливістю регіону є значна залежність від зовнішніх чинників, зокрема трудової міграції, що впливає на використання освітньо-культурного потенціалу.

Узагальнюючи результати аналізу, можна виділити чітку просторову ієрархію розвитку освітньо-культурного сегменту. Львівська область формує ядро з високим рівнем концентрації ресурсів і збалансованою структурою. Івано-Франківська область виступає регіональним центром другого рівня. Тернопільська, Волинська та Рівненська області характеризуються середнім рівнем розвитку з ознаками структурних обмежень. Закарпатська та Чернівецька області формують периферійний тип із впливом природних та міграційних чинників.

Таблиця 4.5

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів областей Західної України

Область	О	С	А	I _{ек}
Волинська	0,68	0,64	0,65	0,66
Івано-Франківська	0,75	0,70	0,65	0,70
Закарпатська	0,65	0,60	0,55	0,60
Львівська	0,85	0,80	0,75	0,80
Тернопільська	0,70	0,68	0,60	0,66
Рівненська	0,68	0,65	0,60	0,64
Чернівецька	0,66	0,62	0,58	0,62

(розраховано автором на основі [122;127])

Результати інтегральної оцінки свідчать про формування чіткої просторової ієрархії розвитку освітньо-культурного сегменту в межах Західної України. Найвищий рівень розвитку характерний для Львівської області (0,80), яка концентрує найбільший освітній, науковий та культурний потенціал макрорегіону. Другу позицію займає Івано-Франківська область (0,70), для якої властива поліцентрична модель організації освітньо-культурного простору. До групи регіонів із середнім рівнем розвитку належать Тернопільська та Волинська області (0,66), тоді як Рівненська область (0,64) займає проміжне

положення. Найнижчі значення інтегрального індексу характерні для Чернівецької (0,62) та Закарпатської (0,60) областей, де вагомий вплив на функціонування соціальної інфраструктури здійснюють природно-географічні та демографічні чинники.

Отримані результати підтверджують, що рівень розвитку освітньо-культурного сегменту визначається поєднанням урбанізаційних процесів, концентрації людського капіталу, транспортної доступності та історико-культурних передумов. Найбільш конкурентоспроможними є території, де сформувалися потужні регіональні центри та розгалужена мережа субрегіональних осередків соціального розвитку.

Розвиток освітньо-культурного сегменту у міських просторах Західної України безпосередньо впливає на реалізацію кількох ключових Цілей сталого розвитку, які взаємопов'язані між собою та формують комплексну систему оцінювання.

У контексті SDG 4 (якісна освіта) міські простори виступають основними центрами концентрації освітніх ресурсів. Саме в містах формується найбільш розгалужена мережа закладів освіти, що забезпечує високий рівень доступності та різноманіття освітніх програм. Водночас у межах міських агломерацій виникають проблеми перевантаження освітніх закладів, тоді як у малих містах – проблема недостатнього контингенту учнів.

SDG 11 (сталий розвиток міст і громад) реалізується через формування інклюзивного міського простору, у якому освітньо-культурні установи виступають ключовими елементами соціальної інфраструктури. Рівень розвитку культурних установ, доступність освітніх закладів та їх територіальне розміщення визначають ступінь інтегрованості міського простору.

SDG 8 (економічне зростання) проявляється через зайнятість у сфері освіти і культури, яка є важливою складовою міської економіки. У великих містах цей сектор формує значну частину зайнятості, тоді як у малих містах його роль є обмеженою.

SDG 10 (зменшення нерівності) реалізується через вирівнювання доступу до освітніх і культурних послуг між різними типами міських просторів. У цьому контексті ключовим є подолання диспропорцій між обласними центрами та малими містами.

4.2. Фінансово-логістичні та житлово-комунальні послуги з позиції врахування принципів сталого розвитку

Фінансово-логістичні та житлово-комунальні послуги є ключовими компонентами соціально-економічної інфраструктури міських просторів, які безпосередньо визначають рівень їх функціональної спроможності, конкурентоспроможності та відповідності принципам сталого розвитку. У межах Західної України ці сегменти формують основу життєзабезпечення міського населення, забезпечують інтеграцію територій у регіональні економічні системи та визначають якість міського середовища.

Розгляд цих послуг саме у розрізі міських просторів є принципово важливим, оскільки міста виступають основними центрами концентрації фінансових потоків, логістичних вузлів та житлово-комунальної інфраструктури. Водночас саме в міських системах найбільш чітко проявляються суперечності між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю – трьома базовими складовими сталого розвитку.

У цьому контексті доцільно розглядати фінансово-логістичний і житлово-комунальний сегменти як взаємопов'язану систему, що функціонує в межах урбанізованого простору та забезпечує реалізацію таких ключових Цілей сталого розвитку SDG 11 (сталий розвиток міст і громад), SDG 9 (інфраструктура та інновації), SDG 8 (економічне зростання). SDG 6 (водопостачання і санітарія) та SDG 7 (енергія).

У межах міських просторів областей Західної України ці послуги

формують три взаємодоповнюючі блоки:

1. фінансові послуги (банки, страхування, фінансові сервіси);
2. логістичні послуги (транспорт, складська інфраструктура, поштові та кур'єрські сервіси);
3. житлово-комунальні послуги (водопостачання, енергозабезпечення, утримання житлового фонду).

Кожен із цих компонентів має власну просторову організацію, однак їх ефективність визначається рівнем інтегрованості у міський простір.

Таблиця 4.6

Рівень розвитку фінансово-логістичних і ЖКП у розрізі міських просторах областей Західної України

Область	Фінанси (F)	Логістика (L)	ЖКП (H)	I_s
Волинська	0,70	0,72	0,65	0,69
Івано-Франківська	0,75	0,70	0,68	0,71
Закарпатська	0,65	0,60	0,58	0,61
Львівська	0,85	0,80	0,75	0,80
Рівненська	0,70	0,68	0,63	0,67
Тернопільська	0,68	0,65	0,60	0,64
Чернівецька	0,66	0,62	0,60	0,63

(розраховано автором на основі [122;127])

Дані таблиці 4.6 демонструють чітку залежність рівня розвитку фінансово-логістичних та житлово-комунальних послуг від масштабів і функціональної ролі міських просторів. Львівська область знову виступає беззаперечним лідером, що пояснюється високою концентрацією фінансових установ, розвитком транспортної інфраструктури та відносно високим рівнем модернізації житлово-комунального господарства.

Івано-Франківська область демонструє збалансовану модель із незначними обмеженнями у логістичній доступності, тоді як Волинська область має сильніші позиції саме у логістиці завдяки прикордонному положенню.

Тернопільська, Чернівецька та Закарпатська області демонструють нижчі значення, що відображає їх периферійний характер розвитку.

Показник щільності фінансових установ у розрахунку на 100 тис. населення є важливим індикатором рівня розвитку фінансового сегменту в межах міських просторів, оскільки він відображає як ступінь насиченості території банківськими послугами, так і рівень їх доступності для населення та бізнесу. У контексті Західної України цей показник демонструє чітко виражену просторову диференціацію, яка безпосередньо пов'язана з ієрархією міських систем, рівнем економічної активності та концентрацією населення.

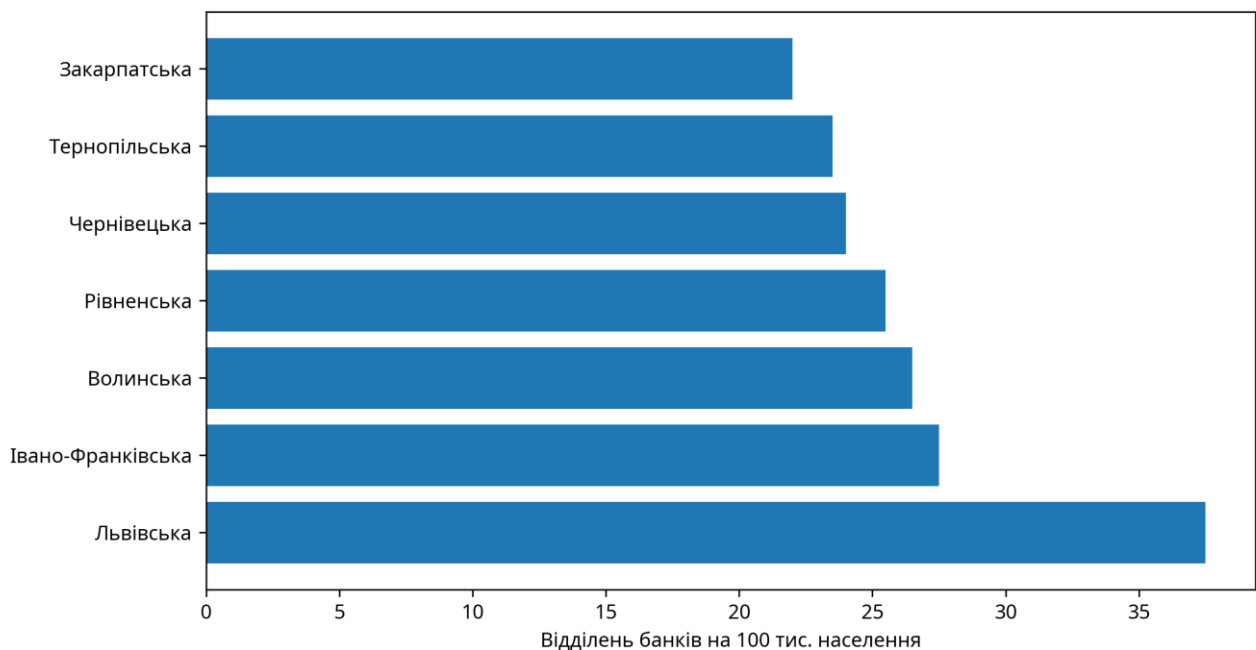

Рисунок 4.3. Щільність фінансових установ у міських просторах областей Західної України (відділень банків на 100 тис. населення) (розраховано автором на основі [122;127])

Найвищі значення щільності фінансових установ характерні для Львівської області, де показник становить приблизно 35–40 відділень банків на 100 тис. населення. Такий рівень обумовлений насамперед домінуючою роллю Львова як фінансово-економічного центру макрорегіону. У межах міського простору Львова сформована розгалужена мережа банківських установ, що включає як національні, так і міжнародні фінансові інституції. Висока щільність відображає не лише концентрацію фінансових ресурсів, але й значний попит на банківські послуги з боку населення, бізнесу та інвесторів.

Важливо, що у цьому випадку фінансовий сегмент інтегрується у загальну структуру міського простору, виступаючи важливим елементом економічної інфраструктури.

Івано-Франківська область демонструє помітно нижчі, але все ж достатньо високі показники – у межах 25–30 відділень на 100 тис. населення. Це свідчить про сформовану фінансову інфраструктуру в межах міського простору Івано-Франківська та кількох інших міст області. Водночас зниження показника порівняно зі Львівщиною відображає менший масштаб економічної активності та слабшу інтеграцію у національні фінансові потоки. У міських просторах області фінансові послуги є достатньо доступними, однак їх різноманітність і спеціалізація поступаються провідним центрам.

Волинська область із показником 25–28 відділень на 100 тис. населення демонструє відносно стабільний рівень розвитку фінансового сегменту. У межах міського простору Луцька сформована достатня концентрація банківських установ, що забезпечує базову доступність фінансових послуг. Важливим чинником є прикордонне положення області, яке стимулює розвиток фінансових операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю. Водночас у малих містах фінансова інфраструктура є менш розвиненою, що створює внутрішньорегіональні диспропорції.

Рівненська область має близькі значення – 24–27 відділень на 100 тис. населення, що свідчить про подібний рівень розвитку фінансової інфраструктури. У міському просторі Рівного зосереджена основна частина банківських установ, однак їх кількість і функціональна різноманітність є обмеженішими порівняно з більшими регіональними центрами. Це формує модель помірної фінансової доступності, у якій базові послуги представлені достатньо широко, але спеціалізовані фінансові сервіси мають обмежене поширення.

Тернопільська область демонструє дещо нижчі показники – 22–25 відділень на 100 тис. населення. Це відображає слабшу економічну базу та меншу концентрацію фінансових потоків у межах міських просторів області. У

місті Тернопіль фінансова інфраструктура забезпечує базовий рівень послуг, однак у малих містах її розвиток є обмеженим. Внаслідок цього зростає залежність населення від цифрових фінансових сервісів та міжміських зв'язків.

Закарпатська область має найнижчі значення – 20–24 відділення на 100 тис. населення, що свідчить про обмежену щільність фінансової інфраструктури. У межах міських просторів області, зокрема в Ужгороді та Мукачеві, сформована базова мережа банківських установ, однак її розвиток стримується як економічними, так і просторовими чинниками. Складний рельєф і розосередженість населення знижують ефективність функціонування фінансового сегменту, а також обмежують його доступність.

Чернівецька область демонструє дещо вищі показники, ніж Закарпатська – 22–26 відділень на 100 тис. населення. Це свідчить про відносно стабільну фінансову інфраструктуру в межах міського простору Чернівців. Водночас її розвиток значною мірою залежить від зовнішніх чинників, зокрема міграційних процесів і грошових переказів, що формують специфічну модель функціонування фінансового сегменту.

Щільність фінансових установ у міських просторах Західної України має чітку центр-периферійну структуру. Найвищі показники характерні для найбільш урбанізованих і економічно розвинених територій, тоді як у периферійних регіонах вони знижуються. Водночас важливо, що навіть за відносно нижчих значень фінансовий сегмент продовжує виконувати базові функції, хоча його роль у формуванні економічної активності міських просторів є менш вираженою. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку фінансової інфраструктури, особливо в малих містах, а також інтеграції традиційних і цифрових фінансових послуг для підвищення доступності та ефективності функціонування міських систем.

Міський простір Львівської області демонструє найбільш розвинену та диверсифіковану модель фінансово-логістичних і житлово-комунальних послуг серед регіонів Західної України. Львів виступає не лише обласним центром, а й

макрорегіональним ядром економічної активності, що безпосередньо впливає на структуру та інтенсивність функціонування відповідних послуг.

Фінансовий сегмент у межах міського простору Львова характеризується високою щільністю банківських установ (35–40 відділень на 100 тис. населення), значною присутністю небанківських фінансових інституцій та розвитком цифрових сервісів. Львів входить до числа міст України з найбільшою концентрацією ІТ-компаній, що стимулює розвиток фінтех-сектору та електронних платіжних систем. Частка безготівкових операцій у місті перевищує 65–70%, що є одним із найвищих показників у регіоні.

Логістична інфраструктура області має стратегічне значення, оскільки Львів є ключовим транспортним вузлом на перетині міжнародних коридорів (зокрема напрямків ЄС–Україна). Щільність автомобільних доріг перевищує 300 км на 1000 км², що забезпечує високу доступність міського простору. Міжнародний аеропорт «Львів» обслуговує значні пасажиропотоки (у довоєнний період – понад 2 млн осіб щорічно), що додатково підсилює логістичну роль міста.

Житлово-комунальний сегмент характеризується відносно високим рівнем модернізації. Забезпеченість централізованим водопостачанням у міських поселеннях перевищує 85%, каналізацією – близько 80%, тепlopостачанням – 75–80%. Водночас залишається проблема зношеності мереж, частка яких перевищує 50%, що потребує значних інвестицій.

У контексті сталого розвитку Львівська область демонструє найкращі позиції за SDG 11 (інфраструктура), SDG 8 (економічна активність) та SDG 9 (інновації), що підтверджує її роль як метрополійного центру.

Міські простори Івано-Франківської області характеризуються відносно збалансованою моделлю розвитку фінансово-логістичних та житлово-комунальних послуг. Обласний центр виконує функції регіонального ядра, однак масштаби концентрації ресурсів є меншими порівняно зі Львовом.

Фінансовий сектор області має середній рівень розвитку (25–30 відділень на 100 тис. населення), що забезпечує базову доступність послуг у міських

просторах. Івано-Франківськ демонструє активний розвиток малого та середнього бізнесу, що стимулює попит на кредитні та інвестиційні інструменти. Частка цифрових фінансових операцій поступово зростає, але ще поступається великим містам.

Логістична система області має певні обмеження, пов'язані з природно-географічними умовами. Щільність доріг становить близько 250 км на 1000 км², однак у гірських районах цей показник є значно нижчим. Це створює просторову асиметрію доступності послуг у межах міських систем.

Житлово-комунальні послуги характеризуються середнім рівнем розвитку: водопостачання – 80–85%, каналізація – 75–80%, теплопостачання – близько 70–75%. У малих містах спостерігається обмеженість ресурсів для модернізації інфраструктури.

З позицій сталого розвитку область демонструє відносно збалансовану модель, однак реалізація SDG 11 стримується транспортною доступністю гірських територій.

Міські простори Волинської області формуються під впливом прикордонного положення, що визначає специфіку розвитку фінансово-логістичних послуг. Луцьк виступає основним центром концентрації інфраструктури.

Фінансовий сегмент має середній рівень розвитку (25–28 відділень на 100 тис. населення), що забезпечує базову доступність послуг. Значна частина фінансових операцій пов'язана з транскордонною діяльністю, що підсилює роль банківського сектору.

Логістична інфраструктура є однією з найбільш розвинених серед регіонів Західної України. Наявність міжнародних транспортних коридорів та пунктів пропуску забезпечує високий рівень мобільності. Щільність доріг становить близько 240 км на 1000 км².

ЖКП у міських просторах області характеризуються середнім рівнем розвитку. Забезпеченість водопостачанням становить близько 78–82%,

каналізацією – 70–75%. Основними проблемами залишаються енергоефективність і модернізація інфраструктури.

Міські простори Рівненської області характеризуються стабільністю функціонування фінансово-логістичних та житлово-комунальних послуг, однак без вираженої динаміки розвитку.

Фінансовий сектор (24–27 відділень на 100 тис.) забезпечує базовий рівень послуг. У Рівному зосереджена основна частина інфраструктури, тоді як у малих містах доступність є нижчою.

Логістична система області має середній рівень розвитку (230 км/1000 км²), що забезпечує відносну доступність міських просторів. Водночас відсутність потужних транспортних вузлів обмежує економічний потенціал.

ЖКП характеризуються середнім рівнем забезпеченості, але значною зношеністю інфраструктури.

Міські простори Тернопільської області функціонують в умовах обмеженої економічної бази, що безпосередньо впливає на розвиток фінансово-логістичних і ЖКП.

Фінансовий сектор (22–25 відділень на 100 тис.) має обмежений масштаб. У Тернополі сформована базова мережа банківських установ, однак у малих містах їх кількість є мінімальною.

Логістична інфраструктура (близько 280 км/1000 км²) забезпечує відносно хорошу доступність, однак її якість і пропускна здатність є обмеженими.

ЖКП характеризуються нижчим рівнем розвитку: водопостачання – 70–75%, каналізація – 65–70%. Висока зношеність мереж перевищує 60%.

У контексті SDG область демонструє найнижчі значення серед регіонів Західної України, що вказує на необхідність інфраструктурних інвестицій.

Міські простори Закарпатської області функціонують в умовах складного рельєфу та низького рівня урбанізації, що суттєво впливає на розвиток фінансово-логістичних та ЖКП.

Фінансовий сегмент (20–24 відділення на 100 тис.) є найменш розвиненим. Значна частина операцій здійснюється через неформальні та транскордонні канали.

Логістика обмежена природними умовами: щільність доріг – близько 220 км/1000 км². Це знижує доступність послуг у межах міських просторів.

ЖКП мають найнижчі показники забезпеченості, що пов'язано з розосередженістю населення та високою вартістю інфраструктури.

Міські простори Чернівецької області характеризуються значною залежністю від міграційних процесів.

Фінансовий сектор (22–26 відділень на 100 тис.) функціонує з урахуванням значних грошових переказів. Це формує специфічну модель розвитку фінансових послуг.

Логістична інфраструктура має середній рівень розвитку (260 км/1000 км²), однак її інтеграція у національну мережу є обмеженою.

ЖКП демонструють середні показники, але їх розвиток стримується демографічними факторами.

Для системного узагальнення рівня розвитку фінансово-логістичних і житлово-комунальних послуг у межах міських просторів доцільно застосувати інтегральний індекс:

$$I^{flh} = (F + L + H) / 3$$

де:

F – рівень розвитку фінансових послуг,

L – рівень логістичної інфраструктури,

H – рівень розвитку житлово-комунального господарства.

Інтегральний індекс розвитку фінансово-логістичних та житлово-комунальних послуг у міських просторах Західної України демонструє чітко виражену ієрархію територій. Найвищі значення характерні для Львівської області (0,80), що підтверджує її роль як домінуючого урбаністичного центру, де всі три складові – фінансова, логістична та житлово-комунальна – розвинені на відносно високому рівні.

Таблиця 4.7

Інтегральний індекс розвитку фінансово-логістичних та ЖКП

Область	F	L	H	I th
Волинська	0,70	0,72	0,65	0,69
Івано-Франківська	0,75	0,70	0,68	0,71
Закарпатська	0,65	0,60	0,58	0,61
Львівська	0,85	0,80	0,75	0,80
Рівненська	0,70	0,68	0,63	0,67
Тернопільська	0,68	0,65	0,60	0,64
Чернівецька	0,66	0,62	0,60	0,63

Івано-Франківська область із показником 0,71 займає друге місце, що відображає збалансовану, хоча й менш масштабну модель розвитку міського простору. Волинська область (0,69) демонструє певне посилення логістичної складової, що компенсує дещо нижчий рівень ЖКП.

Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області формують групу середнього рівня розвитку (0,63–0,67), де спостерігається відносна стабільність, але відсутні фактори швидкого зростання. Закарпатська область із найнижчим значенням (0,61) відображає вплив природно-географічних обмежень і просторової фрагментації міських систем.

Таким чином, індекс чітко підтверджує існування центр-периферійної моделі організації фінансово-логістичних і житлово-комунальних послуг у межах міських просторів.

У межах міських просторів Західної України розвиток фінансово-логістичних і житлово-комунальних послуг безпосередньо корелює з досягненням ключових Цілей сталого розвитку.

SDG 11 – сталий розвиток міст. Рівень реалізації цієї цілі визначається передусім якістю житлово-комунальних послуг та транспортної інфраструктури. У Львові та Івано-Франківську спостерігається відносно високий рівень відповідності завдяки модернізації інфраструктури та розвитку міської мобільності. Натомість у малих містах Тернопільської, Закарпатської та Чернівецької областей обмежена доступність послуг знижує рівень досягнення

цієї цілі.

SDG 9 – інфраструктура та інновації. Фінансово-логістичний сегмент виступає ключовим індикатором цієї цілі. Львівська область демонструє високий рівень інтеграції у глобальні економічні процеси, тоді як інші регіони мають більш локалізований характер розвитку.

SDG 8 – економічне зростання. Рівень розвитку фінансових послуг безпосередньо впливає на економічну активність міських просторів. Висока щільність фінансових установ у Львові сприяє розвитку підприємництва, тоді як у периферійних містах обмежений доступ до фінансових ресурсів стримує економічне зростання.

SDG 6 і SDG 7 – комунальна інфраструктура. Житлово-комунальні послуги визначають рівень реалізації цих цілей. Високий рівень централізованого водопостачання та теплопостачання у великих містах контрастує з проблемами доступності та енергоефективності у малих міських поселеннях.

4.3. Рекреаційні та лікувально-оздоровчі послуги в межах міських просторів областей Західної України як складова сталого розвитку громад

Рекреаційні та лікувально-оздоровчі послуги у сучасних умовах виступають однією з ключових складових функціонування соціальної сфери міських просторів, особливо у регіонах із високим природно-рекреаційним потенціалом, до яких належить Західна Україна. У межах міських територій ці послуги формують специфічний сегмент економіки, який поєднує функції відновлення людського капіталу, забезпечення зайнятості населення, розвитку туристичної індустрії та підвищення загальної якості життя. Водночас їх значення виходить за межі локального рівня, оскільки міські простори із розвиненою рекреаційною інфраструктурою виконують міжрегіональні та навіть міжнародні функції обслуговування.

У контексті сталого розвитку рекреаційно-оздоровчі послуги слід розглядати як інтегративний компонент, що поєднує соціальні, економічні та

екологічні аспекти розвитку територій. З одного боку, вони забезпечують реалізацію права населення на відпочинок, оздоровлення та доступ до якісних медичних послуг (SDG 3), з іншого – формують значний сегмент економіки послуг (SDG 8), а також сприяють розвитку комфортного і безпечного міського середовища (SDG 11). Водночас їх функціонування тісно пов'язане з використанням природних ресурсів, що вимагає дотримання принципів екологічної збалансованості (SDG 15).

У межах міських просторів Західної України рекреаційно-оздоровчі послуги представлені кількома основними компонентами: санаторно-курортними закладами, туристично-рекреаційною інфраструктурою (готелі, бази відпочинку, туристичні комплекси), медичними та реабілітаційними центрами, а також об'єктами короткотривалого відпочинку (парки, рекреаційні зони, wellness-комплекси). Просторова організація цих елементів є нерівномірною і значною мірою залежить від природно-ресурсного потенціалу, історичних передумов розвитку та рівня урбанізації.

Найвищий рівень концентрації рекреаційно-оздоровчих послуг спостерігається у міських просторах Львівської області, де сформована потужна курортна система, інтегрована у загальну структуру міської економіки. Міста Трускавець, Моршин та Східниця виступають спеціалізованими центрами лікувально-оздоровчої діяльності, які функціонують у тісному зв'язку з великим міським центром – Львовом. У цих містах сформована розгалужена мережа санаторіїв, що використовують природні лікувальні ресурси, зокрема мінеральні води. Львів як великий міський центр доповнює цю систему, забезпечуючи транспортну доступність, кадровий потенціал та розвиток супутньої інфраструктури.

Івано-Франківська та Закарпатська області формують другий за значенням рекреаційний пояс, де розвиток послуг пов'язаний передусім із Карпатським регіоном. У межах міських просторів таких міст, як Яремче, Косів, Мукачево, Ужгород, сформована система рекреаційних послуг, орієнтована як на внутрішній, так і на міжнародний туризм. Важливим

чинником розвитку є поєднання природних ресурсів (гірський рельєф, клімат, лісові масиви) з культурною специфікою територій. Водночас саме у цих регіонах простежується значна залежність рекреаційної діяльності від сезонних коливань, що впливає на стабільність функціонування міських економік.

У Чернівецькій, Волинській, Рівненській та Тернопільській областях рекреаційно-оздоровчі послуги мають більш локалізований характер і представлені переважно у межах обласних центрів та окремих рекреаційних зон. У цих міських просторах відсутні потужні курортні системи національного значення, що обмежує їхню роль у загальній структурі туристично-рекреаційної діяльності. Водночас локальні рекреаційні ресурси (озера Волині, історико-культурні об'єкти Тернопільщини, природні ландшафти Буковини) створюють передумови для розвитку нішевих форм туризму та оздоровлення.

Для узагальнення просторової диференціації рекреаційно-оздоровчих послуг доцільно проаналізувати їх кількісні характеристики у межах міських просторів.

Таблиця 4.8

**Кількість рекреаційно-оздоровчих об'єктів у міських просторах
Західної України**

Область	Санаторії	Готелі	Рекреаційні об'єкти
Волинська	37	93	124
Івано-Франківська	83	206	354
Закарпатська	109	185	305
Львівська	127	308	504
Рівненська	39	83	113
Тернопільська	29	77	102
Чернівецька	43	109	153

За даними [122; 127]

Наведені дані демонструють чітку територіальну диференціацію, де лідерами виступають області з потужним природно-рекреаційним потенціалом і сформованою курортною інфраструктурою. Водночас кількісні показники лише частково відображають реальний рівень розвитку, оскільки важливу роль відіграє якість послуг, їх функціональна спеціалізація та рівень інтеграції у

міський простір.

Для більш комплексної оцінки доцільно застосувати інтегральний індекс розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг, який враховує три ключові складові: рекреаційну інфраструктуру, туристичну активність та медичний компонент.

$$I_r = (R + T + M) / 3$$

де,

R – рівень розвитку рекреаційної інфраструктури,

T – туристична активність,

M – розвиток медичних і реабілітаційних послуг.

Таблиця 4.9

Інтегральний індекс розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг в межах міських просторів Західної України

Область	R	T	M	I _r
Волинська	0,60	0,58	0,60	0,59
Івано-Франківська	0,80	0,75	0,70	0,75
Закарпатська	0,78	0,72	0,68	0,73
Львівська	0,85	0,80	0,78	0,81
Рівненська	0,60	0,55	0,58	0,58
Тернопільська	0,58	0,55	0,57	0,57
Чернівецька	0,65	0,60	0,62	0,62

Аналіз індексу свідчить про наявність чітко вираженої ієрархії розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг у межах міських просторів. Львівська область формує домінуюче ядро, що поєднує високий рівень усіх складових. Івано-Франківська та Закарпатська області займають проміжне положення, демонструючи відносно високий рівень розвитку, але з певними обмеженнями, пов'язаними із сезонністю та транспортною доступністю.

Інші області характеризуються нижчими значеннями індексу, що відображає обмеженість їх рекреаційного потенціалу у межах міських просторів. Водночас навіть у цих регіонах рекреаційно-оздоровчі послуги відіграють важливу роль у забезпеченні якості життя населення та формуванні локальної економічної активності.

Особливістю функціонування рекреаційно-оздоровчого сегменту у міських просторах є його тісна інтеграція з іншими компонентами міської системи. Зокрема, розвиток цих послуг безпосередньо залежить від транспортної доступності, рівня розвитку житлово-комунальної інфраструктури, стану навколишнього середовища та якості міського середовища загалом. У великих містах (Львів, Івано-Франківськ) рекреаційні послуги набувають багатофункціонального характеру, поєднуючи туристичні, медичні та культурні функції. У малих містах їх роль є більш спеціалізованою і часто обмежується локальними потребами.

Таким чином, рекреаційні та лікувально-оздоровчі послуги у межах міських просторів Західної України формують важливий компонент сталого розвитку, що поєднує соціальні, економічні та екологічні аспекти. Їх просторовий розподіл характеризується значною нерівномірністю, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до управління розвитком цього сегменту у різних типах міських систем.

Міські простори Львівської області формують найбільш розвинену та функціонально диверсифіковану систему рекреаційно-оздоровчих послуг у Західній Україні. Ключовою особливістю є поєднання великого урбаністичного центру (Львів) із мережею спеціалізованих курортних міст, що формує поліцентричну модель розвитку.

У межах міського простору Львова сконцентровано значну кількість готелів (понад 300), культурно-рекреаційних об'єктів та медичних установ, включаючи приватні клініки та реабілітаційні центри. За оцінками, щорічний туристичний потік до міста у довоєнний період перевищував 2,5 млн осіб, що створює високий попит на рекреаційні послуги. У структурі зайнятості частка сфери послуг у Львові перевищує 65%, з яких значна частина припадає на туризм і рекреацію.

Особливе місце займають курортні міські простори – Трускавець, Моршин, Східниця. У Трускавці функціонує понад 20 санаторіїв і понад 60 готельно-рекреаційних комплексів, що забезпечують лікування на основі

мінеральних вод. Загальна кількість відпочивальників у місті може перевищувати 200–300 тис. осіб на рік. Це формує потужний економічний ефект і забезпечує високий рівень зайнятості місцевого населення.

Таким чином, у межах Львівської області рекреаційно-оздоровчі послуги інтегровані у міський простір як один із ключових факторів економічної спеціалізації, що забезпечує високий рівень реалізації SDG 3, SDG 8 та SDG 11.

Міські простори Івано-Франківської області формують другий за значенням центр розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг, де ключову роль відіграє Карпатський регіон.

Івано-Франківськ як обласний центр забезпечує організаційно-логістичну функцію, виступаючи базою для обслуговування туристичних потоків. У місті функціонує понад 100 готелів і значна кількість медичних установ, що надають реабілітаційні послуги.

Особливе значення мають міські простори Яремче та Буковеля, які формують ядро туристично-рекреаційної активності. У цих містах спостерігається висока концентрація готельної інфраструктури, що у пікові сезони забезпечує значні туристичні потоки. Наприклад, Буковель щорічно відвідують понад 1,5 млн туристів, що значною мірою впливає на розвиток суміжних міських територій.

Водночас гірський рельєф створює просторові обмеження, які проявляються у нерівномірності розвитку інфраструктури. У віддалених міських поселеннях доступність рекреаційних послуг є значно нижчою, що формує внутрішньорегіональні диспропорції.

Закарпатська область характеризується високим рівнем розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг, що базується на унікальних природних ресурсах і прикордонному положенні.

У межах міських просторів Ужгорода та Мукачева сформована розвинена мережа готелів, SPA-комплексів і санаторіїв. Загальна кількість рекреаційних об'єктів у області перевищує 300, що забезпечує значний туристичний потік.

Особливістю є розвиток бальнеологічних курортів (Поляна, Свалява), які

функціонують у межах міських або напівміських просторів. У цих територіях сформована спеціалізована інфраструктура лікувально-оздоровчих послуг, що орієнтована як на внутрішній, так і на міжнародний ринок.

Водночас розвиток обмежується транспортною доступністю та складним рельєфом, що підвищує вартість інфраструктурних проєктів.

Міські простори Чернівецької області характеризуються відносно обмеженим розвитком рекреаційно-оздоровчих послуг, що пов'язано з меншою ресурсною базою.

Чернівці виступають основним центром концентрації інфраструктури. У місті функціонує понад 100 готелів та рекреаційних об'єктів, однак їх масштаб є меншим порівняно з Львовом чи Івано-Франківськом.

Особливістю є значна роль культурно-туристичних ресурсів, що доповнюють рекреаційний сегмент. Водночас лікувально-оздоровча складова розвинена слабше, що знижує інтегральний рівень розвитку.

У межах міських просторів Волинської області рекреаційно-оздоровчі послуги формуються переважно на основі природних ресурсів, зокрема озерних систем.

Луцьк виконує функцію адміністративного та організаційного центру, де зосереджена більшість інфраструктури. Водночас значна частина рекреаційних об'єктів розташована поза межами великих міських просторів, що обмежує їх інтеграцію у міську економіку.

Кількість готелів у межах міських просторів області становить близько 90, а рекреаційних об'єктів – понад 120. Це забезпечує базовий рівень послуг, однак не формує потужного туристичного потоку.

Міські простори Рівненської області характеризуються стабільним, але невисоким рівнем розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг.

Рівне виступає основним центром концентрації інфраструктури, однак її масштаб є обмеженим. Кількість готелів у межах міського простору становить близько 80, а рекреаційних об'єктів – понад 100.

Рекреаційний потенціал області пов'язаний із природними ресурсами (ліси, водні об'єкти), однак їх використання у межах міських просторів є недостатнім.

Міські простори Тернопільської області демонструють один із найнижчих рівнів розвитку рекреаційно-оздоровчих послуг у Західній Україні.

Тернопіль як обласний центр має базову рекреаційну інфраструктуру (понад 70 готелів, близько 100 рекреаційних об'єктів), однак її масштаб є обмеженим. Основні рекреаційні ресурси області (Дністровський каньйон, печери, історико-культурні об'єкти) недостатньо інтегровані у міський простір.

Це призводить до того, що рекреаційно-оздоровчий сегмент не виконує повною мірою функцію економічного драйвера розвитку міських громад.

Пообласний аналіз демонструє, що у межах міських просторів Західної України рекреаційно-оздоровчі послуги мають чітко виражену просторову диференціацію.

Лідуючі позиції займають області з поєднанням природно-рекреаційних ресурсів і розвиненої міської інфраструктури (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська). Водночас інші регіони демонструють обмежений розвиток, що пов'язано з недостатньою інтеграцією рекреаційного потенціалу у міські системи.

Ключовими факторами розвитку виступають рівень урбанізації, природно-ресурсний потенціал, транспортна доступність, інвестиційна активність та туристичні потоки.

Рекреаційно-оздоровчі послуги у межах міських просторів безпосередньо впливають на реалізацію низки Цілей сталого розвитку, формуючи комплексний ефект для територіального розвитку.

У межах SDG 3 (здоров'я та добробут) цей сегмент виступає ключовим інструментом підтримки фізичного і психічного здоров'я населення. У містах із розвиненою рекреаційною інфраструктурою (Львів, Трускавець, Яремче, Ужгород) спостерігається вищий рівень доступності оздоровчих послуг, що позитивно впливає на демографічні показники та якість життя.

SDG 8 (економічне зростання) реалізується через створення робочих місць у сфері туризму та обслуговування. У міських просторах Львівської та Івано-Франківської областей частка зайнятих у рекреаційно-туристичному секторі може досягати 15–20% від загальної зайнятості у сфері послуг.

У контексті SDG 11 (сталий розвиток міст) рекреаційні послуги формують важливу складову якості міського середовища. Наявність парків, зон відпочинку, wellness-центрів і культурно-рекреаційних об'єктів підвищує комфорт проживання та привабливість міських просторів.

Водночас SDG 15 (екологічна стійкість) є критично важливою для рекреаційних територій, оскільки їх розвиток пов'язаний із використанням природних ресурсів. У Карпатському регіоні надмірне антропогенне навантаження може призводити до деградації природного середовища, що потребує впровадження принципів сталого управління.

Для більш глибокого аналізу доцільно використати індекс сталості:

$$I_{sr} = (I_{rs} + E_s + S) / 3$$

де:

I_{rs} – інтегральний індекс розвитку,

E_s – екологічна складова,

S – соціальна доступність.

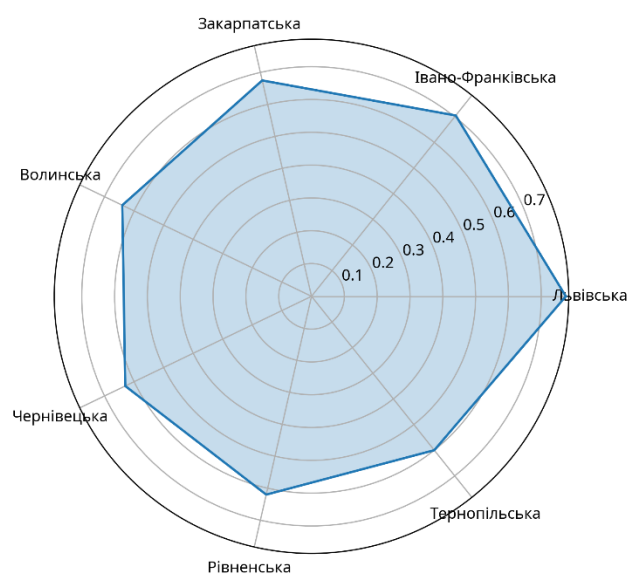

Рисунок 4.4 Індекс сталості рекреаційного розвитку міських просторів областей Західної України

Ці значення свідчать, що навіть у регіонах із високим рівнем розвитку рекреаційної інфраструктури існують обмеження, пов'язані з екологічними та соціальними факторами.

У межах міських просторів Західної України можна виділити кілька ключових закономірностей функціонування рекреаційно-оздоровчих послуг.

По-перше, спостерігається концентрація рекреаційних ресурсів у спеціалізованих міських центрах, що формує локальні ядра розвитку (Трускавець, Яремче, Мукачево).

По-друге, великі міста виконують інтеграційну функцію, забезпечуючи логістичну, кадрову та організаційну підтримку рекреаційного сектору.

По-третє, природно-географічні умови визначають просторову структуру розвитку, що особливо характерно для гірських територій.

По-четверте, у периферійних міських просторах спостерігається низький рівень інтеграції рекреаційних послуг у міську економіку.

4.4. Кластеризація міських просторів областей Західної України як за показниками функціонування соціальної сфери з врахуванням принципів сталого розвитку

Кластеризація міських просторів є одним із ключових інструментів просторового аналізу соціальної сфери, що дозволяє виявити закономірності територіальної диференціації, визначити типи розвитку громад та сформувавши основу для стратегічного планування. У сучасних умовах децентралізації саме громади стали базовими одиницями організації соціальних послуг, що значно підвищує актуальність їх комплексного оцінювання.

Система показників, використана для кластеризації міських просторів Західної України, базується на інтегрованому підході, який дозволяє врахувати багатовимірний характер функціонування соціальної сфери в їх межах. Такий

підхід є принципово важливим, оскільки соціальна спроможність громади формується не лише за рахунок окремих індикаторів, а в результаті взаємодії соціально-інфраструктурних, економічних, просторових та екологічних чинників. Саме тому для проведення кластерного аналізу обрано чотири узагальнені блоки показників, кожен з яких відображає окремий аспект розвитку території.

Соціально-інфраструктурний блок (S_1) характеризує безпосередній рівень забезпечення населення базовими соціальними послугами у межах міських просторів. До його складу входять показники, що відображають доступність та якість медичного, освітнього і соціального обслуговування. Зокрема, кількість лікарів на 10 тис. населення виступає ключовим індикатором медичної забезпеченості та здатності системи охорони здоров'я реагувати на потреби населення. Кількість шкіл і закладів освіти відображає рівень розвитку освітньої інфраструктури, що є базою формування людського капіталу. Забезпеченість соціальними установами (заклади соціального захисту, центри надання соціальних послуг) характеризує інституційну спроможність громади підтримувати вразливі групи населення. Важливим узагальнюючим показником є охоплення населення соціальними послугами, яке дозволяє оцінити не лише наявність інфраструктури, але й ефективність її функціонування. У сукупності ці індикатори формують уявлення про базовий рівень соціальної безпеки та якості життя у міських громадах.

Економічний блок (S_2) відображає фінансово-економічну основу функціонування соціальної сфери. Його значення є визначальним, оскільки саме економічні ресурси забезпечують можливість утримання та розвитку соціальної інфраструктури. Доходи бюджету громади на душу населення виступають інтегральним показником фінансової спроможності території та її здатності інвестувати у соціальну сферу. Рівень зайнятості характеризує ступінь включення населення у економічну діяльність і визначає стабільність доходів домогосподарств. Частка сфери послуг у структурі економіки відображає ступінь постіндустріального розвитку міського простору, що

безпосередньо корелює з рівнем розвитку соціальних і рекреаційних послуг. Таким чином, економічний блок дозволяє оцінити ресурсну базу соціальної сфери та її потенціал до подальшого розвитку.

Просторовий блок (S_3) враховує географічні та інфраструктурні особливості функціонування міських громад. У межах цього блоку транспортна доступність виступає одним із ключових індикаторів, оскільки вона визначає можливість населення отримувати доступ до соціальних послуг незалежно від місця проживання. Щільність інфраструктури характеризує рівень насиченості міського простору об'єктами соціального та економічного призначення, що прямо впливає на ефективність функціонування міської системи. Віддаленість від обласних центрів є важливим показником, який відображає ступінь інтегрованості громади у регіональну систему розселення та доступ до більш високого рівня послуг. У сукупності ці індикатори дозволяють оцінити просторову організацію соціальної сфери та виявити територіальні диспропорції.

Екологічно-рекреаційний блок (S_4) відображає вплив природного середовища та рекреаційного потенціалу на розвиток соціальної сфери у межах міських просторів. Наявність рекреаційних ресурсів (природних і культурних) визначає можливості розвитку оздоровчих та відпочинкових послуг, що є важливою складовою якості життя населення. Рівень екологічного навантаження характеризує стан навколишнього середовища та його вплив на здоров'я населення. Частка зелених зон у міському просторі виступає індикатором екологічної комфортності міського середовища та рівня його відповідності принципам сталого розвитку. У сучасних умовах саме цей блок набуває особливого значення, оскільки екологічні фактори дедалі більше впливають на привабливість міських громад та їхню конкурентоспроможність.

Таким чином, сформована система показників забезпечує комплексне охоплення всіх ключових аспектів функціонування соціальної сфери у межах міських просторів Західної України. Її використання у кластерному аналізі дозволяє не лише провести типологізацію громад, але й виявити глибинні

причинно-наслідкові зв'язки між рівнем розвитку соціальної інфраструктури, економічною базою, просторовою організацією та екологічними умовами. Це, у свою чергу, створює науково обґрунтовану основу для формування ефективної регіональної політики та стратегій сталого розвитку міських громад.

Для узагальнення використовується інтегральний індекс:

$$I_{sg} = (S_1 + S_2 + S_3 + S_4) / 4$$

Цей показник дозволяє оцінити рівень розвитку соціальної сфери у межах міських просторів комплексно, з урахуванням принципів сталого розвитку.

Таблиця 4.10

Інтегральний індекс соціальної спроможності міських громад областей Західної України

Кластер	Тип громади	Характеристика	Міські простори
I	Високорозвинені урбаністичні ядра	Високі всі показники	Львів, Івано-Франківськ
II	Стабільні регіональні центри	Збалансований розвиток	Луцьк, Рівне, Чернівці
III	Перехідні громади	Середній рівень, дисбаланси	Тернопіль, Дрогобич
IV	Периферійні громади	Низька спроможність	малі міста

Кластеризація міських громад Західної України дозволяє чітко виокремити ієрархічну структуру соціально-просторового розвитку, в межах якої кожен кластер відображає специфічний тип функціонування соціальної сфери та рівень інтеграції у регіональні системи. Найвищий рівень розвитку характерний для кластеру урбаністичних ядер, тоді як найнижчий – для периферійних громад, що формує класичну центр-периферійну модель просторової організації.

Кластер I, який охоплює урбаністичні ядра розвитку, представлений найбільшими міськими просторами Західної України, насамперед Львовом та Івано-Франківськом. Ці міста виконують функції не лише адміністративних центрів, але й багатофункціональних вузлів соціально-економічної активності, що концентрують значну частину ресурсів регіону. У межах цих громад спостерігається найвищий рівень розвитку соціальної сфери, що проявляється у

високій забезпеченості населення освітніми та медичними послугами, наявності спеціалізованих установ, а також широкому спектрі соціальних сервісів.

Важливою характеристикою цих міських просторів є висока доступність послуг, що забезпечується розвиненою транспортною системою та значною щільністю інфраструктури. Фінансовий потенціал таких громад є суттєво вищим порівняно з іншими територіями, що дозволяє підтримувати високий рівень якості послуг і впроваджувати інноваційні підходи у сфері управління. Диверсифікована економічна структура, з домінуванням сфери послуг, ІТ-сектору, освіти та туризму, створює стабільну ресурсну базу для розвитку соціальної інфраструктури. У результаті ці громади виступають центрами тяжіння для навколишніх територій, формуючи ядро регіональної системи та забезпечуючи міжрегіональні функції обслуговування.

Кластер II представлений стабільними регіональними центрами, до яких належать такі міські простори, як Луцьк, Рівне та Чернівці. Ці громади характеризуються достатнім рівнем розвитку соціальної сфери, що дозволяє забезпечувати базові потреби населення на якісному рівні. Водночас вони поступаються урбаністичним ядрам за масштабами концентрації ресурсів, рівнем інноваційності та економічною динамікою.

Соціальна інфраструктура у цих містах має відносно збалансований характер: наявні основні освітні та медичні установи, сформована мережа соціальних послуг, функціонують культурні та рекреаційні об'єкти. Однак інноваційний потенціал таких громад є обмеженим, що стримує модернізацію соціальної сфери. Рівень доходів населення та фінансова спроможність громад перебувають на середньому рівні, що визначає обмежені можливості для масштабних інвестицій. Характерною рисою є також певна залежність від більших центрів, зокрема у питаннях спеціалізованих медичних послуг, вищої освіти та високотехнологічних сервісів.

Кластер III охоплює так звані перехідні громади, серед яких можна виділити Тернопіль, Дрогобич, Коломию та інші міські простори із нестабільною структурою соціальної сфери. Для цих громад характерне

поєднання окремих розвинених елементів соціальної інфраструктури із загальною нерівномірністю її функціонування.

Основною проблемою цього кластеру є дисбаланс розвитку: окремі сфери можуть бути відносно добре представлені, тоді як інші залишаються недостатньо розвиненими. Обмежені фінансові ресурси знижують можливості модернізації інфраструктури та впровадження інновацій. Крім того, такі громади часто мають недостатній рівень інтеграції у регіональні економічні та соціальні системи, що зменшує їхню конкурентоспроможність. У результаті вони перебувають у перехідному стані між стабільними центрами та периферійними територіями.

Кластер IV представлений периферійними міськими громадами, які мають найнижчий рівень соціальної спроможності. Це переважно малі міста, де соціальна інфраструктура є обмеженою як за кількістю, так і за функціональними можливостями. У таких громадах доступ до якісних медичних, освітніх та соціальних послуг часто є ускладненим, що безпосередньо впливає на рівень життя населення.

Характерною рисою периферійних громад є низька транспортна доступність, що обмежує мобільність населення та доступ до послуг вищого рівня. Демографічні процеси, зокрема депопуляція та старіння населення, додатково ускладнюють функціонування соціальної сфери. Висока залежність від більших центрів проявляється у необхідності отримання більшості спеціалізованих послуг за межами громади. Це формує замкнене коло, у якому слабка соціальна інфраструктура сприяє відтоку населення, що, у свою чергу, ще більше знижує спроможність громади.

Узагальнення результатів кластеризації дозволяє виявити низку просторових закономірностей. Передусім, чітко простежується центр-периферійна модель розвитку, у межах якої найбільш розвинені громади концентруються навколо обласних центрів, формуючи ядра економічної та соціальної активності. Віддалення від цих центрів супроводжується поступовим зниженням рівня розвитку соціальної сфери.

Важливим фактором формування кластерів є природно-географічні умови. Зокрема, Карпатський регіон характеризується специфічною структурою розвитку, де природні обмеження впливають на транспортну доступність і просторову організацію послуг. Водночас наявність рекреаційних ресурсів частково компенсує ці обмеження, формуючи альтернативні моделі розвитку.

Економічна база виступає ключовим чинником соціальної спроможності громад. Території з диверсифікованою економікою та високим рівнем доходів демонструють значно вищий рівень розвитку соціальної інфраструктури. Натомість громади з обмеженими економічними ресурсами не здатні забезпечити належний рівень соціальних послуг.

Окремо слід підкреслити роль транспортної доступності, яка визначає ступінь інтегрованості громади у регіональну систему. Добре розвинена транспортна мережа сприяє підвищенню доступності послуг, розвитку економічної активності та зменшенню територіальних диспропорцій. Водночас її недостатній розвиток поглиблює периферійність і ізолюваність окремих громад.

Таким чином, кластеризація міських громад Західної України не лише відображає існуючі відмінності у рівні розвитку соціальної сфери, але й дозволяє виявити глибинні закономірності просторової організації територій. Це створює основу для формування диференційованої регіональної політики, спрямованої на зменшення диспропорцій та забезпечення сталого розвитку міських громад.

Кластерний аналіз міських громад Західної України дозволяє чітко простежити диференціацію рівня реалізації Цілей сталого розвитку, яка безпосередньо пов'язана із просторовою організацією соціальної сфери, економічною базою територій та рівнем їх інфраструктурної забезпеченості. У цьому контексті кожен із виділених кластерів демонструє специфічну модель досягнення (або обмеження) окремих цілей сталого розвитку, що формує нерівномірний соціально-просторовий розвиток регіону.

Передусім, Ціль сталого розвитку 3, яка стосується забезпечення здоров'я населення, найбільш повно реалізується у межах кластеру урбаністичних ядер розвитку. Це зумовлено високим рівнем концентрації медичної інфраструктури у великих міських просторах, таких як Львів та Івано-Франківськ. У цих містах функціонують багатoproфільні лікарні, спеціалізовані медичні центри, приватні клініки та науково-медичні установи, що забезпечує не лише базове медичне обслуговування, але й високоспеціалізовану допомогу. Крім того, важливим чинником є висока забезпеченість медичними кадрами, сучасне обладнання та відносно короткий час доступу до послуг. У межах інших кластерів, особливо периферійного, реалізація цієї цілі ускладнюється через обмежену кількість закладів, кадровий дефіцит та значні часові витрати на доїзд до медичних установ.

Реалізація Цілі сталого розвитку 4, яка пов'язана із забезпеченням якісної освіти, значною мірою залежить від щільності та просторової організації освітньої мережі. У міських просторах кластеру I та частково кластеру II спостерігається висока концентрація закладів освіти різних рівнів – від дошкільних до університетських, що створює умови для формування якісного людського капіталу. Водночас у перехідних і периферійних громадах освітня мережа часто є розрідженою, що проявляється у наявності малокомплектних шкіл, оптимізації навчальних закладів та збільшенні відстані до місця навчання. Це створює додаткові бар'єри для доступу до освіти, особливо у малих містах і сільських територіях, та поглиблює освітні диспропорції.

Ціль сталого розвитку 11, яка передбачає формування сталих, інклюзивних і безпечних міст, у значній мірі визначається рівнем транспортної доступності та загальною організацією міського простору. У межах урбаністичних ядер і стабільних регіональних центрів транспортна інфраструктура є відносно розвиненою, що забезпечує ефективну мобільність населення, доступ до соціальних послуг і інтегрованість територій. Натомість у гірських районах Закарпаття, частині Івано-Франківської області та периферійних громадах інших регіонів низька щільність транспортної мережі

та складні природні умови значно ускладнюють доступ до базових послуг. Це обмежує інклюзивність міського простору і знижує якість життя населення, що прямо впливає на рівень досягнення SDG 11.

Окремо слід підкреслити, що Ціль сталого розвитку 10, спрямована на зменшення нерівності, у межах досліджуваного регіону реалізується найбільш проблемно. Кластеризація чітко демонструє наявність міжкластерних диспропорцій, які проявляються у різному рівні доступності соціальних послуг, фінансових ресурсів та економічних можливостей. Урбаністичні ядра акумулюють значну частину ресурсів і забезпечують високий рівень соціальних стандартів, тоді як периферійні громади залишаються у стані структурної слабкості. Така поляризація призводить до посилення територіальної нерівності, стимулює міграційні процеси та формує асиметричний розвиток регіону.

Урбаністичні ядра розвитку (кластер I) доцільно розглядати як системоутворюючі елементи регіонального простору, які формують не лише власну соціально-економічну динаміку, але й визначають траєкторії розвитку прилеглих територій. Вони функціонують як вузли високої концентрації потоків – демографічних, фінансових, інформаційних та інституційних. Це створює ефект агломераційної переваги, який проявляється у зниженні транзакційних витрат, підвищенні доступності послуг і формуванні інноваційного середовища.

Водночас у межах цих міських просторів виникають і внутрішні диспропорції, пов'язані з нерівномірністю розвитку окремих районів, перевантаженням соціальної інфраструктури та зростанням вартості житла. Це означає, що навіть у найбільш розвинених кластерах питання сталого розвитку набуває складного багатовимірного характеру, де необхідно балансувати між економічним зростанням і соціальною інклюзією. Зокрема, надмірна концентрація ресурсів у центральних частинах міст може призводити до маргіналізації периферійних зон, що вимагає застосування інструментів інтегрованого просторового планування.

Кластер стабільних регіональних центрів (кластер II) має значний потенціал до посилення своєї ролі у регіональній системі, однак цей потенціал часто реалізується лише частково. Ці міські простори виступають своєрідними «буферними зонами» між урбаністичними ядрами та периферією, забезпечуючи базовий рівень соціальних послуг для значних територій. Їх функціонування характеризується відносною збалансованістю, однак відсутність потужного інноваційного імпульсу та обмежена інтеграція у глобальні економічні процеси стримують їх розвиток.

З точки зору просторової політики, саме ці громади можуть стати ключовими точками росту за умови цілеспрямованої підтримки, зокрема через розвиток транспортних коридорів, цифрової інфраструктури та спеціалізації економіки. Посилення їх функціональної ролі дозволить зменшити навантаження на урбаністичні ядра і водночас підвищити рівень доступності соціальних послуг у ширшому територіальному контексті.

Перехідні громади (кластер III) є найбільш динамічним і водночас найбільш нестабільним елементом кластерної структури. Їх ключовою особливістю є наявність потенціалу до розвитку, який, однак, не реалізується через структурні обмеження. До таких обмежень належать недостатня диверсифікація економіки, обмежений фінансовий ресурс, а також слабка інституційна спроможність.

У межах цих міських просторів часто спостерігається фрагментація соціальної сфери: окремі компоненти можуть функціонувати ефективно, але відсутність системної інтеграції знижує загальну ефективність. Наприклад, наявність освітніх установ не супроводжується відповідним розвитком ринку праці, що стимулює міграцію молоді. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до розвитку, який передбачає синхронізацію соціальної, економічної та просторової політики.

Особливу увагу слід приділити периферійним громадам (кластер IV), які перебувають у стані структурної вразливості. Їх розвиток обмежується сукупністю факторів, серед яких ключовими є демографічний спад, низька

економічна активність, слабка транспортна доступність і обмежені фінансові ресурси. У таких умовах соціальна сфера функціонує у режимі мінімального забезпечення, що не дозволяє формувати достатній рівень якості життя.

Важливою характеристикою цього кластеру є ефект «замкненого кола»: низький рівень соціальних послуг стимулює відтік населення, що, у свою чергу, зменшує податкову базу і ще більше обмежує можливості розвитку. Подолання цієї ситуації потребує зовнішнього втручання, зокрема через державну підтримку, розвиток міжмуніципального співробітництва та впровадження інноваційних форм надання послуг (наприклад, мобільних або цифрових сервісів).

У більш широкому контексті кластерна структура міських громад Західної України відображає не лише поточний стан розвитку, але й потенційні траєкторії його змін. Зокрема, перехід громад із кластеру III до кластеру II можливий за умови посилення економічної бази, розвитку інфраструктури та підвищення інституційної спроможності. Водночас існує ризик деградації, коли громади можуть перейти до периферійного кластеру у разі поглиблення демографічних і економічних проблем.

З позицій сталого розвитку ключовим завданням є не лише підвищення рівня розвитку окремих кластерів, але й зменшення розриву між ними. Це передбачає формування поліцентричної моделі просторового розвитку, у межах якої середні міста виконують роль додаткових центрів тяжіння, а периферійні території інтегруються у регіональні системи через розвиток транспортної та цифрової інфраструктури.

Таблиця 4.11

Математична модель кластеризації (k-means) показників міських протосрів областей Західної України (вибірково)

Міські простори	M	E	T	B (тис грн)	D	R
Львів	48	210	320	18.5	3100	0.70
Івано-Франківськ	42	195	260	15.2	2400	0.75

Луцьк	36	180	240	13.8	2100	0.60
Рівне	35	175	230	13.5	2000	0.58
Тернопіль	38	170	280	12.5	1900	0.55
Дрогобич	32	160	250	11.2	1500	0.65
Коломия	30	155	240	10.8	1400	0.70
Мукачево	31	150	220	11.5	1300	0.75
Ужгород	33	160	210	12.0	1400	0.78
Ковель	28	145	240	10.5	1200	0.55
Дубно	27	140	230	10.2	1100	0.52
Чортків	26	135	260	9.8	1000	0.50

Представлена матриця показників відображає багатокomпонентну модель оцінювання соціально-просторового розвитку міських просторів Західної України та виступає основою для застосування методу k-means кластеризації. Кожен індикатор у таблиці виконує функцію окремого виміру соціальної спроможності: медичний (M), освітній (E), інфраструктурний (T), фінансовий (B), демографічний (D) та рекреаційний (R). У сукупності вони формують цілісну систему оцінювання функціонування міських просторів.

Аналіз показників свідчить про наявність чіткої просторової диференціації між громадами. Найвищі значення за всіма ключовими індикаторами демонструє Львів, який виступає беззаперечним лідером за рівнем розвитку соціальної сфери. Зокрема, забезпеченість лікарями (48 на 10 тис. населення), освітня щільність (210), транспортна інфраструктура (320 км/1000 км²), а також фінансова спроможність (18,5 тис. грн на душу) значно перевищують відповідні показники інших громад. Висока щільність населення (3100 осіб/км²) додатково підсилює ефект концентрації соціальних послуг, формуючи класичну модель урбаністичного ядра.

Івано-Франківськ займає друге місце за більшістю показників, однак відставання від Львова є суттєвим, особливо у фінансовій складовій та транспортній інфраструктурі. Це свідчить про формування вторинного центру розвитку, який має високий рівень соціальної забезпеченості, але менший масштаб концентрації ресурсів. Подібна ситуація характерна і для Луцька, Рівного та Тернополя, які формують групу відносно стабільних міських центрів із середнім рівнем розвитку соціальної сфери.

Важливо зазначити, що Тернопіль, попри відносно нижчий рівень фінансової спроможності (12,5 тис. грн), демонструє досить високі показники транспортної інфраструктури (280 км), що частково компенсує інші обмеження. Це підтверджує тезу про значення транспортної доступності як одного з ключових факторів функціональної спроможності міського простору.

Група міст, представлена Дрогобичем, Коломиєю, Мукачевом та Ужгородом, характеризується середніми або помірно низькими значеннями більшості показників. Водночас для цих громад притаманна відносно висока рекреаційна складова (0,65–0,78), що особливо виражено в Ужгороді та Мукачеві. Це свідчить про наявність альтернативного потенціалу розвитку, який, однак, не повною мірою трансформується у соціально-економічні показники.

Найнижчі значення за більшістю індикаторів демонструють Ковель, Дубно та Чортків, які формують групу периферійних міських громад. Для них характерні низькі показники медичної забезпеченості (26–28), освітньої щільності (135–145), фінансової спроможності (менше 11 тис. грн) та щільності населення. Це вказує на обмеженість соціальної інфраструктури та знижену функціональну роль цих міст у регіональній системі.

Окремої уваги заслуговує показник щільності населення (D), який демонструє різкий контраст між великими та малими містами. Якщо у Львові цей показник перевищує 3000 осіб/км², то у Чорткові він становить лише близько 1000 осіб/км². Це означає, що інтенсивність використання міського простору та ефективність функціонування соціальної інфраструктури суттєво відрізняються, що впливає на економічну доцільність її утримання.

Загалом, аналіз таблиці дозволяє зробити висновок, що ключовими факторами, які визначають належність громади до певного кластеру, є фінансова спроможність, щільність населення та рівень розвитку транспортної інфраструктури. Саме їх поєднання формує основу для розвитку соціальної сфери, тоді як рекреаційний потенціал відіграє допоміжну, але не визначальну роль.

Нормалізовані значення показників соціально-просторового розвитку міських громад Західної України дозволяють виявити не лише абсолютні відмінності між територіями, але й їх відносне положення у регіональній ієрархії. Перехід до безрозмірної шкали (0–1) забезпечує коректність багатовимірного аналізу та створює основу для кластеризації, оскільки всі індикатори набувають однакової ваги в оцінюванні.

Передусім, таблиця чітко демонструє домінування Львова, який має максимальні значення (1,00) за всіма ключовими показниками, за винятком рекреаційного індексу. Це означає, що місто виступає еталонною моделлю урбаністичного розвитку, з максимальною концентрацією медичних, освітніх, інфраструктурних і фінансових ресурсів. У контексті нормалізованої шкали це фактично формує «верхню межу» регіонального розвитку, від якої відштовхуються всі інші громади.

Івано-Франківськ займає другу позицію, демонструючи високі значення за більшістю індикаторів (0,70–0,85). Особливо показовим є високий рекреаційний індекс (0,83), що вказує на поєднання соціальної інфраструктури з природно-ресурсним потенціалом. Водночас деяке відставання у транспортній складовій (0,70) свідчить про обмеження інфраструктурної інтегрованості. Це підтверджує його статус як сильного, але не домінуючого центру.

Група середніх міст (Луцьк, Рівне, Тернопіль) характеризується значеннями у межах 0,50–0,70, що свідчить про відносну збалансованість розвитку. Однак детальніший аналіз показує внутрішні відмінності. Зокрема, Тернопіль має відносно високий показник транспортної інфраструктури (0,80), що є одним із найвищих у вибірці, але поступається за фінансовою спроможністю (0,55). Луцьк і Рівне демонструють більш рівномірний розподіл значень, що свідчить про стабільність, але без виражених конкурентних переваг.

Перехідна група міст (Дрогобич, Коломия, Мукачево, Ужгород) характеризується середніми та нижчими значеннями основних індикаторів, однак вирізняється високими показниками рекреаційного потенціалу. Зокрема,

Ужгород (0,85) і Мукачево (0,80) мають найвищі значення R серед усіх громад. Це вказує на специфічну модель розвитку, де природно-рекреаційний ресурс частково компенсує слабкість економічної та інфраструктурної складових. Водночас низькі значення транспортної доступності (0,25–0,30) обмежують реалізацію цього потенціалу.

Найнижчі значення характерні для Ковеля, Дубна та Чорткова, які формують периферійний сегмент. Для них притаманна системна слабкість за всіма показниками: медична забезпеченість не перевищує 0,25, освітня – 0,35, фінансова – 0,30, а щільність населення – близько 0,20. Це свідчить про низький рівень концентрації соціальної інфраструктури та обмежену функціональну роль цих громад у регіональному просторі. Водночас Чортків демонструє відносно високий показник транспортної інфраструктури (0,70), що є нетиповим для периферійного кластеру і може розглядатися як потенційна точка розвитку.

Аналіз міжпоказникових співвідношень дозволяє виявити важливу закономірність: найбільш тісно між собою пов'язані фінансова спроможність (B), щільність населення (D) та рівень розвитку соціальної сфери (M, E). Громади з високими значеннями цих показників формують ядра розвитку, тоді як їх зниження супроводжується системним послабленням усіх інших компонентів. Натомість рекреаційний індекс (R) має слабший зв'язок із іншими показниками, що свідчить про його автономний характер.

У просторовому вимірі нормалізована таблиця підтверджує існування градієнта розвитку від центру до периферії. Значення показників поступово знижуються від Львова до малих міст, що відповідає класичній центр-периферійній моделі. Водночас наявність громад із високим рекреаційним потенціалом у середніх і нижчих групах свідчить про можливість альтернативних траєкторій розвитку, які не завжди залежать від традиційних економічних факторів.

Таким чином, нормалізовані дані дозволяють зробити висновок, що ключовими детермінантами соціальної спроможності міських громад є

фінансовий ресурс, щільність населення та транспортна доступність. Саме їх поєднання визначає положення громади у кластерній структурі. Водночас окремі показники, зокрема рекреаційний потенціал, можуть виступати додатковими чинниками розвитку, однак потребують належного інституційного та інфраструктурного забезпечення для повної реалізації.

Таблиця 4.12

Результат кластеризації (k-means) окремих міських просторів Західної України

Кластер	Міський простір	Характеристика
I	Львів, Івано-Франківськ	урбаністичні ядра
II	Луцьк, Рівне, Тернопіль	стабільні центри
III	Дрогобич, Коломия, Ужгород, Мукачево	перехідні
IV	Ковель, Дубно, Чортків	периферійні

Подана таблиця результатів кластеризації методом k-means є узагальнюючим етапом багатовимірною аналізу і дозволяє інтерпретувати міські громади Західної України як цілісну просторову систему, структуровану за рівнем розвитку соціальної сфери та функціональної спроможності. Її аналітична цінність полягає в тому, що вона трансформує числові показники у типологічну модель, яка відображає реальні закономірності організації міського простору.

Насамперед, кластеризація чітко фіксує існування ієрархічної структури, в якій громади групуються за ступенем концентрації ресурсів, рівнем розвитку інфраструктури та здатністю забезпечувати населення соціальними послугами. Виділення чотирьох кластерів відповідає логіці градієнтного розвитку – від максимально розвинених урбаністичних ядер до найслабших периферійних територій.

Перший кластер, який об'єднує Львів та Івано-Франківськ, представляє урбаністичні ядра розвитку. Ці міські простори характеризуються найвищим рівнем соціальної спроможності, що проявляється у високій концентрації медичних, освітніх та культурних установ, розвиненій транспортній інфраструктурі та значному фінансовому потенціалі. Вони виконують функції

не лише локальних, а й міжрегіональних центрів обслуговування, акумулюючи ресурси та забезпечуючи широкий спектр послуг для навколишніх територій. У просторовому вимірі ці громади формують ядро регіональної системи, визначаючи її структуру та напрям розвитку.

Другий кластер, до якого належать Луцьк, Рівне та Тернопіль, характеризується як група стабільних регіональних центрів. Ці міста мають достатній рівень розвитку соціальної сфери для забезпечення базових потреб населення, однак поступаються урбаністичним ядрам за масштабом концентрації ресурсів та інноваційним потенціалом. Їх роль у регіональній системі полягає у підтриманні територіальної стабільності та виконанні функцій обслуговування ширшого ареалу, включаючи прилеглі громади. Водночас обмежені фінансові можливості та часткова залежність від більших центрів стримують їх трансформацію у повноцінні полюси зростання.

Третій кластер представлений перехідними громадами, серед яких Дрогобич, Коломия, Ужгород і Мукачево. Ця група є найбільш неоднорідною та динамічною, що відображає їх проміжне положення між стабільними центрами та периферією. Для цих громад характерне поєднання окремих відносно розвинених компонентів соціальної сфери з загальною нерівномірністю її функціонування. Особливістю є наявність значного рекреаційного потенціалу, який, однак, не завжди супроводжується відповідним рівнем розвитку інфраструктури та економіки. Це створює ситуацію, коли потенційні можливості розвитку не повністю реалізуються, а самі громади залишаються у стані структурної нестабільності.

Четвертий кластер, до якого належать Ковель, Дубно та Чортків, формує периферійний сегмент міських просторів. Для нього характерний найнижчий рівень соціальної спроможності, що проявляється у обмеженій кількості соціальних послуг, слабкій транспортній доступності та низькій фінансовій базі. Ці громади виконують переважно локальні функції і значною мірою залежать від більших центрів у забезпеченні населення спеціалізованими послугами. У просторовому аспекті вони перебувають на периферії

регіональної системи, що обумовлює їх обмежені можливості розвитку та підвищену вразливість до демографічних і економічних викликів.

Загалом результати кластеризації підтверджують наявність класичної центр-периферійної моделі просторового розвитку, яка доповнюється елементами поліцентричності. Львів і Івано-Франківськ виступають ключовими ядрами, тоді як інші міста виконують функції різного рівня – від стабілізуючих центрів до периферійних елементів системи. Важливою особливістю є те, що межі між кластерами не є жорсткими: окремі громади можуть змінювати свою позицію залежно від динаміки соціально-економічних показників, що свідчить про відкритий характер системи.

У контексті сталого розвитку ця кластерна структура відображає нерівномірність реалізації ключових цілей. Найвищий рівень досягнення спостерігається у межах першого кластеру, тоді як периферійні громади відстають за більшістю показників. Це підкреслює необхідність диференційованого підходу до регіональної політики, спрямованого на зменшення диспропорцій, посилення ролі середніх міст та інтеграцію периферійних територій у регіональні соціально-економічні процеси.

Таким чином, таблиця кластеризації відображає не лише поточний стан розвитку міських громад, але й структуру просторових взаємозв'язків між ними, що є критично важливим для розуміння механізмів функціонування соціальної сфери та формування ефективної стратегії сталого розвитку регіону.

Аналіз результатів кластеризації міських громад Західної України дозволяє зробити комплексні узагальнення щодо закономірностей функціонування соціальної сфери у міських просторах, її взаємозв'язку з економічною базою, транспортною доступністю та демографічною структурою населення. Передусім, отримані результати підтверджують наявність чітко вираженої ієрархічної моделі просторового розвитку, в якій урбаністичні ядра виступають центрами концентрації ресурсів, тоді як периферійні громади характеризуються обмеженим доступом до соціальних послуг і нижчим рівнем функціональної спроможності.

У межах найбільш розвиненого кластеру, до якого належать Львів і Івано-Франківськ, соціальна сфера функціонує як багаторівнева інтегрована система, що забезпечує високий рівень доступності медичних, освітніх і культурних послуг. Висока щільність інфраструктури, значний фінансовий ресурс і диверсифікована економіка створюють умови для формування якісного людського капіталу та забезпечують стійкість до соціально-економічних викликів. Водночас надмірна концентрація ресурсів у цих міських просторах формує ефект просторової поляризації, що проявляється у зростанні диспропорцій між центром і периферією. Таким чином, навіть у межах найбільш успішних громад постає проблема збалансування розвитку, що є ключовою умовою досягнення цілей сталого розвитку.

Стабільні регіональні центри, представлені такими містами, як Луцьк, Рівне та Тернопіль, займають проміжне положення у просторовій структурі. Вони характеризуються достатнім рівнем розвитку соціальної сфери, що дозволяє забезпечувати базові потреби населення, однак не мають достатнього економічного потенціалу для формування потужних центрів зростання. Їх функціонування відзначається відносною збалансованістю, проте обмежений інноваційний потенціал і залежність від більших міст стримують подальший розвиток. У цьому контексті саме ці громади мають найбільший потенціал для переходу до вищого рівня розвитку за умови цілеспрямованої регіональної політики та інвестицій у соціальну інфраструктуру.

Перехідні громади демонструють найбільш складну і суперечливу модель розвитку. Для них характерна нерівномірність у функціонуванні соціальної сфери, коли окремі її компоненти можуть бути відносно розвиненими, тоді як інші залишаються недостатньо забезпеченими. Це свідчить про відсутність системної інтеграції соціальної, економічної та просторової політики. Особливо показовим є поєднання значного рекреаційного потенціалу з недостатнім рівнем розвитку соціальної інфраструктури, що обмежує можливості використання цього потенціалу як фактора економічного зростання. У результаті такі громади перебувають у стані нестійкої рівноваги, де подальший

розвиток залежить від здатності подолати внутрішні структурні диспропорції.

Периферійні громади формують найслабший сегмент кластерної структури, що характеризується низьким рівнем забезпеченості соціальними послугами, слабкою економічною базою та несприятливими демографічними тенденціями. У цих міських просторах соціальна сфера функціонує в умовах обмежених ресурсів, що не дозволяє забезпечити належний рівень якості життя населення. Відтік населення, старіння демографічної структури та низька транспортна доступність створюють ефект «замкненого кола», коли слабкість соціальної інфраструктури посилює соціально-економічну деградацію території. Це вимагає зовнішнього втручання у вигляді державної підтримки та впровадження інноваційних форм надання послуг.

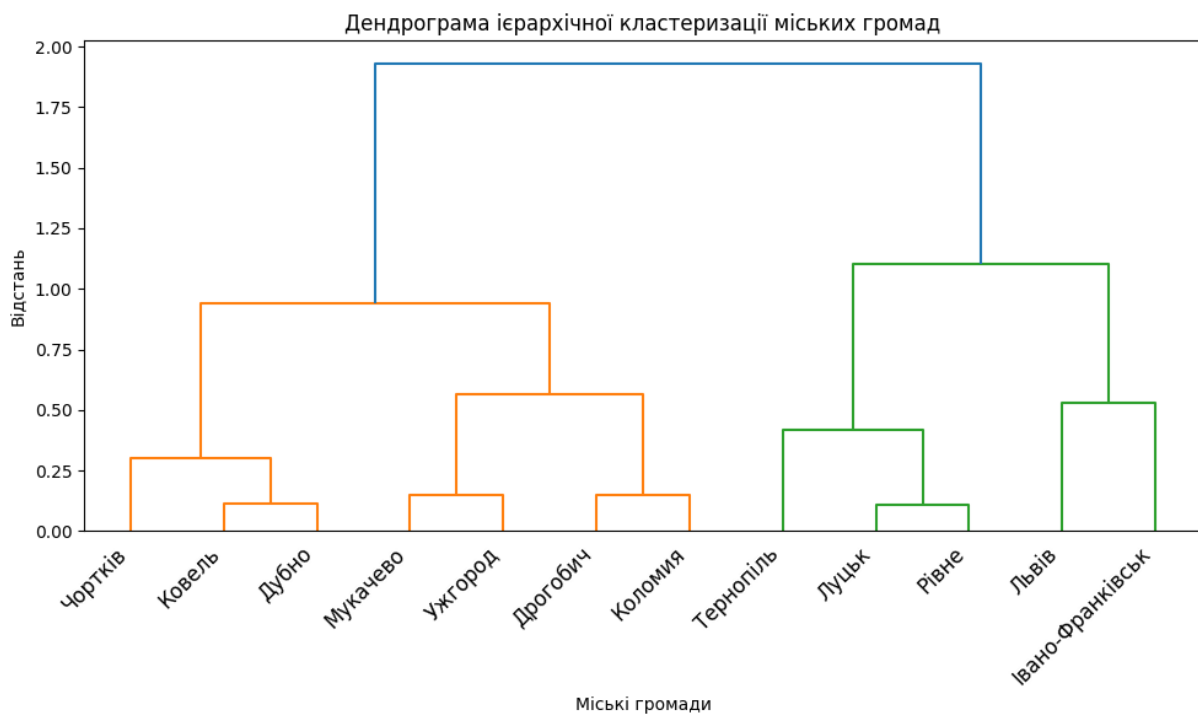
Особливу увагу слід приділити ролі транспортної доступності як ключового чинника просторової інтеграції міських громад. Проведений аналіз показує, що саме вона визначає рівень доступу населення до соціальних послуг і виступає одним із основних факторів формування кластерної структури. Громади з розвиненою транспортною мережею мають значно вищий рівень інтегрованості у регіональну систему, що сприяє підвищенню їх соціальної спроможності. Натомість обмежена транспортна доступність поглиблює периферійність і знижує ефективність функціонування соціальної сфери.

Не менш важливим є взаємозв'язок між економічною базою громади та рівнем розвитку соціальної інфраструктури. Аналіз показує, що фінансова спроможність, зокрема доходи місцевих бюджетів на душу населення, прямо впливає на можливості розвитку соціальної сфери. Водночас наявність природно-рекреаційних ресурсів не завжди трансформується у відповідний рівень економічного розвитку, що свідчить про недостатню ефективність їх використання та слабкість інституційного середовища.

У цілому кластеризація підтверджує наявність центр-периферійної моделі розвитку міських просторів Західної України, яка поєднується з елементами поліцентричності. Львів і Івано-Франківськ формують основні ядра розвитку, тоді як інші міста виконують функції регіональних центрів або залишаються на

периферії. Така структура зумовлює нерівномірність реалізації цілей сталого розвитку: найвищий рівень досягнення спостерігається у великих містах, тоді як периферійні громади відстають за більшістю показників.

Таким чином, отримані результати свідчать, що соціальна сфера є не лише індикатором рівня розвитку міських громад, але й ключовим фактором їхньої функціональної спроможності. Вона визначає якість життя населення, формує умови для економічної активності та забезпечує стійкість територій до внутрішніх і зовнішніх викликів. Подолання виявлених диспропорцій потребує впровадження диференційованої регіональної політики, спрямованої на посилення ролі середніх міст, розвиток транспортної інфраструктури та підвищення доступності соціальних послуг у периферійних громадах.

Ієрархічна кластеризація міських громад Західної України дозволяє більш детально, ніж k-means, простежити ступінь подібності між громадами та виявити послідовність їх групування. Дендрограма демонструє, що процес формування кластерів відбувається поступово, через об'єднання найбільш близьких за показниками громад, що дозволяє інтерпретувати структуру регіону як багаторівневу систему.

Найнижчий рівень ієрархії формують малі міські громади – Чортків, Дубно та Ковель, які об'єднуються першими. Це свідчить про їх високу подібність за всіма ключовими індикаторами: низькою щільністю соціальної інфраструктури, обмеженою фінансовою базою та невисокою транспортною інтегрованістю. Таким чином, дендрограма підтверджує існування чітко вираженого периферійного кластеру, який характеризується мінімальним рівнем соціальної спроможності.

Наступний рівень формують перехідні громади – Дрогобич, Коломия, Ужгород, Мукачево. Їх об'єднання відбувається на середніх рівнях відстані, що свідчить про більшу внутрішню диференціацію цього кластеру. Це означає, що перехідні громади не є однорідними: частина з них тяжіє до стабільних центрів (наприклад, Ужгород), тоді як інші ближчі до периферії. Така структура підтверджує нестійкість цього кластеру та його потенціал до подальшої трансформації.

Окрему групу формують стабільні регіональні центри – Луцьк, Рівне, Тернопіль, які об'єднуються на більш високому рівні ієрархії. Це свідчить про їх відносну подібність за ключовими соціально-економічними характеристиками. Водночас їх віддаленість від урбаністичних ядер у дендрограмі показує, що розрив між цими групами є суттєвим, хоча й не критичним. Це підтверджує тезу про їх проміжне положення у просторовій структурі.

Найпізніше об'єднання відбувається між Львовом та Івано-Франківськом, які формують окрему гілку дендрограми. Це означає, що ці міста мають найбільш відмінні (і найвищі) значення показників, що відображає їх роль як урбаністичних ядер розвитку. Їх віддаленість від інших кластерів підкреслює високий рівень концентрації ресурсів і функціональну домінантність у регіоні.

Важливим аналітичним результатом є те, що дендрограма підтверджує не лише наявність чотирьох кластерів, але й їх ієрархічну впорядкованість. Простежується чітка послідовність: периферійні громади → перехідні → стабільні центри → урбаністичні ядра. Це означає, що соціально-просторовий

розвиток має не дискретний, а градієнтний характер, де кожна група плавно переходить у наступну.

Крім того, ієрархічна модель дозволяє зробити важливий методологічний висновок: межі між кластерами не є жорсткими. Деякі громади (зокрема Ужгород або Тернопіль) можуть змінювати свою кластерну належність залежно від динаміки показників. Це підтверджує необхідність розглядати кластеризацію як динамічний процес, а не статичну типологію.

У контексті сталого розвитку дендрограма також демонструє, що найбільші розриви між громадами формуються саме на рівні доступності соціальних послуг і економічної бази. Урбаністичні ядра значно віддалені від периферійних територій, що вказує на суттєві диспропорції у реалізації SDG 3, SDG 4 та SDG 11. Водночас відносна близькість кластерів II і III свідчить про можливість їх зближення за умови ефективної регіональної політики.

Висновки до четвертого розділу

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасна просторова організація міських просторів Західної України характеризується значною міжрегіональною та внутрішньорегіональною диференціацією рівня розвитку соціальної сфери, що безпосередньо впливає на реалізацію принципів сталого розвитку. Виявлено стійку залежність між рівнем урбанізаційної концентрації, розвитком транспортної інфраструктури, демографічним потенціалом та якістю соціального обслуговування населення.

Дослідження освітньо-культурного сегменту засвідчило формування чіткої просторової ієрархії центрів соціального розвитку. Найвищий рівень розвитку характерний для Львівської області, де інтегральний індекс освітньо-культурного сегменту становить 0,80. Другу позицію займає Івано-Франківська область (0,70), тоді як Тернопільська та Волинська області мають однакові значення індексу (0,66). Найнижчі показники зафіксовано у Закарпатській

(0,60) та Чернівецькій (0,62) областях, що обумовлено складнішими природно-географічними умовами та меншою транспортною доступністю соціальних послуг.

Встановлено, що провідну роль у формуванні освітньо-культурного потенціалу регіону відіграють великі міські центри. Львів (Іек = 0,97), Івано-Франківськ (0,88), Ужгород (0,88), Луцьк (0,87) та Рівне (0,87) концентрують найбільшу кількість закладів освіти, культури, науки та креативних індустрій. Водночас значна частина малих міських просторів демонструє істотно нижчі показники розвитку, що свідчить про наявність територіальних диспропорцій у забезпеченні населення соціальними послугами.

Аналіз просторової доступності освітньо-культурних послуг показав, що найкращі умови сформувалися у Львівській області, де середній час доступу до закладів освіти становить 15–20 хвилин, а до закладів культури – 20–25 хвилин. Найнижчий рівень доступності характерний для Закарпатської області, де відповідні показники досягають 30–50 та 40–60 хвилин. Отримані результати підтверджують визначальну роль транспортної мережі та природно-географічних умов у формуванні доступності соціальної сфери.

Виявлено чотири основні моделі просторової організації освітньо-культурного сегменту: агломераційну (Львів), поліцентричну (Івано-Франківська область), районно-центристську (Волинська, Тернопільська та Рівненська області) та гірсько-периферійну (Закарпаття). Найбільш ефективними з позицій сталого розвитку є агломераційна та поліцентрична моделі, які забезпечують високу концентрацію соціальної інфраструктури за одночасного збереження належної територіальної доступності послуг.

Дослідження фінансово-логістичного та житлово-комунального сегментів дозволило встановити, що найбільш розвинені системи сформувалися у великих обласних центрах та транспортних вузлах, які концентрують основні фінансові потоки, логістичні функції та сучасну інженерну інфраструктуру. Натомість для значної частини малих міст характерними залишаються проблеми модернізації житлово-комунального господарства, оновлення

інженерних мереж, підвищення енергоефективності та вдосконалення систем управління відходами.

Оцінювання екологічної складової розвитку підтвердило, що рівень екологічної стійкості міських просторів значною мірою визначається станом систем водопостачання, водовідведення та поводження з твердими побутовими відходами. Найвищі показники екологічної ефективності характерні для великих міських центрів, тоді як у малих містах зберігаються проблеми зношеності інженерної інфраструктури та недостатнього рівня впровадження сучасних природоохоронних технологій.

Узагальнення результатів дослідження дозволило встановити, що сталий розвиток міських просторів Західної України визначається комплексною взаємодією освітньо-культурних, фінансово-логістичних, житлово-комунальних та екологічних компонентів соціальної сфери. Найбільш сприятливі умови сформувалися в урбанізованих центрах із високою концентрацією людського капіталу, розвиненою транспортною мережею та диверсифікованою системою соціальних послуг. Водночас периферійні та малі міські простори потребують цілеспрямованої підтримки з метою зменшення територіальних диспропорцій, підвищення доступності соціальних послуг та зміцнення соціальної й екологічної стійкості територіальних громад.

Висновки

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний аналіз функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України в контексті реалізації принципів сталого розвитку та обґрунтовано напрями підвищення ефективності її територіальної організації. Проведене дослідження дало підстави сформулювати такі висновки.

1. Встановлено, що соціальна сфера є одним із ключових системоутворюючих елементів розвитку міських просторів Західної України, який визначає рівень соціальної стійкості громад, якість життєвого середовища та можливості відтворення людського капіталу. У межах досліджуваного регіону функціонує 122 міські простори, які суттєво відрізняються за людністю, функціональною структурою, рівнем урбанізованості та забезпеченістю соціальними послугами. Встановлено, що мережа міських поселень сформувалася під впливом історичних, демографічних, транспортних та економічних чинників, що обумовило сучасну нерівномірність розвитку соціальної інфраструктури та концентрацію соціальних функцій у найбільших міських центрах.

2. Доведено, що просторова структура соціальної сфери Західної України має виразно поліцентричний характер із домінуванням обласних центрів як основних вузлів концентрації соціальних функцій. Найвищі показники розвитку соціальної сфери зафіксовані у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Луцьку, Рівному, Ужгороді та Чернівцях, які концентрують переважну частину закладів охорони здоров'я, освіти, культури, фінансової інфраструктури та адміністративних послуг. Встановлено, що саме ці міські простори виконують функції регіональних центрів формування людського капіталу та забезпечують соціальне обслуговування населення далеко за межами власних громад.

3. Виявлено значну міжрегіональну диференціацію розвитку соціальної сфери. За результатами проведених розрахунків індекс концентрації соціальної інфраструктури (I_{si}) має найвищі значення у Львівській області (0,72–0,78), де сформувалася найбільш розвинена система соціального обслуговування

населення. Високі показники характерні також для Івано-Франківської області (0,65–0,70). Натомість найнижчі значення зафіксовані у Закарпатській області (0,58–0,63), що пов'язано зі складними природно-географічними умовами, нижчим рівнем урбанізації та дисперсністю розселення населення. Тернопільська, Рівненська, Волинська та Чернівецька області займають проміжне положення.

4. Встановлено суттєві територіальні відмінності у рівні збалансованості розвитку соціальної сфери. Розрахунки інтегрального індексу збалансованості ($I\beta$) показали, що найбільш збалансованою є модель розвитку Львівської області (0,70–0,75), де соціальна інфраструктура поєднується з високим рівнем економічної активності та транспортної доступності. В Івано-Франківській області показник становить 0,62–0,67, у Волинській та Рівненській – 0,58–0,63, тоді як у Тернопільській області він знижується до 0,52–0,58, що свідчить про наявність структурних диспропорцій між окремими компонентами соціальної сфери.

5. Доведено визначальний вплив демографічного чинника на функціонування соціальної сфери міських просторів. Найбільші міста регіону концентрують основну частину населення та людського потенціалу, тоді як більшість міських поселень належать до категорії малих міст. Для значної частини малих міських просторів характерними є депопуляційні процеси, старіння населення та міграційний відтік молоді, що негативно впливає на функціонування закладів освіти, охорони здоров'я та культури. Встановлено, що саме демографічні процеси формують довгострокові ризики для подальшого розвитку соціальної сфери периферійних територій.

6. Виявлено пряму залежність між рівнем розвитку транспортної мережі та доступністю соціальних послуг. Найкращі показники просторової доступності характерні для Львівської області, де середній час доступу до основних видів соціальних послуг становить 20–25 хвилин. У Волинській та Івано-Франківській областях цей показник коливається в межах 25–35 хвилин. У Тернопільській, Рівненській та Чернівецькій областях середній час доступу

становить 35–50 хвилин, а в окремих районах Закарпатської області перевищує 60 хвилин. Встановлено, що щільність транспортної мережі понад 280–300 км на 1000 км² забезпечує суттєве підвищення доступності соціальних послуг та ефективності функціонування соціальної сфери.

7. Комплексний аналіз освітньо-культурного сегменту дозволив встановити його провідну роль у забезпеченні сталого розвитку міських просторів. За результатами інтегрального оцінювання найвищі показники розвитку освітньо-культурного середовища характерні для Львівської області (Іек = 0,80), Івано-Франківської області (0,70), Волинської та Тернопільської областей (0,66). Найнижчі значення зафіксовані у Закарпатській (0,60) та Чернівецькій (0,62) областях. Встановлено, що розвиток освітньо-культурної інфраструктури безпосередньо пов'язаний із концентрацією людського капіталу та рівнем соціальної активності населення.

8. Доведено, що фінансово-економічна спроможність територіальних громад є одним із головних чинників розвитку соціальної сфери. Найбільш розвинені фінансово-логістичні системи сформувалися у Львові, Луцьку, Рівному, Івано-Франківську, Тернополі та Ужгороді, де концентруються основні фінансові установи, адміністративні функції та логістичні вузли. Водночас у значній частині малих міст спостерігається обмежений рівень фінансових послуг, нижча інвестиційна активність та недостатні можливості модернізації соціальної інфраструктури.

9. Встановлено, що екологічна стійкість міських просторів безпосередньо залежить від рівня розвитку житлово-комунальної інфраструктури. Найбільш інформативними індикаторами виявилися показники централізованого водопостачання, водовідведення та поводження з твердими побутовими відходами. Найкращі результати характерні для великих міських центрів, тоді як у малих містах зберігаються проблеми модернізації інженерних мереж, оновлення систем очищення стічних вод та впровадження сучасних технологій управління відходами.

10. За результатами проведеної типізації виділено чотири основні моделі

функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України: агломераційну, поліцентричну, центр-периферійну та гірсько-периферійну. Найвищий рівень ефективності та відповідності принципам сталого розвитку продемонстрували агломераційна модель Львівської області та поліцентрична модель Івано-Франківської області. Найбільш проблемною виявилася гірсько-периферійна модель Закарпаття, для якої характерні підвищені витрати часу на отримання соціальних послуг та нерівномірність розміщення соціальної інфраструктури.

11. Обґрунтовано, що пріоритетними напрямками удосконалення функціонування соціальної сфери міських просторів Західної України мають стати підвищення транспортної доступності соціальних послуг, модернізація закладів охорони здоров'я та освіти, розвиток цифрових сервісів, підтримка малих міст як локальних центрів соціального обслуговування та зміцнення фінансової спроможності територіальних громад. Особливого значення набуває розвиток поліцентричної моделі просторової організації соціальної сфери, яка забезпечує більш рівномірний розподіл соціальних функцій та знижує територіальні диспропорції.

12. Практичне значення дослідження полягає у розробленні системи інтегрального оцінювання розвитку соціальної сфери міських просторів, яка може бути використана органами місцевого самоврядування, регіональними органами влади та установами просторового планування для моніторингу рівня соціального розвитку, підготовки стратегій розвитку громад, програм післявоєнного відновлення та документів регіональної політики. Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню якості життя населення, зміцненню соціальної стійкості територіальних громад та забезпеченню сталого розвитку міських просторів Західної України.

Список використаних джерел

1. Аверкина М.Ф. Індикатори діагностики забезпечення стійкого розвитку міст. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2013. Вип. 23. С. 4-7.
2. Агибалова Е.В. Екологічна географія. Львів, 2018. 214 с.
3. Аріон О.В., Купач Т.Г., Дем'яненко С.О. Рекреаційна придатність зелених насаджень міста Києва. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія». 2016. Вип. 45. С. 113-122.
4. Барановський, М. Спроможність територіальних громад України: підходи до оцінки, регіональні відмінності, типізація. Науковий вісник Чернівецького університету : Географія. Випуск 845. 2023. С. 77-87. DOI:
5. Біла Т. Аналіз природно-рекреаційного потенціалу приміської зони Львова. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип. 46. С. 28-36.
6. Богуш Л.Г. Соціальна інфраструктура об'єднаних громад України: підходи до розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 9 (183). С. 172-183.
7. Бойченко В.С. Механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста. Ринок праці та зайнятість населення. 2018. № 2. С. 78- 83.
8. Бойченко В.С. Соціальна інфраструктура міста: сутність, складові елементи, функції та принципи реалізації. Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Сер. Економіка. 2017. № 12. С. 177-182.
9. Бурак О.М. Заходи щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів на озеленення міст. Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. 2006. Вип. 68. С.165-170. 15. Бурак О.М. Стратегічні та тактичні завдання розвитку системи озеленення міст. Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. 2007. Вип. 77. С.38-44.
10. Геоекологія: навчальний посібник. / Л.П. Царик та ін. Тернопіль: СМП «Тайп». 2019. 394 с.
11. Гречко А. В. Зелено-блакитна інфраструктура як інструмент підвищення екологічної стійкості урболандшафтів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Геологія. Географія. Екологія. 2023. №58. С. 184–194.
12. Грицак Л.Р., Барна І.М. До проблеми системного аналізу якості навколишнього середовища. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2015. С. 257-259.
13. Грицак Я.Й. Нариси з історії України: формування української модерної нації. [2-ге вид.]. Київ: Генеза, 2000. 249 с.
14. Грицак Я. Подалати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2024. 436 с.

15. Горошко А.А. Спроможність соціальної сфери міських територіальних громад Тернопільської області: оцінювання багатошаровим підходом. Природнича освіта та наука, 2025 (6), 162-169. <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-6.21>
16. Горошко А.А. Просторово-організаційні засади функціонування міських просторів західної України в контексті сталого розвитку. Науковий вісник Чернівецького університету : Географія № 857 (2026). 198-211.
17. Гриневецький В.Т. Ландшафт селитебний / В.Т. Гриневецький // Географічна енциклопедія України: В 3-х т. К.: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. Т.2. с. 256-257.
18. Гродзинський М. Пізнання ландшафту місце і простір. Монографія у 2-х томах. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», Т.1. 2005. 431 с.; Т.2. 2005. 503 с.
19. Гродзинський М. Д., Шищенко П.Г. Ландшафтне різноманіття як компонента сталого розвитку. Проблеми сталого розвитку України. К: БМТ, 2001. С. 243-263.
20. Гукалова І.В. До питання осмислення територіальної ідентичності у сучасній соціальній географії. Регіональні проблеми України : географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. пр. за матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 8-9 жовтня 2015 р.) / за ред. : І.О. Пилипенка, Д.С. Мальчикової. Херсон : ПП Вишемирский, 2015. С. С.129-135.
21. Гукалова І.В. Ідеологія сучасної геоурбаністики: еволюція досліджень міського розвитку // Географічний вісник Херсонського державного університету. 2020. Вип. 11. С. 6–15.
22. Гукалова І.В. Просторова ідентичність населення в руслі нових напрямів дослідження у суспільній географії. *Український географічний журнал*. 2015. №4. С. 24–30.
23. Гукалова І.В., Покляцький С.А. Стан соціальної сфери і охорони здоров'я та їх роль у житті населення Київського Придністров'я. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 4. Географія і сучасність 2015. Вип. 19 (33). С. 127-139.
24. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова території. ДП Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромiсто» ім. Ю.М. Білокопя. Київ: Мінрегіон, 2019. 177 с.
25. ДБН Б.1.1-14:2012 Склад та зміст детального плану території. ДП Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромiсто» ім. Ю.М. Білокопя. Київ: Мінрегіон України, 2012. 33 с.
26. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: Початок ХХІ століття. *Український географічний журнал*. 2008. No 1. С. 28–30.
27. Денисик Г., Бабчинська О. Селитебні ландшафти Поділля. Вінниця: ПП «Видавництво «Теза», 2006. 256 с.

28. Загальні показники використання водних ресурсів за 2025 рік. URL: <https://www.davr.gov.ua/derzhavnij-oblik-vodokoristuvannya> (дата звернення: 15.07.2025).
29. Задворний С.І. Суспільно-географічні особливості функціонування базової мережі закладів культури Тернопільської міської територіальної громади. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. 2021. № 2 (51). С. 91-100. DOI: 10.25128/2519-4577.21.2.11.
30. Задворний С.І. Територіальна організація культурно-мистецької сфери регіону (на матеріалах Хмельницької області): моногр. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2020. 228 с.
31. Закутинська І. Благоустрій населених пунктів приміської зони міста Івано-Франківська. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченою 130-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.). Львів. 2013. С. 283-288.
32. Запотоцький С.П., Левицька О.Л. Ревіталізація промислових об'єктів міста (на прикладі м. Івано-Франківська). Часопис соціально-економічної географії. 2016. Вип. 21 (2). С.102-106.
33. Заячук М.Д., Золотунець Д.В. Використання цифрових технологій у транспортному секторі як фактор підвищення конкурентоспроможності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Географічні науки. 2024. № 20. С. 22-27.
34. Заячук М.Д., Золотунець Д.В. Приміське залізничне сполучення Чернівців: перспективи та виклики. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. 2024. Т. 57, № 2. С. 68-75.
35. Зубач В.О. Дослідження уподобань населення щодо послуг міських парків і зелених зон у контексті міського лісництва. Науковий вісник НЛТУ України. 2005. Вип. 15.7. С. 53-61.
36. Ільів О.М. Територіальна організація освітнього комплексу Волинської області : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2015. 190 с.
37. Кінаш І.П. Склад і структура соціальної інфраструктури. Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. № 3 (46), ч. 2. С. 171-176.
38. Кінаш І.П. Фактори впливу на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2012. № 3. С. 48-51.
39. Кіселичник В. Про надання українським містам у XIV-XVII ст. Магдебурзького права. Право України. 1996. № 3. С. 82-84.
40. Клименко М.О., Прищепа А.М., Хомич Н.Р. Оцінювання стану міста Рівне за показниками еколого-соціального моніторингу. Монографія / за ред. Прищепи А.М. Рівне: НУВГП. 2014. 253 с.

41. Коваленко Л.М. Теоретичні засади забезпечення сталого розвитку землекористування. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. Збірник наукових праць. Випуск 22. 2015. С. 75-78.
42. Корнус О.Г. Територіальна організація системи обслуговування населення Сумської області та шляхи її вдосконалення : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Харків, 2009. 210 с.
43. Костащук І.І., Колосівський Н.І. Соціальна інфраструктура як суспільно-географічна категорія. Часопис соціально-економічної географії. 2024. № 37. С. 22-30.
44. Котелевець Д.О. Тенденції розвитку цифрової економіки в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Сер. Економіка та управління. 2022. № 5. DOI: 10.54929/2786-5738-2022-5-03-01.
45. Кошіль А. Функціонально-галузевий аналіз суспільнотериторіального комплексу міста (на прикладі м. Тернополя). Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: Збірник наукових праць. Тернопіль: Економічна думка, 1998. Вип. 2. С. 109-115.
46. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / відп. ред. Б. О. Рибаків. Київ: Наукова думка, 1984. 176 с.
47. Круглов І. Міська ландшафтно-екологічна інформаційна система. Український географічний журнал. 1997. №3. С. 41-47.
48. Круглов І. Геоєкологія та географія. Наукові записки ТДПУ. Серія: географія. 2004. №2(1). С. 49-55.
49. Кузик І. До проблеми сталого функціонування комплексної зеленої зони міста Тернополя. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. №1(1). 2017. С. 38-42.
50. Кузик І. Геоєкологічні параметри сталого функціонування комплексної зеленої зони міста Тернополя. Молодь і прогрес у раціональному природокористуванні: тези доповідей заключної конференції всеукраїнського конкурсу. м. Київ, 6-7 грудня 2018 р.; Національний авіаційний університет редкол. Л. М. Черняк та ін. Київ: НАУ, 2018. С. 14-16.
51. Кузик І. Порівняльний аналіз озеленення обласних центрів Подільського регіону. Подільські читання: екологія, охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття: наука, освіта, практика: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. 10- 12 жовтня 2019 р. Хмельницький: ХНУ, 2019. С. 130-132.
52. Кузик І.Р. Роль комплексної зеленої зони міста у функціонуванні урбоєкосистеми Тернополя. Сучасні проблеми урбоєкосистем: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (1-2 жовтня 2020 р., Кам'янець-Подільський) / за ред. О.І. Любинського. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. С. 144-148.

53. Кузик І. Оцінка функціонально-просторових параметрів комплексної зеленої зони міста Тернопіль. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Екологія». 2020. №5. С. 58-69. doi: 10.32626/2519-8955.2020-5.58-69

54. Кузишин А.В. Вплив політики інтеграції міських та сільських територіальних громад на регіональний сталий розвиток. Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в ХХІ столітті: матеріали XVIII міжнародної науково-практичної конференції, 21 травня 2026 р. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2026. С. 87-89.

55. Кузишин А.В. Геопросторова диференціація елементів соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: СМП «Тайп». 2018. № 1 (44). С. 64-71.

56. Кузишин А.В. Практика «розумного скорочення»: можливості для Тернопільської області. Львівська суспільна географія: виміри, виклики, контексти : матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна, м. Львів, 23–24 жовтня 2025 року). Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2025. С. 76-81.

57. Кузишин А.В. Просторова диференціація соціальної сфери: орієнтири повоєнної відбудови України. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2023. № 1 (54). С. 57-68.

58. Кузишин А.В. Роль просторової диференціації територіальних громад в оцінці їх спроможності. Подільські читання-2025: науковий простір: міждисциплінарні напрями та стратегії розвитку територіальних громад: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 25-ій річниці створення кафедри геоекології та гідрології у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка і 10-ій річниці створення територіальних громад в Україні (6-7 листопад 2025 р.). За ред. проф. Л.П. Царика. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 42-46.

59. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика просторової розосередженості територіальних громад Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 7 (випуск 7), 2023. С. 10-15.

60. Кузишин А.В. Тернопільська міська громада як урбаністичний центр: показники цифровізації територіальної організації. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». 2024. № 8 (випуск 8). С. 10-13.

61. Кузишин А.В., 2015. Характеристика соціальної сфери західноукраїнських областей в світлі зайнятості населення. Львівська суспільно-географічна школа: історія, теорія, українознавчі студії: Матеріали Всеукраїнської

конференції з участю закордонних вчених, присвячених 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 19-20 листопада 2015 р.). [відп. ред.: проф. О.І. Шаблій]. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. С. 378-384.

62. Кузишин А.В. Geospatial differentiation of the social sphere elements of the Carpathian-Podillia region. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Географія. 2018.44 (1). 64-71.

63. Кузишин А.В., Кварцяний С.М. Ризики функціонування соціальної сфери областей Подільського регіону на сучасному етапі. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. інтернет-конференції / за ред. Ю.М. Барського та В.Й. Лажніка, м. Луцьк, 12–14 квітня 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 12-15.

64. Кузишин, А.В. & Кварцяний, С.М. Сталий розвиток соціальної сфери областей Подільського регіону: систематизація та просторовий аналіз індикаторів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В. 2026. № 1 (випуск 61). С. 76-87.

65. Кузишин А.В., Поплавська І.В. Соціально-економічна значущість сфери послуг в національному господарстві. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації : тези доповідей X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Київ, 6-7 квіт., 2023 р. / М-во освіти і науки України; М-во культури та інформаційної політ. України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; Київ. ун-т культури ; Ф-т готельно-ресторанного і турист. бізнесу. Київ : С. 356-359.

66. Кузишин А.В., Поплавська І.В., Горошко А.А., Кварцяний С.М. Доступність послуг соціального спрямування в контексті адміністративної реформи: кейс Тернопільської області. Природнича освіта та наука, 2025. (3), 134-141.

67. Кузишин А.В., Поплавська І.В., Задворний С.І., Пушкар Б.Т., Горошко А.А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. Випуск 1, С. 97-104.

68. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія. ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», Ніжин. 2008.

69. Куценко В.І., Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект: [монографія]. Оріони, Київ. 2005.

70. Кучерявий В. П. Урбоекологія[Текст] : підручник. Львів: Світ, 2001. 439 с.

71. Ландшафтно-екологічне планування: теорія і практика: монографія / Н. В. Максименко. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 216 с.

72. Лук'янчук О.М. Територіальна організація житлово-комунального господарства Житомирської області : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2016. 257 с.
73. Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення: кол. моногр. / за ред. Е.М. Лібанової; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2019. 270 с.
74. Максименко, Н., Гречко, А., & Клещ, А. (2024). Аналіз територіальної структури урболандшафту м. Чугуїв для потреб впровадження концепції зелено-блакитної інфраструктури. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*, (40), 25-31.
75. Марцінковська О.Б. Розвиток і розташування підприємств сфери послуг: аналіз і тенденції. Економічний аналіз. 2014. № 17 (2). С. 76-80.
76. Маруняк Є.О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями. Український географічний журнал 2014 (2). С. 22-31. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2014.02.022>
77. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І. Соціальна географія: сучасні фокуси та підходи. Географічна наука та освіта: від констатації до конструктивізму: Зб. наук. праць. К., 2018. С. 25-28.
78. Мезенцев К.В. Регіональний розвиток: чинники нерівномірності та формування периферії. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. 2012. № 9 (234). С. 20-26.
79. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Паланчук М.М. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін. Київ: Фенікс, 2017. 438 с.
80. Мезенцев, К.В. & Денисенко, О.О. (2018). Міста на постсоціалістичному просторі: підходи до концептуалізації та місце в урбаністичному дискурсі. Український географічний журнал. № 4(104). С. 16-24.
81. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 132 с.
82. Мережа поселень України (формування і розвиток) : атлас. За ред. Л. Г. Руденка. К.: Ін-т географії НАН України, 2023. 36 с.
83. Назарук М.М. Роль соціоекології у вирішенні проблем сталого розвитку. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2005. №32. С. 197-202. Немець Л. М. (2002). Сталий розвиток: соціально-географічні аспекти (на прикладі України): Монографія: Факт, Харків. 383 с.
84. Назарук М. М., Жук Ю. І. Алгоритм соціально-екологічного дослідження малих міст. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2014. No1(36). С. 8-15.
85. Наша робота над досягненням Цілей сталого розвитку в Україні. URL:<https://lnk.ua/R8YzIKgaw> дата звернення: 01.01.2026

86. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М. Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с.
87. Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Соціальна географія. Київ: Знання, 2000. 310 с.
88. Олійник Я.Б. Степаненко А.В. Соціальний локалітет життя особистостей і територіальних спільностей. Економічна та соціальна географія. 2012. № 2. С. 3-23.
89. Пігуль Н.Г. Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку. Економічний аналіз. 2014. Т. 16, № 1. С. 117-122. 130. Пігуль Н.Г. Сутність і значення соціальної інфраструктури. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. Економічні науки. 2013. № 2 (58). С. 37-41.
90. Підгрушний Г.П., Качаєв Ю.Д., Денисенко О.О. Суспільно-географічні основи дослідження інтегрального потенціалу центрів соціально-економічної активності: теоретико-методологічні підходи та досвід оцінки. Український географічний журнал. 2011. № 4. С. 42-44.
91. Підгрушний Г.П., Мезенцев К.В. Привабливість території для проживання людини: методологічна та прикладні аспекти дослідження. Український географічний журнал. 2015, № 1. С. 32-41.
92. Підгрушний Г.П. Сутність територіальної організації суспільства, її закономірності, процеси та форми. Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. Зб. наук. праць. Херсон: ПП Вишемирский В.С., 2011. С. 253–259.
93. Погребський Т.Г. Територіальні особливості системи охорони здоров'я Волинської області : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Харків, 2015. 278 с.
94. Подвірна Х.Є. Генетичні закономірності розміщення сфери охорони здоров'я регіону (на прикладі Львівської обл.). Вісник Львівського університету. Сер. географічна. 2009. № 36. С. 261-270.
95. Подвірна Х.Є. Геопросторова організація сфери охорони здоров'я (на матеріалах Львівської області) : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Львів, 2010. 274 с.
96. Подвірна Х.Є. Проблеми та напрямки вдосконалення територіальної організації сфери охорони здоров'я обласного регіону (на прикладі Львівської області). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. 2009. № 1 (25). С. 73- 79.
97. Подвірна Х.Є. Суспільно-географічний аналіз ефективності функціонування сфери охорони здоров'я Львівщини. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. 2007. № 2. С. 127-131.

98. Політика суспільних реформ: стратегія, механізми, ресурси: збірник наукових праць / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 472 с.

99. Поплавська І.В. Кластерний аналіз соціальної сфери областей Подільського регіону. Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії : матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 17 грудня 2020 р.). Львів : Простір-М, 2021. С. 221-224.

100. Поплавська І.В., Кузишин А.В., Вовк Л.А., Похила Ю.В., Герасимчук Д.В. Просторова організація типів міського простору населених пунктів Тернопільської області та вплив на неї адміністративно-територіальної реформи. *Природнича освіта та наука*, 2025 (4), 217-224. <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-4.28>

101. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III : станом на 30 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 11.08.2025).

102. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

103. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089- IX : станом на 8 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 20.08.2025).

104. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII : станом на 9 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text> (дата звернення: 17.11.2025).

105. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX : станом на 5 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 23.11.2025).

106. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17.02.2011 року №3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17> (дата звернення: 30.08.2025).

107. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 16 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 15.07.2025).

108. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР : станом на 28 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр#Text> (дата звернення: 08.09.2024).

109. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30.09.2019 року №722/2019. URL: <https://president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 03.02.2025).

110. Ричак Н. Л. Природна саморегуляція урболандшафтних геосистем великих міст України. Екологічні науки. 2024. №4. С. 185–193.
111. Рудакевич І.Р. Суспільно-географічні проблеми розвитку транспортної інфраструктури великого міста (на матеріалах обласних центрів Західного регіону України) : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Львів, 2009. 210 с.
112. Рудакевич І., Сивий М. Історико-географічні аспекти розвитку міського пасажирського транспорту в Україні в контексті формування міст // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Спеціальний випуск з нагоди Міжнародної науково-практичної конференції «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки» присвяченої 35 річниці створення географічного факультету ТНПУ. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2025. № 2 (59). С. 80–88.
113. Рудакевич І. Геопросторові аспекти впливу інвестиційних проєктів на розвиток промисловості приміських територіальних громад міста Тернопіль. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: географія. 2026, Т. 61, С. 88–95.
114. Рудакевич І. Р., Заблоцький Б. В. Сучасна геодемографічна характеристика приміських територіальних громад міста Тернопіль. Український журнал природничих наук. 2026. № 17. С. 76–86.
115. Рудакевич І. Геопросторові аспекти фінансової спроможності територіальних громад Тернопільської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: СМП "Тайп". № 1 (випуск 54). 2023. С. 68–79.
116. Руденко Л.Г. (ред.). Формування і розвиток мережі поселень України (картографічний аналіз). Київ: Інститут географії НАН України, 2023. 160 с.
117. Руденко Л.Г., Бочковська А.І., Поливач К.А., Санталова С.О. Суспільно-географічні чинники формування міської мережі України (1897–2022 рр.). Український географічний журнал. 2023. №2. С. 25–34.
118. Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Маруняк Є.О. Виклики і загрози просторового розвитку України на шляху до євроінтеграції // Український географічний журнал. 2016. №1. С. 41–46.
119. Сонько С. П. Ландшафтно-екологічні ризики урбанізованих територій України. Часопис картографії. 2025. №28. С. 64–78.
120. Сонько С. П., Дідур І. М. Ландшафтно-геохімічна деструкція територій інтенсивного будівництва. Вісник Чернівецького університету. Географія. 2025. №857. С. 52–67.
121. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. К.: Фенікс, 2019. 304 с.
122. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2022 році. Статистичний збірник. Київ, 2022. 83 с. –

<https://stat.gov.ua/uk/publications/sotsialno-demohrafichni-kharakterystyky-domohospodarstv-ukrayiny-2022>

123. Соціальний капітал України: теоретико-методологічні основи формування. Київ: РВПС України НАН України, 2010. 210 с.

124. Спроможна мережа медзакладів. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/spromozhna-merezha> (дата звернення: 28.02.2025).

125. Сталий розвиток регіонів України / за ред. М.З. Згуровського, В.Я. Шевчука. К.: НТУУ «КПІ», 2009. 197 с.

126. Статистичний щорічник України за 2023 рік / за ред. І.Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2024. 266 с.

127. Статистичний щорічник України 2024. За ред. Макарчука А.В. Київ, 2025. 273 с. – <https://stat.gov.ua/uk/publications/statystychnyy-shchorichnyk-ukrayiny-2024>

128. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу: Навчально-методичний посібник // К. А. Немець, Л. М. Немець. Харків.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 172 с.

129. Терлецька О.В. Геоекологічний стан Дрогобицької урбосистеми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. геог. наук: 11.00.11. Луцьк, 2019. 20 с.

130. Терлецька О.В. Дрогобицька урбосистема: становлення та зв'язок з природною ландшафтною основою. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія. 2014. №2(37). С.34-44.

131. Топчієв О.Г., Мальчікова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посібник. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.

132. Топчієв О.Г. Методологічні засади географі: підручник / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчікова, І.О. Пилипенко, В.В. Яворська. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 366 с.

133. Топчієв О.Г. Суспільно-географічне дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.

134. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. 438 с.

135. Фесюк В.О. Конструктивно-географічні засади формування і розвитку великих урбоекосистем північно-західної України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. геог. наук: 11.00.11. Львів, 2008. 33 с.

136. Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 256 с.

137. Царик Л.П., Поплавська І.В. Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. № 1 (50). С. 47-57.
138. Чурикова О.Ю., Загорулько К.А. Аналіз індикаторів сталого розвитку. Економіка та держава. 2017. №2. С.56-60.
139. Шаблій О.І. Нові тенденції геопросторової організації інформаційного суспільства. Географічна наука і практика: виклики епохи. Міжнародна наукова конференція присвячена 130-річчя географії у Львівському університеті (Львів, 16-18 травня 2013 р.). Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. Ч. 26. С. 25–30.
140. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003, 444 с.
141. Шаблій О. Суспільна географія : у двох кн. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методики дослідження : [Вибрані праці]. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 814 с.
142. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. Львів: Львівський національний університеті іменні Івана Фрака, 2001. 744 с.
143. Шевченко Р.Ю. Києвознавство: просторова інтерпретація урболандшафту. Монографія. Київ, 2021. 248 с.
144. Шевчук Л.Т. Соціальна географія. Київ: Знання, 2007. 349 с.
145. Шевчук С. М., Опара В. М. Геопросторовий аналіз формування та розвитку урболандшафтів міста Полтави.
146. Scientific Progress & Innovations. 2024. №1(108). С. 184–192.
147. Batty M. The New Science of Cities. Cambridge, MA: MIT Press, 2013. 504 p.
148. Becker G.S. Human Capital. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1993. 390 p.
149. Bontis N (2004) National intellectual capital index: a United Nations initiative for the Arab region. J Intellect Cap 5(1):13- 39.
150. Brezzi, M. & P. Veneri, P. (2014). Assessing Polycentric Urban Systems in the OECD: Country, Regional and Metropolitan Perspectives. *OECD Regional Development Working Papers*, No. 2014/01, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5jz5mpdkmvnr-en>.
151. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford : Blackwell Publishers, 1996. 625 p.
152. Ciechański A. Zmiany pozamiejskiego publicznego transportu zbiorowego w powiatach Beskidu Niskiego i Bieszczad w latach 1990–2024. 2025. 159 s.
153. Cooke P., Clifton N., Oleaga M. (2005) Social capital, firm embeddedness and regional development. Reg Stud 39(8):1065-1077.
154. Christaller W. Central Places in Southern Germany. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1966. 230 p.

155. Daniels P.W. *Service Industries: A Geographical Appraisal*. London: Methuen, 1985. 356 p.
156. European Commission. *My Region, My Europe, Our Future. Seventh Report on Economic, Social and Territorial Cohesion*. Brussels: European Commission, 2017. 262 p.
157. Fujita M., Krugman P., Venables A.J. *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*. Cambridge, MA: MIT Press, 1999. 367 p.
158. Garcia Ferrari, M. S., Mezentsev, K., Provotar, N., Iliadi, M., & Kartalou, N.-S. (2024). Displaced public spaces in Ukrainian cities: Increasing diversity and inclusion in urban reconstruction through temporary occupation. *ZARCH. Journal of Interdisciplinary Studies in Architecture and Urbanism*, 22, 76–89.
159. Geurs K.T., van Wee B. Accessibility evaluation of land-use and transport strategies: Review and research directions. *Journal of Transport Geography*. 2004. Vol. 12(2). P. 127–140.
160. Golledge R., Stimson R. *Spatial Behavior: A Geographic Perspective*. New York : Guilford Press, 1997. 505 p.
161. Grossmann, K., & Mallach, A. (2021). The small city in the urban system: complex pathways of growth and decline. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 103(3), 169–175. <https://doi.org/10.1080/04353684.2021.1953280>
162. Geurs K.T., van Wee B. Accessibility evaluation of land-use and transport strategies: Review and research directions. *Journal of Transport Geography*. 2004. Vol. 12(2). P. 127–140.
163. Harvey D. *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford : Blackwell, 1989. 378 p.
164. Harvey D. *Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. London : Verso, 2006. 154 p.
165. Hoover E.M., Giarratani F. *An Introduction to Regional Economics*. 3rd ed. New York: Alfred A. Knopf, 1984. 480 p.
166. Isard W. *Location and Space-Economy: A General Theory Relating to Industrial Location, Market Areas, Land Use, Trade, and Urban Structure*. Cambridge, MA: MIT Press, 1956. 350 p.
167. Ivanová, M., Klamár, R. & Fecková-Škrabuláková, E. (2022). Identification of Factors Influencing the Quality of Life in European Union Countries Evaluated by Principal Component Analysis. *Geographica Pannonica*. Volume 26, Issue 1, 13–29. doi: 10.5937/gp26-3419
168. Jiang, Y., Makkonen, T., Mou, N. et al. A Multi-Layer Approach to Assess Urban Innovation Districts. *Appl. Spatial Analysis* 18, 84 (2025). <https://doi.org/10.1007/s12061-025-09692-0>
169. Jacobs J. *The Economy of Cities*. New York: Vintage Books, 1969. 288 p.
170. Knox P., Pinch S. *Urban Social Geography: An Introduction*. 6th ed. Harlow : Pearson Education, 2010. 372 p.

171. Kostashchuk, V. Zablotskyi, (2025). Prospects for the development of the transport and logistics network in the Chernivtsi region in the current conditions. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. Випуск 853, 35-43. DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2025.853.35-43>
172. Krugman P. *Geography and Trade*. Cambridge, MA: MIT Press, 1991. 142 p.
173. Kuzyshyn, A., Kuczabski, A. & Poplavska, I. Regional Positioning of Development of the Social Sphere of Ukraine as a Guideline for Post-War Reconstruction. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska – Sectio M. Balcaniensis et Carpathiensis*, 2025. Vol 10, 9-28.
174. Kuzyshyn, A., Kuczabski, A., Poplavska, I., Zadvornyi, S. Risk assessment of the social sphere development on the example of areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Czasopismo Geograficzne*, 2022. 93(3): 473–493.
175. Lösch A. *The Economics of Location*. New Haven: Yale University Press, 1954. 520 p.
176. Magocsi P.R. *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples*. 2nd ed. Toronto: University of Toronto Press, 2010. 790 p.
177. Mezentsev, K., Soldak, M., Batunova, E., Haase, D., & Haase, A. (2025). From evidence to ethics: Mapping the epistemic terrain of emergent urban resilience. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 94, 54–76.
178. OECD. *Maintaining the Momentum of Decentralisation in Ukraine*. Paris: OECD Publishing, 2021. 224 p.
179. Pacione M. *Urban Geography: A Global Perspective*. 3rd ed. London: Routledge, 2009. 736 p.
180. Pachura P., Nitkiewicz T., Matlovicova K., Matlovic R. : Identification of Intellectual Capital Performance Using Data Envelopment Analysis . Part 11 ., s. 115 - 130 . In: Stejskal J., Hajek P., Hudec O. (eds, 2018): *Knowledge Spil/overs in Regional Innovation Systems. A Case Study of CEE Regions*. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-67029-4>. 2018
181. Provotar, N., Shchuryk, K., & Mezentsev, K. (2024). Knowledge-based urban development: opportunities for Lviv as a knowledge city. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Geology. Geography. Ecology*, 61, 242-258.
182. Rodrigue J.-P., Comtois C., Slack B. *The geography of transport systems*. London: Routledge, 2017. 440 p.
183. Sachs J.D. *The Age of Sustainable Development*. New York: Columbia University Press, 2015. 544 p.
184. Sassen S. *The Global City: New York, London, Tokyo*. 2nd ed. Princeton: Princeton University Press, 2001. 447 p.
185. Soja E.W. *Seeking Spatial Justice*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010. 256 p.

186. Subtelny O. *Ukraine. A History*. Toronto: University of Toronto Press, 2009. 784 p.
187. Schultz T.W. *Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research*. New York: Free Press, 1971. 272 p.
188. Taczanowski, J., Kołoś, A., Gwosdz, K., Domański, B. and Guzik, R. The development of low-emission public urban transport in Poland. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. Online. 29 August 2018. Vol. 41, no. 41, pp. 79-92.
189. Tosics, I. (2005). City Development in Central and Eastern Europe Since 1990: The Impact of Internal Forces. In: Hamilton, F.E.I., Dimitrovska Andrews, K., & Pichler-Milanović, N. (Eds.). *Transformation of Cities in Central and Eastern Europe: Towards Globalization*. Tokyo – New York: United Nations University Press, pp. 44–78.
190. Tsaryk, L., Kovalchuk, I., Tsaryk, P., Kuzyk, I., Tsaryk V. Geocological contradictions in the functioning of urban ecosystems in conditions of increased anthropogenic impact and abnormal weather-climate changes. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 31(2), 398-407.
191. Tsaryk, L., Tsaryk, P., Yankovska L., Novycka S., Tsaryk V. Functional and Spatial Optimization of the Protected and Ecological Networks of Ternopil Region in Ukraine. *Annales universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin – polonia*. P.131-151.
192. Territorial Agenda 2030. A future for all places Informal meeting of Ministers responsible for Spatial Planning and Territorial Development and/or Territorial Cohesion 1 December 2020, Germany. 32 p.
193. United Nations. *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations, 2015. 41 p.
194. United Nations. *World Population Ageing 2019*. New York: United Nations, 2020. 64 p.
195. Wagner, M., & Grove A. Research on Small and Medium-Sized Cities: Framing a New Field of Inquiry. *World*. 2021, 2 (1): 105–126.
196. Wiśniewski, S. 2014. “Dostępność Transportowa Szadku”. *Biuletyn Szadkowski* 14 (December): 5-23.
197. World Commission on Environment and Development (WCED). *Our Common Future*. Oxford : Oxford University Press, 1987. 383 p.
198. World Bank. *Migration and Development Brief 32: COVID-19 Crisis Through a Migration Lens*. Washington, DC: World Bank, 2020. 24 p.
199. <https://decentralization.ua/news/19465>
200. <https://decentralization.ua/news/20215>
201. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoim2E1Yzc1N2MtOTQyNS00MGY2LWFjYTEtYWZhMTczY2I1NjM3IiwidCI6ImJjZDNiN2NmLTBiM2QtNGUyZC05MTZhLWRIMGU2ZDEyMDUzNSIsImMiOjI9&pageName=8ffa16ecc4cf32b5511e>

Додатки

Історико-генетичні характеристики міських просторів Волинської області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Магдебурзьке право	Тип формування міського простору
Берестечко	1445	580	1547	пізньосередньовічне
Володимир	988	1037	1324	давньоруське
Горохів	1240	785	1600	середньовічне
Камінь-Каширський	1196	829	1577	давньоруське
Ківерці	1870	155	–	Транспортний (модерного періоду)
Ковель	1310	715	1518	середньовічне
Луцьк	1085	940	1432	давньоруське
Любомль	1287	738	1541	середньовічне
Нововолинськ	1950	75	–	індустріальне
Олика	1149	876	1564	давньоруське
Рожище	1567	458	–	ранньомодерне
Устилуг	1150	875	1792*	давньоруське

Історико-генетичні міських просторів Закарпатської області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Магдебурзьке право	Тип формування міського простору
Берегове	1063	962	XIII ст.	давньорусько-середньовічне
Виноградів	1262	763	1329	середньовічне
Іршава	1341	684	1982**	середньовічне
Мукачево	896	1129	XIV ст.	давньоруське
Перечин	1427	598	2004**	пізньосередньовічне
Рахів	1447	578	1947**	ранньомодерне
Свалява	1263	762	1957**	середньовічне
Тячів	1329	696	1329	середньовічне
Ужгород	872	1153	XIV ст.	давньоруське
Хуст	1090	935	1329	середньовічне
Чоп	1281	744	1957**	середньовічне

Історико-генетичні характеристики міських просторів
Івано-Франківської області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Магдебурзьке право	Тип формування міського простору
Болехів	1371	654	1603	середньовічне
Бурштин	1554	471	1993*	ранньомодерне
Галич	898	1127	XIII ст.	давньоруське
Городенка	1195	830	1668	давньорусько-середньовічне
Долина	979	1046	1525	давньоруське
Івано-Франківськ (Станиславів)	1662	363	1663	ранньомодерне
Калуш	1241	784	1549	середньовічне
Коломия	1241	784	1405	середньовічне
Косів	1424	601	1654	пізньосередньовічне
Надвірна	1589	436	1939*	ранньомодерне
Рогатин	1184	841	1415	давньорусько-середньовічне
Снятин	1158	867	1448	давньоруське
Тисмениця	1443	582	1448	пізньосередньовічне
Тлумач	1213	812	1939*	середньовічне
Яремче	1787	238	1963*	курортно-рекреаційне

Історико-генетичні характеристики міських просторів Львівської області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Магдебурзьке право	Тип формування міського простору
Белз	1030	995	1377	давньоруське
Бібрка	1211	814	1469	середньовічне
Борислав	1387	638	1933*	промислове
Броди	1084	941	1584	давньорусько-середньовічне
Буськ	1097	928	1411	давньоруське
Великі Мости	1472	553	1549	ранньомодерне
Винники	1352	673	1666	середньовічне
Глиняни	1379	646	1397	середньовічне
Городок	1213	812	1389	середньовічне
Доброміль	1374	651	1566	середньовічне
Дрогобич	1091	934	1422	давньоруське
Дубляни	1460	565	1940*	освітньо-аграрне
Жидачів	1164	861	1393	давньоруське
Жовква	1368	657	1603	ранньомодерне
Золочів	1180	845	1523	давньорусько-середньовічне
Кам'янка-Бузька	1411	614	1471	середньовічне
Комарно	1472	553	1473	середньовічне
Львів	1256	769	1356	середньовічне
Миколаїв	1570	455	1570	ранньомодерне
Моршин	1482	543	1938*	курортне
Мостиська	1244	781	1404	середньовічне
Новий Калинів	1951	74	–	індустріальне
Новий Розділ	1953	72	–	індустріальне
Новояворівськ	1965	60	–	індустріальне
Перемишляни	1437	588	1595	середньовічне
Пустомити	1441	584	1988*	приміське
Рава-Руська	1455	570	1698	ранньомодерне
Радехів	1473	552	1564	ранньомодерне
Рудки	1472	553	1472	середньовічне
Самбір	1241	784	1390	середньовічне
Сколе	1397	628	1397	середньовічне
Сокаль	1377	648	1424	середньовічне

Соснівка	1958	67	–	індустріальне
Старий Самбір	1199	826	1388	давньорусько-середнь
Белз	1030	995	1377	давньоруське
Бібрка	1211	814	1469	середньовічне
Борислав	1387	638	1933*	промислове
Броди	1084	941	1584	давньорусько-середньовічне
Буськ	1097	928	1411	давньоруське
Великі Мости	1472	553	1549	ранньомодерне
Винники	1352	673	1666	середньовічне
Глиняни	1379	646	1397	середньовічне
Городок	1213	812	1389	середньовічне

Історико-генетичні характеристики міських просторів Рівненської області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Магдебурзьке право	Тип формування міського простору
Березне	1445	580	2000*	середньовічне
Вараш	1973	52	–	індустріально-енергетичне
Дубно	1100	925	1498	давньоруське
Дубровиця	1005	1020	1797	давньоруське
Здолбунів	1497	528	1939*	залізнично-промислове
Корець	1150	875	1620	давньорусько-середньовічне
Костопіль	1783	242	1923*	промислове
Остріг	1100	925	1585	давньоруське
Радивилів	1564	461	1940*	ранньомодерне
Рівне	1283	742	1492	середньовічне
Сарни	1885	140	1939*	залізничне

Історико-генетичні характеристики міських просторів Тернопільської області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Надання міських прав	Тип формування міського простору
Бережани	1375	650	1530	середньовічне
Борщів	1456	569	1629	пізньосередньовічне
Бучач	1260	765	1515	середньовічне
Заліщики	1340	685	1766	середньовічне
Збараж	1211	814	1583	давньорусько-середньовічне
Зборів	1241	784	1634	середньовічне
Копичинці	1340	685	1564	середньовічне
Кременець	1227	798	1438	давньорусько-середньовічне
Ланівці	1444	581	1940*	пізньосередньовічне
Монастириська	1454	571	1939*	пізньосередньовічне
Підгайці	1400	625	1539	середньовічне
Почаїв	1442	583	1837*	релігійно-паломницьке
Скалат	1630	395	1630	ранньомодерне
Теребовля	1097	928	1389	давньоруське
Тернопіль	1540	485	1548	ранньомодерне
Хоростків	1564	461	1940*	ранньомодерне
Чортків	1427	598	1522	середньовічне
Шумськ	1149	876	1939*	давньоруське

Історико-генетичні характеристики міських просторів Чернівецька області

Міський простір	Перша писемна згадка	Вік міста (станом на 2025 р.), років	Надання міських прав	Тип формування міського простору
Вашківці	1431	594	1940*	середньовічне
Вижниця	1501	524	1818	ранньомодерне
Герца	1408	617	1962*	середньовічне
Заставна	1589	436	1812	ранньомодерне
Кіцмань	1413	612	1795	середньовічне
Новодністровськ	1973	52	–	індустріально-енергетичне
Новоселиця	1456	569	1810	пізньосередньовічне
Сокиряни	1666	359	1966*	ранньомодерне
Сторожинець	1448	577	1859	пізньосередньовічне
Хотин	1002	1023	XV ст.	давньоруське
Чернівці	1408	617	1786	середньовічне

Морфометричні характеристики міських просторів Львівської області

Міський простір	Площі міського простору, км ²	Площа громади, в межах якої розташовується відповідний міський простір, км ² , 2022	Частка площі міського простору до площі території громади	Населення в межах міського простору, осіб, 2022	Населення територіальної громади, в межах якої розташовується відповідний міський простір, осіб, 2022	Частка населення міського простору до населення громади	Щільність населення в межах міського простору
Белз	5,85	464.1	1,26	2191	20332	10,87	375
Бібрка	5,14	435.4	1,18	3761	16774	22,42	732
Борислав	37,00	159.2	23,24	32473	38653	84,01	878
Броди	13,83	609.6	2,27	23134	39589	58,43	1673
Буськ	3,84	670.4	0,57	8662	29021	29,85	2256
Великі Мости	7,91	314,5	2,51	6286	15091	41,65	795
Винники (Львівська ТГ)	6,67	311,4	2,14	19037	817539	2,33	2854
Глиняни	5,45	223,0	2,44	2954	9023	32,74	542
Городок	30,00	375,6	7,99	16085	41485	38,77	536
Доброміль	4,97	293,9	1,69	4111	16790	24,49	827
Дрогобич	32,00	426,2	7,51	73682	109101	67,54	2303
Дубляни (Львівська ТГ)	4,95	311,4	1,59	9748	817539	1,19	1969
Жидачів	13,00	168.1	7,73	10353	17842	58,03	796
Жовква	7,60	453,6	1,68	13852	33083	41,87	1823
Золочів	11,64	630,7	1,85	23912	47089	50,78	2054
Кам'янка-Бузька	8,63	344,4	2,51	10397	21455	48,46	1205
Комарно	7,30	186,9	3,91	3653	12629	28,93	500
Львів	148,95	311,4	47,83	717273	817539	87,74	4816
Миколаїв	5,00	304,5	1,64	14498	33180	43,70	2900
Моршин	2,22	122,2	1,82	5562	14922	37,27	2505
Мостиська	12,8	436,3	2,93	9103	31307	29,08	711
Новий Калинів	0,8	252,1	0,32	4243	12213	34,74	5304
Новий Розділ	23,60	100,8	23,41	27841	32790	84,91	1179

Новояворівськ	9,75	273,4	3,57	31366	49919	62,84	3217
Перемишляни	4,80	584,0	0,82	6415	23519	27,28	1336
Пустомити	13,37	95,7	13,97	9372	17050	54,97	701
Рава-Руська	8,50	318,1	2,67	8494	24067	35,24	999
Радехів	11,34	708,6	1,60	9680	32673	29,63	854
Рудки	3,80	302,9	1,25	5230	21649	24,16	1376
Самбір	24,00	42,2	56,87	34152	35650	95,80	1423
Сколе	4,59	581,3	0,79	6054	21293	28,43	1319
Сокаль	8,47	676,5	1,25	20373	47949	42,49	2405
Соснівка (Шептицька ТГ)	3,01	228,5	1,32	10712	85000	12,60	3559
Старий Самбір	8,24	336,1	2,45	6440	19014	33,87	782
Стебник (Дрогобицька ТГ)	12,00	426,2	2,81	20200	109101	18,52	1683
Стрий	16,95	551,5	3,07	59425	93396	63,63	3506
Судова Вишня	28,10	142,6		6470	12611	51,31	230
Трускавець	16,57	207,9	19,71	28287	41023	68,95	1707
Турка	3,00	398,8	7,97	6925	23184	29,87	2308
Угнів (Белзька ТГ)	2,48			939		4,62	379
Хирів	4,15	217,7	1,91	4104	14500	28,30	989
Ходорів	8,25	343,3	2,40	8954	24271	36,89	1085
Шептицький	17,00	228,5	7,44	64297	85000	75,64	3782
Яворів	23,35	834,7	2,80	12785	51560	24,80	548

Додаток В1

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Волинської області

Міський простір	О	С	А	$I_{ек}$	Рівень розвитку
Луцьк	0,90	0,85	0,85	0,87	дуже високий
Ковель	0,78	0,74	0,78	0,77	високий
Володимир	0,75	0,76	0,75	0,75	високий
Нововолинськ	0,72	0,68	0,80	0,73	високий
Камінь-Каширський	0,65	0,60	0,55	0,60	середній
Ківерці	0,64	0,60	0,68	0,64	середній
Рожище	0,63	0,58	0,65	0,62	середній
Любомль	0,60	0,60	0,62	0,61	середній
Горохів	0,58	0,56	0,58	0,57	знижений
Олика	0,52	0,65	0,55	0,57	знижений
Устилуг	0,50	0,55	0,52	0,52	знижений
Берестечко	0,48	0,58	0,50	0,52	знижений

Додаток В2

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Закарпатської області

Міський простір	О	С	А	$I_{ек}$	Рівень розвитку
Берегове	0,74	0,78	0,75	0,76	високий
Виноградів	0,72	0,70	0,70	0,71	високий
Іршава	0,60	0,58	0,55	0,58	знижений
Мукачево	0,85	0,82	0,82	0,83	дуже високий
Перечин	0,58	0,56	0,55	0,56	знижений
Рахів	0,64	0,66	0,58	0,63	середній
Свалява	0,66	0,68	0,65	0,66	середній
Тячів	0,66	0,62	0,62	0,63	середній
Ужгород	0,90	0,88	0,85	0,88	дуже високий
Хуст	0,76	0,72	0,70	0,73	високий
Чоп	0,62	0,58	0,70	0,63	середній

Додаток В3

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Івано-Франківської області

Міський простір	О	С	А	$I_{ек}$	Рівень розвитку
Івано-Франківськ	0,92	0,88	0,85	0,88	дуже високий
Коломия	0,84	0,86	0,82	0,84	дуже високий
Калуш	0,83	0,78	0,82	0,81	дуже високий
Долина	0,74	0,72	0,75	0,74	високий
Надвірна	0,72	0,68	0,75	0,72	високий
Яремче	0,68	0,82	0,72	0,74	високий
Косів	0,66	0,80	0,65	0,70	високий
Бурштин	0,70	0,64	0,72	0,69	середньо-високий
Снятин	0,68	0,65	0,68	0,67	середній
Галич	0,62	0,78	0,62	0,67	середній
Тисмениця	0,65	0,60	0,68	0,64	середній
Тлумач	0,62	0,58	0,65	0,62	середній
Городенка	0,60	0,60	0,58	0,59	знижений
Болехів	0,58	0,60	0,55	0,58	знижений
Рогатин	0,56	0,62	0,52	0,57	знижений

Додаток В4

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Львівської області

Міський простір	О	С	А	I _{ек}	Рівень розвитку
Львів	1,00	1,00	0,90	0,97	дуже високий
Дрогобич	0,84	0,82	0,85	0,84	дуже високий
Стрий	0,82	0,78	0,84	0,81	дуже високий
Шептицький	0,80	0,76	0,82	0,79	високий
Трускавець	0,74	0,88	0,82	0,81	дуже високий
Борислав	0,72	0,72	0,80	0,75	високий
Самбір	0,74	0,76	0,78	0,76	високий
Новояворівськ	0,72	0,68	0,80	0,73	високий
Новий Розділ	0,70	0,66	0,78	0,71	високий
Золочів	0,72	0,74	0,72	0,73	високий
Броди	0,70	0,74	0,72	0,72	високий
Городок	0,68	0,68	0,75	0,70	високий
Жовква	0,66	0,76	0,70	0,71	високий
Яворів	0,68	0,66	0,68	0,67	середньо-високий
Сокаль	0,66	0,64	0,70	0,67	середньо-високий
Радехів	0,62	0,60	0,65	0,62	середній
Кам'янка-Бузька	0,62	0,60	0,65	0,62	середній
Ходорів	0,60	0,62	0,62	0,61	середній
Миколаїв	0,60	0,60	0,64	0,61	середній
Рава-Руська	0,58	0,62	0,62	0,61	середній
Мостиська	0,58	0,60	0,62	0,60	середній
Жидачів	0,60	0,58	0,62	0,60	середній
Моршин	0,62	0,80	0,70	0,71	високий
Перемишляни	0,55	0,56	0,58	0,56	знижений
Буськ	0,56	0,58	0,58	0,57	знижений
Сколе	0,58	0,72	0,55	0,62	середній
Турка	0,54	0,60	0,50	0,55	знижений
Старий Самбір	0,56	0,58	0,55	0,56	знижений
Доброміль	0,54	0,56	0,55	0,55	знижений
Белз	0,52	0,72	0,55	0,60	середній

Бібрка	0,54	0,58	0,55	0,56	знижений
Великі Мости	0,54	0,56	0,58	0,56	знижений
Комарно	0,52	0,56	0,55	0,54	знижений
Судова Вишня	0,54	0,56	0,58	0,56	знижений
Хирів	0,52	0,54	0,52	0,53	знижений
Новий Калинів	0,52	0,52	0,58	0,54	знижений
Глиняни	0,50	0,56	0,52	0,53	знижений
Рудки	0,52	0,56	0,55	0,54	знижений
Угнів	0,48	0,58	0,50	0,52	знижений

Додаток В5

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Рівненської області

Міський простір	О	С	А	$I_{ек}$	Рівень розвитку
Рівне	0,92	0,85	0,85	0,87	дуже високий
Дубно	0,78	0,75	0,82	0,78	високий
Вараш	0,76	0,68	0,80	0,75	високий
Здолбунів	0,72	0,66	0,80	0,73	високий
Костопіль	0,70	0,65	0,75	0,70	високий
Сарни	0,72	0,68	0,68	0,69	середньо-високий
Остріг	0,74	0,80	0,62	0,72	високий
Радивилів	0,62	0,60	0,68	0,63	середній
Корець	0,60	0,58	0,58	0,59	знижений
Березне	0,58	0,56	0,52	0,55	знижений
Дубровиця	0,56	0,55	0,50	0,54	знижений

Додаток В6

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Тернопільської області

Міський простір	О	С	А	I_{ek}	Рівень розвитку
Тернопіль	0,90	0,85	0,88	0,88	дуже високий
Чортків	0,78	0,74	0,82	0,78	високий
Кременець	0,76	0,82	0,78	0,79	високий
Бережани	0,72	0,76	0,75	0,74	високий
Теребовля	0,70	0,72	0,74	0,72	високий
Збараж	0,68	0,74	0,70	0,71	високий
Борщів	0,66	0,68	0,68	0,67	середній
Бучач	0,66	0,72	0,68	0,69	середньо-високий
Заліщики	0,64	0,70	0,68	0,67	середній
Почаїв	0,60	0,82	0,70	0,71	високий
Копичинці	0,60	0,62	0,65	0,62	середній
Ланівці	0,58	0,56	0,58	0,57	знижений
Зборів	0,56	0,58	0,58	0,57	знижений
Хоростків	0,58	0,60	0,62	0,60	середній
Скалат	0,56	0,58	0,62	0,59	знижений
Монастириська	0,54	0,56	0,52	0,54	знижений
Підгайці	0,52	0,58	0,50	0,53	знижений
Шумськ	0,55	0,56	0,52	0,54	знижений

Додаток В7

Інтегральний індекс розвитку освітньо-культурного сегменту міських просторів
Чернівецької області

Міський простір	О	С	А	I_{ek}	Рівень розвитку
Чернівці	0,92	0,90	0,88	0,90	дуже високий
Сторожинець	0,74	0,70	0,72	0,72	високий
Новодністровськ	0,72	0,62	0,82	0,72	високий
Хотин	0,70	0,76	0,68	0,71	високий
Кіцмань	0,68	0,66	0,68	0,67	середній
Сокиряни	0,68	0,64	0,66	0,66	середній
Вижниця	0,64	0,76	0,58	0,66	середній
Новоселиця	0,66	0,62	0,66	0,65	середній
Заставна	0,62	0,62	0,65	0,63	середній
Вашківці	0,58	0,68	0,60	0,62	середній
Герца	0,55	0,54	0,58	0,56	знижений

Додаток Г1

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Волинської області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Луцьк	10–15	дуже високий
Ковель	12–20	дуже високий
Володимир	15–22	дуже високий
Нововолинськ	10–18	дуже високий
Ківерці	18–25	високий
Рожище	18–28	високий
Любомль	20–30	середній
Камінь-Каширський	25–35	знижений
Горохів	22–35	знижений
Олика	25–35	знижений
Устилуг	28–40	знижений
Берестечко	30–40	знижений

Додаток Г2

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Закарпатської області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Ужгород	10–18	дуже високий
Мукачево	10–20	дуже високий
Берегове	12–22	високий
Хуст	15–25	високий
Виноградів	15–25	високий
Свалява	15–28	середній
Рахів	18–35	середній
Тячів	18–32	середній
Іршава	20–35	знижений
Перечин	20–35	знижений
Чоп	15–25	середній

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Івано-Франківської області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Івано-Франківськ	10–18	дуже високий
Калуш	10–20	дуже високий
Коломия	10–20	дуже високий
Долина	12–22	високий
Надвірна	12–25	високий
Бурштин	12–25	високий
Яремче	15–25	високий
Косів	15–30	середній
Снятин	15–30	середній
Тисмениця	15–28	середній
Галич	15–30	середній
Тлумач	18–32	середній
Болехів	18–35	знижений
Городенка	20–35	знижений
Рогатин	20–40	низький

Додаток Г4

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Львівської області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Львів	8–15	дуже високий
Винники	8–15	дуже високий
Дубляни	10–15	дуже високий
Дрогобич	10–18	дуже високий
Стрий	10–18	дуже високий
Шептицький	10–18	дуже високий
Трускавець	10–18	дуже високий
Борислав	12–20	високий
Самбір	12–20	високий
Новояворівськ	12–20	високий
Новий Розділ	12–22	високий
Городок	15–25	високий
Золочів	15–25	високий
Броди	15–25	високий
Сокаль	15–25	високий
Жовква	15–25	високий
Яворів	15–28	середньо-високий
Радехів	18–30	середній
Кам'янка-Бузька	18–30	середній
Ходорів	18–30	середній
Миколаїв	18–30	середній
Рава-Руська	18–32	середній
Мостиська	18–32	середній
Жидачів	18–30	середній
Моршин	15–25	середній
Перемишляни	20–35	знижений
Буськ	20–35	знижений
Сколе	20–40	знижений
Турка	25–45	низький
Старий Самбір	22–40	знижений
Доброміль	22–40	знижений
Белз	22–40	знижений
Бібрка	22–38	знижений
Великі Мости	20–35	знижений
Комарно	20–35	знижений
Судова Вишня	20–35	знижений
Хирів	25–40	низький
Новий Калинів	20–35	знижений
Глиняни	22–40	знижений
Рудки	20–35	знижений
Угнів	25–45	низький
Стебник	12–20	високий
Соснівка	12–22	високий

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Рівненської області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Рівне	10–18	дуже високий
Дубно	12–20	високий
Здолбунів	12–22	високий
Вараш	15–25	високий
Костопіль	15–25	високий
Сарни	18–28	середній
Остріг	18–30	середній
Радивилів	18–30	середній
Корець	20–35	знижений
Дубровиця	25–40	низький
Березне	25–45	низький

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Тернопільської області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Тернопіль	10–18	дуже високий
Чортків	12–20	високий
Кременець	15–22	високий
Бережани	15–25	високий
Теребовля	15–25	високий
Збараж	18–28	середній
Борщів	18–30	середній
Бучач	18–30	середній
Заліщики	20–30	середній
Почаїв	18–28	середній
Копичинці	20–32	середній
Ланівці	22–35	знижений
Зборів	22–35	знижений
Хоростків	20–32	знижений
Скалат	20–35	знижений
Монастириська	25–40	низький
Підгайці	25–45	низький
Шумськ	25–40	низький

Середній час доступу до закладів освітньо-культурного спрямування в межах міських просторів Чернівецької області

Міський простір	Середній час доступу, хв	Рівень доступності
Чернівці	12–18	дуже високий
Новодністровськ	10–15	дуже високий
Заставна	12–20	високий
Кіцмань	15–22	високий
Хотин	15–25	високий
Новоселиця	18–28	середній
Сторожинець	20–30	середній
Сокиряни	20–32	середній
Герца	22–35	середній
Вижниця	25–40	знижений
Вашківці	25–45	знижений

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів Волинської області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Берестечко	2	12,27	1,02
Володимир	8	2,11	0,50
Горохів	3	3,36	0,27
Камінь-Каширський	4	3,21	0,52
Ківерці	3	2,17	0,35
Ковель	12	1,78	0,25
Луцьк	25	1,16	0,60
Любомль	4	3,89	0,33
Нововолинськ	8	1,61	0,40
Олика	1	3,30	0,20
Рожище	3	2,40	0,30
Устилуг	1	4,85	0,25

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів
Закарпатської області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Берегове	8	3,43	0,26
Виноградів	7	2,77	0,22
Іршава	4	4,36	0,25
Мукачєво	18	2,10	0,65
Перечин	3	4,63	0,29
Рахів	5	3,22	0,38
Свалява	5	2,93	0,47
Тячів	5	5,63	0,56
Ужгород	32	2,77	0,53
Хуст	7	2,50	0,88
Чоп	3	3,48	0,34

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів
Івано-Франківської області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Болехів	3	2,92	0,08
Бурштин	5	3,39	0,15
Галич	4	6,57	0,16
Городенка	5	5,67	0,49
Долина	8	3,92	0,40
Івано-Франківськ	35	1,47	0,42
Калуш	18	2,77	0,28
Коломия	19	3,12	0,46
Косів	5	5,99	0,44
Надвірна	7	3,11	1,43
Рогатин	4	5,32	0,35
Снятин	5	5,15	0,14
Тисмениця	4	4,47	0,11
Тлумач	4	4,60	0,20
Яремче	5	6,32	0,76

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів Львівської області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Белз	2	9,13	0,34
Бібрка	2	5,32	0,39
Борислав	8	2,46	0,22
Броди	7	3,03	0,51
Буськ	4	4,62	1,04
Великі Мости	3	4,77	0,38
Винники	6	3,15	0,90
Глиняни	2	6,77	0,37
Городок	6	3,73	0,20
Доброміль	2	4,86	0,40
Дрогобич	18	2,44	0,56
Дубляни	3	3,08	0,61
Жидачів	4	3,86	0,31
Жовква	5	3,61	0,66
Золочів	8	3,35	0,69
Кам'янка-Бузька	4	3,85	0,46
Комарно	2	5,47	0,27
Львів	75	1,05	0,50
Миколаїв	5	3,45	1,00
Моршин	4	7,19	1,80
Мостиська	4	4,39	0,31
Новий Калинів	2	4,71	2,50
Новий Розділ	7	2,51	0,30
Новояворівськ	8	2,55	0,82
Перемишляни	3	4,68	0,63
Пустомити	5	5,34	0,37
Рава-Руська	4	4,71	0,47
Радехів	4	4,13	0,35
Рудки	2	3,82	0,53
Самбір	10	2,93	0,42
Сколе	3	4,96	0,65
Сокаль	7	3,44	0,83
Соснівка	2	1,87	0,66
Старий Самбір	3	4,66	0,36
Стебник	4	1,98	0,33
Стрий	15	2,52	0,88
Судова Вишня	2	3,09	0,07
Трускавець	10	3,54	0,60
Турка	3	4,33	1,00
Угнів	1	10,65	0,40
Хирів	2	4,87	0,48
Ходорів	4	4,47	0,48
Шептицький	16	2,49	0,94
Яворів	5	3,91	0,21

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів Рівненської області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Березне	3	2,29	0,86
Вараш	8	1,92	0,71
Дубно	10	2,94	0,37
Дубровиця	3	3,21	0,34
Здолбунів	6	2,45	0,48
Корець	3	4,34	0,50
Костопіль	6	1,95	0,38
Остріг	5	3,36	0,46
Радивилів	4	3,84	0,63
Рівне	45	1,85	0,72
Сарни	8	2,79	0,38

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів
Тернопільської області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Бережани	4	2,33	0,22
Борщів	3	2,82	0,32
Бучач	4	3,29	0,36
Заліщики	3	3,36	0,44
Збараж	4	3,00	0,58
Зборів	2	3,02	0,54
Копичинці	2	3,08	0,41
Кременець	6	2,93	0,33
Ланівці	2	2,43	0,39
Монастириська	2	3,72	0,61
Підгайці	2	7,67	0,64
Почаїв	3	3,93	0,72
Скалат	2	5,35	0,35
Теребовля	4	3,02	0,37
Тернопіль	35	1,56	0,49
Хоростків	2	3,01	0,22
Чортків	10	3,51	0,33
Шумськ	2	3,70	0,46

Забезпеченість фінансовими послугами міських просторів Чернівецької області

Міський простір	Банківські установи, одиниць	На 10 тис населення	На 1 км ² площі міського простору
Вашківці	2	3,84	0,29
Вижниця	2	5,26	0,22
Герца	2	9,54	0,63
Заставна	3	3,87	2,70
Кіцмань	4	4,97	0,47
Новодністровськ	4	3,82	0,56
Новоселиця	4	5,41	0,62
Сокиряни	4	4,68	0,27
Сторожинець	5	3,55	0,86
Хотин	5	5,60	0,25
Чернівці	40	1,51	0,26

Додаток Е1

Забезпеченість медичними послугами міських просторів Волинської області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Берестечко	0,25	1,00	0,25	0,50	Низький рівень
Володимир	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Горохів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Камінь-Каширський	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Ківерці	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Ковель	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Луцьк	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Любомль	1,00	1,00	0,75	0,92	Дуже високий рівень
Нововолинськ	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Олика	0,25	1,00	0,50	0,58	Низький рівень
Рожище	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Устилуг	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень

Додаток Е2

Забезпеченість медичними послугами міських просторів Закарпатської області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Берегове	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Виноградів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Іршава	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Мукачево	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Перечин	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Рахів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Свалява	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Тячів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Ужгород	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Хуст	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Чоп	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень

Забезпеченість медичними послугами міських просторів
Івано-Франківської області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Болехів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Бурштин	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Галич	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Городенка	0,75	1,00	1,00	0,92	Дуже високий рівень
Долина	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Івано-Франківськ	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Калуш	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Коломия	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Косів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Надвірна	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Рогатин	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Снятин	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Тисмениця	0,25	1,00	1,00	0,75	Середній рівень
Тлумач	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Яремче	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень

Додаток Е4

Забезпеченість медичними послугами міських просторів Львівської області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Белз	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Бібрка	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Борислав	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Броди	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Буськ	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Великі Мости	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Винники	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Глиняни	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Городок	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Доброміль	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Дрогобич	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Дубляни	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Жидачів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Жовква	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Золочів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Кам'янка-Бузька	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Комарно	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Львів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Миколаїв	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Моршин	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Мостиська	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Новий Калинів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Новий Розділ	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Новояворівськ	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Перемишляни	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Пустомити	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Рава-Руська	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Радехів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Рудки	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Самбір	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Сколе	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Сокаль	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень

Соснівка	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Старий Самбір	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Стебник	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Стрий	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Судова Вишня	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Трускавець	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Турка	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Угнів	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Хирів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Ходорів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Шептицький	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Яворів	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень

Додаток Е5

Забезпеченість медичними послугами міських просторів Рівненської області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Березне	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Вараш	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Дубно	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Дубровиця	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Здолбунів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Корець	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Костопіль	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Остріг	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Радивилів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Рівне	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Сарни	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень

Забезпеченість медичними послугами міських просторів
Тернопільської області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Бережани	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Борщів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Бучач	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Заліщики	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Збараж	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Зборів	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Копичинці	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Кременець	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Ланівці	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Монастириська	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Підгайці	0,25	1,00	0,50	0,58	Низький рівень
Почаїв	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Скалат	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Теребовля	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Тернопіль	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Хоростків	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Чортків	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Шумськ	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень

Додаток Е7

Забезпеченість медичними послугами міських просторів Чернівецької області

Міський простір	Госпітальна забезпеченість	Первинна медична допомога	Доступність	Індекс медичної доступності	Рівень розвитку
Вашківці	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Вижниця	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Герца	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Заставна	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Кіцмань	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Новодністровськ	0,25	1,00	0,75	0,67	Середній рівень
Новоселиця	0,75	1,00	0,75	0,83	Високий рівень
Сокиряни	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Сторожинець	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Хотин	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень
Чернівці	1,00	1,00	1,00	1,00	Дуже високий рівень

Додаток Є1

Економічна спроможність міських просторів Волинської області

Міський простір	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Берестечко	1814,69	20,79	22,62	73,38	0,39
Володимир	2228,15	14,39	0,00	64,37	0,67
Горохів	1941,73	215,68	7,69	73,74	0,54
Камінь-Каширський	1041,07	70,99	30,72	87,19	0,25
Ківерці	2101,46	237,63	0,00	71,83	0,67
Ковель	2876,83	761,98	0,00	67,28	0,82
Луцьк	396,69	540,08	-9,47	54,07	0,88
Любомль	1831,69	1,85	7,90	79,43	0,44
Нововолинськ	2290,76	990,49	2,78	61,08	0,81
Олика	1189,64	38,30	11,26	33,20	0,52
Рожище	1571,04	33,40	8,42	77,66	0,41
Устилуг	2094,69	69,75	6,65	76,88	0,47

Додаток Є2

Економічна спроможність міських просторів Закарпатської області

Назва міського населеного пункту	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Берегове	1773,19	84,98	6,68	75,29	0,46
Виноградів	1768,20	0,00	6,64	78,06	0,39
Іршава	1658,16	55,61	13,55	77,55	0,38
Мукачево	3097,42	278,86	-0,38	63,39	0,74
Перечин	4680,23	151,71	-15,20	61,12	0,84
Рахів	1444,36	147,56	15,38	73,10	0,39
Свалява	1546,44	8,99	13,92	76,92	0,31
Тячів	2685,73	256,42	-3,06	71,10	0,65
Ужгород	4969,08	0,98	47,40	90,39	0,44

Хуст	1385,36	2,89	19,51	80,40	0,22
Чоп	3152,63	517,90	0,00	63,00	0,86

Економічна спроможність міських просторів Івано-Франківської області

Міський простір	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Болехів	1287.05	43.71	27.56	84.02	0,20
Бурштин	2557.48	110.36	0.00	66.78	0,61
Галич	1407.25	88.80	13.83	71.13	0,39
Городенка	1331.83	42.73	19.69	73.16	0,29
Долина	2881.44	274.79	-0.96	75,93	0,63
Івано-Франківськ	3862,52	481,25	-4,91	46,40	0,95
Калуш	2242,28	174,06	3,13	66,55	0,57
Коломия	2169,77	42,44	0,00	67,11	0,50
Косів	1521,04	186,52	17,32	74,32	0,39
Надвірна	1884,50	38,83	1,63	75,81	0,42
Рогатин	1698,25	39,45	9,56	72,31	0,38
Снятин	1334,72	15,89	17,32	75,40	0,25
Тисмениця	1194,48	261,98	27,19	74,41	0,34
Тлумач	996,79	50,45	33,99	78,74	0,13
Яремче	3635,63	36,35	5,79	71,30	0,67

Економічна спроможність міських просторів Львівської області

Міський простір	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Белз	2208,71	20,38	6,07	84,74	0,43
Бібрка	2958,65	135,09	9,01	64,82	0,58
Борислав	2349,79	77,10	1,10	60,13	0,58
Броди	2251,93	153,37	0,00	71,77	0,59
Буськ	2091,51	181,60	6,75	71,78	0,56
Великі Мости	1594,06	72,93	11,20	70,90	0,40
Винники (Львівська ТГ)	5477,17	93,88	-11,94	39,84	0,92
Глиняни	1759,42	110,83	11,64	72,38	0,43
Городок	2548,85	322,03	0,00	65,72	0,68
Доброміль	930,90	230,21	42,74	75,36	0,31
Дрогобич	1939,15	80,86	12,02	59,38	0,47
Дубляни (Львівська ТГ)	5477,17	93,88	-11,94	39,84	0,92
Жидачів	2575,50	525,49	0,00	68,22	0,77
Жовква	2208,71	151,34	5,28	75,55	0,49
Золочів	2077,77	73,27	1,44	63,92	0,53
Кам'янка-Бузька	2805,60	324,56	-3,12	64,57	0,74
Комарно	1542,99	151,33	20,08	72,51	0,37
Львів	5477,17	93,88	-11,94	39,84	0,92
Миколаїв	2235,78	249,49	0,23	72,04	0,63
Моршин	4072,91	489,25	0,00	69,75	0,84
Мостиська	1456,70	63,04	19,65	78,10	0,30
Новий Калинів	1404,62	86,89	30,01	74,30	0,28
Новий Розділ	1642,09	220,31	9,90	68,45	0,48
Новояворівськ	2119,18	530,79	0,00	68,45	0,76
Перемишляни	1573,01	119,12	11,88	76,56	0,37
Пустомити	3608,61	262,75	-6,61	70,90	0,79

Рава-Руська	2034,03	239,52	12,79	73,86	0,50
Радехів	3163,96	480,54	-3,17	64,32	0,83
Рудки	1343,74	77,43	29,32	78,67	0,24
Самбір	2428,23	44,01	0,00	62,79	0,54
Сколе	3432,74	686,91	-4,73	65,62	0,95
Сокаль	2087,33	151,58	1,21	64,86	0,54
Соснівка (Шептицька ТГ)	2498,32	234,77	1,42	61,63	0,62
Старий Самбір	1439,24	40,43	15,57	80,56	0,23
Стебник (Дрогобицька ТГ)	1939,15	80,86	12,02	59,38	0,47
Стрий	3206,17	517,80	3,75	60,41	0,82
Судова Вишня	1321,53	222,00	-3,75	80,56	0,46
Трускавець	3224,36	75,75	4,54	65,48	0,67
Турка	1118,27	23,76	27,08	83,23	0,18
Угнів (Белзька ТГ)	2208,71	20,38	6,07	84,74	0,43
Хирів	1021,25	45,44	40,17	83,11	0,15
Ходорів	1523,82	119,57	15,63	76,75	0,35
Шептицький	2498,32	234,77	1,42	61,63	0,62
Яворів	1984,61	105,33	6,45	75,79	0,48

Економічна спроможність міських просторів Рівненської області

Міський простір	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Березне	1206,49	3,60	22,04	82,67	0,16
Вараш	5827,13	926,85	-19,24	52,07	0,98
Дубно	2594,70	218,61	0,00	71,49	0,61
Дубровиця	1155,79	17,39	28,53	81,19	0,13
Здолбунів	2526,63	37,83	-0,53	62,82	0,58
Корець	1341,97	97,85	19,10	82,62	0,25
Костопіль	1987,91	2,90	2,77	71,82	0,39
Остріг	1530,32	30,95	21,41	77,51	0,25
Радивилів	2299,61	22,45	0,00	80,46	0,44
Рівне	3791,74	22,45	0,00	80,46	0,60
Сарни	1658,86	56,51	11,00	78,54	0,35

Економічна спроможність міських просторів Тернопільської області

Міський простір	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Бережани	1576.74	35.14	18.59	71.95	0,32
Борщів	1572.03	125,76	20,77	67,87	0,39
Бучач	1576,46	107,01	20,05	76,27	0,34
Заліщики	1261,73	0,62	20,40	73,09	0,21
Збараж	2306,04	54,52	9,55	68,33	0,57
Зборів	1669,74	60,85	11,76	75,53	0,39
Копичинці	1195,92	707,79	28,34	76,14	0,48
Кременець	1573,01	3,85	14,72	78,66	0,26
Ланівці	1886,92	123,33	10,59	72,04	0,48
Монастириська	1053,26	91,92	24,37	77,74	0,20
Підгайці	2264,41	59,33	0,00	72,16	0,57
Почаїв	974,15	3,12	32,84	83,94	0,08
Скалат	1489,89	30,03	16,10	78,16	0,25
Теребовля	1774,10	97,71	13,71	78,55	0,37
Тернопіль	3396,38	441,67	-7,29	51,23	0,92
Хоростків	2018,84	148,84	2,78	66,96	0,63
Чортків	1911,71	97,55	8,88	61,97	0,57
Шумськ	1543,42	68,93	15,38	76,58	0,31

Економічна спроможність міських просторів Чернівецька області

Міський простір	Доходи громади на 1 особу, грн	Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	Рівень дотаційності бюджету, %	Питома вага зарплати у видатках, %	Індекс економічної спроможності
Вашківці	1127,68	11,93	32,71	80,67	0.13
Вижниця	1495,32	280,84	12,85	79,22	0.47
Герца	1024,22	21,25	42,13	81,83	0.05
Заставна	1238,15	9,57	24,13	67,80	0.24
Кіцмань	1338,48	10,26	16,61	77,87	0.28
Новодністровськ	2747,31	116,67	-3,47	65,32	0.67
Новоселиця	1178,32	18,29	25,67	77,87	0.17
Сокиряни	1508,36	343,15	17,72	64,60	0.60
Сторожинець	1082,06	343,15	17,72	64,60	0.48
Хотин	1804,64	154,06	9,81	70,05	0.49
Чернівці	4221,69	555,65	-1,55	60,71	0.96

Додаток Ж1

**Забезпеченість житлово-комунальними послугами міських просторів
Волинської області**

Міський простір	Водопостачання	Водовідведення	Теплопостачання	Поводження з ТПВ	Вуличне освітлення	Інтегральний індекс
Берестечко	1	0	0	1	1	0,60
Володимир	1	1	1	1	1	1,00
Горохів	1	1	0	1	1	0,80
Камінь-Каширський	1	1	0	1	1	0,80
Ківерці	1	1	0	1	1	0,80
Ковель	1	1	1	1	1	1,00
Луцьк	1	1	1	1	1	1,00
Любомль	1	1	0	1	1	0,80
Нововолинськ	1	1	1	1	1	1,00
Олика	1	0	0	1	1	0,60
Рожище	1	1	0	1	1	0,80
Устилуг	1	0	0	1	1	0,60

Екологічний індекс міських просторів Волинської області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Берестечко	1	0	1	0,67
Володимир	1	1	1	1,00
Горохів	1	1	1	1,00
Камінь-Каширський	1	1	1	1,00
Ківерці	1	1	1	1,00
Ковель	1	1	1	1,00
Луцьк	1	1	1	1,00
Любомль	1	1	1	1,00
Нововолинськ	1	1	1	1,00
Олика	1	0	1	0,67
Рожище	1	1	1	1,00
Устилуг	1	0	1	0,67

Екологічний індекс міських просторів Закарпатської області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Берегове	1	1	1	1,00
Виноградів	1	1	1	1,00
Іршава	1	1	1	1,00
Мукачево	1	1	1	1,00
Перечин	1	1	1	1,00
Рахів	1	1	1	1,00
Свалява	1	1	1	1,00
Тячів	1	1	1	1,00
Ужгород	1	1	1	1,00
Хуст	1	1	1	1,00
Чоп	1	1	1	1,00

Екологічний індекс міських просторів Івано-Франківської області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Болехів	1	1	1	1,00
Бурштин	1	1	1	1,00
Галич	1	1	1	1,00
Городенка	1	1	1	1,00
Долина	1	1	1	1,00
Івано-Франківськ	1	1	1	1,00
Калуш	1	1	1	1,00
Коломия	1	1	1	1,00
Косів	1	1	1	1,00
Надвірна	1	1	1	1,00
Рогатин	1	1	1	1,00
Снятин	1	1	1	1,00
Тисмениця	1	1	1	1,00
Тлумач	1	0	1	0,67
Яремче	1	1	1	1,00

Екологічний індекс міських просторів Львівської області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Белз	1	0	1	0,67
Бібрка	1	1	1	1,00
Борислав	1	1	1	1,00
Броди	1	1	1	1,00
Буськ	1	1	1	1,00
Великі Мости	1	1	1	1,00
Винники	1	1	1	1,00
Глиняни	1	0	1	0,67
Городок	1	1	1	1,00
Добромиль	1	0	1	0,67
Дрогобич	1	1	1	1,00
Дубляни	1	1	1	1,00
Жидачів	1	1	1	1,00
Жовква	1	1	1	1,00
Золочів	1	1	1	1,00
Кам'янка-Бузька	1	1	1	1,00
Комарно	1	0	1	0,67
Львів	1	1	1	1,00
Миколаїв	1	1	1	1,00
Моршин	1	1	1	1,00
Мостиська	1	1	1	1,00
Новий Калинів	1	1	1	1,00
Новий Розділ	1	1	1	1,00
Новояворівськ	1	1	1	1,00
Перемишляни	1	0	1	0,67
Пустомити	1	1	1	1,00
Рава-Руська	1	1	1	1,00
Радехів	1	1	1	1,00
Рудки	1	0	1	0,67
Самбір	1	1	1	1,00
Сколе	1	1	1	1,00
Сокаль	1	1	1	1,00
Соснівка	1	1	1	1,00
Старий Самбір	1	0	1	0,67
Стебник	1	1	1	1,00
Стрий	1	1	1	1,00
Судова Вишня	1	1	1	1,00
Трускавець	1	1	1	1,00
Турка	1	0	1	0,67
Угнів	1	0	1	0,67
Хирів	1	0	1	0,67
Ходорів	1	1	1	1,00
Шептицький	1	1	1	1,00
Яворів	1	1	1	1,00

Екологічний індекс міських просторів Рівненської області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Березне	1	1	1	1,00
Вараш	1	1	1	1,00
Дубно	1	1	1	1,00
Дубровиця	1	0	1	0,67
Здолбунів	1	1	1	1,00
Корець	1	0	1	0,67
Костопіль	1	1	1	1,00
Остріг	1	1	1	1,00
Радивилів	1	1	1	1,00
Рівне	1	1	1	1,00
Сарни	1	1	1	1,00

Екологічний індекс міських просторів Тернопільської області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Бережани	1	1	1	1,00
Борщів	1	1	1	1,00
Бучач	1	1	1	1,00
Заліщики	1	1	1	1,00
Збараж	1	1	1	1,00
Зборів	1	0	1	0,67
Копичинці	1	0	1	0,67
Кременець	1	1	1	1,00
Ланівці	1	0	1	0,67
Монастирська	1	0	1	0,67
Підгайці	1	0	1	0,67
Почаїв	1	0	1	0,67
Скалат	1	0	1	0,67
Теребовля	1	1	1	1,00
Тернопіль	1	1	1	1,00
Хоростків	1	1	1	1,00
Чортків	1	1	1	1,00
Шумськ	1	0	1	0,67

Екологічний індекс міських просторів Чернівецька області

Міський простір	Водо-постачання	Водо-відведення	Поводження з ТПВ	Екологічний індекс
Вашківці	1	0	1	0,67
Вижниця	1	1	1	1,00
Герца	1	0	1	0,67
Заставна	1	0	1	0,67
Кіцмань	1	1	1	1,00
Новодністровськ	1	1	1	1,00
Новоселиця	1	1	1	1,00
Сокиряни	1	1	1	1,00
Сторожинець	1	1	1	1,00
Хотин	1	1	1	1,00
Чернівці	1	1	1	1,00

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

вул. М.Коцюбинського, 2, м.Чернівці, 58002, тел. (0372) 584811, факс (0372) 552914,
E-mail: rector@chnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02071240

Від 22.06.2026 №16/19-2740-26

На № _____ від _____

Акт

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Горошка Артема Артуровича
«ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В МЕЖАХ МІСЬКИХ
ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ»,
яке підготовлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії з
спеціальності 103 Науки про Землю**

Результати дисертаційної праці Горошка Артема Артуровича – здобувача наукового ступеня доктора філософії кафедри географії України та туризму Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка зі спеціальності 103 – Науки про Землю, упроваджено в навчальний процес кафедри географії України і регіоналістики у період 2024-2026 рр. та реалізовано в межах навчальних дисциплін «Основи стійкого (збалансованого) розвитку України», «Географія України», «Геоурбаністика з основами міського планування», «Управління регіональними проектами» та ін., що викладаються для студентів освітніх програм «Регіональний розвиток і просторове планування», «Географія» географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. А саме, результати науково-методичних розробок, присвячених дослідженню соціальної сфери міських просторів, оцінюванню просторових аспектів розвитку соціальної інфраструктури, аналізу соціальної стійкості міських громад та використанню інструментів просторового аналізу для обґрунтування стратегій сталого розвитку територій. Власне ці питання в основі наукових вишукувань здобувача наукового ступеня Горошка А.А. мають теоретичну та практичну цінність.

Проректор з наукової роботи

Юрій ХАЛАВКА

Олар Маргарета, тел. 58-48-53

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
(ТНПУ)**

вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027,
тел. (0352) 43-58-80, факс (0352) 43-60-02
e-mail: info@tnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125544

UKRAINE
MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE
**TERNOPIL VOLODYMYR HNATYUK
NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
(TNP)**

2 M. Kryvonosa st., Ternopil, 46027, Ukraine
tel. +38 0352 43-58-80, fax: +38 0352 43-60-02
e-mail: info@tnpu.edu.ua

Від « 15 » 06 2026 р. № 826/2202-33 На № _____ від « _____ » _____ 20__ р.

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Горошка Артема Артуровича
«ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В МЕЖАХ МІСЬКИХ
ПРОСТОРІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»,
яке підготовлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії
із спеціальності 103 Науки про Землю

Результати дисертаційної праці Горошка Артема Артуровича – здобувача наукового ступеня доктора філософії із спеціальності 103 Науки про Землю кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, упроваджено в навчальний процес кафедри географії України і туризму. Так у період 2024-2026 рр. це реалізовано при розробці навчальних програм, навчально-методичних комплексів та викладанні освітніх компонентів професійної підготовки за спеціальністю Е4 Науки про Землю: «Економічна оцінка земель», «Територіальне планування адміністративно-територіального устрою», «Планування розвитку територіальних громад», С6 Географія та регіональні студії: «Теорія і практика просторового планування», «Просторовий аналіз», «Управління територіальним розвитком громад».

Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною роботою, яка проводиться на кафедрі географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, зокрема науково-дослідною роботою «Трансформація структури господарства регіонів і розробка географічних основ регіональної соціально-економічної політики держави» (номер державної реєстрації (0119U102138).

Кафедра географії України та туризму, обговоривши результати дослідження А.А.Горошка, визнала їх актуальність і практичне значення для покращення якості навчального процесу, спрямованого на підготовку висококваліфікованих бакалаврів з наук про Землю та бакалаврів з географії (протокол № 13 від 15.06.2026 року).

Перший проректор

Завідувач кафедри
географії України і туризму

Надія ДРОБИК

Інна ПОПЛАВСЬКА